

MAGYAR MÚZEUMOK

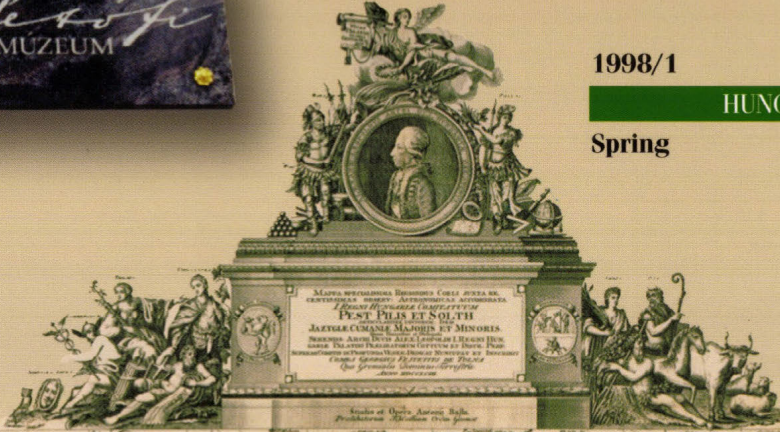
1998/1

TAVASZ

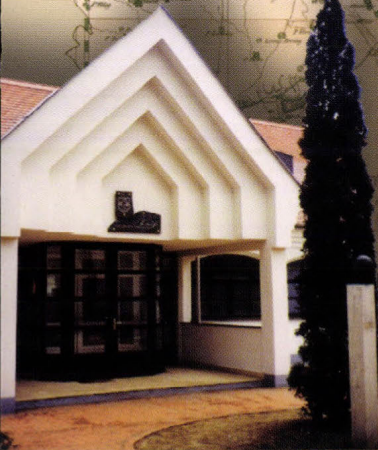
HUNGARIAN MUSEUMS

Spring

Volume 4 Number 1

Múzeumok a Duna-Tisza közén

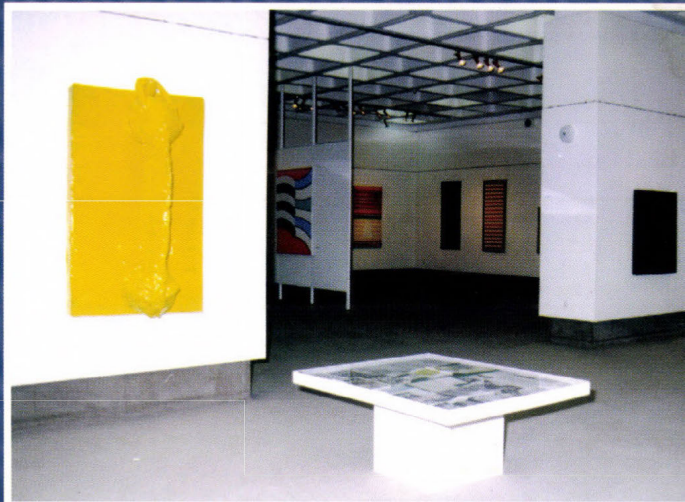

1848-1998

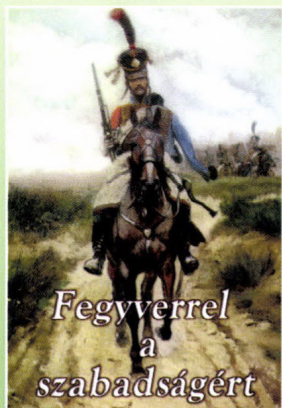
Szombathelyi Képtár
 „A magyar neoavantgarde első generációja” (1965-1971)
 'The first generation of the Hungarian neoavantgarde'

Szombathelyi Képtár – Sopron, Lábasház
 Dorffmaister István emlékkiállítás
 István Dorffmaister – memorial exhibition

KIÁLLÍTÁSI KÖRKÉP
 EXHIBITION REVIEW

AZ 1848-49-ES SZABADSÁGHARC
 FEGYVEREINEK JUBILEUMI KIÁLLÍTÁSA

HELYE: CIFRAPALOTA FÖLDSZINTI KIÁLLÍTÓTERME
 KECSKEMET, RÁKÓCZI ÚT 1.
 IDEJE: 1998. MÁRCIUS 13. - ÁPRILIS 27.

A kiállítás támogatja: Pénzügyminisztérium Magyar Nemzeti Biz., Pénz2000 Nyomda Kft.

Nemzeti Múzeum, Budapest
 „Márciusi Ifjak” – Kléh István (1825–1913)
 portréja
 'The young generation of March' – portrait
 of István Kléh (1825–1913)

Magyar Kereskedelmi és
 Vendéglátóipari Múzeum,
 Budapest
 „Egy pesti iparos-kereske-
 dő cég fénykora”
 'The golden age of an
 artisan and commercial
 firm in Pest'

Fotók – Photos:
 Gelencsér Ferenc,
 Kepessy Bence,
 Nagy Géza,
 Németh Attila.

Szent István Király
 Múzeum,
 Székesfehérvár
 „Hol volt, hol nem
 volt...” Baba- és
 játékkiállítás
 'Once upon a
 time...' Doll and toy
 exhibition

Beköszöntő

A mai Magyarország táji-földrajzi és néprajzi szempontból egyaránt igen változatos, területét tekintve pedig legnagyobb megyéje Bács-Kiskun. A történelmi évszázadok során együvé csiszolódott magyar, német, szlovák és bunyevác népesség hagyományos életmódjának, kultúrájának értékeit elsődlegesen tájmúzeumaink s muzeális gyűjteményeink őrzik. E múzeumok jó részének fenntartását megyénk önkormányzata biztosítja, míg mások az adott település, felekezet vagy alapítványok költségvetéséből működnek. Múzeumi profil és támogatói-fenntartói szempontból természetesen a megyeszékhely, Kecskemét mutatja a legváltozatosabb képet. 1998 elején azonban a közfigyelem inkább a Duna-Tisza köze más településeire irányul. A 175 évvel ezelőtt született Petőfi Sándor kiskőrösi szülőháza és a költeményeinek műfordítóit idéző park mellett megnyílt az új emlékmúzeum első, nagyszabású kiállítása. A Petőfi-emlékhelyek rendkívül igényes állandó kiállításai sorában az évfordulóra újult meg a Szalkszentmártoni Petőfi Emlékmúzeum. Kiskunfélegyházán a jászok és a kunok szabadságharcos tetteinek állítanak emléket a muzeológusok, míg Halason végre ismét közönség elé kerül Thorma János két legendás történelmi festménye: a „Talpra magyar!” és „Az aradi vértanúk”.

Idevaló és itt élő kultúraszerező polgárként is úgy vélem, kiváló lehetőség ez a mostani arra, hogy Bács-Kiskun múzeumainak és gyűjteményeinek a legjava egyszerre mutatkozhat be a szakma rangos folyóiratának hasábjain. A velük való minél alaposabb ismerkedésre hívja most jószívvel az Olvasót:

Dr. Balogh László

a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés és a Megyei Önkormányzatok Országos Szövetségének Elnöke

The present issue introduces 17 museums of the region between rivers Danube and Tisza. The introduction referring to this fact was written by Dr. László Balogh, President of both the Bács-Kiskun County Government and the National Association of County Governments.

A szerkesztő levele

A MAGYAR MÚZEUMOK olvasói a folyóirat eddig megjelent tíz számából jónéhányban találhattak egymáshoz kapcsolódó tanulmányokat. Tematikus számainkban jelentek meg ezek, közülük most – az analógia kedvéért – utalnék a Nemzeti, a Természettudományi vagy a Néprajzi Múzeummal részletesebben foglalkozókra.

Ahogy az címlapunk szövegéből is kitűnik, most a Duna-Tisza közti megye múzeumi életével foglalkoznak részletesebben a következő írások.

gyűjtemények létrehozása az Alföldön, – minden történelmi hátrány ellenére – az elmúlt másfél évszázadban ugyanúgy napirendre kerültek, akár az ország más, békésebb körülmények között élt, s talán gazdagabb emléktanyággal rendelkező vidékein.

A másik tanulság: a települések lakosainak, vezetőinek hozzáállása a főleg humán értelmiségi vagy művészeti kezdeményezésekhez. Gazdasági gondjai nemcsak manapság, de egy évszázada, félévszázada is voltak tárgyalni vidékiünknek. Éppúgy, mint az ország más részének. És mégis ... teltt valamennyi a múlt emlékeinek megőrzésére, akadt épület, fenntartó, támogató közösség. (Csak halkán tegyük hozzá, csurran-cseppen ma is.)

A szerkesztőség köszöni mindazon szerzőknek, akik hozzájárultak írásukkal a bemutatkozáshoz, hogy határidőre, bőségesen illusztrálva lehetővé tették az ötlet felmerülésétől számított néhány hónap alatt *e különszámnak is tekinthető* folyóiratszám megjelentetését. Nem volt könnyű a terjedelem szabta határok közé elhelyezni beszámolóikat, esetenként megrovidítva, de a lényeg megőrzése valamennyi tanulmányban. Újdonság – ami folytatható – a külön színes képmelléklet.

És külön köszönet a szerkesztésben oroszánrészt felvállaló *Kriston Vízi Józsefnek*, aki nélkül bizonyára nem jöhetett volna létre ez a szám... Ha lehet kívánnunk valami jót magunknak is, ez csak annyi: számítva arra, hogy más megyék is szükségét érzik hasonló bemutatkozó összeállításnak elhatározzuk, segítse hasonló szorgalmú helybéli szerkesztő kolléga, mint ahogyan ez Bács-Kiskunban megvalósult!

Egyrészt meggyőzőnek mindenkit, hogy kulturális kezdeményezések,

MAGYAR MÚZEUMOK

1998/1 TAVASZ

Beköszöntő (Balogh László) 1
A szerkesztő levele 1

MŰHELY

- Wicker Erika: Problémák, tanulságok és feltárások az M5-ös autópálya mentén **3**
Szakál Aurél: Az „Aradi vértanúk” és a „Talpra magyar!” restaurálása – Thorma János 1848-as festményei a kiskunhalasi múzeumban **6**
Dömötör János: 48-as honvédpórtrek **8**
Bánszky Pál: A népművészet továbbélése a képzőművészetben **10**
Vámosi Katalin: Múzeum születik – a kortárs kerámia-művészet kecskeméti gyűjteménye **11**

VISSZATEKINTÉS

- Székelyné Kőrösi Ilona: 100 éves a kecskeméti múzeumi ügy **13**
Kőhegyi Mihály – Merk Zsuzsa: Pillanatképek a bajai múzeum életéből. Munkaverseny 1950-ben **14**
Viga Gyula: Bakó Ferenc 80 éves **16**
Peterscsák Tivadar: Bakó Ferenc a múzeumszervező **17**
Váczi Mária: Múzeumi önkéntesek **18**

SZÁMVETÉS

- Wicker Erika – Laczkó János: A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete és a megyei múzeum **19**
Romsics Imre: A kalocsai Viski Károly Múzeum **21**
Bánkiné Molnár Erzsébet: A kiskunfélegyházi Kiskun Múzeum **23**
Ifj. Gyergyádesz László: Tizenöt éves a Kecskeméti Képtár **25**
Kispálné Lucza Ilona: Az újra megnyílt Petőfi-szülőház és Emlékmúzeum Kiskőrösön **27**
Székelyné Kőrösi Ilona: A Katona József Emlékház **28**
Fogarasi Zsuzsanna: A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Múzeuma **29**
Kriskóné Dávid Mária: A népi iparművészet múzeuma Kecskeméten **31**
Loránd Klára: Bozsó Gyűjtemény **32**
Ábrahám Eszter: Hangszerek a világ minden tájáról **34**
Kincses Károly – Kolta Magdolna: Tractatus a fotómúzeumról meg a Manó-házról **35**
Ifj. Gyergyádesz László: A kecskeméti Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely **38**
Gerencsér Emil: Muzeális párlatok.
Kedvesináló a Zwack-cég állandó kiállításához **40**
Peterscsák Tivadar: A Heves Megyei Múzeumi Szervezet (1994–1997) **41**

KIÁLLÍTÁSOK

- Ságvári György: „Fényesebb a láncnál a kard”. Emlékiállítás a Hadtörténelmi Múzeumban az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 150 éves évfordulója tiszteletére **45**
Körmöczy Katalin: Márciusi ifjak **47**
S. Nagy Anikó: Egy pesti iparos-kereskedő cég hagyatéka a Magyar Kereskedelmi

és Vendéglátóipari Múzeumban 48
 Moskovszky Éva: Hol volt, hol nem volt...
 Baba- és játékiállítás 50

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

A HOLLAND-MAGYAR MÚZEUMI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Manus Brinkman: Alkalmazkodási képesség
 és kölcsönös tisztelet 51
 Rónai Iván: A magyar-holland múzeumi együttműködés
 értékelése 52
 Balázs György: Az összeurópai múzeumi sztrájk
 (egyelőre) elmarad 53
 Vámos Éva: „Technikatranszfer határokon át”
 25. CIMUSET konferencia, Buenos Aires,
 1997. szeptember 22–26. 56

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Beszélő tárgyak – a Petőfi család relikviái
 (Kalla Zsuzsa–Ratzky Rita) 57
 Petőfi Sándor és szülei a szalkszentmártoni
 vendégfogadóban (Kriston Vízi József) 57
 Hadiszákmányok (International Newsletter
 2–3–4. szám) (Mihály Mária) 58
 Múzeumi lopások Amerikában és Angliában
 (Krasznahorkai Kata) 59
 Múzeum (Liszka József) 60
 Ireland Museums (Wollák Katalin) 60
 ICOM News 51. évfolyam 1998/1. szám
 (Deme Péter) 61
 Neues Museum Nr. 2/1997. (Wellmann Nóra) 62

IN MEMORIAM

Szekeres László (1931–1997) (Ricz Péter) 63
 E számunk szerzői 64

MAGYAR MÚZEUMOK

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület folyóirata

Megjelenik évente négyszer

IV. évfolyam 1. szám, 1998. tavasz

Főszerkesztő: Éri István

Szerkesztőség: Deme Péter, Korsós Zoltán, Selmeczi Kovács
 Attila, Wollák Katalin

A szerkesztőbizottság tagjai: Balogh Balázs, Deresényi Balázs,
 Kaposvári Gyula, Kovács Péter, Kóczyáné Szentpéteri Erzsébet,
 Mihály Mária, Nagy Mihály, Timárné Balázs Ágnes

Szerkesztőségi titkár: Wellmann Nóra

Fordítások: Deme Péter, Rácz Katalin, Wollák Katalin

Fényképek, reprodukciók: Dabasi András, Ferencz János,
 Gelencsér Ferenc, Képešy Bence, Kiss Béla, Kis László,
 Kovács Attila, Kozér Katalin, Kozma Károly, Lónyai Györgyné,
 Lugosi László, Nagy Géza, Németh Attila, Romsics Imre,
 Tahin Gyula, H. Tóth Elvira, Török Zsuzsa, Walter Anikó,
 Walter Péter, Wicker Erika Zalatnai Pál továbbá a szerzők

valamint intézményi és múzeumi archívumok

Szerkesztőség: 1087 Budapest, Könyves Kálmán körút 40.

Telefon/fax: 210–1329

Felelős kiadó: Matskási István

Nyomdai előkészítés: TKME Tipográfiai Stúdió

Műszaki szerkesztő: Török Balázs

Színes feldolgozás: BB Color Stúdió

Nyomdai munkálatok: VESZPRÉMI NYOMDA RT.

Felelős vezető: Erdős András vezérigazgató

Előfizethető a kiadóhivatalban (levélcím: 1476 Bp. 100. Pf. 54.),

illetve postautalványon, csekkel vagy átutalással

MHB 10200823–22220165–72030000

Előfizetési díj számonként:

egyéni előfizetőknek 250 Ft, közületeknek 500 Ft

HU ISSN 1219–4662

Megjelent a **Művelődési és Közközlési Minisztérium,**

a **Nemzeti Kulturális Alap,** a **MOL Rt.,** **Bács-Kiskun Megye**

Önkormányzata, **Kecskemét Megyei Jogú Város,** **Európa**

Jövője Egyesület támogatásával, a **Hazai Tájakon Alapítvány**

gondozásában

HUNGARIAN MUSEUMS 1998/1 SPRING

Letter of felicitation (László Balogh) 1

Editor's letter 1

WORKSHOP

Erika Wicker: Problems, lessons and excavations along the M5 motorway 5
 Aurél Szakál: Restoration of the 'Martyrs of Arad' and 'Hungarians Arise' –
 Paintings of 1848 by János Thorma in the Kiskunhalas Museum 6
 János Dömötör: Portraits of Hungarian soldiers of 1848–49 War of Independence 8
 Pál Bánszky: Folk Art lives on in Fine Arts 10
 Katalin Vámosi: A museum springs up – the collection of contemporary ceramics
 in Kecskemét 11

RETROSPECTIVE

Ilona Sz. Kőrösi: The Kecskemét Museum is hundred years old 13
 Mihály Kőhegyi – Zsuzsa Merk: Snapshots from the life of the Baja museum
 (Work competition in 1950) 14
 Gyula Viga: Ferenc Bakó is eighty-year-old 16
 Tivadar Petercsák: Ferenc Bakó, the museum organiser 17
 Mária Váczi: Museum volunteers in Kecskemét 18

RECKONING

Erika Wicker – János Laczkó: The museum organisation of the Bács-Kiskun County
 Authority and the county museum 19
 Imre Romsics: The Viski Károly Museum in Kalocsa 21
 Erzsébet B. Molnár: The Kiskun Museum in Kiskunfélegyháza 23
 László Gyergyádesz jr.: The Kecskemét Picture Gallery 25
 Ilona K. Lucza: The re-opened Petőfi House and Memorial Museum in Kiskőrös 27
 Ilona Sz. Kőrösi: The Katona József Memorial House 28
 Zsuzsanna Fogarasi: The Ráday Museum of the Danube Area Calvinist Community 29
 Mária K. Dávid: The Museum of Folk Art in Kecskemét 31
 Klára Loránd: The Bozsó Collection 32
 Eszter Ábrahám: Musical Instruments from around the World 34
 Károly Kincses–Magdolna Kolta: The Photographic Museum and the Mai Manó House 35
 László Gyergyádesz jr.: International Enamel Creative Workshop in Kecskemét 38
 Emil Gerencsér: The Museum of Drink Specialities 40
 Tivadar Petercsák: The Museum Organisation of Heves County (1994–1997) 41

EXHIBITIONS

György Ságvári: 'Sword is brighter than chains' (Petőfi) 45
 Katalin Körmöcz: Youth of March 47
 Anikó S. Nagy: The bequest of an artisan and commercial firm in the Hungarian
 Museum of Commerce and Catering 48
 Éva Miskovszky: "Once upon a time...." 50

RELATIONS WITH ABROAD

ON DUTCH–HUNGARIAN MUSEUM COOPERATION

Manus Brinkman: Adaptability and mutual respect 51
 Iván Rónai: Consequences of the Hungarian-Dutch Museum Cooperation 52
 György Balázs: The all-European museum strike is postponed (for the time being) 53
 Éva Vámos: "Technology transfer across borders" – The 25th CIMUSET conference
 22–26. September 1997, Buenos Aires 56

BOOK AND PERIODICAL REVIEW

Zsuzsa Kalla – Rita Ratzky: Talking objects. The relics of the family Petőfi
 Sándor Petőfi and his parents in the big hostelry and butchery of Szalkszentmárton
 (József Kriston Vízi) 57
 The Spoils of War (International Newsletter 2–3–4.) (Mária Mihály) 58
 Museum thefts in America and Britain (Kata Krasznahorkai) 59
 Múzeum (József Liszka) 60
 Ireland Museums (Katalin Wollák) 60
 ICOM News 51. 1998/1. (Péter Deme) 61
 Neues Museum Nr. 2/1997. (Nóra Wellmann) 62

IN MEMORIAM

László Szekeres (1931–1997) (Péter Ritz) 63

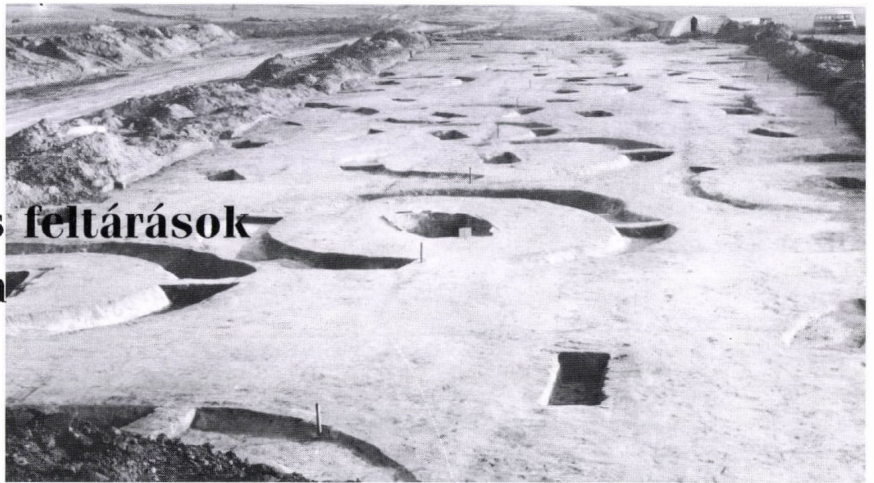
Authors of this issue 64

A címlapon: Részlet Balla Antal 1793-as térképéről, rajta Thorma János „Talpra magyar!” című festménye (Kiskunhalas) és a kiskőrösi Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum – **On the cover:** Detail of Antal Balla's 1793 map, on it 'Hungarians arise' by János Thorma (Kiskunhalas) and the Petőfi Birthplace and Museum in Kiskőrös.

Műhely

Problémák, tanulságok és feltárások az M5-ös autópálya mentén

Wicker Erika

Körárkos szarmata sírok (M5 52/c lelőhely) – Sarmatian graves with round ditch (M5 site 52/c.)

A régebbi múlt: 1994–1996

Tíz éve annak, hogy a Bács-megyei régészek új fogalommal ismerkedtek meg: az *autópálya-ásatással*. Akkor még csak E-5-nek hívtuk a Lajosmizsei szakaszt, és persze nem tudhattuk, hogy a majdani M5 nemcsak terepbejárásokat és leletmentéseket, tagadhatatlan szakmai eredményeket fog jelenteni számunkra, hanem tárgyalások hosszú sorát, újra és újra átírt szerződéstervezeteket, heti helyszíni megbeszéléseket, sajnos megoldhatatlan problémákat és elhordott lelőhelyeket is.

Röviden írni az M5-ről lehetetlen. Hogyan lehetne néhány mondatban összefoglalni a mintegy 260 ezer m² nagyságú területen feltárt számtalan település- és temetőrészletből, a több ezer objektumból, sok tízezer tárgyból kiolvasható információkat? Ez külön kötetet, kiállítást kíván és érdemel. Az érdeklődést most csak egy *táblázatszerű ismertetéssel* tudjuk kielégíteni. Sokan – különösen autópályás megyékből – a tárgyalások tapasztalataira, a finanszírozási lehetőségekre kíváncsiak. Hiszen Bács megye az elmúlt évben már nem a *megelőző feltárásokat*, hanem az *útépítés során előkerült lelőhelyek mentését* végezte. Szigorú határidőkkel, kötött pénzügyi lehetőségekkel. E rövid összefoglalóban első sorban az utóbbiak kapnak hangsúlyt.

A kezdetek: 1987–1988

Autópályás „őskorunk” viszonylag egyszerűen zajlott. Az 1986-os bejárás során ismertté vált, *Lajosmizse* határának viszonylag kis szakaszára korlátozódó lelőhelyek feltárását 3,5 millió Ft-os fedezet biztosította, ez az ásatási felszerelés bővítését is lehetővé tette.

A területen négy régész dolgozott. A végén már tudtuk, hogy a létszám eleve kevés volt. A nyomvonalon feltárások befejeződtek ugyan, de a kb. 1 hektáros *DÍ* földnyerőhelyen túl hamar megjelentek az útépítők földhordó gépei, teljesítményükkel nem vehettük fel a versenyt... Szomorú látvány a régész szemé előtt elhordott Árpád-kori ház. Egyikünket sem lelkesített, hogy nem találtuk meg a bronzkori falu öntőműhelyét sem, melynek kétségbevonhatatlan bizonyítéka egy több mint két és fél kilós bronzlelet volt. A szakaszt azonban 1988 nyarán át kellett adnunk.

Mindez 10 éve történt. Korábban elképzelhetetlenül óriásinak tűnt az akkori feltárások kb. 10 ezer m²-es nagysága. Alig egy évtized múlva ez már csak huszonhatala az M5 Bács-megyei szakaszán folyó leletmentések összterületének.

Az igazi feltárás-sorozat 1994-ben kezdődött meg. Jóval korábban már ismertté váltak azok a lelőhelyek, amelyek az autópálya nyomvonalába estek, s felszíni gyűjtéssel, terepbejárással meg tudtuk határozni őket. Számuk és feltételezett nagyságuk alapján készült el az a költségvetés, amelynek alapján az akkori Autópálya Igazgatóság az *előzetes feltárások* elvégzésére 198 millió Ft-ot biztosított számunkra.

Minden eddiginél nagyobb volumenű munka kezdődött meg, elvégzését az eddiginél nagyobb felszerelésnek kellett biztosítania. 1994–96 között a 40 km-es szakasz több mint 180.000 m²-es területén 20-nál több *nyomvonalon* feltárását fejeztük be. A munkához a megye régészeinek összefogása kevés lett volna. Köszönettel tartozunk azoknak a kollégáknak, akik segítettek nekünk. A második év végén átadtuk a nyomvonalat az M5 jelenlegi végpontjáig, a *Kiskunfélegyháza-Halesz* csomópontig. Ugyanakkor folytattuk a megyehatárig még hátralevő lelőhelyek mentését. E szakaszon 1999. június 30-ig kell befejeznünk a régészeti feltárásokat.

1996 azonban új problémát is jelentett. *Még* dolgoztunk a megelőző leletmentéseken, de *már* megkezdődött az útépítés, melynek során korábban ismeretlen lelőhelyek kerültek elő. Egyetlen kollégának sem javasoltam, hogy hasonló esetekben a *finanszírozást biztosító érvényes szerződés nélkül* kezdjen feltárást. Mi ezt tettük. Megelőlegeztük – sajnos – a költségeket, ám a leletmentés befejezéséig nemhogy pénzt, de választ sem kaptunk egy hónappal korábban elküldött szerződéstervezetünkre. Csak miután a terület átadását a feltételhez kötöttük, másnap „gyorsfutár” hozta le az aláírt szerződést, mely a költségek átutalásáról is rendelkezett. Ennél is megdöbbentőbb volt tavalyi esetünk. A kölcsönösen megállapodott feltételekkel megkezdtük a leletmentést, majd egy hét múlva a KHVM *önkéntesen csökkentette* a feltárandó terület nagyságát és a költségvetést. A leletmentést azonnal leállítottuk. Egy hónapig tartott, mire számtalan, többnyire igen kellemetlen tárgyalás és egyeztetés után sikerült elfogadható feltételeket kicsikarnunk...

Hosszúra nyúlna ismertetni azt, ami a *földnyerőhelyekkel* kapcsolatban napi problémánk. Hiába rendelkezett ugyanis az *előzetes feltárásokra* vonatkozó szer-

Problems, lessons and excavations along the M5 motorway

The series of excavations by county archaeologists, connected to the construction of the M5 motorway, began ten years ago. An area of about 10,000 m² on the Lajosmizse section of the then so-called E5 was investigated.

The actual M5 excavations began in 1994. Nearly 200 million forints ensured the investigations preceding the construction. In the following two years investigations were made at several sites on the 40 km long section of the future motorway line. Primarily sites of the Sarmatian and the Árpád periods were rescued. By now, although the preliminary excavations have not finished yet, the endangered archaeological sites are rescued on an area of 260,000 m² in total.

The construction of the motorway began in 1996 and since then a series of problems have been only partly resolved. Following negotiations lasting several months with the representatives of the Ministry of Transport, we managed to agree on a financial system which may secure the exploration of the archaeological finds and remains turning up during the construction work. At the

zódás úgy, hogy a földnyerőhelyeken levő régészeti lelőhelyek ügyében a koncessziós részvénytársaság az illetékes, az AKA ezt tagadta. Tagadta a kivitelező nemzetközi cég is. Arra hivatkozva, hogy a koncessziós szerződés nem rendelkezik így, ám annak szupertitkos voltára

hivatkozva nem mutatták meg a vonatkozó részt. Hiába fordultunk segítségért szakmai fórumokhoz, néhány lelőhelyünket szívfájdalom és – ami rosszabb –, *következmények nélkül* elhordták az útépítők. Az M3-asok irigylésre méltóan találó „Autópályán a múltba” szlogenje

Régészeti leletmentések az M5 autópálya nyomvonala mentén 1994–1997.

L. h. sz.	Leelőhely neve	Feltárást vezető régész	Feltárás ideje	Kora és jellege	Feltárt m ²	Obj. száma
7.	Lajosmizse, M5 59. km	Kulcsár Valéria	1986	szarmata település	380	23
16.	Lajosmizse M5 63–64. km	Kulcsár Valéria	1987	Kelta település, temető, honfoglalás kori sír, Árpád-kori település, középkori település	2.722	28
25-26.	Lajosmizse	Kulcsár Valéria V. Székely György	1988	szkíta település, szarmata település, Árpád-kori település	2.000	kb. 100
D. 1.	Lajosmizse, M5 D1 földnyerőhely	Somogyvári Ágnes Wicker Erika	1987-88	rézkori temető, bronzkori település, kelta település, szarmata település, Árpád-kori település	3.500	kb. 70
43/b.	Lajosmizse M5 D6 földnyerőhely	V. Székely György	1988	Árpád-kori település	800	12
52/c.	Kecskemét M5 77. km	V. Székely György	1996	szarmata település, temető	6.000	63
52/d.	Kecskemét M5 77. km	Somogyvári Ágnes	1996	szarmata település	5.000	80
52/e.	Kecskemét M5 78.	Tóth Katalin, Gallina Zolt	1996	szarmata település	5.000	80
72.	Kecskemét-Hetény-egyháza M5 79. km	H Tóth Elvira	1994-95	szarmata település, avar temető, szórvány	13.000	264
73.	Kecskemét-Hetény-egyháza M5 79. km	H Tóth Elvira	1995	szarmata település	1.300	26
68.	Kecskemét-Hetény-egyháza M5 79. km	V. Székely György	1994	Árpád-kori település	5.500	95
65.	Kecskemét-Hetény-egyháza M5 79. km	V. Székely György	1994	Árpád-kori település	10.080	10
79.	Kecskemét-Kadafalva M5 80-81. km	Balogh Csilla Somogyvári Ágnes	1994	szarmata település	2.700	44
90.	Kecskemét-Ballószög M5 86. km	Horváth M. Attila Pintér László	1994	szarmata település, Árpád-kori település	1.600	29
89.	Kecskemét-Ballószög M5 86-87. km	Pintér László	1994	Árpád-kori település	1.200	26
91.	Kecskemét-Ballószög M5 87. km	Horváth Attila Horváth M. Attila Pintér László	1994-95	őskori település, rézkori temető, bronzkori település, szarmata település, avarkori temető, Árpád-kori település, középkori település	10.000	400
97.	Kecskemét-Törökfái M5 92. km	H. Tóth Elvira	1995	szarmata temető, Árpád-kori temető	2.600	67
227.	Városföld M5 97. km	Balogh Csilla, Pintér László	1997	avarkori temető, középkori település	5.000	37
228.	Városföld M5 98. km	Somogyvári Ágnes Tóth Katalin	1997	középkori település, avar kori sír	30.000	53
120.	Kiskunfélegyháza M5 107. km és Főváll-I. földnyerőhely	Balogh Csilla, Gallina Zolt, V. Székely György	1997	Árpád-kori település	6.000 4.000	34 28
122.	Kiskunfélegyháza M5 107. km	Balogh Csilla	1995	kora-bronzkori település	3.500	34
125.	Kiskunfélegyháza-Autós-pihenő M5 108-109. km	Wicker Erika	1994-98	késő-rézkori sír, szarmata település és temető, Árpád-kori település	kb. 62.000	kb. 2.000
130.	Kiskunfélegyháza M5 110-111. km	Tóth Katalin	1995-96	őskori település, Árpád-kori település	12.400	61
131.	Kiskunfélegyháza M5 111-112. km	V. Székely György	1995-96	Árpád-kori település, későközépkori település	11.600	173
219.	Kiskunfélegyháza-Halesz M5 113-114. km	Somogyvári Ágnes	1995-96	Árpád-kori település	15.400	205
138.	Kiskunfélegyháza-Halesz M5 113. km	Somogyvári Ágnes Balogh Csilla	1996	szarmata település	8.400	62
146.	Kiskunfélegyháza-Kővágóér M5 117. km	Somogyvári Ágnes Tóth Katalin	1996	őskori település, szarmata település	7.300	150
147.	Kiskunfélegyháza-Kővágóér M5 116. km	Pintér László Gallina Zolt	1996	késő-rézkor-kora-bronzkori település, szarmata település és temető	kb. 8.000	547
229.	Kiskunfélegyháza-Déli összekötő út és Amler bánya földnyerőhely	Somogyvári Ágnes Gallina Zolt	1997	szarmata település Árpád-kori település	20.000	210

nálunk így alakult át: „A múlttal az autópályába...”

Feljelentések sorát tettük meg – a nyomozásokat „bűncselekmény hiányában” mindig megszüntették. Felbbezéseink alapján – az újra elrendelt nyomozás ugyancsak nem talált okot bűncselekményre: „...az *altalajban kirajzolódó sötétebb elszíneződések tudományos jelentőséggel bírnak...*”, de „...a tárgyasult formában és konkrét értékkel bíró muzeális emlékeken kívül az egyéb muzeális emlékekre nem terjed ki a büntetőjogi védelem.” Ez azt jelenti, hogy bármely régészeti lelőhely következmény nélkül megsemmisíthető. Nálunk ez történt.

Szomorú, hogy a több helyről várt szakmai segítség sem érkezett meg. Egy levélből azért – írja megnevezése nélkül –, hadd idézzek. Ebből megtudtam, hogy a régésznek az előkerült leletek mentését azonnal el kell kezdenie, be kell fejeznie, s „*utána lehet vitatkozni az anyagikon*”. Arra sajnos nem kaptam választ, hogy ugyan miből végezzük el több 10 ezer m² nagyságú lelőhelyek mentését? Így, magunkra maradvá, kissé szorongva néztünk a következő év elé.

A közelmúlt: 1997

Az év első fele a „*harc a finanszírozásért*”, a második fele a „*harc az idővel*” jegyében telt el. A másodikat megnyertük mivel az elsőt sem veszítettük el teljesen. De ezt az év elején még nem lehetett tudni. Január elején elkezdődött a tárgyalássorozat, amely az építés közben előkerült lelőhelyek mentésének finanszírozási lehetőségeit készítette elő a szerződéshez. Nincs mód még csak röviden sem ismertetni a másik fél hónapokig képviselt elképzeléseit. Talán megérthető az ellenállásunk, ha csak annyit jelzek, hogy sem a dokumentációra, sem a feltáráshoz szükséges eszközök vásárlására nem akartak kezet biztosítani.

Négy hónap után végre közös megegyezésre jutotunk. Mivel a KHVM állítólag ezt a finanszírozási formát az ország egész területén alkalmazni kívánja, összefoglalom a lényegét:

A lelőhely előkerülésekor „*Régészeti leletmentés feladat-meghatározó jegyzőkönyv*”-et vettünk fel. Ez a feltárandó terület *nagyságát*, a szükséges *létszámot* (régészek, technikusok, restaurátorok, segéd munkások, őrzőszemélyzet), a *gépszükségletet* (munkagépek, tehergépkocsik) tartalmazta, napra, órára, m²-re és m³-re pontosan lebontva. A *szállítás* tartalmazta a saját és bérelt gépkocsik számát, a napi távolságokat. E tételeket lelőhelyenként *Felmérési napló*-ban rögzítettük. Adatait a KHVM *mérnökszakértője* rendszeresen ellenőrizte. A KHVM csak a múzeum által ténylegesen kifizetett összegeket finanszírozta – legtöbbször utólag, hiszen a munkát minden esetben azonnal elkezdtük. Nem volt tételes elszámolási kötelezettségünk a lelőhelyenkénti 900 ezer Ft-os, egyszeri és többszöri felhasználású *technikai segédesszközöket* illetően, mely összeg egyben a dokumentáció elkészítését is biztosította.

Nem volt könnyű az egyes lelőhelyek nagyságának, jellegének pontos ismerete nélkül a személyi és tárgyi feltételeket, sőt a régészeti feltárások befejezésének *határidejét* is előre meghatározni, de az elsősorban *mérnöki szemléletű* finanszírozási rendszer azért bevált.

Az egyik lelőhelyen *bomba* is borzolgatta idegeinket. Bár több helyen bejelentettük, négy napig senkinek sem

kellett. Azután kiderült, hogy nincs is egyedül. A műszeres vizsgálat és az ennek során talált robbanásveszélyes tárgyak elszállítása 8 napos kényszerszünetet jelentett. Ez volt az egyetlen eset, hogy az előzetesen vállalt határidőt egy héttel túlléptük.

A jelen...

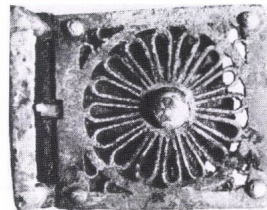
Leginkább számításokkal telik. Hiába vezettük be 1996-tól a legszigorúbb takarékoságot, már nem jut minden szükségesre. Készülnek a *dokumentációk*, de kiadását nem tervezhetjük. Folyamatos a *restaurálás*, de nincs elég kapacitásunk. Egyelőre nincs teljesen restaurált lelőhely-anyagunk. Az M3-ashoz hasonlóan lenne mivel büszkélkednünk, ám *kiállításra* egyelőre nem is gondolhatunk.

És a jövő...?

Három lelőhelyünk vár még mentésre az *előzetes* feltárások keretében. Ugyanakkor rövidesen folytatódik az M5 építésének újabb szakasza, s így továbbra is számolunk *építés közbeni* leletmentésekkel. Azt szeretnénk hinni, hogy a következő két év könnyebben megy majd, s időnként immár nem a feltárások elvégzéséért folytatott, olykor kilátástalan harcok, hanem a tényleges szakmai munka töltheti ki. Akkorra talán felelhető emlék lesz az elmúlt két év sok-sok szomorú, nem ritkán megalázó perce.

De ez nemcsak rajtunk múlik. Változatlanul rendezetlen ugyanis a *földnyerőhelyeken* előkerülő régészeti lelőhelyek mentésének ügye. Annak ellenére, hogy a megyei közgyűlés hathatós támogatásával több közjogi méltóság is értesült e problémáról, s a parlamentben interpelláció is elhangzott.

Azért valami mégis történt. Az egyik – notórius lelőhelyelhordó – céget egy Árpád-kori falu 10 ezer m²-nyi területének szándékos megsemmisítéséért a napokban 15.000, azaz tizenötezer (!!!) Ft szabálysértés megfizetésére kötelezték. Talán a mi hibánk, de valahogy mégsem érezzük kárpótolva magunkat...

Szarmata kori, rozettadíszes öntött bronz csat (M5 125. lh.) Moulded bronze buckle with rosette from the Sarmatian period (M5 site 125.)

same time the issue of archaeological finds turning up in the designated land areas has not been resolved up to now. We cannot look into the top secret concession contracts while the concessor and the building contractor refuse any financial obligation concerning the rescue of sites on the designated areas. Thus several of ten thousands of m² were ruined by entrepreneurs digging the earth for the road construction. Despite several reports filed to the police there were no serious consequences.

The three sites up to the county border to be excavated will take place this year. We would like to believe that in the future, when the roadworks continue all the endangered archaeological sites can be saved.

Avar temető részlete (M5 79. lh.) – Detail of an Avar cemetery (M5 site 79.)

Az „Aradi vértanúk“ és a „Talpra magyar!“ restaurálása – Thorma János 1848-as festményei a kiskunhalasi múzeumban

Szakál Aurél

Restoration of the 'Martyrs of Arad' and 'Hungarians Arise' – Paintings of 1848 by János Thorma in the Kiskunhalas Museum

The painter János Thorma was born in the town of Kiskunhalas. He was one of the founders, teachers and leading figures of the Nagybánya Artists' Colony. He tried to syncretize the principles of romanticism and naturalism. He regarded his large historical canvasses as his main oeuvre.

He painted the 'Martyrs of Arad' between 1893 and 1896. The painting is an artistic representation of 6th October 1849, one of the most tragic days in Hungarian history. The Hungarian establishment was not pleased with the provocative painting. It was acquired by the state only in 1931, following its great success.

Meanwhile Thorma painted the beginning of the revolution, the artistic memory of the glorious day of 15th March 1848. He started to work on 'Hungarians Arise' in 1898, but finished it as late as 1936. The town of Kiskunhalas bought the picture after the artist's death.

After the Thorma Gallery was modernised, a catalogue of the pictures was published, the paintings were restored by László Vigh and Károly Pethő. All this could only be done with the help of supporters and sponsors.

Thorma János a köztudatban mint a nagy történelmi tablók festője ismert. Azonban a „Thorma“ album¹, a „Thorma János 1848-as képei“ katalógus megjelenése² és a restaurált nagy festmények bemutatása után jóval többet láthat az érdeklődő Thorma művészetének drámai erejéből, finom lírájából.

Thorma János, a város híres szülőtte, Kiskunhalason látta meg a napvilágot 128 éve, 1870. április 24-én. A Mintarajziskolában Székely Bertalan növendékeként megkezdett tanulmányait Münchenben Hollósy Simonnál, majd Párizsban a Julien Akadémián folytatta. Művészi stílusa eléggé összetett. A francia naturalizmus követőjeként indult, majd Munkácsy romantikus realizmusa hatott rá. Egyeztetni próbálta a romantika, a magyar történelmi festészet és a naturalizmus elveit. 1896-ban a nagybányai művésztelep egyik alapítója, 1902-től a festőiskola tanáraként nagy szolgálatot tett a művészeti nevelés ügyének is. 1919 után a kolónia vezetője volt, lelkes munkássága akadályozta meg az első világháború után a művésztelep teljes széthullását. Az 1920-as évektől a jellegzetes nagybányai stílus képviselője.

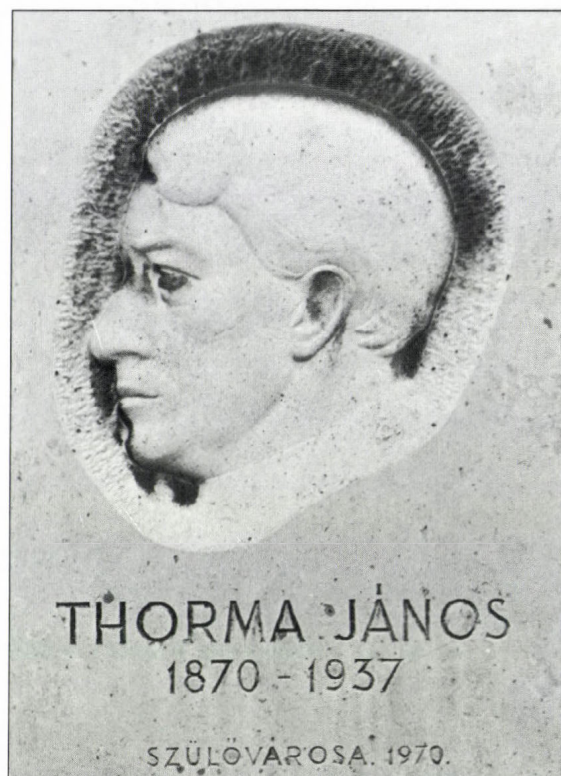
Thorma János szemléletében erősen kötődött a múlthoz. Örök 48-as elhivatottsággal szánta fő műveinek nagyszabású, nagyméretű történelmi pannóit, az „Aradi vértanúk“ és a „Talpra magyar!“ című képeket.

1893–1896 között készítette el jelentős alkotását, a legnagyobb méretű magyar történelmi képek egyikét, az „Aradi vértanúk“-at. A mű 1849. október 6. művészi megfogalmazása. Történelmünk egyik leggyászosabb napjának és az aradi vértanúknak állít emléket. A 13 mártír közül az akasztásra ítélt kilenc honvédtábornokot ábrázolja. A megrendítő festmény színhatása komor. Ebbe plasztikus, kontrasztos részletek olvadnak.

A téma rendkívüli népszerűsége ellenére sem szerepelhetett a millenniumi kiállítás művészeti csarnokában. A hivatalos Magyarország nem örült a kényelmetlen képnek. Külön kiállításon történt bemutatása és sikere után csak Klebelsberg Kunó kultuszminiszter közreműködésével került a Történelmi Képcsarnokba 1931-ben, később a Magyar Nemzeti Galériába.

Thorma tudatosan tervezte el a kép szerepét: „A kép Magyarországon kívül, tehát idegen országban semmi áron sem eladó. Szükség van erre ebben az országban, nem idegeneknek festettem.“³

Időközben megőrkítette a forradalom kezdetét is, „Talpra magyar!“ címmel. 1898-ban kezdett hozzá, de az első változattal annyira elégedetlen volt, hogy feldarabolta a vásznat. 1903-tól dolgozott a ma létező képen. 1918 őszén Szinyei Merse Pál örömmel gratulál: „Most

már csak arra kérlek: ne fessd át még egyszer a gyönyörűen sikerült figurális részt – ez kár volna – a hátteret, architektúrát hozzá stímeddel úgy, ahogy a figurális rész megkívánja és Schluss!“⁴ Thorma csak 1936-ban jelentette ki: „Azt hiszem ki lehet állítani így. Dolgozni rajta többet úgy sem tudok.“⁵

A „Talpra magyar!“ 1848. március 15. festői megfogalmazása. A forradalom kitörésének egyik pillanatát örökíti meg: azt, amikor a Pilvax kávéház és a Nemzeti Múzeum közötti úton, a Károlyi palota előtt már össetalálkoztak a pesti polgárok, a fiatal egyetemisták és a vásárra érkező vidéki emberek, s a tömeg vállára veszi a szavaló Petőfit. Mellette Jókai Mór és Vasvári Pál. Az alkotó az esemény naturalista ábrázolását és az akadémista kompozíció építést próbálta összeegyeztetni az impresszionista előadásmóddal.

A művész 1937. december 5-én hunyt el. Halála után vásárolta meg a szintén Halasról származó feleségétől a „Talpra magyar!“-t Kiskunhalas városa. Így került 1950 körül a helyi múzeumba.

A kiskunhalasi múzeumi gyűjtemény az 1874-ben alapított református gimnáziumi régiségtárból jött létre. 1944–45-ben súlyos háborús veszteség érte: a 13 261 tárgyból 287 maradt. 1950-ben állami kezelésbe került, és fölvette Thorma János nevét. Főépülete egy 1887-ből származó eklektikus stílusú polgárház, az ún. Kolozsvári-ház. A gyűjteményekben és a segédgyűjteményekben a tárgyak, tételek száma ma már meghaladja a 70 ezret. A gyűjtemény elsősorban néprajzi és helytörténelmi jellegű, de régészeti, numizmatikai, képző- és iparművészeti anyagot is tartalmaz.

Janó Ákos, a múzeum korábbi igazgatója pénzt szerzett az épület bővítésére, hogy elférjen benne a két történelmi tabló. Stílusosan 1959. október 6-án kérte kölcsön az „Aradi vértanúk“-at. A Nemzeti Galéria Kiskun-

halas rendelkezésére bocsátotta a festményt, s a két nagyméretű Thorma-kép 1960 és 1984 között – az életmű egy részével – 25 éven keresztül egymás mellett volt látható a Thorma Galériában.

1984-ben elvitték az „Aradi vértanúk”-at, mert olyan rossz állapotba került, hogy már nem lehetett tovább függeszteni. A halasiak azonban hiányolták a képet. A „Talpra magyar!”-t is restaurálni kellett. A festmények bemutatása az 1848–49-es szabadságharc közelgő 150. évfordulója alkalmából is időszzerűvé vált. A múzeum a restaurálást évi költségvetéséből nem tudta megoldani. A szer-

vezőmunka 1996-ban kezdődött. Először készült el Thorma egész alakos „Kossuth” képének restaurálása. A teljes terv a következő: a „Talpra magyar!” és az „Aradi vértanúk” restaurálásán kívül a megfelelő kiállítási körülmények biztosítása a Thorma Galériában (szakszerű megvilágítás, a hőmérséklet, páratartalom szabályozása), a képeket bemutató katalógus megjelenítése.

A közelmúltban több nagyméretű festmény restaurálása készült el hazánkban: Feszty-körkép, Vágó Pál „A magyar huszárság diadalútja”,⁶ Munkácsy Mihály trilógiája, Fontebasso két hatalmas képe. Ebbe a sorozatba illeszkednek Thorma nagy vásznai is.

A két képről röviden elmondható, hogy a „Talpra magyar!” jobb állapota miatt csupán a festmény tisztítása, restaurálása és a díszkeret restaurálása vált szükségesé. (Mérete: 380x600 cm=22,8 m².) Az „Aradi vértanúk” állapota a restaurálás megkezdése előtt válságos volt. A festmény hányatott sorsa miatt a festék több helyen levált a vászonnól. A korábbi szakszerűtlen restaurálások is adtak feladatokat. (Mérete: 350x630 cm=22 m².) A Magyar Nemzeti Galéria és a Thorma János Múzeum 1997. február 5-én kelt szerződése szerint ismét Kiskunhalason, a múzeumban lévő Thorma Galériában

Thorma János: Aradi vértanúk (1893–1896) – Martyrs of Arad by J. Thorma (1893–1896)

Thorma János: Talpra magyar! (1898–1936) – Hungarians Arise by J. Thorma (1898–1936)

állítható ki együtt a két kép, ha a kiskunhalasi múzeum megszervezi restaurálásukat. Az „Aradi vértanúk” restaurálását Petheő Károly (Magyar Nemzeti Galéria) végezte Budapesten 1997–98-ban. A „Talpra magyar!”-t Vigh László (Kosztka József Múzeum, Szentes) restaurálta a helyszínen 1997-ben.

A támogatók sorába először a MOL Rt., Kiskunhalas Város Önkormányzata és a Kunpetrol Kiskunhalasi Szolgáltató Kft. lépett. Pályázatok keretében a Nemzeti Kulturális Alap és a Millecentenárium Emlékbizottság is jelentős támogatást nyújtott. A cél elérését néhány kisebb támogatón kívül eddig több mint 250 adakozó segítette 200-tól több 10.000 forintig terjedő összeggel. Hasznos volt a sajtó érdeklődése is.⁷

E sorok írásakor a „Talpra magyar!” restaurálása és az „Aradi vértanúk” budapesti munkálatai elkészültek. A kiállítás korszerűsítése félig kész. A katalógus nyomdában van.

A „Talpra magyar!” ünnepélyes átadása 1998. március 15-én történik. Az új Thorma János állandó kiállítás megnyitásának tervezett időpontja 1998. május 2., a kiskunhalasi Város Napja rendezvényei keretében.

A két történelmi mű összetartozásának felismerése és összhatásának megfogalmazása már 1938-ban megszületett Jeszenszky Sándortól: „Az Aradi vértanúk mellett úgy hat a Talpra magyar, mint ha egy gyászinduló után felcsendülne a Rákóczi-induló.” Ez a gondolat ölt most testet alkotójuk szülővárosában, a Thorma János Múzeumban, a forradalom 150. évfordulóján.⁸ ■

Jegyzetek

1. Bay Miklós–Boros Judit–Murádin Jenő: Thorma. Budapest, 1997.
2. Murádin Jenő: Thorma János 1848-as képei. Thorma János Múzeum Könyvei 2. Kiskunhalas, 1998. (megjelölés alatt)
3. Bay Miklós: Thorma János pályaképe. In.: Bay-Boros-Murádin: Thorma. Bp., 1997. 15.
4. András Edit–Bernáth Mária: Válogatás a nagybányai művészek leveleiből 1893–1944. Nagybányai Könyvek 8. sz. Miskolc, 1997. 248. o.
5. Réti István: A nagybányai művésztelep. Bp., 1994. 96. o. Bay Miklós i. m. 1997. 16. o.
6. Bóna István, ifj.: Vágó Pál „A magyar huszárság diadalútja” című nagyméretű képének restaurálása. Magyar Múzeumok 1997/1. 15. o.
7. Tanács István: Az aradi vértanúk és a kiskun öntudat. Népszabadság 1997. nov. 11.; Gáspár Monika–Zombori Éva: „De vajon hallgat-e aki nem beszél” MTV Szegedi Stúdió, MTV2 1997. dec. 10.; Halasi Tükör; Halas TV
8. Murádin Jenő i. m. 1998. 150. évfordulóján.⁸

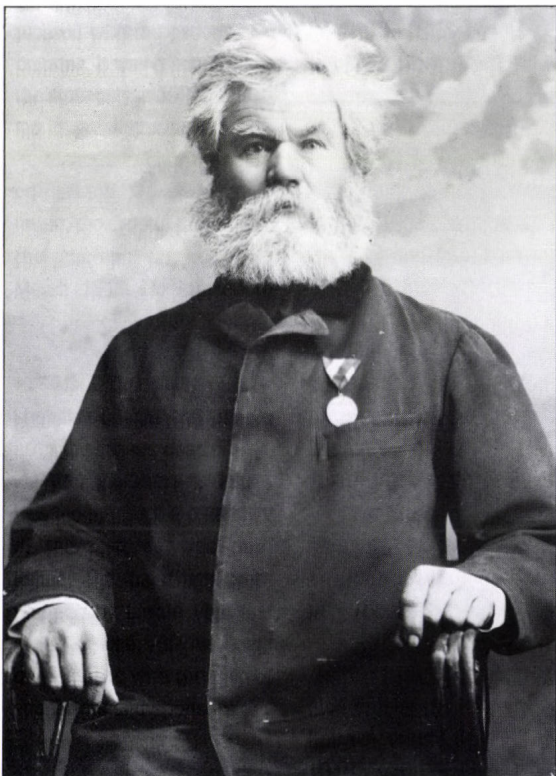
48-as honvédportrék

Dömötör János

Portraits of Hungarian soldiers of 1848–49 War of Independence

Although the 1848 Hungarian War of Independence failed, the survivors faithfully preserved its ideals and memory even half a century later. This happened in Hódmezővásárhely, at the turn of the century. In 1880 the town awarded Lajos Kossuth, the leading figure of the War of Independence, with 'the freedom of the city'. It was decided in 1900 to erect a life-size bronze statue of him there. In 1902, on the 100th anniversary of Kossuth's birth, responding to an appeal of the Kolozsvár Historical and Relic Museum, photographer József Plohn of Hódmezővásárhely enthusiastically offered to immortalise 'the little old people' of around 70 years of

Papp Ferenc

Az ország köztereit és az ott álló szobrokat figyelve sajátos történelmi, politikai térkép rajzolódik ki. A Tiszántúlon és a Duna-Tisza-köze jórészen Kossuthtal találkozunk. A Dunántúlon inkább Széchenyit tartották érdemesnek a városközpontbeli megörökítésre. Összhangban ezzel, Hódmezővásárhelyen is erős Kossuth és szabadságharcos hagyományörzéssel, sőt kultusszal találkozhatunk. 1880-ban Kossuthot a törvényhatósági bizottság a város díszpolgárává választotta, a választópolgárok évtizedeken át 48-as függetlenségi programmal küldtek követeket az országgyűlésbe.

Ezek figyelembevételével szinte természetes, hogy amikor Kossuth születésének centenáriuma a Kolozsvári Országos Történelmi Ereklye-múzeum kibocsátotta felhívását a még élő 48-as honvédek fényképezésére, Hódmezővásárhelyen Plohn József fényképész nyomban bekapcsolódott az akcióba. Sajtóközleményben tudatta az érdekeltekkel, hogy *jelentkezzenek műtermében, hozzátéve, hogy „akinek egyenruhája van azt vegye fel, akinek nincs az sötét polgári ruhában jelentkezék”*. Hódmezővásárhelyről 576 vásárhelyi fiatal kezdte meg szolgálatát a honvédseregben. Közülük 1902-ben 154-en álltak Plohn fényképezőgépe elé, aki minden fotótrükk és kozmetikázás nélkül örökítette meg a „kis öregket”. A műterem berendezésén sem változtatott. Ott hagyta a bútorokat és a díszletháttérrel is. Így jött létre a

díszes faragott asztal, rojtos plüss-szék, és a nemegyszer foltos, gyűrött ruhás 70 körül járó egykori honvédek közötti sajátos kontraszt. A 154 db 13x18 cm-es üveglemez közül 77-nek a szélére Plohn fekete tussal odáírtta az ábrázoltak nevét. 77 lemez esetében azonban hiányzik a megjelölés, őket ismeretlennek kell tekinteni. 122 honvédnek a mellén látjuk a szabadságharcos érmet, (egykét esetben emellett békesen megér a Ferenc József érem is).

Megrázó az az általános emberi üzenet, amely a karakteres arcokból szól hozzánk. Vannak akik szegényes öltözetük ellenére határozottan, öntudatosan néznek ránk, mások szerényen, néhányan

Vecseri Sándor

szinte elesetten ültek Plohn objektívje elé. A többség emberi tartása, méltósága, tiszta tekintete arról vall, hogy komoly közösségi élmény kapcsolja őket össze. Nem kell félünk annak a megállapításától, hogy szépséget, mélységet, emberséget sugároznak ezek az érett, napégette arcok. Sokak ruházatából is látszik, hogy a társadalom nem támogatta valami bőkezűen a haza szabadságáért életüket is kockáztató egykori honvédeket. (Csak teljes rokkantság és keresőképtelenség esetén kaphattak egyéni elbírálás alapján évi 72 forint segélyt.) Korabeli foglalkozási kimutatás szerint az 576 48-as vásárhelyi honvéd közel egynegyede, 123 fő volt nincstelen agrárproletár.

Az üveglemezek sorsát akkor tudjuk nyomon követni, ha áttekintjük az alkotó életpályáját is. Ez annál inkább indokolt, mert Plohn József egyéb irányú fotografusi tevékenysége is igen jelentős. 1869. július 7-én született Makón. Az apa, aki szintén fényképész volt, már 1870-ben átköltözött Hódmezővásárhelyre. József fia így csecsemőkorától egészen deportálásáig ebben a városban élt és működött. Tanulmányait egy évig a Képzőművészeti Főiskolán, majd Koller tanár udvari fényképésznél folytatta szintén egy évig. Hazatérve Vásárhelyre, szoros barátság alakult ki közte és az itt élő művészek, Tornyai János, Endre Béla festő- és Pásztor János, Kallós Ede szobrászművész között. A két festőművész biztatására kezdett hozzá néprajzi felvételek készítéséhez.

Fényképezett – cipelve súlyos masináját – tanyákat, gazdasági épületeket, állatokat, mezőgazdasági munkafolyamatokat, munkaeszközöket, használati- és dísz tárgyakat. Elmélyültségét jól mutatja, hogy a fazekasmunka különböző fázisait az agyag-előkészítéstől a vásározásig 32 felvételen örökítette meg. Ismerve az üveglemezek árát, az elkészített közel 3000 felvétel elég komoly befektetést is igényelt. Anyagi helyzetét tovább

Ismeretlen – Unknown

rontotta, hogy hazafias buzgalmában megtakarított pénzecskéjét hadikölcsönbe fektette és az elveszett.

Ekkor kezdeményezte válogatott néprajzi felvételeinek nyomtatásban történő megjelentetését. Akciójának támogatói között találjuk a magyar kultúra olyan jeleseit mint Móra Ferenc, Baktay Ervin, Kogutowicz Manó, Imre Sándor. A fényképalbum megjelentetését a Szegedi Egyetem Alföld Bizottsága is támogatta. Sajnos a kezdeményezés nem járt sikerrel. Annak ellenére, hogy egy, a kabinetirodában szolgálatot teljesítő vásárhelyi tábornok révén még Horthy kormányzó is megszemlélte a felvételek egy részét. A sajtóban meg is jelent a szokásos protokoll szöveg: „elragadtatással szemlélte”, „támogatásáról biztosította”, stb. Ennek ellenére sem történt semmi.

Ezután 125 felvételét megnagyította és ezekből készített fotóalbumokat „*Képek a nagy magyar alföldi népeletről*” címmel. Az albumból vidéki intézmények, elsősorban múzeumok vásároltak ugyan, de pénzügyileg ez az akció sem volt sikeresnek nevezhető. A 30-as évek közepétől csalódottan és betegen, visszavonultan élt Vásárhelyen, egészen 1944-es elhurcolásáig. A 75 éves ember azonban nem bírta a marhavagon embertelen körülményeit és útban a haláltábor felé életét vesztette.

Túlélő élettársa, örököse 1952-ben a háborús események következtében 1635 darabra csökkent üveglemezgyűjteményt eladta a Tornyai János Múzeumnak. A múzeum először a néprajzi lemezekről készített 30x40-es nagyításokat és több helyen kiállításban szerepeltette azokat. Ezeknél nagyobb és komolyabb nyilvánosságot kaptak a már említett 48-as honvédportrék. A Szerencsejáték Alap támogatásával mind a 154 felvételt sikerült 100x70 cm-es nagyításokat készíttetni. (Ebben a méretben jutott érvényre igazán a felvételek esztétikai és érzelmi hatása, értéke). Ezekből a nagyításokból eddig 18 helyen (múzeumokban, művelődési házakban)

rendeztek kiállításokat. A Risorgimento évfordulója kapcsán több olasz városban (Róma, Milánó, Bari) is bemutatták a honvédfelvételek válogatását. Ezévből eddig már hét helyre kérték a kiállítást.

A legszeleesebb ívű közkinccsé tétel a Zrínyi Kiadó érdeme: 1992-ben mind a 154 felvételt önálló albumban publikálta. Az érdeklődés mértékét jól mutatja, hogy a 6000 példányban megjelent kiadvány ma már könyveszeti ritkaság.

A honvédfelvételek számos képzőművészt is alkotásra ihlettek. Rátornyai József szobrászművész a fényképek alapján 8 darabból álló bronz portrét készített és „Arcuk a sorsodban” címmel állította ki a sorozatot.

Balogh Gyula, Nagy Előd és Székelyhidi Attila festőművészek különböző műfajban (olaj, vízfestmény, grafika) alkották újjá a honvédeket.

Végezetül ide kívánczok még: az igazi eredmény és siker az lenne, ha a néprajzi felvételek is megjelenének önálló kötetben. Ezáltal megvalósulna a tragikus sorsú jeles fotográfus dédelgetett álma.

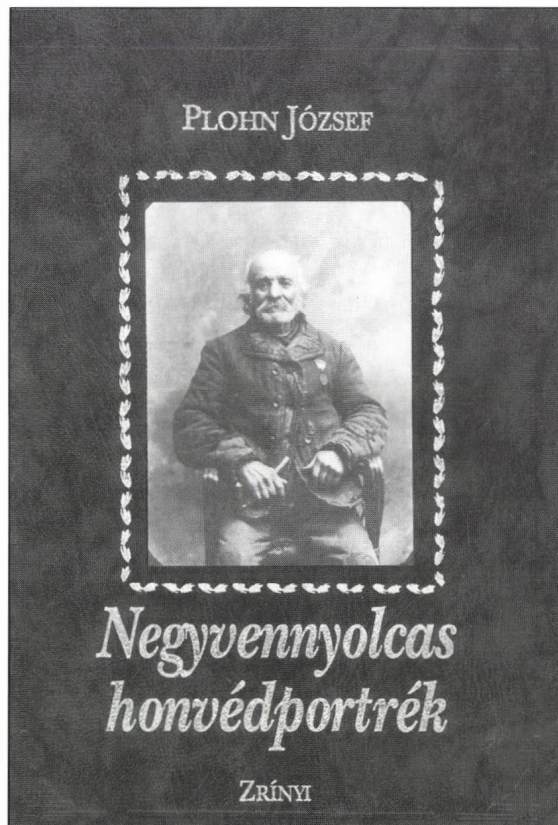

Ismeretlen – Unknown

age free of charge. 154 former soldiers went to his studio and had their pictures taken on 13x18 glass plates. Plohn wrote the names of the soldiers on 77 plates, a further 77 however remained unknown.

The freedom fighter's memorial medal can be seen on 122 soldiers' chests. Plohn took the photographs of the former soldiers, many in patched and ragged clothes, without any photographic tricks or attempts at beautification. However, deep humanity and a strong character can be felt in all of them.

The Tornyai János Museum bought the collection of 1635 pictures from the widow of the photographer, who lost his life after being deported. The soldiers' photo plates were included in the collection. The museum made 100x70 cm blow-ups of these and displayed the photos at separate exhibitions in nearly twenty villages and towns throughout the country. The Zrínyi Publishing House issued an album containing reproductions of all the 154 photographs in 1992.

A népművészet továbbélése a képzőművészetben

Bánszky Pál

Zsitva Miklós: Állatok farsangja – Miklós Zsitva: Carnival of the Animals

Folk Art lives on in Fine Arts

The Bács-Kiskun County Council funded the Museum of Hungarian Naïve Artists in Kecskemét in 1976. The institution has been functioning as a public foundation since 1997. Its basic aim is to operate the museum, which then received three million forints from the Bács-Kiskun County Government with the stipulation then that the foundation could not rely on any more support. We attempt to be self-supporting and hope to get help from companies funding culture provided that we acquire the 'especially useful for the community' status. These are very important in order to be able to develop our national and partly central European collection of paintings and carved statues originating in folk art.

Tőke Imre: Gulyásbojtár
Imre Tőke: Herd-boy

Lásd még: KÉPMELLÉKLET III.
See also: TABLE III

Az utóbbi negyedszázadban fontos változások következtek be a népművészetben. A hatvanas évek „ártermelő népművészete” inkább valami „végiárúsításra” hasonlított, amikor dísz tárggyá, vitrinbe illő „nippé” minősítették vissza a népi kultúrát. A hetvenes évektől viszont progresszív irányú mozgás is kibontakozott. A népművészet megújodási folyamata során új vonásokat kezdett felmutatni a játékkultúra; a gyermek maga készítette játék fel-

élénkülésétől (játsszóházi mozgalom, az óvodák játékkészítő programjai, fából készült játsszóterek megjelenése, a „Szókraténusz” létrejötte, stb.); többirányú igény jelentkezett a népi kultúra archaikusabb emlékeinek továbbélésére a korszerű lakásokban; rönk-bútorok, kéregedények, dísztelen esztergált vagy vésett tálak, festékes és rongyszőnyegek alkalmazása, stb.

A 19. században és a 20. század elején is a hagyományos népi kultúrának csupán elenyésző mennyiségben fordultak elő képzőművészeti jellegű megnyilatkozások: rajzok, festmények, s különösen szoborfaragások. Az utóbbi negyedszázadban megfigyelhető fellendülést az a körülmény is magyarázza, hogy több népművészeti tárgy fokozatosan elvesztette használati tárgy funkcióját, s egyre több alkotónál jutott nagyobb hangsúlyra a kimondottan esztétikai cél.

A népművészeti hagyomány folytatókra talált az autodidakta alkotók körében is. A pásztor faragók között különösen híressé vált Kapoliak közül *ifjú Kapoli Antal* kis papírlapocskákon, színes ceruza segítségével érlelte tovább a népművészeti hagyományt. A közelmúltban elhunyt *Bacsakainé Láda Zsófia*, mint az egyiptomi falfestményeken: síkban festette meg a különböző falusi munkajeleneteket. Virágcsendéletein a váza megfestése gyakran követi a virágcsokor szerkezeti felépítését, s a kép befejezéseként cakkos ornamentussal „körbehímezi” azokat. Festményeit gyakran jellemzi a népművészetben gyakori tükrökép-szerkesztés.

Felerősödni látszik napjainkban a népi kultúra egyik meghatározó eleme, a népmese is. *Orisekné Farsang Erzi* gyakran választ festményei témájaként mesefeldolgozást. Ilyenek az Eldorádó, Csipkerózsika, Piroska és a Farkas, Árgyéus aranyalmája, Csodafácská és Út a tündérországba.

A mesélőkedv jellemzi *Kováts Mátys Erzsébet* tollrajzait, melyekben számtalan népmese és népballada ölt vizuális kifejezést. A Kisvárdán élő *Juhászné Albert Rozália* le sem tagadhatná erdélyi származását, amikor az általa festett „A kispásztor álma” című festményén lent a földön pihen a birkanyáj és a pásztor; fent a levegőben pedig megjelenik az álomkép: a kispásztor, mint Csaba királyfi vágat lován a holdat is körülölelő csillagösvényen. A magyar naív művészet klasszikusai között első helyre kívánczó *Süli András* képeiben is meghatározó a népművészet szemlélete. Tárgyszerűen is bizonyítja ezt a közelmúltban megtalált, Süli András által festett bútorregyüttes, a szembeforduló galambpárjaival, tulipánjaival és tükrös szívű mézeskalács-motívumaival.

Magyarországon az utóbbi negyedszázadban egyre nagyobb számban jelentkeznek a szoborfaragók. Ez a tevékenység a század első felében igazából elenyésző volt. Ha elő is fordult figurális ábrázolás, az is inkább funkcionális tárgyon: boton, csanaknyelen, faragópadon, esztétikai küldetése tehát másodlagos jelleget öltött. A meghirdetett *Népi Szobrászat* című országos pályázatokra (1974-ben, 1991-ben és 1996-ban) alkalmanként 4-500 szoborfaragás érkezt be, a festészet műfajával szemben jobban kötődött a népi kultúra hagyományaihoz. Szoborfaragóink alkotásainak jellegzetessége, hogy nálunk szinte nincs olyan faragó, aki ne formálná meg a pásztor – juhász, kanász, gulyás, csikós – alakját. Amíg a görögségnél a nemzeti ideált a meztelen atléta alakja jelképezte, addig ma nálunk az etnikum, ill. az ősi szabadság ideáljaként a lelkek mélyén a pásztor alakja jelentkezik. S népi szobrászatunkban – túl a tematikán – fellelhetők bizonyos archaikus vonások.

Ilyennek kell tekintenünk egyfajta kompozíciós elv érvényesülését, amely megegyezik a frontális ábrázolás elvével. Jellemző, hogy faragóink munkái általában szorosan kapcsolódnak a mindennapi élethez és a hagyományokhoz. Egyes faragások magukon hordják egy archaikus világkép, a kollektív emlékezet nyomait. A közelmúltban meghalt *Tőke Imre* faragásain is egyszerre van jelen a dunántúli pásztorfaragás néhány fontos vonása, ugyanakkor a szem és a száj formálása tekintetben rokonságot mutat a természeti népek művészetével, például a néger plasztikával.

Bármennyire jelen van ma még a hagyomány, a nemzeti etnikum mint forrás, vagy akár mint valami közös egyetemes kifejezési mód, a 20. század legvégén mégis úgy tűnik: minden alkotó inkább egy maga által felépített kultúrát képvisel, korunkban ez a tendencia válik egyre erőteljesebben jellemzővé.

Múzeum születik – a kortárs kerámiaművészet kecskeméti gyűjteménye

Vámosi Katalin

Századunk első felében művészetpártolók kezdeményezésére, mind a tengerentúl nagyobb városaiban mind Európa-szerte létrejöttek olyan múzeumok, amelyek a modern művészeti irányzatok kiemelkedő alakjainak munkáit kívánják a nagyközönség számára hozzáférhetővé tenni. Ezek az intézmények, bekapcsolódva a kor pezsgő vérkeringésébe, sokszor egyedülálló, egy-egy művészeti ágon belül a legteljesebb áttekintést nyújtó műgyűjteményekké váltak.

Hazai, de nemzetközi viszonylatban is sajátos, a maga nemében páratlan gazdagságú a Nemzetközi Kerámia Stúdió kollekcója. Többek között az iparművészet talán legfiatalabb ágának nevezhető autonóm kerámia új útjait kereső keramikusok nemzedékének jellegzetes művein keresztül mutatja be a kortárs nemzetközi kerámiaművészetet. Művészi színvonalát és gyűjteménye darabszámát tekintve egyaránt megérett arra, hogy múzeumként működve, állandó kiállítás keretében tárja kincseit a művészetbarátok elé. Az Iparművészeti Múzeum, támogatva az alap gondolatot, a közelmúltban nagyszabású *Múzeumalapító kiállítás* megrendezésével adta tanújelét konszenzusának.¹ Ez a tárlat pár száz válogatott műtárgy bemutatását jelentette az Üllői úti épületben. A kiállítási katalógusban publikált tanulmányok alább idézendő sorai vallanak a múzeumalapításról, méltatják, felvázolják a Stúdió működésének alapelveit, tevékenységét, jövőre vonatkozó terveit.

„...A kecskeméti Stúdió megalapítása óta közel két évtizede biztosítja az alkotáshoz szükséges nyugodt környezetet, a kísérletezéshez a korszerű anyagokat és technológiát, a művészek közötti kapcsolat, a közös

INTERNATIONAL CERAMIC STUDIO

munka lehetőségét. A magyarokon kívül a világ minden tájáról érkeztek és dolgoztak náluk keramikusok, s a vendéglátást itt készült munkáikkal vizsgonozták. Így gyűlt össze közel két és fél ezer tárgy a Stúdióban, a kortárs nemzetközi kerámiaművészet kitűnő alkotásai. Olyan értékes gyűjtemény, amelynek színvonala és nagysága egyaránt indokolja közkinccsé tételét, állandó múzeumi bemutatását...”

Dr. Lovag Zsuzsa
az Iparművészeti Múzeum főigazgatója

„...A kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdió nemcsak művészeti, de politikai szempontból is jelentős. Előmozdítván az Európa minden országából ideérkező emberek közötti együttműködést, példaként szolgál az európai egység megteremtésére, s Magyarország taggá válását célzó politikai törekvéseire. Napjainkban, az át-törés e nehéz időszakában a kecskeméti Kerámia Stúdió egy olyan szellemi és művészeti katalizátor szerepét tölti be nemzetközisége révén, mely mind Bács-Kiskun megye, mind Kecskemét Város számára nagy jelentőségű. Mivel a béke és az együttműködés eszméjét napról-napra újra kell megvalósítani, az európai integráció folyamata az ilyen kezdeményezéseket igényli igazán. A kecskeméti stúdió egy „szelet” Európa, mely nemcsak az Európai bizottság támogatását érdemli meg, hanem mindenekelőtt azokat, akik abban a helyzetben vannak, hogy segítsenek, hogy megmaradhasson és tovább érvényesíthesse hatását a jövőre...”

Hans Beck
az Európai Unió Magyarországi Delegációjának vezetője

„...A szorító gazdasági körülmények dacára a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzatnak nehéz, de megtisztelő feladata lesz, hogy e kollekcó számára múzeumi védeltséget teremtsen és a nagyközönségnek is hozzáférhetővé tegye. Biztos vagyok abban, hogy ez a Nemzetközi

A museum springs up – the collection of contemporary ceramics in Kecskemét

The International Ceramic Studio has been an island of artistic and creative work for nearly two decades, providing space for Hungarian and foreign ceramic artists for experiments, trying new techniques and working together.

Parallel to its artistically important activity the Studio, being international, forms cohesive force between the people of the world as the friendships born here help to maintain peaceful coexistence.

Artists participating in symposia have contributed their works of art made here to the collection of the Studio. Thus a unique and rich collection has been created, which shows the contemporary international art of ceramics by works of art of a generation searching for new approaches in the latest branch of applied arts, the so-called autonomous ceramics. Considering the number and standard of the pieces, the collection represents the basis of a permanent exhibition and, operating as a museum, it could present its treasures to the friends of art.

The Museum of Applied Arts, Budapest has supported the idea and by arranging a large museum-foundation exhibition recently it confirmed its backing. Similarly,

Bács-Kiskun County Council and the town of Kecskemét have also supported the idea of the International Ceramic Studio with finance and other assistance in transforming the collection into a museum.

The articles of the exhibition catalogue were written by professionally well-known and respected authors and founding director of the Studio (head of department at the Hungarian College of Applied Arts), who deals with the foundation of the museum, the principles of the operation of the Studio, its activity and plans for the future.

The future Museum of International Contemporary Ceramics, the Silicate Department of the Hungarian College of Applied Arts, to be based here, and the International Ceramic Studio is welcoming guest artists throughout the year could together form a unique complex where theory and practice, the relationship between teacher and pupil, a form of education where tradition merges with up-to-date and tested methods could generate a more comprehensive and qualitative education, creating a vibrant cultural centre.

Jegyzet

1. Múzeumalapító kiállítás. Válogatás a Nemzetközi Kerámia Stúdió gyűjteményéből 1979–1995. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1995. XII. – 1996. III–IV.; Kecskeméti Képtár, Kecskemét, 1996. III–IV.

zi Kortárs Kerámiaművészeti Múzeum a jövő év tizedekben – új minőségben – vonz majd alkotókat és nagy számban művészet iránt érdeklődő és hozzáértő közönséget, akik az eddig is művészpártoló Bács-Kiskun megye hírért messze viszik...”

Dr. Balogh László
a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés elnöke

„...Kecskeméten olyan – a szó eredeti, ókori értelmében vett – Museion megteremtésén fáradoznak immár két évtizede, amely a műsáknak szentelt hely, ahol az ihlet forrását könnyű fellelni, ahol a létrehozott értékeket megőrzik, védik, ahol az elődök munkája tökéletesedésre sarkallja az újonnan érkezőket, ahol a gyűjtés is az alkotást szolgálja. Kerámiaművészettel és történetével foglalkozó múzeumok sorában ugyancsak különlegesnek ígérkezik a Stúdió múzeuma...”

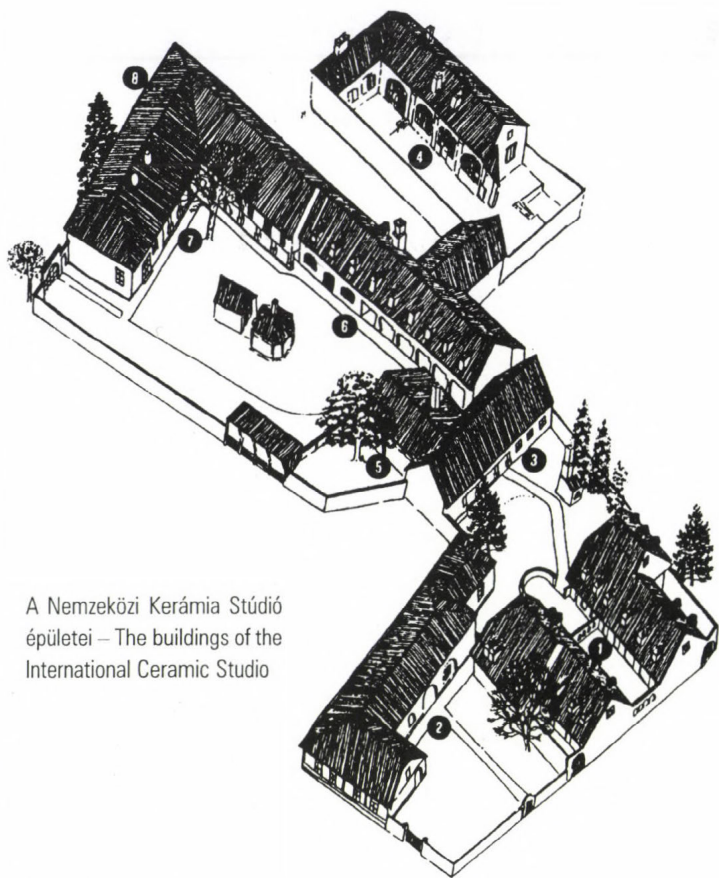
„...A kecskeméti műhely sohasem dolgozott a „piacra”, hanem közvetlenül a „társadalomnak” címezte munkáit. Az indulástól kezdve múzeumi gyűjteményt kívánt létrehozni. Hozzá hasonlóan, a legfrissebb munkákat azonnal közgyűjteménynek felajánló szándék az 1970-es években Magyarországon is virágzó, szimpozion- és alkotótelep-mozgalom jellemezte. A résztvevő művészek egymással kapcsolatot, művészetüket, műveiket befogadó mikrotársadalmat kerestek és találtak... Tudomásom szerint ma már a szimpozion-mozgalomból kinőtt kecskeméti Stúdió maradt az egyedüli hely, ahol intézményesített formában, az alkotómunka és a gyűjtemény idealistikus szimbiózisa változatlanul fennáll – a változatlan személyi vezetés érdeméért...”

Csenkey Éva
művészettörténész

„...A művészek a kezdet kezdetétől tudták, hogy cél egy majdani kerámiamúzeum megteremtése. Ezért hagyták itt örömmel legjobb alkotásaikat, sőt az itt tanultak továbbfejlesztett eredményeivel visszatértek a stúdióba, hogy gazdagítsák a gyűjteményt, akár adományozással.

A demokratikusan választott és változó szakzsűri által kétszeresére – az ösztöndíjak elbírálásánál és a tárgyak gyűjteménybe való kerülésével – állított mércén túljutó műalkotások már méltóak arra, hogy egy nemzetközi kerámiamúzeum törzsállományát képezzék. Tudomásunk szerint a szimpóziummozgalomban született művek szerte Magyarországon a mindenkor rendezőszervek szándéka ellenére sem maradtak fenn intézménytörténeti és szakmai szempontoknak megfelelő érintetlen egységben...”

Probstner János
tanszékvezető, a Stúdió alapító igazgatója
A felépülő Nemzetközi Kortárs Kerámia Múzeum, a

A Nemzetközi Kerámia Stúdió épületei – The buildings of the International Ceramic Studio

letelepülő Magyar Iparművészeti Főiskola Szilikát Tanszéke és az egész évben folyamatosan vendégművészeket fogadó Nemzetközi Kerámia Stúdió intézményegyetese egyedülálló komplexumot alkothatna. Ahol teória és praktikum, mester és tanítványa közötti szimbiózis, a hagyományokat felelevenítő képzési forma, ötvöződve a korszerű és bevált oktatási módszerekkel egy teljesebb, kvalitatív képzést eredményezhet. Mindezen megreformált, újszerű tanítási módok, az ezredforduló előtt, a közelgő XXI. század metodikájának körvonalait vázolják fel, sejtetni engedik a jövő útjait. ■

Lásd még: KÉPMELLÉKLET IV.
See also: TABLE IV

Kun Éva: Család, 1989 – Éva Kun: Family, 1989

Visszatekintés

100 éves a kecskeméti múzeumi ügy

Székelyné Kőrösi Ilona

Kecskemét, az egykori mezőváros, talán a millennium körüli években élte meg régebbi történelmének legszebb esztendeit, a fejlődés, a városiasodás fontos időszakát, egy későbbi polgármester, Sándor István szavaival élve: „az aranykort”. A helyi gazdasági élet élénkítése, a vasutak révén a kereskedelem vérkeringésébe való bekapcsolódás, a kecskeméti termékek világhírűvé válása, nagy építkezések és a ma is megcsodálható városkép kialakulásának időszaka ez. Az egykori városvezetők figyelmét nem kerülte el a kulturális terület fejlesztése sem. Városi szintű, messzire tekintő és tudatos kulturális fejlesztésről tanúskodnak az iskolaépítkezések és az olyan kezdeményezések, mint Kada Elek polgármester művésztelep-konceptiója.¹

Erre az időszakra nyúlik vissza a mai Katona József Múzeum története is. Az országos gyűjtemények, múzeumok létrejöttét a múlt század második felében követte a vidék. Szinte természetes, hogy az első vidéki múzeumok között jött létre a kecskeméti – bár még nem önálló intézményként. Kecskemét város közgyűlése *Kada Elek* polgármester javaslatára, 1898 novemberében szavazott meg nagyobb összeget könyvtár és múzeum létesítésére. Az alapuló intézmény ügyeinek

intézésével *Szilády Károlyt* bízták meg, aki több évvel később, 1910-ben könyvtár- és múzeumigazgatói kinevezést kapott. A múzeumi gyűjtemény létrehozása, gyarapítása a kezdet kezdetén Kada Elek polgármester nevéhez fűződött. Közismert volt régészeti érdeklődése – ő maga is folytatott ásatásokat a város környékén –, publikációit a szakfolyóiratok is közölték. De talán ennél is fontosabb, hogy a csírájában levő intézménynek olyan szakembereket tudott megnyerni, akik munkásságuk révén elismerést, szakmai rangot és az ügy iránti figyelmet tudtak kivívni. Ő kérte föl *Madarassy László* néprajzkutatót tárgyi emlékek, elsősorban a Kecskemét környéki pásztorélet emlékeinek gyűjtésére, feldolgozására.

Gr. Klebelsberg Kunó átadja a Városi Múzeum épületét és állandó kiállítását, mellette Vass József népjóléti miniszter, 1924. július 6.
Count Kunó Klebelsberg, Minister of Culture opens the building and permanent exhibition of the Town Museum (6th July 1924)

A könyvtár és a múzeum a városháza épületében kaptak helyet. A mai városháza tervezésekor már számoltak az épületben ilyen intézmények elhelyezésével, de időközben a múzeum és könyvtár számára fenntartott termek közül két helyiségbe beköltözött az állami anyakönyvi hivatal. Szilády 1901-től folyamatosan jelezte: a múzeum számára rendelkezésre álló hely már annyira kevés, hogy az akadálya a fejlődésnek. A múzeum- és könyvtárépítés gondolata 1911-től foglalkoztatta a várost. Legfőbb ösztönzője természetesen Kada Elek volt, aki – mint mindenben – impozáns tervek forgatója a fejében. Az általa álmodott múzeumot Lechner Ödön tervezte volna, elhelyezését pedig egy olyan városközponti telekre képzelte,

amely ott volt valahol a mai Városháza és Rákóczi út vége – a meg nem valósult Lechner-féle víztorony, Rákóczi lovasszobor és emlékműzeum – között. Nem sokkal Baracs puszta eladása után, 1911 májusában mondta ki a közgyűlés, hogy a nyereségből nagyobb összeget – százötvenezer koronát – múzeum és könyvtár építésére fordítanak. Erre azonban nem került rögtön sor, így az új épület megvalósítása hosszú időre elodázódott. 1911 nyaratól a földrengés okozta károk kötöttek le minden pénzt és energiát. 1913-ban pedig meghalt Kada Elek, akit még élete utolsó heteiben is a múzeumügy foglalkoztatott, ekkor küldte el Sziládyt több napos, múzeumépületekkel kapcsolatos tanulmányútra.

A gyűjtemény anyaga eközben folyamatosan bővült. Már nemcsak a városházán, hanem egy másik épületben is tároltak múzeumi tárgyakat. A régészeti feltárások mellett 1911-től rendszeres néprajzi gyűjtés is folyt. Ekkor már itt dolgozott *Szabó Kálmán*, a múzeumtörténet későbbi szakaszának meghatározó egyénisége.² Az új munkatárs tevékenységét tükrözik a következő évek gyarapodásai. Tárgyak és tárgye gyűttesek kerülnek be a

A múzeum épülete – The building of the museum

The Kecskemét Museum is hundred years old

The turn of the century witnessed a spectacular development in the history of the town of Kecskemét. Beside an economic boom and urbanisation, a rich social and cultural life also characterised those years.

The history of the present Katona József Museum goes back to that period. The town assembly voted a large sum for the establishment of a library and museum in 1898. At the beginning, the museum collection was given space in the building of the Town Hall. The material, consisting mainly of ethnographic objects, soon received professional acknowledgement, however, it has got only its own building only after World War I. The town bought the summer casino standing in the 'railway garden' built in the 1870s 'temporary'. The enlarged and reconstructed building was opened to the public on 6th July 1924 with a festive speech by the Minister of Culture, Kunó Klebelsberg. The institution, headed by Dr. Kálmán Szabó was widely known for its archaeological, ethnographic, local history and public educational work.

Both the collections and the building suffered serious damages in 1944–45, even a Russian tank repair workshop was functioning in the building in 1945.

The collections have significantly grown since then.

However, the problem of the building of the Katona József Museum has not been solved, the museum can be found even today in the temporary museum building provided 74 years ago.

Jegyzetek

1. A várostörténetnek ezt az időszakát mutatta be részletebben a Katona József Múzeum *Kecskeméti évszázadok* című milicentenáriumi kiállítása, amely 1996–97-ben a Cifrapalota földszinti termeiben volt látható.
2. 1912-től hivatalosan is kecskeméti múzeum- és könyvtárőr.
3. Hazatérése előtt Kossuth egyik kísérője az emigrációban.

múzeumba a halászat, a pásztorzkodás, a kismesterségek köréből, gyermekjátékokat, fotókat gyűjtenek. A szakmai elismerést jelezte, hogy 1913-ban a Néprajzi Társaság Kecskeméten, a Városháza dísztermében tartotta közgyűlését. 1911-ben egy jelentős képgyűjteménnyel is gyarapodott a városi múzeum: Nemes Marcell jánoshalmi műgyűjtő 79 darab képet ajándékozott azzal a feltétellel, hogy azt rendszeresen gyarapítani fogják. A múzeum bővítése tehát egyre égetőbb napi gondná vált. 1914-ben számára újabb épületet utaltak ki a városban – a már meglévő külső raktár mellett – de ezt a háború kitörése után lefoglalták katonai célokra.

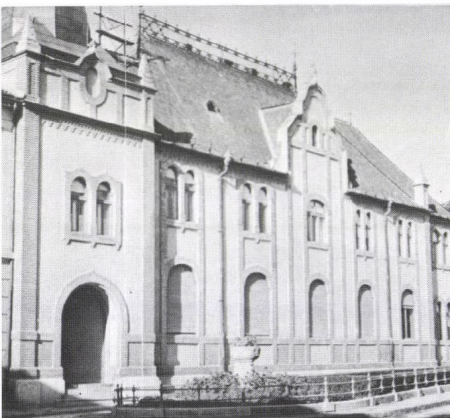
A múzeum új korszaka az 1920-as évek elején kezdődött. 1922-ben a város megvásárolta a vasútkertben álló nyári kaszinó épületét. Ez a ma is itt működő Katona József Múzeum épületének középső része, a kiállítási bejárattal. 1875 körül épült, tervezője *László Károly* mérnök volt.³ 1879-ben ő készítette el Kecskemét legkorábbi, korszerű mérések alapján szerkesztett térképét. Ezt a múlt századi épületet bővítették két oldalszárnnyal, alattuk alagsorral. A munkákat *Szappanos Jenő* kecskeméti építésmérnök irányította. Ez az építkezés a város és a múzeum számára egyaránt fontos esemény volt. Bár a korabeli sajtó valóságos kultúrpalota építéséről szólt, az egyébként nagyjelentőségű kulturális beruházás reális értékeléséhez hozzátartozik a szakmabeli, *Szilády Károly* korabeli véleménye, amely szerint a múzeumot egyik skatulyából a másikba teszik, a szakmai szempontok nincsenek kellően figyelembe véve, pl. a gyarapodásra éppen csak egy szobányi hely maradt... Igaz, nem végleges megoldásnak szánták ezt az épületet. Elgondolkodtatóak *Szilády 76* évvel ezelőtt leírt sorai: *„Ha én az épület ideiglenességét tíz évnél is többre terjedőnek sejttem, nemcsak az időnek nehéz volna az oka. A múzeum húsz év óta vár méltó elhelyezésére – ma tervezett elhelyezésében is egyik fő mozgató ok, hogy útban van a Városházán. Bár csalódnám...”*

Az átköltözés 1923 nyarán zajlott. A nagyközönség számára 1924 júliusától volt látogatható a múzeum. Az épület átadására rangos vendégek jelenlétében és ünnepélyes külsőségek között július 6-án került sor. A megnyitásra gróf Klebelsberg Kunó kultuszminisztert kérték fel, aki beszédében hangsúlyozta: amikor ezt a múzeumot ünnepélyesen megnyitja, teszi ezt abban a reményben, hogy a kecskeméti múzeum teljes mértékben be fogja tölteni hivatását: amellet, hogy laboratóriumot szolgáltat a tudományos kutatások céljaira, egyben didaktikus, demokratikus intézmény lesz, amely csak javára fog válni Katona József városa kulturális fejlődésének...

A kecskeméti múzeum megnyitásának országos visszhangja volt. De nemcsak annak, hanem a következő években Szabó Kálmán múzeumigazgató vezetésével itt folytatott régészeti és néprajzi munkának, a sikeres kiállításoknak, a maguk korában nagyon korszerű és népszerű ismeretterjesztésnek.

A múzeum történetének tragikus fordulópontja volt 1944/45, a II. világháború utolsó hónapjai. A vidékre mentett értékes gyűjtemények elpusztultak, az épület súlyos károsodás érte. 1945-ben orosz tankjavító műhely működött benne. A múzeum „újraélesztése” 1945–46-ban Bálint Alajos nevéhez fűződött. Komáromy József, Szentlélek Tihamér voltak többek között a múzeum újabb hősorának részesei Szabó Kálmánnal, aki a néprajzi gyűjtemény gyarapítását végezte az 1950-es években.

Az 1960-as évektől egy egészen új korszak kezdődött: a megyei múzeumi szervezet korszaka. Az egykori Városi Múzeum – ma Katona József Múzeum – egyúttal a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetének székhelye. Az 1980-as években több gyűjtemény kikerült az anyaintézmény falai közül és önálló épületben kapott helyet. Ám a Katona József Múzeum épületgondja – a régészeti, néprajzi és történeti gyűjtemények sorsa – a mai napig sem oldódott meg. ■

Snapshots from the life of the Baja museum
(Work competition in 1950)

The town of Baja founded the Türr István Museum in 1937. Since then it has been collecting the archaeological, ethnographic and historical mementoes of the northern Bácska region as well as the items of Hungarian 20th century art. The Sarmatian and Avar finds in the archaeological collection are very significant. The most valuable part of the ethno-

Pillanatképek a bajai múzeum életéből

Munkaverseny 1950-ben

Kőhegyi Mihály – Merk Zsuzsa

Vidéken – elsősorban a megyei központokban – a kiegyezés követő és a millennium körüli időszakot nevezhetjük a múzeumalapítások korának. Ehhez – a számszerű növekedés tekintetében – csak az 1945 utáni évek mérhető. A legterméketlenebb szakasz a két világháború közötti. Nagyon kevés múzeumot hoztak létre, s a bajai múzeum – mely 1997-ben ünnepelte alapításának 60. évfordulóját – ezen kevesek közül való. Az, hogy ebben az időszakban jött létre, abban a

megelőző múzeumteremtő szándékok is szerepet játszottak. Baja szempontjából igen sajnálatos, hogy *Déri Friegyes* gazdag magángyűjteménye nem került a városba. A jeles gyűjtő ugyanis gyermekkorra városának ajánlotta fel 1914 tavaszán gyűjteményét és könyvtárát. Ez azonban a háború után Debrecenbe került, eddigi ismereteink szerint azért, mert Baja 1918–1921 között szerb megszállás alá került, sorsa bizonytalan volt.

A bajai múzeum megszületése a múzeumügy legterméketlenebb időszakában az *igények és lehetőségek szerencsés találkozásának* eredménye. Jelentős szerepet vállalt ebben *Oltványi Imre*, aki

a múzeum 1937-es létrehozásának idején a Magyar Jelző és Hitelbank igazgatója, valamint a Magyar Művészet c. folyóirat szerkesztője és jeles műpártoló volt. Igaz, az ő elképzeléseiben nem múzeum, hanem egy képtár létrehozásának terve szerepelt, amihez a bajaiak hozzákapcsolták a múzeum megvalósítását is. A képtár – Oltványi megfogalmazásában – „az élő művészetnek szentelődnék”, azaz a hivatalos kultúrpolitika által nem kellőképp elismert művészek számára teremtené, s teremtett is kiállítási lehetőséget.

A képtár létrejött, anyaga folyamatosan gyarapodott. A múzeum gyűjteménye csak adományokkal bővíthetett, hiszen tárgyvásárlásra nem volt anyagi fedezet. Csúpan a háború után nyílt lehetőség arra, hogy vásárolhassanak is. A múzeum dolgozói szerény tiszteletdíjért sokrétű munkát láttak el úgy, hogy egyikük sem volt szakképzett muzeológus; legtöbbjük tanár, 1947 tavaszától pedig Takáts Endre városi főlevéltáros.

Az 1950-es év komoly változásokat hozott a magyar múzeumok, közte a bajai történetében is. Az államosítás után az új múzeumszervezet kiépítésének első állomása a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjának (MMOK) létrehozása volt, mely átformálta a múzeumok belső életét is. Lehetővé tette a gyűjtemények vásárlások útján történő bővítést, ami jelentősen enyhített a muzeális anyag gyarapításának esetlegességén. Anyagilag támogatták restaurátor-műhelyek létrehozását és felszerelését. Ebben az évben került az első szakképzett muzeológus, Solymos Ede néprajzkutató a bajai múzeumba.

A kétségkívül jelentős eredmények mellett a túlzott központosítás nem volt képes a helyi igények gyors tudomásul vételére, ezenkívül az ötvenes évek mennyiségi szemlélete a tervteljesítések és munkaversenyek béklyóival korlátozta is az új lendülettel megindult kutatásokat. A lehetőségeket és eredményeket, ugyanakkor a kívülről kényszerített feladatvállalásokat egyszerűen tükrözik a közlésre kerülő dokumentumok.

I. Múzeumok és Műemlékek Orsz. Központja 87/1950. muz. sz. Budapest

Az öt éves terv végrehajtásának nagy munkájából a bajai múzeum is ki akarja venni a maga részét. A munkaversenymozgalom gyakorlati értékével tisztában vagyunk, és a kórei események is arra ösztönöznek, hogy abba a nagy szolidaritásba, melyben az egész békeszerető világ a Szovjetunió vezetésével eggyé forrott, mi is bekapcsolódjunk.

A múzeumok közötti versenyben az alábbi pontok szerint kívánunk részt venni:

- 1./ 3 időszaki kiállítás rendezése.
- 2./ Múzeumi esték megrendezése természettudományi, történeti, régészeti és néprajzi, valamint ideológiai előadásokkal. Ahol lehet a vetítőgéppel is kívánjuk emelni az előadás érdekességét.
- 3./ A megnyitott képzőművészeti gyűjtemény látogatóinak szakszerű vezetésben való részesítésében.

4./ A teljes képzőművészeti anyag felleltározása az újonnan rendszeresített cédulákkal.

5./ Egy korszerű és egyéni elgondolásokkal létesített néprajzi raktár berendezése.

6./ Egy korszerű fotólaboratórium berendezése.

7./ Fényképkatalógus rendszeres vezetése és az anyag megfelelő raktározása.

8./ Egy restaurátorműhely berendezése. (Ebből a célból már küldtünk munkáskádert a restaurátorképző-tanfolyamra.)

9./ Ideológiai vonalon a Rákosi-pernek áttanulmányozása a múzeumi dolgozókkal. Minden múzeumi dolgozó kötelezi magát, hogy egy ideológiai munkát (Sztálin művei, Építjük a nép országát, Lenin művei stb.) áttanulmányoz, kijegyzetel és közös megbeszélésen átadja munkatársainak.

10./ A haladó szovjet irodalom, valamint az ideológiai művek terén való könyveszerzés tekintetében versenyre szállunk az ország összes vidéki múzeumaival.

Egyénileg:

dr. Takáts Endre, városi főlevéltárnok, a múzeum vezetője kihívta Bálint Alajost a szegedi múzeum vezetőjét múzeumszervezés és berendezés terén. Solymos Ede kihívta párosversenyre dr. Diószegi Vilmost (Országos Néprajzi Múzeum) a néprajzi gyűjtés terén.

A két utóbbi egyéni kihívás másolatát tudomásulvétel céljából mellékelten felterjesztem.

Takáts Endre, a múzeum vezetője

II. dr. Bálint Alajosnak múzeumigazgató, Szeged Kedves Lojzi!

A MOK által beindított múzeumok közötti verseny keretében munkaversenyre hívlak ki a múzeumszervezés terén az alábbi pontok szerint:

1./ A múzeumi táruk elhelyezésére minél megfelelőbb helyiségek biztosítása.

2./ A múzeum belső tisztasága és elrendezettsége dolgában, különösen a nyilvánosság részére megnyitott tárukban.

3./ A fotó-laboratórium berendezése és felszerelése.

4./ A restaurátor-műhely berendezése és felszerelése.

Május 1. Baján, 1949-ben – Mayday, Baja, 1949

graphic collection is the material of fishing on the river Danube and of the nationalities living in this region: the Swabians, Catholic Serbians and Shokaces. According to the size of the collected material and the number of exhibition buildings (Nagy István Gallery, Éber House, Catholic Serbian Regional Folk House) this is the biggest regional museum of Bács-Kiskun County.

The documents displayed here show calls for work competitions in 1950. The letters were written by outstanding museologists and between the lines we can feel the fine irony, the accomplices' wink at one another and the true reality behind the grandiose plans.

5./ Előadások rendezése a nagyközönség számára.

6./ Múzeumbarátok körének megszervezése és foglalkoztatása.

7./ A múzeumi kézikönyvtárnak ideológiai művekkel való felszerelése.

8./ Szakszerű tárlatvezetés a képzőművészeti osztályon.

Kihívásom elfogadását kérve szeretettel köszöntlek

dr. Takáts Endre, a múzeum vezetője.

III. Dr. Takáts Endre kartársnak, múzeumvezető, Baja

Kedves Bandink!

F. hó 1-én keltezett, fenti számú kihívásodat az 1., 2., 5. és 8. pontokban elfogadjuk. A többi pontot nem vállalhatjuk, mert költségvetésünkben ilyen célokra nincsen fedezetünk.

Egyébként mind egyénileg, mind a múzeumokat, mint olyat, általában, a szegedi Városi Múzeum dolgozói az egész ország területéről versenybe hívták. Ennek feltételeit valószínűleg közölni fogja a MMOK által kiadandó Versenyhíradó. Hogy ez mikor jelenik meg, nem tudjuk. Nem tudom Neked ezt most legépelni, mert igen hosszú, és adminisztrációs tisztviselőnk csak egy van, aki egyben a múzeum igazgatója, gépiró kisasszonya, fogalmazója, iktató-kiadója, általában mindene. Tudományos tisztviselőink pedig ilyesmivel nem foglalkoznak.

Szeged, 1950. aug. 4.

Szívből és szeretettel köszönt: dr. Bálint Alajos,
osztályvezető-múzeumigazgató

IV. dr. Diószegi Vilmos Baja, 1950. aug. 1. muzeológus
Budapest. Országos Néprajzi Múzeum.

Kedves Vili!

A MOK felhívására ezennel páros munkaversenyre hívlak ki. Versenypontok a következők:

1. Néprajzi gyűjtésben egy-egy terület vagy tárgykör alapos felgyűjtése.

2. A gyűjtött anyag feldolgozása, az anyag nagyságától függően esetleg publikálásra kész megírása.

3. Leltározás és raktárrendezés.

4. Ideológiai továbbképzés. A Szabad Nép rendszeres olvasása, Sztálin Műveinek eddig megjelent kötetek /1, 2, 3, 11./ elolvasása.

A versenyhez jó munkát kívánva üdvözöl

Solymos Ede s. muzeológus, Baja

Az 1950. augusztus 1-jén keletkezett MMOK-nak írott levél, melyben a bajai múzeum vezetője, dr. Takáts Endre jelzi a munkaversenyre történő jelentkezést, a korszak tipikus terméke, nyelvezete megfelel a kor követelményének. Egészen más hangvételűek az egyéni munkaversenyre történő felhívások.

A levelek írói a magyarországi közgyűjtemények, a tudományos élet ismert személyiségei. Bálint Alajos régész (1902–1983), akit 1949 végén helyeztek a szegedi múzeum élére, 1950 ta-

vaszán foglalta el állomáshelyét. Takáts Endre, a bajai múzeum vezetője, egyben a város levéltárosa, akit 1950 decemberében a Soproni Állami Levéltár vezetésével bíznak meg. Diószegi Vilmos (1923–1972) 1947-től a Néprajzi Múzeum fiatal néprajzosa, Solymos Ede (1926) friss diplomájával 1950-ben kerül a bajai múzeumba, az év végén már az intézmény igazgatója.

A levelek megszólításából kiderül, hogy a „páros munkaversenyek” személyes ismeretségen, barátságon alapulnak. Nem tudjuk, hogy Bálint és Takáts mikor ismerhette meg egymást, de erre több alkalom is kínálkozott. Találkozhattak Szegeden 1936 és 1939 között, amikor Bálint Alajos a Régiségtani Intézetben dolgozott, Takáts Endre pedig hitoktató volt a Baross Gábor Gyakorló Gimnáziumban, illetve tanulmányait végezte a szegedi egyetemen. Találkozhattak akkor is, amikor 1945 után Bálint miniszteri biztostként részt vett a múzeumokat ért háborús károk felmérésében, Takáts Endre pedig a bajai múzeum vezetője volt.

Diószegi Vilmos és Solymos Ede már a budapesti egyetemen ismerték egymást, s közös néprajzi gyűjtőutak során alakult ki baráti kapcsolatuk.

A „páros munkaversenyek” leveleinek sorai közt ott bujkál a cinkos összekacsintás, a finom ironia, a hatalmas tervek mögött az adott valóság realizálása. ■

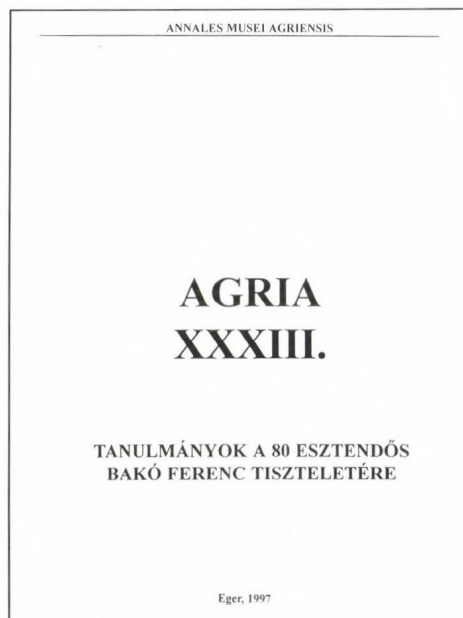
Néprajzi állandó kiállítás a Türr István Múzeumban, 1973 – Permanent ethnographic exhibition in the Türr István Museum, 1973

Bakó Ferenc 80 éves

Viga Gyula

Barátai, tisztelői, volt és jelenlegi munkatársai 1997. december 18-án az egri várban köszöntötték a 80 esztendőes Bakó Ferencet. Bár az ünnepelt már augusztus 28-án betöltötte a 80. esztendőt, az ünnepségre készült el az Agria évkönyv sorozat XXXIII. kötete, amivel a Dobó István Vármúzeum és a könyv 28 tanulmányának szerzője tisztelgett az ünnepeltnek. (Szerkesztette Petercsák Tivadar és Szabó J. József, 716 lap. Eger, 1997.) Tíz évvel korábban hasonlóan Bakó Ferenc tiszteletére látott napvilágot a múzeum évkönyve. (Agria XXIII. Szerkesztette Bodó Sándor és Petercsák Tivadar, 593 lap. Eger, 1987.)

Bár Bakó Ferenc Nagyváradszabadszéken született, múzeumi pályája és néprajzkutatói tevékenysége Észak-Magyarországhoz kapcsolódik.

Önálló múzeumi munkáját Sárospatakon kezdte 1950-ben, majd 1952 végén Egerben rábízta a múzeum, 10 évvel később pedig a létrejövő Heves megyei múzeumi szervezet irányítását. Egészen nyugdíjazásáig, 1979-ig állt a hevesi múzeumok élén. Tevékenysége révén épült ki a megye múzeumi struktúrája, s vált az egri vár a magyarországi közgyűjtemények egyik leglátogatottabb intézményévé.

Bakó Ferenc tudományos tevékenysége sok

Ferenc Bakó is eighty-year-old

28 authors set pen to paper in honour of the outstanding ethnographer born in 1917. The articles give a complex picture of the comprehensive activity of the scientist-museologist especially his researches on the vernacular architecture.

szálon kapcsolódott muzeológiai munkájához. Különösen a népi építészet területén végzett sokirányú vizsgálata és a Heves megyei táj házak, a népi műemlékek hasznosítása terén érezhető ez az összefüggés. (A most megjelent Agria-kötet végén megtalálható Bakó Ferenc 1939–1996 között készült munkáinak bibliográfiája.) Kiterjedt tudományos és tudományszervező munkájából ki kell emelnünk a palóc-kutatás megszervezését és irányítását, a két évtizedes feltáró munka után megjelent négy kötetes, nagy összefoglaló mű megszervezését és megszerkesztését.

Ezúton köszöntjük őszinte tisztelettel a magyar múzeumügy rendkívül eredményes munkását, s kívánunk neki jó egészséget, további töretlen alkotó kedvet! ■

Bakó Ferenc a múzeumszervező

Petercsák Tivadar

Bakó Ferenc a Pázmány Péter Tudományegyetemen kapott történelem-földrajz szakos középiskolai tanári oklevél mellett 1941-ben éves gyakorlatot végzett a Néprajzi Múzeumban.¹ Ezzel képesítést szerzett a muzeológiai munkára, amellyel abban az időben csak kevesen rendelkeztek.

A katonai szolgálat és amerikai hadifogság után 1947-ben tért haza. Először a Magyar Nemzeti Múzeum elnökségi irodáján teljesített szolgálatot, majd a *Néprajzi Múzeum Magyar Osztályán* nyert alkalmazást. Már kellő múzeumi gyakorlattal rendelkezett, amikor a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja 1950. július 1-én megbízta a sárospataki múzeum megszervezésével.² A „múzeumi segédgondnoki” kinevezés sokrétű feladatot jelentett a fiatal muzeológusnak. Jőmagam az 1960-as évek végén a sárospataki múzeumban dolgozva találkoztam először Bakó Ferenc muzeológiai-adattári gyűjtéseivel, fényképfelvételeivel – mielőtt még személyesen ismertük volna egymást.

Bakó Ferenc 1952. decemberében tért vissza Egerbe, ahol korábban elemi és középiskolai tanulmányait végezte. Itt a Buttlerházban működő *Heves-Egri Múzeum igazgatója* lett. Elődei – Nagy Barna, Soproni Olivér, Manga János – éppen csak elkezdhatték a múzeumi munkát, az igazi múzeum szervezése azonban Bakó Ferencre hárult. Jogosan állapította meg Balassa Iván 1987-ben, hogy „ami csaknem három évtizeden át Egerben és Heves megyében a múzeumok fejlesztése terén történt, az valamilyen formában mind az ő nevéhez kapcsolódik.” A Buttlerházban nyílt meg az első állandó múzeumi kiállítás, amely Eger és Heves megye történetét mutatta be. A hősi-es egrri várvédelem 400. évfordulójára rendezett ünnepségek 1952-ben felkeltették az érdeklődést a vár iránt, amely ekkor a honvédség kezelésében laktanya, illetve raktári célokat szolgált. A kazamaták a látogatók százazreit vonzották és látogatható volt a közeli Gárdonyi-ház is. Ez a széttagoltság jellemezte a város múzeumügyét 1957-ig.

Az egrri múzeumi fejlesztés számára az igazi lehetőség 1957-ben nyílt meg, amikor a honvédség kivonult a várból. Mire használják a várat? – vetődött fel a kérdés. Egyáltalán nem volt természetes

akkor, hogy a múzeum kapja meg. Egyesek zöldsegraktárakat, mások lakásokat láttak volna e területen. Hála Bakó Ferenc elszántságának, kapcsolatainak, sikerült meggyőznie a helyi és országos szerveket, hogy a történelmi falak között múzeumnak kell működni. Neki köszönhető, hogy 1957–58-ban az Országos Műemléki Felügyelőség segítségével megkezdődött a gótikus püspöki palota helyreállítása, amelyet később más vári objektumok rekonstrukciója követett. A várba költözéssel kapta a múzeum a ma is használatos *Dobó István Vármúzeum* nevet. Itt sorra nyíltak meg az állandó kiállítások: az Egri Képtár 1958-ban, a természettudományi és néprajzi állandó kiállítás, illetve 1962-ben az egrri vár történetét bemutató tárlat a gótikus palotában.

Eközben természetesen folyt a gyűjtemények gyarapítása, a különböző szakmai egységek kiépítése. Bakó Ferenc nemcsak az igazgatói teendőket látta el, de hosszú ideig a megye egyedüli néprajzkutatójaként a tárgy-gyűjtés, leltározás munkáját is maga végezte. Több ezerre tehető az általa gyűjtött műtárgyak száma, amelyek a kismesterségektől a népi kerámián, szőlészeti-borászati eszközökön keresztül a népviseleti darabokig, pásztorfaragásokig terjednek. A múzeumi műtárgyak befogadására alkalmas raktárakat alakított ki, biztosította a restaurálás feltételeit is. Az ő tevékenysége során jöttek létre azok a

Bakó Ferenc átveszi Petercsák Tivadartól az AGRIA múzeumi évkönyv, tiszteletére megjelentetett kötetét – Ferenc Bakó receives the volume of the AGRIA museum yearbook published in his honour from Petercsák Tivadar

Ferenc Bakó, the museum organiser

The museological and ethnographical career of the eighty-year-old Ferenc Bakó is bound to Northern Hungary. His career started with organising the museum in Sárospatak in 1950, then he became museum director in Eger in 1952 and later he worked in the same post at the Heves County Museum. He established the county museum network and organised its successful operation. His ethnographic activity is closely connected to his museum work. He has organised and managed the research into Palots culture.

Jegyzetek

1. Bakó Ferenc: A 125 éves Néprajzi Múzeum köszöntése. Magyar Múzeumok, 1997/3. 33. o.
2. Bakó Ferenc: Múzeumépítés kisipari módszerekkel – Sárospatak Rákóczi Múzeum 1950–52. Magyar Múzeumok, 1995/2. 30–34. o.

szak-adattárak, amelyek nélkülözhetetlenek a múzeumi munkához. A Néprajzi Adattár mellett a két nagy kutatási témához kapcsolódóan hozta létre a Visonta Adattárat és a Palóc Adattárat. Ő alapozta meg a múzeumi fotótárat, amely ma mintegy 80 000 db felvétel tartalmaz. A fényképezés szeretetét Gyórfy István oltotta belé, amikor egyetemistaként kapott tőle egy Bettina fényképezőgépet. Saját bevallása szerint egrri tevékenysége során legalább 12 000 fényképet, illetve diát készített ma már megismételhetetlen eseményekről és már nem létező épületekről.

1962-től a vidéki múzeumok a megyei tanácsok fenntartásában működtek, és ekkor alakult meg a *Heves Megyei Múzeumi Szervezet*, amely igazgatójává szintén Bakó Ferencet nevezték ki. Ekkortól számíthatjuk a megyei múzeumi fejlesztésnek a 70-es évek végéig tartó extenzív korszakát. Még 1955–1957 között az ő szakmai irányítása és Nagy Gyula aktív részvétele mellett szervezték meg a gyöngyösi *Mátra Múzeumot*, amely természettudományi és vadászattörténeti gyűjteményei révén ma is sajátos szintet jelent

a megyei múzeumi szervezet struktúrájában. A gyöngyösi járási tanács segítségével a múzeum céljára sikerült megszerezni az Orczy kastélyt, ahol 1957. július 21-én nyílt meg öt teremben az állandó kiállítás, a néprajzi részeket Bakó Ferenc rendezte.

A megye harmadik múzeuma 1969-ben Hatvanban jött létre. 1974-ben vette fel *Hatvan Lajos* nevét, várostörténeti-néprajzi gyűjteményei mellett jelentős 20. századi képzőművészeti anyaggal rendelkezik.

Később egy magángyűjtemény anyagából alakult meg a *Hevesi kiállítóhely*, az egri múzeum keménycserép gyűjteményének bemutatásával a *Bélapátfalvai kiállítóhely*, Dormándon a *Remenyik Zsigmond Emlékkiállítás*.

Bakó Ferenc múzeumszervező tevékenységének harmadik nagy vonulata az ún. *tájházak* létesítése. Az 1950-es évek közepétől aktívan részt vett a műemléki topográfia munkálataiban, a *Heves Megye Műemlékei* című kiadványban is ő készítette a népi építészeti leírásokat. Így nagy ismeretanyag birtokában kiválaszthatta azokat a tipikus népi műemléképületeket, amelyek feltétlenül megőrzendők az utókor számára. Elsőként a *parádi Palóc-ház* nyílt meg 1962-ben, majd a többi: *Abasáron a Kapás-ház*, *Átányban a Kakas-ház*, *Kisnánán a vár mellett a szlovák parasztház*, *Mikófalván a Göböl-ház*, *Nagyredén a Zsellérház*, *Noszvajon a Gazdaház*, *Verpeléten a Kovácsműhely*. A szilvásvárad *Orbán-ház* természettudományi bemutatónak ad otthont.

Egyetérthetünk Bakó Ferencel, hogy ezek a népi műemléképületek a múzeumi hasznosítás nélkül mára már jórészt elpusztultak volna. Ma is tájházként működnek, ha nem is mind a múzeumi szervezet fenntartásában, de szakembereink gondoskodása és szakfelügyeletünk mellett.

Bakó Ferenc nem csak az objektív feltételeket igyekezett megteremteni a hatékony muzeológiai munka számára, de az 1960-as évektől megfelelő szakemberekkel vette magát körül. Sok olyan – mai köszöntésén is jelen lévő etnográfus, történész – dolgozott hosszabb-rövidebb ideig a Dobó István Vármúzeumban, aki később és ma is egyetemi tanszék és kutatóintézet igazgatója, országos és tájmúzeum vezetője, szakmúzeum vagy levéltár igazgatója, illetve munkatársa. Egy-egy nagyszabású kiállítás előkészítésébe, tudományos kutatási programokba rendszeresen külső munkatársakat vont be, akik jelentősen gyarapították a Heves megyei múzeumok tárgyi és adattári gyűjteményeit. A megye múzeumaiban folyó tudományos kutatások eredményeinek közzétételére 1963-ban indította meg az Egri Múzeum Évkönyvét, amely később AGRIA névvel jelent meg. A 40 éve alakult Egri Várbaráti Kör alapítója és több, mint két évtizeden keresztül elnöke is ő volt. A múzeumok állandó kiállításai mellett az ő nevéhez fűződik több sikeres időszaki kiállítás megrendezése.

A Heves Megyei Múzeumi Szervezet mai munkatársai a Bakó Ferenc által kiépített – és

az utóbbi két évtizedben bővített, illetve módosult – struktúrában folytatják tevékenységüket, Heves megye kulturális örökségének megőrzését, tudományos feldolgozását és megismertetését.

Az utóbbi két évtized már nem múzeum-szervezéssel, muzeológiai munkával telt Bakó Ferenc számára. Ekkor fejeződött be az általa elindított és lankadatlan kitartásával szervezett *Palóckutatás*. Fialatos lendülettel folytatta az adatgyűjtést a korábban elkezdett témakörökben, illetve jelentek meg új könyvei, tanulmányai. Szívvel-lélekllel segítette a feléledő „Palóc napok” rendezvénysorozat hiteles megjelenítését, szaktanácsadással támogatja Heves megye idegenforgalmi programjainak szervezését, bővítését. Élénk figyelemmel kíséri a múzeumok tudományos, közművelődési tevékenységét, publikációi nem hiányozhatnak évkönyveinkből, kiadványainkból.

Az utóbbi tíz év meghozta számára a megérdemelt állami és helyi elismeréseket. A palóckutatás befejezésekor kapta meg a *Magyar Köztársaság Csillagrendje*, 1997-ben a *Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt* kitüntetések. Egykori munkahelye 1987-ben a *Dobó István Emlékermet* adományozta számára. Eger városa 1991-ben *díszpolgárává* választotta, Heves megye pedig 1996-ban a *Heves megyéért* kitüntetéssel ismerte el a megyében végzett több évtizedes múzeumszervező és tudományos tevékenységét. ■

Múzeumi önkéntesek

„Azért vagyunk e világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”

Tamási Áront is megidézve került sor 1996 tavaszán annak a *Társadalmi Szerződésnek* a megkötésére, melynek értelmében a *Tájak-Körök-Múzeumok Egyesület Kecskeméti Csoportja*, a *Pedagógus Sportkör* és az *Élet-Erő Klub* tagjai segítik a *Szórakoténusz Játék-múzeum és Műhely* munkáját. A múzeumnak komoly anyagi segítséget jelent, hogy a szabadságukat töltő munkatársak helyettesítése ily módon megoldódik, de ennél is jelentősebb, hogy otthona egy sokszínű felnőtt közösségnek. A Szórakoténuszhoz való kötődésük más módon is megmutatkozik: a tagság jelentős része ebben az évben is a múzeum alapítványára kívánja befizetni *adójának 1%-át!* A közel két esztendő alatt mintegy száz alkalommal fogadták az állandó és időszakos kiállítás vendégeit; játékkészítő és kézműves foglalkozásokat vezettek az 1996. május 18-i *Múzeumi Világnapon*.

TKME Csoportunk 1991. március 5-én alakult, tagságunk létszáma: 193 fő. Örvendetes, hogy nyugdíjas klubtagjaink (67) mellett ifjúsági tagozatunkhoz 84 diák csatlakozott. *Közösségben lenni!* Ez a legfontosabb számunkra. *Minden hónap első hétfőjén* találkozunk a Szórakoténuszban. Ilyenkor elhangzik egy-egy rövid előadás a tagságot leginkább érdeklő témákról; de szívesen éljük át újra korábbi kirándulásaink élményeit videofelvételeken. Az egyik legszebb pillanat mégis az, amikor egyik tagtársunk, nyolcvanhatodik évében járó pedagógus verset mond! A közös névnapok, pót-szilveszter és húsvéti bál mind a kötetlen szórakozást és kikapcsolódást jelentik; csakúgy, mint a hátrányos helyzetű gyerekek számára szervezett programjaink.

Mindenekelőtt a szűkebb hazát, Kecskemétet és annak környékét igyekszünk megismerni. Jelen vagyunk a város nevezetes eseményein, mint a *Kecskeméti Tavasz Napok*, *Hírös Hét Fesztivál*, *Európa Jövője Gyermektalálkozó*. Művészet- és várostörténeti előadássorozatokat szervezünk, ahová neves helyi előadókat hívunk meg. A „*Kecskeméti séták*” az egyik legkedveltebb programunk, melynek célja,

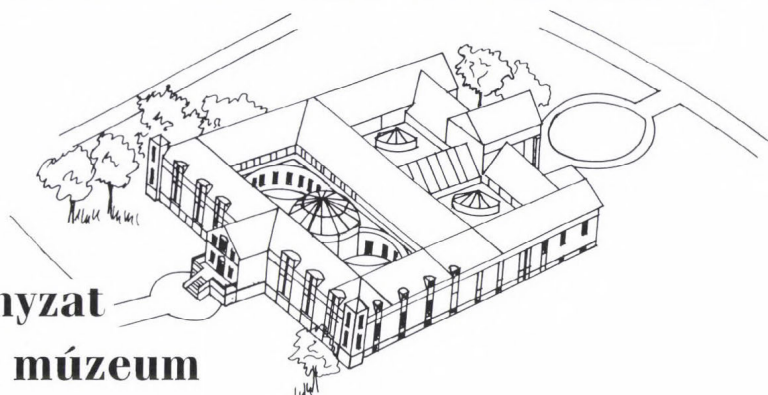
Museum volunteers in Kecskemét

The Kecskemét group of the 'Regions, Ages, Museums' Association was formed by nearly 200 people in 1991. Besides visiting different parts of the country they regularly meet in the building of the Szórakoténusz Hungarian Toy Museum and Workshop. The associations of museum friends and the relevant department have concluded a 'social contract' to mutually help each other.

hogy alaposabban megismerjük a várost. A művészeti műhelyek mellett érdeklődéssel figyeljük más közművelődési intézmények programjait is. 1994 nyaratól veszünk részt a testvérvárosi programban, ennek keretében fogadtuk és viszonztuk *Rüsselsheim* küldöttségének látogatását. Szívesen gondolunk vissza a *Ki tud többet Magyarországról?* vetélkedőre, melynek egyik helyszíne Kecskemét volt.

Szeretünk utazni, s ezekhez az ország legszebb tájai, múzeumi és más kulturális értékeit őrző területei jelentik az úticélt. Igen emlékeztetéseket a környező országokba (Ausztria, Szlovákia, Románia – azon belül pedig Erdély és Lengyelország) tett látogatásaink. De mindig van hová hazatérni – s ez: Kecskemét, Bács-Kiskun!
Váczai Mária

Számvetés

A Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete és a megyei múzeum

A jövő század múzeuma – lehetne... A Katona József Múzeum bővítésének terve – Museum of the next century – the plan of extension of the Katona József Museum

Wicker Erika – Laczkó János

I. A Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéből és Bács-Bodrog vármegye északi részéből létrehozott Bács-Kiskun megyében több mint száz esztendőre tekinthet vissza a múzeumügy. A történelemtanárok és közéleti emberek által létrehozott régiséggyűjtemények a helyi kutatók munkája nyomán városi múzeumok lettek, amelyek bemutatták az adott szűkebb régió történetét, a népelet és a művészetek emlékeit.

Az 1960-as évek elején jött létre a megye közigazgatási területén a megyei múzeumi szervezet, s a legnagyobb múzeum kiemelésével bizonyos hierarchia is. Szakmailag igen fontos lépés volt, mert lehetővé tette, hogy a megye területén bárhol előkerült bármely muzeális emlékekkel a szakterület specialistája foglalkozhasson. Hiszen a tájmúzeumok többségében akkor még nemigen volt muzeológus. Így kapott megyei múzeumi rangot a kecskeméti *Katona József Múzeum*, s alája tartozott a bajai *Türr István Múzeum*, a kalocsai *Viski Károly Múzeum*, a legrégebbi alapítású kiskunhalasi *Thorma János Múzeum* és a kiskunfélegyházi *Kiskun Múzeum*. Ide tartozott több emlékmúzeum, emlékház, tájház: a kiskőrösi *Petőfi Emlékmúzeum*, a szalkszentmártoni *Petőfi Sándor Emlékmúzeum*, a dunapataji *Pataji Múzeum*, a dunavecsei *Helytörténeti Gyűjtemény*, a *Móra Ferenc Emlékház* Kiskunfélegyházán valamint a kecskeméti *Katona József Emlékház*.

A szakmuzeológus-létszám növekedésével és a tervezett muzeológiai munka eredményeként új gyűjtemények jöttek létre, különösen a kecskeméti *Katona József Múzeumban* feszegették az amúgy is szűk kereteket. Ezért született meg egy új múzeumépület gondolata már a 60-as évek közepén. A gazdasági helyzetre való hivatkozással azonban az akkori kultuskormányzat nem támogatta a muzeológusok elképzeléseit.

II. Így hát a már akkor is sürgetően szükséges új kecskeméti múzeum nem épült meg. Új múzeumi egységek azért létrejöttek, nagyobb részt más rendeltetésű épületek múzeumi célokra való átalakításával. A 70-es évek közepén alapították meg a *Naiv Művészek Múzeumát*, majd 1981-ben felépült a *Szórakáténusz Játékmúzeum*, s rá egy évre kapott helyet a műemléképület Cifrapalotában a *Kecskeméti Képtár* gyűjteményi anyaga. Ebben az évben nyílt meg a helyi Jonathán Tsz támogatásával

a kiskunmajsai *Helytörténeti Gyűjtemény*, s ugyanerre az időszakra esik a dunapataji múzeum nagyközségi tulajdonba adása is. A 80-as években jött létre Baján a *Nagy István Képtár*, az *Éber Emlékház* és a *Bunyevác Tájház*, Kecskeméten az *Orvos- és Gyógyszerészettörténeti Múzeum*, az *Iskolatörténeti Múzeum*, az 1989-ben megszűnt *Munkásmozgalmi Kiállítóhely*, a miskői *Tóth Menyhért Alkotóház* és a kiskunhalasi *Gyűjtemények Háza*.

Az új intézmények egyben új épületeket is jelentettek. Ez különösen a megyeszékhelyen nem volt igazán szerencsés. A kecskeméti múzeumi egységek felsorolásából kitűnik, hogy a generális megoldás – tehát egy nagy központi múzeum helyett – mindig a pillanatnyilag felmerült legnagyobb probléma megoldásával igyekeztek javítani a múzeumi gyűjtemények helyzetén. Ez azzal a sajnálatos ténnyel is járt, hogy egyre nagyobb *különbségek* kezdtek kialakulni az egyes szakterületek lehetőségei, személyi és tárgyi ellátottsága, így természetesen eredményei között. Míg a *Katona József Múzeum* két önálló osztálya, a *Naiv Művészek Múzeuma* és a *Kecskeméti Képtár* optimálisnak nevezhető körülmények között működött, a *vasútkerti épületben* egyre aggasztóbbá vált az egyetlen, ún. *Gyűjteményi osztályba* tömörített régészet, néprajz, helytörténet és irodalomtörténet helyzete. Ennek sajnálatos következménye, hogy a tudományos kutatók még ma is raktárakban dolgoznak, melyeket a központi épületben a kiállítóterek csökkentésével lehetett csak kialakítani.

Hasonlóan máig ható probléma néhány egykori tanjai iskola vagy a városi kertészet épületeinek átvétele *múzeumi raktározás* céljára. Ezek az épületek elhanyagoltak, rossz állagúak voltak, azok ma is. Biztonságos őrzésük, az ott őrzött elsősorban néprajzi anyag és az ásatási felszerelés biztonságos tárolása a mai napig megoldhatatlan, a műtárgy- és eszközállomány a sorozatos betörések miatt folyamatosan veszélyeztetett.

III. A 90-es évek politikai változásai nem hagyhatták érintetlenül a múzeumi szervezetet sem. Alapvető átalakulás azonban szerencsére nem történt. A megyei közgyűlés a fenntartás terheit csökkentendő határozatot hozott a kisebb településeken lévő gyűjtemények, emlékházak helyi önkormányzati tulajdonba adásáról. Így került ki a megyei múzeumi szervezet hatásköréből a

The museum organisation of the Bács-Kiskun County Authority and the county museum

The town museums integrated professionally by the County Museum Organisation at the beginning of the 1960s, had been developed from the collection of antiquities. The number of museums in the county increased with several newly founded institutions in the 1980s. However, this expansion has unfortunately caused a problem for the present day, especially in the town of Kecskemét. The overall solution would have been one large building, but instead new museum units were set up in separate buildings and the problem of the Katona József Museum's building in the railway gardens, which is of county significance, is still to be solved. We would like to believe that our plan of many years for the construction of a new museum satisfying the demands of the next century will soon be realised.

The network of our museum organisation covers the whole county. The departments of the Katona József Museum are responsible in the whole county on the field of archaeology, ethnography, local history, fine arts and object protection.

The Szórákaténusz Toy Museum and Workshop collects objects throughout the country. Our regional museums, the Türr István Museum in Baja, the Kiskun Museum in Kiskunfélegyháza, the Thorma János Museum in Kiskunhalas, and the Viski Károly Museum in Kalocsa as well as the smaller institutions belonging to them primarily collect items of their own regions. Collections related to the poet Sándor Petőfi are exhibited in Szalkszentmárton and Dunavecse.

The 'Museum Days' conference, held in a different location of the county each year, is a basic pillar of our work. The lectures held here are regularly published in the volume *Museum Researches in Bács-Kiskun County*. Our yearbook is called *Cumania*. Despite the continuously decreasing budget support, we hope that we will be able not only to maintain the standard of our professional work achieved so far, but even to raise it.

közelmúltban a miskei *Tóth Menyhért Alkotóház*, a kiskunmajsai *Helytörténeti Gyűjtemény*, a kecskeméti *Katona József Emlékház*, a kiskunfélegyházi *Móra Ferenc Emlékház* és a kiskőrösi *Petőfi Emlékmúzeum*. Ez utóbbi új, a költő születésének 175. évfordulóján, 1997. december 31-én, éjfélkor átadott állandó kiállítását még közösen rendeztük. Szerencsére egykori intézményeinkkel élő szakmai kapcsolataink vannak, a kiskunfélegyházival kapcsolatos feladatokat pedig a várossal kötött szerződés értelmében továbbra is a helyi tájmúzeum látja el. A kecskeméti *Naiv Művészek Múzeuma* kivált a megyei szervezeteiből, működtetésére 1997-ben a megyei közgyűlés közalapítványt hozott létre.

Nemcsak az öröklött helyzet, de az 1996-ban már erősen csökkentett költségvetés is szükségessé tette a *Katona József Múzeum* szerkezetének átgondolását. Az akkor egyes érdekeket sértő, ezért mesterségesen szinte országos botránnyá vált elképzelés célja mindössze annyi volt, hogy a korlátozott lehetőségek ellenére a megyei múzeumban is megteremtődjön végre a *múzeumi szakmák egyenrangúsága*. 1997-ben sikerült elérnünk, hogy – az ország többi megyei múzeumához hasonlóan – nálunk is külön osztályai, megfelelő megjelenési lehetőségei lehessenek az egyes múzeumi szakterületeknek. Indokolt volt az is, hogy a *Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely* a továbbiakban nagyobb önállósággal, szakmúzeumként, és ne a megyei múzeum egyik osztályaként lássa el feladatait.

IV. A Bács-Kiskun megyei múzeumi szervezet – immár kisebb egységei nélkül – intézményeinek hálózatával változatlanul lefedi a megye egész területét. A kényszerű létszámcsökkenések és a mindenkit egyformán mélyen érintő szűkös költségvetési lehetőségek ellenére tájmúzeumaink mindegyikében legalább két szakmuzeológus dolgozik. A hiányzó helyi feltételeket igyekszünk megyei összefogással pótolni. Minden régészünk részt vesz az M5-ös feltárásokban, kisebb munkák, terepbejárások során is segítenek egymásnak. Helyi kiadványok gyakori társszerzői az egyébként más földrajzi illetékességű muzeológusok. A *Katona József Múzeum* műtárgyvédelmi osztályának restaurátorai gyakran segítik a személyi és tárgyi feltételekkel rosszabbul ellátott intézményeket, az újonnan létrehozott technikai részleg a megye bármely múzeumának rendelkezésére áll, akár kiállításrendezésről, akár anyagmozgatásról van szó.

Szakmai találkozóink közül legfontosabb a *Múzeumi Napok* néven megújult egykori „Múzeumi kutatások”. A korábban kétévenként, Kecskeméten megrendezett konferenciának most már évente a megye más-más települése ad helyet. Tavaly Kiskunfélegyháza, az idén Kalocsa. A következő években Baja és Kiskunhalas kerül sorra. E rendezvények azt is segítik, hogy az adott település és környéke érdeklődő közönsége megismerhesse a múzeumi szervezet szakmai munkáját. Ezért a város-

házi díszteremben tartott előadások egy része mindig az illető régió történetével, néprajzával, képzőművészettel foglalkozik. A kutatási beszámolók anyaga változatlanul *Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében* címmel jelenik meg.

Mára már szinte minden intézményünknek van saját kiadványa, de a megyei múzeumi szervezet munkatársainak legrangosabb megjelenési fóruma a *Cumania*, melynek 14. számát az elmúlt évben – költségvetési forrásokból – sikerült megjelentetnünk.

A rosszabbodó feltételek ellenére sem mondunk le infrastruktúránk fejlesztéséről. Számítógéppel, fénymásolóval, fax-szal régóta rendelkezik minden osztályunk és tájmúzeumunk. Az elmúlt évi bevételi többletünkől újabb, korszerűbb gépekkel gazdagodhattak. Végre talán sor kerülhet majd az ORBIS nyilvántartási program évek óta kényszerűen elmaradt megvásárlására is. A közeljövőben szeretnénk rácsatlakozni az Internetre. Épületeink mindegyike egyébként riasztóval ellátott, a legtöbb gyűjteményt tűzjelző berendezés is védi.

A múzeumi szervezet életének lényeges kérdéseiben az intézmény- és osztályvezetők véleményének fontos szerepe van, legyen szó akár személyi (pályázatok elbírálása) ügyekkel, akár a működéssel (prioritások meghatározása, maradványpénzek felhasználása) kapcsolatos döntésekről. Vezetői értekezleteink számát az aktuális helyzet határozza meg. Évente egyszer, a Múzeumi Napokhoz kapcsolódóan össz megyei értekezletre kerül sor, melyen a múzeumi szervezet szinte minden munkatársa részt vesz.

Legfájóbb pontunk minden évben a vártnál mindig kevesebb intézményfinanszírozás. Csak a legszigorúbb takarékossgal és persze a sajnos nem tervezhető pályázati lehetőségekkel sikerül évről évre fennmaradnunk. A múzeum szervezet költségvetési keretét *belső normatívák* (intézmény jellege, nagysága) alapján próbáljuk meg felosztani a múzeumi egységek között. Az egyes intézmények költségvetése a múzeumi szervezeten belül nyilvános. És sajnos nagyon-nagyon szűkös. Intézmény- és osztályvezetőink túlnyomó többségének köszönhető, hogy múzeumi egységeikben az elmúlt évben is magas színvonalú szakmai munka folyt anélkül, hogy a költségvetési keretet túllépték volna.

V. 1993-ban sor került a kiskunfélegyházi *Kiskun Múzeum* felújítására. Rendezett, rendkívül szép külsővel fogadja látogatóit a kalocsai *Viski Károly Múzeum*, melynek raktározásra alkalmassá tett pincéje az intézmény több éves gondjait oldhatja meg. Március 14-én pedig ünnepélyes keretek között nyithatjuk meg a megújult szalkszentmártoni *Petőfi Sándor Emlékmúzeumot*.

Sok intézményünk épületállaga azonban több mint aggasztó. Az országos híri *Cifrapalota* állapota válságosra fordult. Hiába nyújtott be pályázatot a fenntartó a sürgető felújításra, nem kapott támogatást. Az elmúlt évi nagy födémjavítási munkák megszüntették ugyan az életveszélyt a bajai *Türr István Múzeumban*, de a városi tulajdonú épület állaga nem teljesen megnyugtató. Régen kinőtte épületének méreteit a kiskunhalasi *Thorma János Múzeum*. Szeretnénk hinni, hogy a helyproblémára az 1998-as év végre megoldást hozhat.

Legrosszabb, szinte kilátástalan helyzetben azonban továbbra is a *Katona József Múzeum* főépülete van. Az

egyébként is kis alapterületű épület ad helyet a megyei múzeumigazgatóságnak, a gazdasági, a régészeti, néprajzi-történeti valamint műtárgyvédelmi és technikai osztálynak, a központi könyvtárnak és fotóműhelynek, alagsorában restaurátor- és asztalosműhely, raktárak – és gyakran talajvíz van. Munkaszobáink nincsenek, munkatársaink – az egykori kiállítási tér rovására másfél évtizede létrehozott gyűjteményi raktárakban vagy a könyvtárban dolgoznak. Az alig 100 m²-re összezsugorodott kiállítási területet a kényszer mára már raktárrá alakította. Nincs hova tennünk bútorgyűjteményünket, a bekerülő helytörténeti emlékeket, az M5-ös ásatások roppant anyagát. Pedig a megyei múzeumnak olyan különleges kincse is van, hogy csak arra érdemes lett volna új múzeumot építeni. A *kunbábonyi kagáni sír* leleteit azonban eddig inkább külföldön vagy máshol az országban lehetett látni, állandó bemutatásának lehetőségeit Kecskeméten nem teremtették meg. Reméljük, hogy ez az áldatlan állapot nem tart már sokáig.

VI. A megyei múzeum csaknem három évtizedes gondjait felvállalva a fenntartó a 90-es évek elején engedélyt adott a *bővítési tervek* elkészíttetésére. Egy olyan épület tervei fogalmazódtak meg, amely alkalmas lenne az adminisztratív- és műhelymunkák elvégzése mellett egy, a mezővárosi múltat bemutató életmód- és helytörténeti

nagykiállítás és több időszakos kiállítás megrendezésére, s egyben biztonságos őrzési helye lenne a műtárgyaknak.

A múzeumi vezetés megkereste elképzeléseivel Kerényi József egyetemi tanárt, Kossuth és Ybl-díjas építészt, aki a terv elkészítésével – diplomamunkaként Gerzsenyi Gábor V. éves építészhallgatót bízta meg. Több hónapi munka után született meg a terv, egy nagyszabású elképzelés elegáns megvalósítása. A jelenlegi múzeumépület megtartásával, annak pandantját megépítve és a köztes, átkötő tagok által keletkezett tereket lefedve alakulna ki az új épület. A nagy kiállítóterek, kupolákkal fedett udvarok, előadóterem, a merész elképzelésű könyvtár, a sok dolgozószoba, az igényesen kimunkált homlokzatok mind-mind azt mutatják, hogy az új múzeum nemcsak a mai igényeket elégíti majd ki, hanem jól fogja szolgálni a következő évszázad múzeumügyét is. Az elegáns megfogalmazású épület pedig felzárkózhat a tudomány és közművelődés közelmúltban emelt kecskeméti épületei – a megyei levéltár és a megyei könyvtár mellé.

Mindez azonban csak remény és álom: a megyei közgyűlés az elmúlt évben két alkalommal is próbálkozott központi támogatás megszerzésével, *benyújtott terveiket kormányzati szinten sehol sem fogadták el.* ■

A kalocsai Viski Károly Múzeum

Romsics Imre

A múzeum vázlatos története

A Viski Károly Múzeum és a Kalocsai Múzeumbarátok Köre 1997. június 2-án egész napos rendezvénysorozattal ünnepelte a kalocsai múzeum alapításának 65. évfordulóját. A múzeum jogelődjének a városháza folyosóján 1932-ben létrejött muzeális gyűjtemény tekinthetjük. Hosszú évek vitái után az 1930-as évek elején indult el a megvalósítás, amikor az új polgármester, Antalfy Sándor is pártfogásába vette a kalocsai múzeumügyet. Megalakították a Városi Múzeum Bizottságát, amely a szervezési feladatokat látta el. Három személy lelkesedése és buzgólkodása mozgatta az ügyet (dr. *Kujáni Ferenc* kanonok, a Kalocsai Földműves Ifjúsági Egyesület elnöke, *Antalfy Sándor* polgármester és *r. Gábor Lajos* festőművész, a Kalocsai Földműves Ifjúsági Egyesület Népművészeti Osztályának vezetője). A város 1931. október 5-i rendkívüli közgyűlése a múzeum elhelyezéséhez átengedte a vegyvizsgáló állomás elköltözésével megüresedett helyiségeket a városháza folyo-

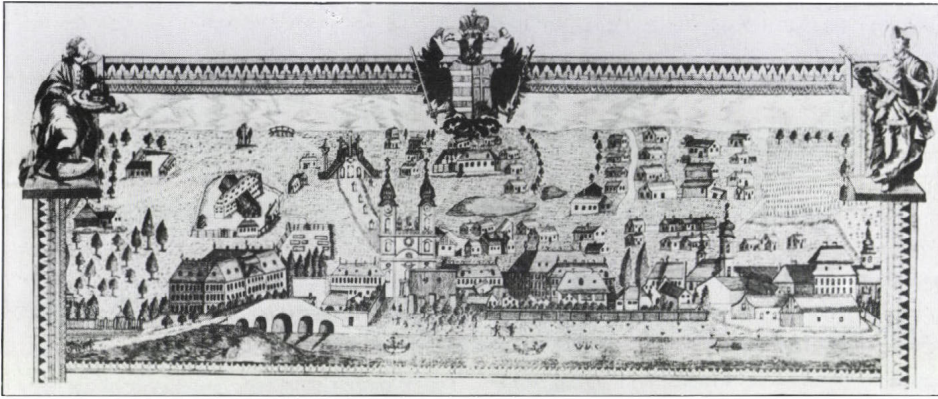
sóján. Az 1932. március 20-i városi közgyűlés ideiglenes jelleggel a tervezett kiállítás céljára átengedte a városháza főbejáratától balra lévő folyosót. Ez maradt – a kalocsai múzeum történetének első és második korszakában – a múzeum kiállításainak helye. 1932. június 2-án, csütörtökön 16 órakor nyitotta meg dr. Horváth Győző püspök, a Városi Múzeum Bizottsága elnöke Kalocsa első múzeumát.

A nagyrészt Gábor Lajos festőművész által gyűjtött múzeumi anyag a II. világháború alatt szétszóródott, elpusztult. Csupán néhány darabot őriz a Viski Károly Múzeum ebből a korszakból. Ezek egy részét jóval később kaptuk ajándékba, vásároltuk vissza magánszemelyektől. A városi gyűjtemény újjászervezését 1949. augusztus 9-től *Laszcsik Ernő* nyugalmazott tanítóképző intézeti igazgató végezte el. Az országos szervek többször szorgalmazták a múzeum végleges elhelyezését, de *Laszcsik* fáradozásai ellenére is a tervek minduntalan meghiúsultak. Először a Szent-

The Viski Károly Museum in Kalocsa

The general assembly of ancient archsce Kalocsa opened its own museum in the spring of 1932. Following the war damages it was reorganised in 1949. Today the museum reserves ten collections, among which the most valuable part the Mineralogical and the Numismatic Collection received from the Jesuit and Priarist secondary schools. Several pieces of the well-known Kalocsa folk art can be found in the Ethnographical Collection. Two exhibitions will be opened this year and the county's museologists will also organise their conference here.

Kalocsa látképe egy 19. sz.-i céhlevél fejlécéről – View of Kalocsa on the letter heading of a guild in the 19th C.

háromság tér gyönyörű épülettömbjét, a XVIII. században copf stílusban épült – azóta műemlékké nyilvánított – érseki jószágkormányzóságot jelölték ki múzeumnak. Laszczyk az átadott ingatlan kulcsaival a kezében készülődött a költőzködésre, de a legutolsó pillanatban az orosz hadsereg megszállta és elfoglalta az épületet, döntését megváltoztatni nem lehetett. A kudarc elkedvetlenítette a kalocsai múzeumügy harcosait. Később a Főszékesegyház és a Zárda közötti kanonoki lakóépületet jelölték ki múzeumnak, de ezt is más célra engedték át, a városi múzeum a városházán maradt. Az államosítás így a régi helyen taláta a kalocsai múzeumot. A Tóth Mike-féle gimnáziumi ásványtár – amely a világ gyűjteményei között is igen tekintélyes helyet foglal el – a többi gimnáziumi gyűjteménnyel együtt a múzeum tulajdonába került, de helyhiány miatt kiállításukra nem kerülhetett sor. Laszczyk Ernő halálával (1955) megrekedt a kalocsai múzeum ügye.

Az 1960-as évek elején önálló intézményi jellege is megszűnni látszott: a gimnáziumi szertárakba költöztették a múzeumi anyagot. Változás 1963 áprilisában következett be, a gyűjtemény a Megyei Tanács kezelésébe került. A gimnázium földszintjén 3 helyiséget jelöltek ki múzeum céljára, ahol néprajzi kiállítást rendeztek. A múzeum vezetőjévé Pécsiné Ács Sarolta nyug. tanítónőt nevezték ki. Ebben az időszakban is sok szó esett a múzeum végleges elhelyezéséről. 1970-ben a Városi és Megyei Tanács elhatározta a kalocsai néprajzi-helytörténeti gyűjtemény önálló tájmúzeummá fejlesztését. Első lépésként dr. Bárh János muzeológust nevezték ki igazgatónak. Határozat született arról, hogy a belvárosi iskola kerül átadásra múzeumi célra. Az iskola elköltöztetése 1971 májusára sikerült, s csak ezután készülhetett el az első állandó kiállítás. 1977 februárjában végleg múzeumi tulajdonná vált az ingatlan. Az 1971-et követő időszakban a Viski Károly Múzeum egyre terjeszkedett, jelentős mértékben gyarapította gyűjteményeit, s igen gazdag muzeális anyaggal rendelkező tájmúzeummá vált.

1993. április 1-én e sorok íróját, homokmégvi születésű néprajzkutató muzeológust nevezték ki az intézmény igazgatójává. Az eltelt rövid időszakban a régészeti-, a néprajzi-, a történeti dokumentációs-, az adattári-, a fotó- és a könyvtári gyűjteményeink sok-sok ezer darabbal növekedtek, azonban a tárgyak földolgozása képtelen lépést tartani a gyűjtéssel. Hosszú fáradozás és küzdelem után 1995–97 között három ütemben sikerült teljesen felújítanunk a múzeum épületének külső részeit. A tető héjazatának cseréje és a vakolás után a pincészet víztelenítésével némiképp enyhítettünk a múzeum zsúfoltságán, de elmondhatjuk, hogy gyűjteményeink kinőtték a rendelkezésünkre álló épületet. Elodázhatalanná vált az épület belsejének teljes körű felújítása. 1997-ben sikerült kiépítenünk a kor színvonalának megfelelő riasztórendszert.

Gyűjteményeink

A kalocsai Viski Károly Múzeum tízféle gyűjteményt őriz. Az 1997. december 31-i állapot szerint a leltározott gyűjteményeink nagysága a következő: természettudomány 6292 tétel, régészet 9242 tétel, történet 349 darab, numizmatika 7264 darab, néprajz 6742 darab, képzőművészet 86 darab, történeti dokumentáció 1883 tétel – melyből 579 darab az archív fotó, fotónegatív és dia pozitív 22361, adattár 886 tétel, könyv 9568 kötet.

A múzeum egyik legértékesebb része a már említett *Kalocsai Ásványgyűjtemény*. Az 1765-ben alapított gimnáziumot a piaristáktól 1860-ban a jezsuiták vették át, akik nagy hangsúlyt helyeztek a természettudományok oktatására. A kegyesrendtől átvett, 130 fajhoz tartozó 248 db ásványt a jezsuiták ajándékokkal és vásárlásokkal bővítették. Az 1885-1886-os tanévre már 1097 db rendezett ásvány, földolgozatlanul pedig 1807 db ásvány és 350 db közet volt a gyűjteményben, mely 1940-re 4512 db-ra bővült. A szertár legtekintélyesebb kezelője a tudós mineralógus szerzetes tanár, Tóth Mike volt. A 19. század második felében bejárta Magyarország összes bányáját, kőfejtőjét, hegyszorosát, meglátogatta

és tanulmányozta Európa összes jelentősebb ásványtárát. Tapasztalatait három könyvben jelentette meg. 1882-ben adta ki a *„Magyarország ásványai“*, 1901-ben *„Az ásványok és az élet“*, 1908-ban *„A kalocsai főgimnázium ásványtára“* című művét. *„Az összes ásványok jegyzéke és rövid jellemzése“* című, 2200 oldalas kézírata az 1940-es években elkallódott.

A jelenleg is látható gyűjtemény bútorait Tóth Mike tervezte és a rendház asztalosai készítették el 1906–1908 között. Az 1948-as államosítás után a soproni és a veszprémi egyetem szerette volna elszállítani a gyűjteményt, de azt Simon Emil igazgató közbenjárására Ortutay Gyula vallás- és közoktatási miniszter a leendő kalocsai múzeum tulajdonába adta. Az ásványtár múzeumi elhelyezésére csak 1980-ban kerülhetett sor, 1981. július 12-én nyitották meg az eredeti formájában kiállított ásványgyűjteményt a nagyközönség számára. A Kárpát-medence ásványokban legszegényebb vidékén különös muzeológiai és tudományos értéket képvisel sok ritkaságával és különlegesen szép példányaival. A 19. század második felében gyűjtött anyag jelentős része pótolhatatlan, hiszen a bányák jelentős részét régen bezárták. A világ szinte minden régiója képviselteti magát. Különösen sok ásvány található a Trianonban elszakított országrészek területéről. Az ásványtár tudománytörténeti jelentősége az, hogy 1908 óta őrzi a 19. század klasszikus rendszerét, a Dana-féle rendszert. Fontos az ásványtár muzeológiai-történeti szempontból is. Szerencsére elkerülték a múzeumok modernizációs törekvései, így megőrizhette a 20. század eleji hangulatát.

Ugyancsak a jezsuiták gimnáziumából került a Viski Károly Múzeum tulajdonába a *Kalocsai Éremgyűjtemény*. 1860-ban 20 db érmet vettek át a jezsuiták a piaristáktól. Az 1870-es években Török János és Haynald Lajos gazdagította értékes gyűjteményével a gimnáziumot. A századfordulóra a diákok és a tanárok ajándékaival háromezer fölé emelkedett a darabszám, majd 1913-ban Jeszenszky Alajos és Kerling József gyűjteményével gyarapodott. A csaknem 11000 darabos gyűjteményt 1944-ben háborús károk érték. Az államosítást követően a megmaradt, közel 8500 érmet 1979-ben szállították át a múzeumba.

A múzeum többi gyűjteménye – habár a régészeti és a történeti gyűjtemény is tartalmaz a gimnáziumi szertárakból származó darabokat – a második világháborút követő múzeumszervező törekvések eredménye. A gyors gyarapodás a megyei múzeumi szervezethez való csatlakozással, 1963-ban indult el. A *néprajzi gyűjtemény* igen változatos. A legértékesebb és legérdekesebb része a textilgyűjtemény, mely a 19. század közepétől napjainkig megőrizte a kalocsai népművészet és népviselet különböző korszakainak emlékeit.

Ez a művészet a Kalocsa 18–19. századi határában kialakult falvak: Homokmégy, Öregcsertő, Drágszél, Szakmár, Újtelek és a hozzájuk tartozó közel negyedszáz *szállás* hagyományos paraszti művészeti kultúrája. A gyönyörű korai kalocsai hímezések ismeretlenek a nagyközönség előtt.

A régészeti gyűjtemény darabszáma nem nagy, hiszen a kalocsai múzeumnak – néhány hónap kivételével – sosem volt régész muzeológusa. A gimnáziumból átkerült néhány tárgy mellett értékes darabok kerültek a múzeumba Homokmégy-Halom avar- és honfoglalás-kori temetőjéből. Ezek között található egy rovásírásos csontlemez. Régészeti topográfiai szempontból nagyon értékes D. Szabó Kálmán hagyatéka, aki éveken keresztül járta a kalocsai Sárköz kiemelkedéseit. Az elmúlt években a dusnoki és a fajszi szarmata kori települések, valamint a homokmégyi Árpád-kori település feltárásának leletei gazdagították a gyűjteményt.

A történeti dokumentációs gyűjteményben archív fotók, képeslapok, újságok, különböző nyomtatványok találhatók, túlnyomó többsé-

gük a kalocsai Sárköz és Kalocsa történetének emlékei. Az utóbbi néhány évben több jelentős hagyatékot sikerült megszerezniük, így Hegedűs P. József paprika-nagykereskedő irattárát, Bozsó Ferenc helytörténeti kutató hagyatékát, a felszámolt Kalocsai Népművészeti és Háziipari Szövetkezet több ezer darabos mintakollekcióját, emléklapjait, fényképeit, a Kalocsai Egyházmegyei Takarékpénztár Rt. iratanyagát. Sági Jenő mérnök szerződésben hagyta a múzeumra több folyóméternyi iratanyagát és sok ezer darabos, rendszerezett fotógyűjteményét.

A fotótár két nagy csoportra bontható. Jelentős részét Bárth János és Romsics Imre néprajzkutatók fényképezték munkájuk során. Második nagy csoportja a régi üveglemezek és negatívok gyűjteménye. Közöttük is legértékesebb a keceli Travnik Mariska üveglemez kollekciója. 1997-ben sikerült megszerezniük Madarász Dezső közel 3.000 db-os és Lovasy Ákos közel 200 db-os üveglemez kollekcióját.

Adattári-, történeti- és képzőművészeti gyűjteményünk szám szerint nem nagy, de Kalocsa és a kalocsai Sárköz szempontjából különösen

értékes és becses darabokat őriz. *Könyvtárunknak* közel ötöde kalocsai nyomtatvány.

Kiállításaink

A Viski Károly Múzeum 1981. július 12-én nyitotta meg ma is álló, három állandó kiállítását: *Népek, életformák, hagyományok a Kalocsai Sárközben; Az ásványok és az élet; Kalocsai Éremgyűjtemény*. A pénzügyi nehézségek miatt évente egyszer rendez a múzeum időszaki kiállítást. A múzeum alapításának 65. évfordulójára rendezett kiállításon a különböző gyűjtemények legszebb darabjait mutatjuk be. 1998-ban a 80 esztendő Szebényi Béla szobrásznak rendezünk tárlatot, majd a Kalocsai Főkapitány alapításának 260. évfordulójára nyitunk időszaki kiállítást.

Könyvkiadás

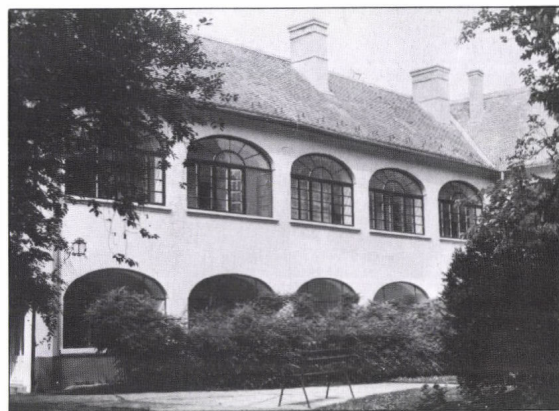
A múzeumnak és a Kalocsai Múzeumbarátok Körének 4 könyvsorozata van: *Kalocsai Múzeumi Kiskönyvtár; Kalocsai Múzeumi Közlemények; Kalocsai Múzeumi Dolgozatok; Kalocsai Múzeumi Értekezések*. A sorozatok mellett néhány önálló kötetet is megjelentettünk. ■

A kiskunfélegyházi Kiskun Múzeum

Bánkiné Molnár Erzsébet

Az elődök tisztelete a legelső törvény

Tömörkény István bölcs gondolatát minden múzeum jellemzőnek tekintheti, de különösen érvényes ez a Kiskun Múzeum jelen helyzetében. A hajdani Kiskun Kapitányság későbarokk épületkomplexumában elhelyezkedő múzeum 1940-ben költözött mai helyére. Akkor még csak egy földszinti szárnyat foglalt el az 1902-ben alapított gyűjtemény. Mára az egész épületgyűttes múzeumi célokat szolgál. Megtisztelő és nehéz feladatként vettem át az intézmény vezetését az 1996. októberében nyugállományba vonult *Fazekas Istvántól*. Az immár több mint 90 éves múzeumban nem könnyű a nagy elődök nyomába lépni. Múzeumszervező és tudományos munkájuk máig hat. Az 1860-as évektől egyre gyarapodó gimnáziumi régiségtárból Szalay Gyula főgimnáziumi tanár kezdeményezésére jött létre a városi múzeum. A még szinte szerveződésképtelen intézmény számára hatalmas lendületet adott, hogy 1903-ban adományként megkapta Miletz János értékes éremkollekcióját és mintegy 2000 darabos néprajzi- és könyvgyűjteményét. Ezekre az alapokra építkezve 1907-től már csekély állami támogatással fejlődött tovább, s érte el a ma megközelítően 40.000 darabból álló gyűjteményi egységet.

The Kiskun Museum in Kiskunfélegyháza

The Kiskun Museum, founded in 1902, which has been situated in the late Baroque building complex of the former Kiskun Autonomy since 1940. Two permanent exhibitions, the paintings of the artist László Holló in the Holló Hall and the history of Kiskunfélegyháza on the first floor can be seen. In a separate building, in the former District Prison, the history of criminal punishment is presented. The material is unique in this genre. A gem of folk architecture, a carved structured and ornamented windmill dating from 1860 stands in the

Szalay Gyula nem élhette meg szeretett múzeumának méltó elhelyezését, 1937-ben meghalt. A kiskunsági szélmalomokról összegyűjtött, tudományos értékű feljegyzései máig kiadatlanok. Múzeumszervező tevékenységét, szellemiségét folytatták az általa nevelt muzeológusok, akik nem csak vidékünkön, országosan is a szakma élvonalába tartoztak. Szalay tanítványa volt *Móra Ferenc, Szabó Kálmán, Madarassy László*. Ők a Kiskun Múzeum néprajzi gyűjteményének gyarapításában is közreműködtek. Az első nagyszabású helytörténeti-néprajzi kiállítást 1942-ben a félegyházi múzeumigazgató *Pál Kálmán* és a hajdani Szalay tanítvány, akkor már Kecskemét városi múzeumának igazgatója, *Szabó Kálmán* rendezte. *Pál Kálmán* *Gál Károly* etnográfus követte. Az ő kezdeményezésére és a Népművelési Minisztérium hozzájárulásával került a Kiskun Múzeumba az *Országos Börtönügyi Múzeum* háborús károkat szenvedett anyaga.

1952–1955-ig *Mezősi Károly* történész, Petőfi- és Móra-kutató az Állami Tanítóképző igazgatása mellett tiszteletdíjasként látta el a feladatot. 1955-től *Pesovár Ferenc* már főállású múzeumvezető lett. A kitűnő folkloris-

museum courtyard. Two other buildings and exhibitions belong to the Kiskun Museum: the vernacular monument Móra House, the birthplace of the writer Ferenc Móra, and the Petőfi Memorial Room, the scene of Sándor Petőfi's childhood. Due to the collection of nearly 40 000 objects, the exhibitions and the scientific work of past and present museologists of both the Kiskun Museum has become one of the significant cultural centres of the region.

„Kiskun Madonna” 18. sz.
'Cumanian Madonna' 18th C.

Jegyzetek

1. Az elmúlt évben, a művész születésének 110. évfordulója tiszteletére megjelent albumban Pogány Ödön Gábor így írt róla: „képei tele vannak feszültséggel, lendülettel, formái lüktetnek, közölnivalói nyugtalanítók, ecsetét, rajzóját mintha remegő szenvedély mozgatná, mindahányszor a kifejezés szilaj sodrása érvényesül.” (Holló László a művész és az ember. Szerk.: Ujváry Zoltán, bevezető tanulmány: Pogány Ö. Gábor. Debrecen-Kiskunfélegyháza, 1997. Ethnica K.190 p.) Emiatt tekintették, tekintik ma is az expresszionizmus egyik kiemelke-

ta után 1963–1971-ig Lükő Gábor néprajzkutató vette át a múzeum igazgatását. Ekkor végzett kutatásainak összegezése: *A Kiskunság régi képmetsző és képfaragó művészete* című könyve. Az ő nevéhez fűződik a bugaci pástortermézet létrehozása, amelynek bemutatott néprajzi anyaga a Kiskun Múzeum tulajdona. (A kiváló tudós munkásságát 1992-ben Bethlen Gábor-díjjal ismerték el.)

1972-től Fazekas István igazgatásával elsősorban a múzeum közművelődési feladatai kerültek előtérbe. A szakfeladatok ellátásában hamarosan régész, etnográfus, könyvtáros munkatársakra is számíthatott. Ebben az időszakban készült el a Kiskunfélegyháza történetét bemutató állandó kiállítás, amelynek régészeti anyagát *Somogyvári Ágnes*, néprajzi vonatkozásait *Bereznai Zsuzsa*, a történeteket Fazekas István készítette.

A néhány éve tartó, múzeumpártolónak aligha nevezhető politika következményeként *megszűnt* az etnográfus, a könyvtáros, a gyűjteménykezelő státusza, kevés a terem, bizonytalan a fenntartás és a működtetés anyagi háttere. Az impozáns épületekben elhelyezett gazdag gyűjtemények, a látványos kiállítások, az egyszerűség mindezek ellenére feledtetik – a külső szemlélő elől elfedik – a múzeumügy jelen nehézségeit.

Ma gyűjteményeinknek mindazok a darabjai, amelyek ajándékozással kerültek a Kiskun Múzeumba, Kiskunfélegyháza városának tulajdonában vannak. Akárcsak a *Móra-Ház* és a *Petőfi-Emlékszoba*. A tulajdonjog azonban nem érinti az üzemeltetési és a szakmai feladatok ellátását, amiket továbbra is múzeumunk végez. A városi gyűjtemények közül kiemelten kell bemutatnunk Holló László festőművész Kiskunfélegyházának ajándékozott festmény- és grafikai anyagát.

A Holló Terem

Holló László Kossuth- és Munkácsy-díjas festőművész 1887-ben Kiskunfélegyházán született. A rajztanárképző befejezése után egy félegyházi mecénás négy évre szóló ösztöndíjából Münchenbe ment tanulni, ahol Hollósy Simon tanítványa lett. Ezekben az években – 1909–1912 között – bejárta Európát. Ismerkedett a kor pezsgő művészeti életével. Párizsban nagy sikerrel állította ki képeit, csodálta Matisse-t, az orosz szabadiskola kötetlenségét, az izmusok sokféleségét, de megmaradt az „Alföld énekesének”. Párizsból hazatérve megfestette a *Kiskundorozsmai parasztszobát*. Debrecenben telepedett le, ott élt haláláig.

A 89 éves korában elhunyt művész hatalmas életművet hagyott hátra. A szülővárosának ajándékozott képeit a Holló-Terem *állandó kiállításán* tekinthetik meg a látogatók. A kiállított 28 olajfestmény az 1907–1960-ig terjedő időszak termése. Reméljük, a következő évben már grafikai is bemutatathatjuk itt.¹

A bemutatott alkotások a magyar művészet nagymesterének egyetlen irányzathoz sem sorolható, egyedülálló festői világát tárják elénk. Olyan művészt, akinek művei úgy válnak szerves részévé az európai kultúrának, hogy mindvégig a magyar valóságban gyökereznek. Holló nem vesz át idegen hatásokat, nem követ divatot, irányzatot. Festményein a Kiskunság világa, a gyermekkor hatása elevenedik meg. A Kunság dolgos hétköznapjait megjelenítő figurái ma is közöttünk élnek. Vibráló színekből, lendületes ecsetvonásokkal festett

alakjai annyira a valóságból születtek, hogy a néző akaratlanul is azonosul velük.

A magyar büntetőjog emlékei

A Kiskun Múzeum országosan is egyedülálló kiállítása Magyarország büntetéstörténetét mutatja be 1514-től 1918-ig. Az 1753-ban épült hajdani Kiskun kerületi börtön emeletes épületében a látogatók megismerkedhetnek a feudális jogszolgáltatás kegyetlen módszereivel, eszközeivel és a polgári kor büntetőbíráskodásának árnyaltabb, emberségesebb büntetés-végrehajtásával. A kiállítás forgatókönyvét 1969-ben *Bónis György* jogtörténész írta, a megvalósítás Lükő Gábor nevéhez fűződik. A bemutatott tárgyak többsége a volt Országos Börtönügyi Múzeumból való, amelynek anyagát az 1918 előtti állam területéről *Vájna Károly* vezetésével gyűjtötték. A törzanyag helyi és regionális vonatkozású dokumentumokkal egészül ki.

A földszinten a megszegyenyítés és fenyítés, a vallatás eszközei láthatók. Az emeleten a *hajdani betyárvilág*: Angyal Bandi, Zöld Marci, Sobri Jóska és a Kiskunság legismertebb betyár alakjai, Rózsa Sándor és a Bogárbanda valós és legendás tevékenysége ismerhető meg. Bogár Imre és testvére Jakab 1860–61-ben ténylegesen itt, az akkor még börtönként használt épületben raboskodott.

A polgári korszak börtöneit a szegedi Csillagbörtön az Országos Gyűjtőfogház és Márianosztra női fegyintézetének képei, a rabok által készített *rabmunkák*: képek, faragványok, türelemüvegek idézik elénk. Külön teremben kaptak helyet azok a tárgyak és dokumentumok, amelyek a haladó mozgalmak megtorlását mutatják be.

Terveink

A börtön rideg világa, a büntetés-végrehajtás elrettentő hatása után felüdülhet a látogató a múzeum udvarán megtekinthető, 1860-ban épült *szélmalom* látványától. A népi építészet e műemlékké nyilvánított remekét 1960-ban telepítették át a Kiskun Múzeum udvarába. Épségben megmaradt belső szerkezete, díszítése az egykor országszerte híres félegyházi faragómolnárook tehetségét hirdeti.

A malom udvarán elhelyezett *útmenti kereszt* és a *harangláb* mellett szeretnénk felállítani és bemutatni azt a négy, gazdagon faragott útmenti keresztet is, amelyet ma még raktárban őrzünk. Költséges restauráltásuk egyik legsürgősebben megoldandó feladatunk. A malomudvar szakrális objektumai kapcsolódnának egy remélhetően *megvalósuló új kiállítási egységhez*. Az egykori börtönkápolnában – amelynek bejárata a malomudvarból nyílik – mutatnánk be a *régió népi vallásosságának emlékeit*. Közöttük a 18. századi parasztfaragók által készített *Kiskun Madonnákat*, amelyeket valójában kiskunsági madonnáknak kellene neveznünk. Múzeumunk gyönyörű Madonna-gyűjteményét eddig együtt még soha nem láthatta a közönség! Bízunk benne, hogy terveink megvalósításával méltón járulhatunk a 2000. év eseményeihez. ■

Tizenöt éves a Kecskeméti Képtár

Ifj. Gyergyádesz László

1998. október 8-án lesz tizenöt éve annak, hogy megnyitotta kapuit a Kecskeméti Képtár a főtéri Cifrapalotában. Az épület a magyaros szecesszió kiemelkedő emléke. A kecskeméti városatyák 1902-ben határoztak az első városi bérház felépítéséről. Így ír a korabeli helyi újságíró: „Eddig ahhoz voltunk hozzászokva, hogy ha Kecskemét városa székházat emeltetett, rábízta Lechnerre, a legnagyobb magyar építőművészre... ha freskókat festetett, festette Székely Bertalannal, ha bérházat építetett, akkor is egy zseniális művészemberre, az agg mester legnagyobb erejű tanítványára, Márkus Gézára esett a választás.”¹ A Cifrapalota a fiatal Márkus Géza (1872–1912) főműve, egyben első olyan komolyabb munkája volt, amelyet kiviteleztek. Az épületet gazdaságossági okokból több funkcióra tervezték. A földszinten bérbe adható üzletek sorakoztak (bejárataik helyén ma ablakok vannak), az első emeleten a Kereskedelmi Kaszinó díszterme (Pávás terem) és egyesületi helyiségei, míg a második emeleten bérlakások voltak. A II. világháború után szakszervezeti székházként használták az épületet, majd 1982–83 között felújították és a múzeumi funkciók ellátásához megfelelő módon alakították át.

Czigány Dezső: Ady-portré, 1907
Portrait of Ady by D. Czigány, 1907

A Kecskeméti Képtár gyűjteményének legrégebbi keletű anyaga *Nemes Marcell* (1866–1930), a híres műgyűjtő és műkereskedő adakozásának köszönhető.² A Jánoshalmán született „amateur-marchand” 1911. május 20-án 79 képet ajándékozott a kecskeméti Városi Múzeum Képtárának alapítására. Nemes Marcell ezzel szándékai szerint a művészeti életnek, a népnevelésnek a fővároson kívüli minél szélesebb körben való elterje-

dését szolgálja: „*e decentralizáció megvalósításának első lépése vidéki múzeumok alapítása kell, hogy legyen, melyek ... a vidéki kultúr gócpontokon a bennük felhalmozandó műtermékek révén állandó irányító és fejlesztői lehetnek a közízlésnek...*” A hagyatéék mindössze két – mára már elveszett – külföldi alkotást tartalmazott, Domenico Tintoretto XVII. sz. eleji (?) oltárképét és a cseh barokk festő, Jan Kupetzky lovas-tanulmányát. A XIX. század magyarországi festészetét Marastoni Jakab, Lotz Károly, Székely Bertalan és Munkácsy Mihály művei képviselik.³ A kortárs magyar művészet nagy támogatója révén elsősorban század eleji mesterek alkotásai kerültek gyűjteményünkbe. Szinte minden jelentős iskola képviseltetve van: a nagybányaiak közül Ferenczy Károly, Glatz Oszkár, Mikola András és Thorma János; a szolnoki művésztelep részéről Jávor Pál, Lechner János Ödön, Olgyai Viktor és Zombory Lajos; a gödöllőiektől Frecskay Endre és Zichy István; a Nyolcaktól Czigány Dezső, Czóbel Béla, Márffy Ödön, Kernstok Károly és Pór Bertalan. Az irányzatokhoz, iskolákhoz kevésbé besorolható festők közül megtalálhatjuk Rippl-Rónai József, Vaszary János és Gulácsy Lajos műveit is.

„*Honorálni kívántam Kecskemét város ama nagylelkű és minden követésre méltó bölcs elhatározását, hogy ... művésztelepet létesített és műteremházakat emelt.*” Nemes Marcell ajándékozása szorosan kapcsolódott a *Kecskeméti Művésztelep*⁴ alapításához, melynek gondolata 1909 nyarán merült fel először. A történet Nagybányán, az 1905–1906 táján kibontakozó neós mozgalommal indult (Czóbel, Tihanyi). E főként fiatalokból álló – Cézanne-t és Matisse-t követő – csoport élére Iványi Grünwald Béla állott, aki elsősorban a külföldről visszaérkezett Falus Elek biztatására 1909 szeptemberében már kész programmal állt Kada Elek polgármester elé, s a „*Művészetek s művészi ipar számára földet, hajlékot s támogatást*” kért a Nagybányától elszakadni kívánó kolónia nevében. 1910–12 között készült el Kecskemét külvárosi részén, az ún. Műkertben a Jánuszky Béla–Szivessy Tibor által tervezett művésztelepi épület-együttes, a műtermi villákkal és a közös műterembérházzal. Nemes Marcell gyűjteményének darabjai nélkülözhetetlen képi dokumentumai a művésztelep indulásának: Perlrott-Csaba Vilmos, Bornemissza Géza, Iványi Grünwald Béla, Faragó Géza, Pólya Tibor alkotásai. E műveket kiegészítve (vásárlás, ajándékozás) szinte teljes képet kaphatunk állandó kiállításunkon a Kecskeméti Művésztelep klasszikus első korszakáról (1909–19).

A Kecskeméti Művésztelep igazából sohasem tudott kialakítani magáról a nagybányaihoz vagy a gödöllőihez

Márkus Géza: Cifrapalota, 1902–1903 – The ‘Ornamented Palace’ designed by G. Márkus, 1902–1903

The Kecskemét Picture Gallery

The gallery opened its gates in the Hungarian Art Nouveau, ‘Ornamented Palace’ in the town centre fifteen years ago, on 8th October 1983. The building (1902–03) was originally constructed as a residential block and was designed by Géza Márkus, who belonged to the Lechner school of architecture. The façade, roof and the ceremonial hall (the Peacock hall) all have rich ceramic ornamentation. The permanent exhibition of the Kecskemét Picture Gallery is based on the material of three large collections. Marcell Nemes, a collector of European fame, presented 80 pictures to the town of Kecskemét, which contained primarily Hungarian paintings from the beginning of this century, among them the early works of the Kecskemét artists’ colony founded in 1909. The bequest of István Farkas and Ferenc Glüks (291 pieces of art) is the most valuable collection of the gallery. It was acquired in two parts, in 1980 and 1989 respectively. This gift raised the Kecskemét Picture Gallery to the rank of one of the best provincial Hungarian modern art collections. From the

collection including the Hungarian pieces of the first half of the 20th century. The works of three artists (László Mednyánszky, István Farkas and István Nagy) are displayed in a separate hall. At present, the works of a great, lonely painter of European significance, Menyhért Tóth (died in 1980) is exhibited on the top floor. On the occasion of the 15th anniversary the permanent exhibition will be rearranged. Applied arts will receive a more emphatic role, creating an atmospheric interior in line with the Art Nouveau character of the building. The ground floor and the Peacock Hall will continue to house temporary exhibitions.

Jegyzetek

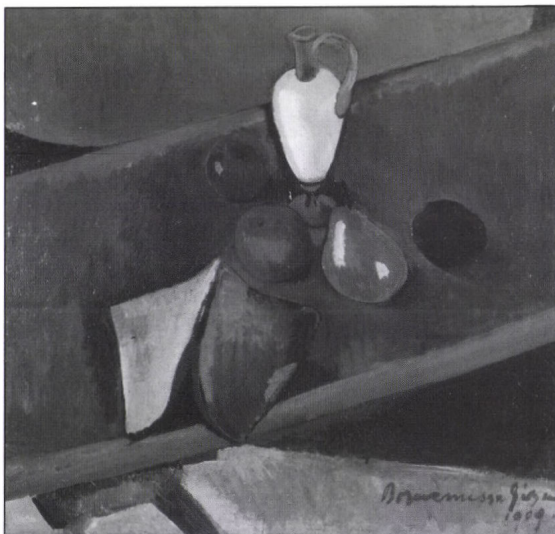
1. Szántó Kálmán: A város képvisárlása. Kecskeméti Lapok 1905. április 2. Idézi Bánszky Pál: Művészetpártolás Kecskeméten a XX. század elején. In: Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1986. Szerk.: Sztrínkó István. Kecskemét, 1987 (kézirat).
2. Sümei György: Nemes Marcell, a műgyűjtő. Adalékok a magyar műgyűjtés századeleji történetéhez. In: Cumania III. Szerk.: Horváth Attila. Kecskemét, 1975. pp. 275–304.
3. Azokat a műveket emeltük ki, amelyek többnyire láthatók is állandó kiállításunkon.
4. Sümei György: A Kecskeméti Művésztelep és Alkotóház. Új Művészet Kiadó. Bp., 1996.
5. Lóska Lajos: A Glücks-hagyaték. A gyűjteményről. In: Művészet 1990/1. pp. 24–29.
6. Nagy Katalin: Farkas István. Arthis Alapítvány, Bp., 1994. p. 196.
7. A bajai Nagy István Képtárban van a megyében még jelentősebb Nagy István-kollekció, ahol a kecskemétiivel szemben elsősorban tájképeivel találkozhatunk, főleg az utolsó korszakából.

hasonló egységes képet. A telephez tartozó iparművészeti szekciót Falus vezette, így az 1909-ben megnyílt szőnyegszövő iskolát és műhelyt, melyet 1910 júliusában vett át. Reményeink szerint az új állandó kiállításon már bemutatjuk gyűjteményünk Falus Elek által tervezett kézicsomózású perzsaszőnyegeit (1911–12). A művésztelep szobrászaitól (Csikász Imre, Kisfaludi Strobl Zsigmond) csak kölcsönzött anyaggal rendelkezünk. A Kecskeméti Művésztelep második szakaszát (1920–1944) jórészt Révész Imre főiskolai tanár és tanítványai (pl. Hajnal János, Harczai István, Prohászka József, Szabó Vladimír) jelentik. Bár gyűjteményünk némi kiegészítéssel lehetővé tenné, sajnos ez a korszak jelenleg nem képviselteti magát az állandó kiállításon.

A Kecskeméti Képtár legjelentősebb művészettörténeti rangú képzőművészeti anyaga *Glücks Ferenc és felesége* ajándékozásának köszönhető. A kollekció első része 1980-ban, a második része pedig 1989-ben került a képtár tulajdonába. „E jelentős műveket felvonultató hagyaték valóban díszére válik a Kecskeméti Képtárnak, mely ezáltal olyan XX. századi festészeti anyagot tartalmazó gyűjteményeknek lett méltó társa, mint a pécsi *Modern Magyar Képtár* vagy a székesfehérvári *Deák-gyűjtemény*.“⁵ A *Farkas István–Glücks Ferenc-hagyaték* 291 művet tartalmaz, köztük a magyar művészet legjelentősebbjei közül három olyan alkotót, akiknek az anyaga minőségileg és számbelileg is lehetővé tette, hogy önálló termekben mutassuk be őket.

Köztük *Mednyánszky László* báró (1852–1919) nagy magányosaink közé tartozik. A halál ennél még keserűbb élménye fűződik *Farkas Istvánhoz* (1887–1944), aki egy Auschwitzba tartó vagonból hagyta hátra utolsó sorait (Kecskemét, 1944. június 23.): „*Ha ennyire megalázzák az emberi méltóságot, már nem érdemes tovább élni.*“⁶ A Glücks-hagyaték legtöbb műve (62 db) Farkas István alkotása. Nem véletlen, hiszen a pesti pékmester közvetlenül a művész fiaitól vette meg képeit, (s ezzel együtt az egykori Wolfner-gyűjtemény jelentősebb darabjait) 1945–48 között. *Nagy István* (1873–1937) rendelkezésünkre álló anyaga szintén lehetővé tette, hogy az életművet sejtetve külön teremben adjunk helyet képeinek.⁷

Bornemissza Géza: Csendélet, 1909
Still Life by G. Bornemissza, 1909

Kövesházy Kalmár Elza: „Bestia”, 1927 Lásd még: KÉPMELLÉKLET IV.
‘Beast’ by E. Kövesházy Kalmár, 1927 See also: TABLE IV

A Glücks-hagyatékkal a három külön bemutatott festő mellett számos jelentős, a XX. század első felében készült mű került a Kecskeméti Képtárba, köztük például Rippl-Rónai József, Derkovits Gyula, a szentendreiak közül pedig Ámos Imre, Anna Margit és Barcsay Jenő alkotásai. Külön kiemelendő Egry József hat képe.

Az állandó kiállítás legnagyobb egysége a miskei festőművész, *Tóth Menyhért* (1904–1980) *életmű-kiállítása*.

A Kecskeméti Képtár bemutatott gyűjteményein túl további ajándékozások, illetve vétel útján jelentős művekkel gazdagodott. Érdemes megemlíteni Czizgány Dezső sorozatindító Ady-portróját 1907-ből, Dénes Zsófia hagyatékából került hozzánk. Tervezzük, hogy a 15. évforduló alkalmából újárendezzük az állandó kiállítást. Szeretnénk jobban igazodni a befogadó épület stílusához, hangulatához. A századforduló törekvéseinek megfelelően (Gesamtkunstwerk) az *iparművészetet* és a *képzőművészetet* együttesen szerepeltetnénk. A festmények és szobrok látványát hangulatos enteriőrökre törekedve bútorokkal, ötvöstárgyakkal, kerámiával egészítenénk ki. Iparművészeti gyűjteményünkben különösen alkalmasnak tűnik erre Horti Pál szobaberendezése és kerámiái, illetve Thék Endre műhelyének 1900 körüli szecessziós nagypolgári ebédlőbútorai. Az új állandó kiállításához természetesen jó lenne végre egy, a Kecskeméti Képtár gyűjteményeit bemutató katalógust megjelentetni. Akárcsak a Cifrapalota elhúzódó felújítása, ez is pénzkérdés.

A gyűjtemények a Cifrapalota 1. és 2. emeletén kaptak helyet, a földszint és a Pávás terem időszakos kiállítóhelyként szolgál. A Képtár természetesen továbbra is rendez időszakos kiállításokat, de ezeknél szinte teljesen a külső támogatók jóindulatára vagyunk utalva. Ennek ellenére 1998-ban is színvonalas időszakos tárlatok várják a közönséget, közülük kiemelkedik a március 21–április 26. között megtekinthető „*Kortárs magyar zománcművészet*“ című kiállítás. S hogy a Cifrapalota művészeti, közművelődési jellege teljesebb legyen, 1999 nyaráig kéthetente művészettörténeti előadásokra is várjuk az érdeklődőket. ■

Az újra megnyílt Petőfi-szülőház és Emlékmúzeum Kiskőrösön

Kispálné Lucza Ilona

1997. december 31-én sokan jártak ténylegesen és vélhetően gondolatban is Kiskőrösön. Különös évet zártunk és nyitottunk szilveszter éjjelén. Az 1848–49-es események 150., Petőfi születésének 175., halálának 150. évfordulójára emlékezik nagyszabású rendezvénysorozattal az egész magyarság. Ennek – a program alapján színvonalasnak ítélt országos jubileumi ünneppsorozatnak – volt a nyitánya Petőfi Sándor szülővárosában.

Nagyon készültünk erre a napra. A jubileumi évek nyitánya jó lehetőségnek kínálkozott arra, hogy a város mindent megtegyen, hogy azt mondhassa: Petőfi ebben a házban született és ez a ház a miénk!

A leglázább munka természetesen a helyszínen folyt. Az erők rendkívüli módon koncentrált és összehangolt eredményeként születhetett meg egy új kiállítás az új múzeumépületben. A dolog rendkívülisége figyelmet érdemel. Ma, amikor a meglévő értékek megőrzése is fejtörést okoz, akad egy város, ahol előkészítenek egy impozáns bölcsőt, és akad egy megyei múzeumi szervezet, ahol az anyagi erők szabta keretek között a legszebbre formázzák az újszülöttet, még akkor is, ha tudják, hogy születése pillanatától más fog róla gondoskodni.

Az úgy nemes voltát mindenki érezte, mindenki tudta, akinek a múzeum ügyéhez bármilyen formában köze volt, hogy az ország egyik legszebb látnivalója varázsolható itt elő. Azt is világosan látta mindenki, hogy a pénzügyi források átgondolt elosztásával sem lehet az álmat eredeti állapotában megvalósítani. Talán a „csakazértis“ adta azt a rendkívüli erőt, amivel mégiscsak szép lett a való.

Még a múlt századból eredő hagyomány, hogy aki Kiskőrösön jár és akad valamennyi szabadideje, feltétlenül felkeresi Petőfi szülőházát. Megteheti ezt minden érdeklődő 1880 októberé óta, hiszen ekkor avatta fel Jókai az általa oly őszintén tisztelt költőbarát szüleinek lakását. A szerény hajlék azóta is áll, és várja, hogy szemtanúja lehessen a sok-sok kezdeményezésnek.

Az 1880-ban megnyitott háznak csak egy része volt látogatható. Az 1848-as kiskőrösi Petőfi Emlékbizottság elhatározta, hogy az egész épületből múzeum legyen. Így vált dokumentummá az a rajz a szülőházról, amelyet Jókai az avatáskor készített, mert ennek alapján vissza lehetett állítani az eredeti állapotot.

Az emlékhely hitelesen árasztotta a Petőfi-kori atmoszférát, hiszen a pesti Petőfi-házból a költő szüleinek bútorai is hamarosan Kiskőrösre kerültek. Ez jelentős változás volt a ház életében. Ettől kezdve fokozatosan és folyamatosan bővült látnivalókkal. Állandó kiállítás mutatta be a világhírű poéta életművét. A kiállítást kiállítás követte, az utolsó, „A mi Petőfink“ című 1997. október 28-ig volt látogatható. A legújabb, a mostani összekapcsolja a költőt a család helyi kötődésével. Az e helyhez kötődés érzete a szülőházban fog át bennünket, a világhírnév határok közé nem szorítható szárnyalását

1997. december 31. éjfél, a Petőfi Emlékmúzeum megnyitása
Midnight 31th December 1997,
The opening of the Petőfi House and Memorial Museum

Lásd még: KÉPMELLÉKLET I.
See also: TABLE I

The re-opened Petőfi House and Memorial Museum in Kiskőrös

Hungarians are celebrating the 150th anniversary of the 1848–49 Revolution and War of Independence, the 175th anniversary of the birth of the greatest Hungarian poet Sándor Petőfi (who is well-known abroad) and the 150th anniversary of his death. A nation-wide series of events opened in Kiskőrös. Honouring the occasion an attractive monument complex inaugurated in Kiskőrös with the common efforts of the county and town. In the museum complex we can find not only European standard, but international outlook as well. It also presents a special statue park of translators of his poems. Original furniture and other items of the period furnish the poet's birthplace, and in addition to the statue park there is an exhibition of local history and literature as well as a picture gallery.

Jegyzetek

1. A kiállítás rendezését támogatták: Bács-Kiskun megyei Közgyűlés, Kiskőrös Önkormányzata, a Nemzeti Kulturális Alap, a Petőfi Emlékbizottság.
2. A kiállítás forgatókönyvét dr. Kerényi Ferenc írta, Zalánay Pál rendezte Laczkó János és a Katona József Múzeum kiállítás-rendező csoportja közreműködésével.

az országban egyedülálló, most már köztérként nyitott, folyamatosan bővülő műfordítói szoborpark indukálja.

Az új kiállítás a Petőfihez viszonyított múlt bemutatásával kezdődik, ezt követi a költő élete és életműve, végül a poéta kultuszának helyi és nemzetközi továbbélése. Egységet alkotnak még a művészet különböző területei is, hiszen a Petőfi-műveket lefordító külföldi költők szobrai jelen vannak. Része a múzeumnak egy galéria is, ahol a költő élete vagy életműve ihlette festmények, szobrocskák, plakettek, érmek várják a látogatót.

A logikai egységhez elegáns látvány is párosul. Kiskőrös központjában, a Petőfi téren először a szülőház vonja magára az ide érkezők figyelmét. A kétszáz évnél idősebb négyosztatú nádfődeses parasztház középpadkás, szabadkérményes konyhával abban különbözik a többi múlt század eleji népi műemléktől, hogy Petrovits családhoz tartozó relikviákat őriz.

A házba belépve ösztönösen az utcai szobába indul az ember. Az ajtó szemöldökfája fölött a költő sorai:

„Szent a küszöb, melyen beléptem én,
Oh szent szalmakunyhók küszöbe!
Mert itt születnek a nagyok, az ég
A megváltókat küldi be.“

A család bútorai közül a szoba jobb sarkában található az az ágy, amelyben Petőfi született. Mellette Petrovitsék öreg almáriuma áll. A többi bútor, a téka, a faragott székek, asztal és a sarokban elhelyezett padok nem voltak a család tulajdonában, csupán korabeliek. Hasonlóképpen korabeliek a konyha felszerelési tárgyai is, ám kettőt, a fából készült téasztásúró és a krumplinyomó Kurucz Zsuzsannáé, a dajkáé voltak.

Az udvari szoba kiállítása a szűk családra, a szülőik kiskőrösi tartózkodására utaló tárgyakat tartalmaz. Így került ide Petrovits István ládája, az apa kiskőrösi mészsárszékbeli tevékenységét igazoló dokumentumok, a mészsárszék épületét ábrázoló századelőről származó fénykép, valamint a híres meggyfa pipa. A másik falon Orlay-képek láthatók a szülőkről.

A szoba belső sarka most a legmeghatóbb része a kiállításnak. Együtt van minden, a keresztelésnél szükséges tárgy, ahogyan a költő keresztelésekor együtt volt. A keresztelőkút hosszas távollét után került vissza. Kiskőrösről Ócsára, majd az Evangélikus Múzeumba kerülve vándorolt, és most a jubileumi alkalomra kapta meg a Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum. Mellette az ónkancsó látható a keresztelési anyakönyvvel, a háttérben szerényen húzódik meg az evangélikus templom képe.

A szoba másik sarkában egy festmény a költőről, az ablakok között Grimm Vince litográfiája Petőfi egész családjáról, ahogyan a költő sohasem láthatta, hiszen Zoltánt olyan tíz év körüli fiúcskának ábrázolja a mester. A kép fölött Jakus Lajos kutatásai alapján összeállított, illusztrált családfa, s végezetül a család síremlékének fotója látható.

A szülőháztól a műfordítói szoborparkon keresztül vezet az út az évfordulóra elkészült új múzeumépülethez. A parkban jelenleg 9 Petőfi-fordító szobra áll, az olasz, német, bolgár, orosz, kínai, szlovák és szerb irodalmat képviselve. 1985-ben három szoborral avatták fel a létesítményt.

A Farkas Gábor által tervezett új épület látványos kiállítás berendezésére szakmai és építészeti szempontból egyaránt alkalmas, a földszinti részt csak jelképesen választják el a terem közötti boltíves átjárók.¹

A kiállítás első terme helytörténeti anyag, gazdag újkő-, réz- és bronzkori, szarmata ill. avar lelettel, melyek a környéken kerültek elő, a Nemzeti Múzeum tulajdonában vannak, ill. a Paulinyi-féle gyűjtemény részét képezik. A település múltjának jelentősebb mozzanatait

emeli ki utalásszerűen Petőfi koráig: a Wattay család, a szlovák betelepítés, II. József oklevele a helység mezővárosi rangra emeléséről, a város pecsétnyomója. E terem záródarabja Izsó Miklós mellszobra Petőfiről – jelezve, hogy ekkor és ide született a költő. Itt kezdődik az életmű bemutatása. A „sötét” szoba a színház illúzióját teremti meg a színpadot stilizáló háttérrel, amelyből váratlanul, ám lendületesen kilép a költő. A tájat hitelesen prezentáló madár- és növényvilágot tartalmazó vitrinek érzelmi előkészítést nyújtanak a költő tájírójához. Életrajzi utalásként látható egy feleség-gyermek „sarok”, dokumentumok a költő iskoláiról, színészi próbálkozásairól, eltűnésének körülményeiről. Látható még egy válogatás a Petőfi életében megjelent művekből. A kör bezárul, Petőfi élete befejeződik.

A továbbélést láthatjuk a harmadik teremben, ahol a helyi és a világkultusz békében megfér egymással. A költő irodalmi elterjedtségét a hátsó, legnagyobb falfelületre kiterített glóbusz érzékelteti, rajta alfabetikus sorrendben a Petőfi költészetével anyanyelven rendelkező országok, mellette négy tárlóban válogatás idegen nyelvű Petőfi-kiadványokból.

Itt emlékezünk a Petőfi-életművel vagy egy-egy mozzanattal foglalkozó helyi elődökre, ebben a teremben követhetjük nyomon a szülőház történetét, itt tárul elénk időrendi sorrendben, milyen évfordulók, rendezvények érdemelnek figyelmet. Ennek a teremnek is van gyűjtőpontja: az 1913. március 15-re elkészített 1055 gramm súlyú, ezüsből készült Petőfi-billikom, és a költő születésének centenáriumi ünnepére szánt, kézzel írott alapító okirat, amely a serleg rendeltetését szabá-

lyozza. Kordokumentumokból készült lapozók fölött időzhet még itt a látogató, megtekinthető a költő születésének centenáriuma emlékező *Kiskőrös és Járása* c. lap különszáma, a forradalom 100. évfordulóját itt ünneplők vendégkönyve és egy múlt századi vendégkönyvi bejegyzésekből összeállított könyvecske. A földszinti anyag kb. másfél órányi látnivalót ad, az emeleti galérián Petőfivel kapcsolatos műalkotások nyújtanak élményt. A kiállítás folyamatosan újuló anyaggal bővíthető.²

Az új létesítmény fölötti örömeink nem felhőtlen. Ebben az évben úgy 40 ezer látogatót számláló múzeumban mentegődnünk kell, amikor múzeumi katalógust vennének a vendégek. Ezt már semmilyen erőből nem tudtuk megvalósítani. A költő „élővé” tételére nem csupán tárlatvezetésekkel készülünk. Rendhagyó irodalomórákat tartunk, egyelőre a városi iskolásoknak, örömmel biztosítunk helyszínt a rendezvényeknek; szavalóverseny, felolvasóest helyszíne lesz a múzeum, kezdeményező szerepet vállaltunk a Petőfi nevét viselő intézmények helyi programjainak összekapcsolásában, egyeztetésében. Célunk az élővé tétel, az átvett örökség méltó ápolása. Petőfi neve nemcsak Kiskőröstől elválaszthatatlan, hanem Bem tábornokétól is. Városunk több mint húsz éves partnerkapcsolatban áll Tarnow-val éppen fiainak közvetlen viszonya okán. Március 15-re tervezzük egy tarnowi Bem-anyag időszakos kiállítását.

Az új intézmény a város kezelésébe került. A szakmai felügyeletet a megyei múzeumi szervezet látja el, ehhez elengedhetetlen a már eddig is tapasztalható együttműködés. ■

A Katona József Emlékház

Székelyné Kőrösi Iлона

The Katona József Memorial House

The National Theatre in Pest performed the play 'Bánk Bán' in the evening of 15th March 1848, hundred and fifty years ago. The author of the drama, József Katona (1791–1830) could not live to see either that or any other performance of his play.

The conscious nursing of the József Katona cult began in his birth town of Kecskemét in the second half of the last century. The house where he was born received a memorial plaque in 1883. The first, major

A százötven évvel ezelőtti március 15-e eseménydús napja Pesten a Nemzeti Színház „Bánk bán”-előadásával ért véget. Közkívánatra tűzték műsorra a darabot, szelleme és mondanivalója a márciusi napok történelemformáló szereplőit is magával ragadta. Igaz, az ünnepi előadás csak a második felvonásig jutott, mert az újonnan érkező közönség a Rákóczi-indulót, a Marseillaise-t és a Hunyadi László operarészleteit is hallani óhajtotta, majd Petőfi Nemzeti Dala hangzott el. A Bánk bán

megkezdett diadalútjának mégis egy fontos eseménye volt ez az ünnepi előadás.

A szerző, Katona József (Kecskemét, 1791. nov. 11–1830. ápr. 16.) sem ezt az előadást, sem élete fő művének színpadra állítását nem érte meg. Az életében főként szülővárosához kötődő drámaíró kultusza csak a múlt század második felétől kezdett kialakulni. 1883-ban jelölték meg emléktáblával az egykori Bárány utca 39. számú szülőházát. Az 1891-ben megalkult *Katona József Kör* fontos feladatának

tekintette névadója életművének megismertetését. A város helyi hagyományteremtő kezdeményezései között a Katona-kultusz ápolásában az 1893-as ünnepség után az 1930-ban és az 1934-ben rendezett emlékkiállítások voltak jelentősek.

A 18. században épült szülőházban 1971-től volt látható Katona József életét, munkásságát bemutató állandó kiállítás. A szülőház állaga néhány éve a teljes újjáépítést tette szükségessé. A felújított épületet és az új állandó kiállítást Katona József születésének 200. évfordulóján, 1991 novemberében adták

át. Az állandó kiállítás mellett néhány hónapja időszaki kiállítások is láthatók.

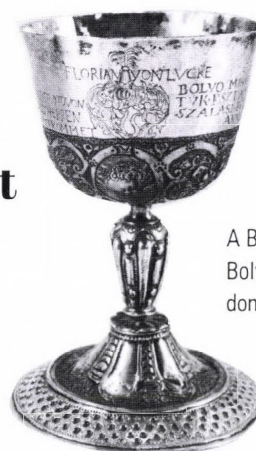
Ezek sorában nyílik meg 1998. március 20-án a *Muraközy János-émlékkiállítás*. A kecskeméti ügyvéd és festőművész 1848–1849-ben nemzetőr százados, gerillakapitány, majd a világi fegyverletélig honvédszázadosként szolgált. Korábban, az 1840-es évek elején a kecskeméti református főiskolán Jókai Mór diáktársa és barátja. Jókai róla mintázta „A tengerszemű hölgy” című regényének gerillahadnagyát. A szabadságharc emléke Muraközy több festményén is megjelenik.

memorial exhibitions took place in 1930 and 1934. A permanent exhibition could be visited in his birthplace, which has been renewed several times since 1971.

The deteriorated, 18th century house was renovated and the new permanent exhibition opened on the 200th anniversary of the poet's birth, in November 1991.

In addition to the permanent exhibition showing József Katona's life and work, a memorial exhibition of the Kecskemét painter and lawyer János Muraközy (1824–1892), captain of the 1848–49 War of Independence opens on 20th March this year.

Lásd még: KÉPMELLÉKLET I.
See also: TABLE I

A Bolyó-kehely, 1604
Bolyó chalice known by the donor's name, 1604

Lásd még: KÉPMELLÉKLET I.
See also: TABLE I

A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Múzeuma

Fogarasi Zsuzsanna

A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Múzeuma – református múzeumaink legfiatalabbika –15 évvel ezelőtt nyitotta meg kapuit látogatói előtt. Az eltelt másfél évtized alkalmat ad a visszatekintésre, számvetésre.

Előzmények

A református egyház történetében egészen új jelenségnek tekinthetők a múzeumok. Történeti és hitvallásbéli okok folytán a kálvinista gyülekezetek számúzték templomaikból a szobrokat, festményeket – purizálták vallásgyakorlatuk színterét. Ugyanakkor addig csak világi tárgytipusoknak tekintett edények (pl. talpaspohár, céhkanna) ekkor válnak a rendkívül praktikus, az utilitas-t szem előtt tartó kálvinista gyakorlat folytán „szakrális” tárgygyá.

Mindenesetre az igaz, hogy a képzőművészet iránti fogékonyság nem elsőrendű jellemzője a református egyháznak. Annál nagyobb érdeklődéssel fordultak azonban eleink a tudományok, az irodalom, a könyvészet felé. Az iskolák, internátusok, lelkészképző intézmények hamarosan kisebb-nagyobb, de az adományozások révén folyamatosan gazdagodó könyvtárral rendelkeztek. Az adományok esetenként nem csak könyvet tartalmaztak, hanem festményt, ötvöstarlyat, terítőt, különleges ásványt, érmekeket, történeti dokumentumokat is. Így a református múzeumok anyaga eredendően könyvtárak „mellékesekeként” gyűlt össze. A gyűjtemények másik forrása a temp-

lomok renoválása során itt-ott a földből, falakból előkerülő különlegességek. A történelem is „segít”, hiszen a háborús állapotok jó néhány gyülekezetet késztettek klenódiumaik letétbe helyezésére.

A gyökerek, az anyaintézmény

A fenti folyamat zajlott le a mi egyházkerületünkben is, a többenél kissé később, akkor azonban gyorsan. A reformátusok viszonylag későn vetik meg lábukat Pesten, a Kálvin téri templom csak 1816-ban épül; s a ma is lelkészképzés helyéül szolgáló épületet – ma Ráday utca 28., egykor dohánygyár – 1855-ben veszi meg az egyház.

Megindul a teológusok oktatása, azonban nem volt lehetséges, hogy fokozatosan, szervesen alakuljon ki az intézmény mellett a könyvtár. Ekkor a kínálózó alkalom sietett az egyházkerület segítségére. *Ráday Gedeon* (1713–1792) halála után a Bécsből hazatérő ifjabb Gedeon a hereditást számbavéven rádőbben, hogy végzetesen eladósodott a család. Tiszteletben kell azonban tartania az apai akaratot: egyben kell gyűjteményét értékesíteni. Éppen 70 esztendő telik el, mire az eladói szándék és a vevői akarat találkozik. Török Pál püspök és az egyházkerület főgondnoka, Ráday Gedeon – sorrendben immár a IV. – meg egyeznek, hogy a gyűjtemény, melynek a hazai protestáns értelmiséget kell szolgálnia, az egyházá lesz. Tekintettel a vásárlóra, a Ráda-

The Ráday Museum of the Danube Area Calvinist Community

The Ráday Museum of the Danube Area Calvinist Community has been operating in Kecskemét for 15 years. Treasures and objects of the Danube-Tisza region and of Southern Transdanubia can be seen in the museum, which exhibits Calvinist ecclesiastical art and historical mementoes. The collection which was acquired by the Danube area diocese in 1961, is based on the book and art collection of Pál Ráday (1677–1733) and Gedeon Ráday (1713–1792). The article describes the work of the past one and a half decades from the foundation of the museum, covering both the past and the future plans.

yak elengedik a vételár felét, melyet a vevő még így is csak országos gyűjtés eredményeként tud előteremteni.

A Rádayak könyvtára jelentette a Dunamelléken azt a magot, mely köré elkezdtek gyűlni a tárgyak. Ezek képezték az 1980-ban egyházkerületi határozattal megalapított Ráday Múzeum törzsanyagát. Az alapítás után megindult a gyűjtőmunka az egyházkerületben. A Dunamelléki Református Egyházkerület négy református püspökségünk egyikeként a *Duna-Tisza közt és a Dél-Dunántúlt* fogja egyház-kormányzati közigazgatási egységbe. Erről a területről hamarosan több száz tárgy került a gyülekezetektől a Ráday Múzeumba.

Székhely: Kecskemét

A műtárgyak gyűlte, de a múzeumnak nem volt még helye. Az nyilvánvalónak tűnt, hogy a Ráday utca 28-ban az új intézmény nem fér el. Amikor kiderült, hogy Kecskemét nem csak helyet adna a múzeumnak, de lelkesedéssel, szervezéssel és anyagiakkal is támogatná a frissen alakult intézményt, eldőlt a múzeum sorsa. 1983 májusában sor került a megnyitóra. A megnyitóünnepség hivatalos része a múzeumnak is helyet adó, *Mende Valér* tervezte, az erdélyi szecesszió hangulatát idéző *Újkollégium* dísztermében zajlott. Ez az épület ekkor állami oktatási intézmény otthona volt. A kecskeméti reformátusság életében az esemény és helyszíne jelképes értelmű is volt, hiszen a *hajdani Református Jogakadémia épületében* a reformátusok egyik jelképével, a pelikánnal és Bethlen Gábor alakjával díszített ablakokat ez alkalommal – hosszú szünet után először – újra református zsoltárok zengethették meg. (Csak a teljesség kedvéért: az Újkollégium épülete az 1997–98-as tanévtől visszakerült a Kecskeméti Református Egyházközség tulajdonába. Jelenleg az egyház általános és középiskolája működik benne. Itt található a lelkesi hivatal, s az oldalszárny alsó traktusában a Ráday Múzeum is.)

Mindennapok

A fényes megnyitó után szürke s nehéz hétköznapiak következtek. A múzeum hamarosan vezető nélkül maradt, a nyitvatartás gyakran változott, félbeszakadt a begyűjtött anyag feldolgozása. A múzeum úgy merült feledésbe a híres városban, hogy még nem is ismerték meg.

1986-tól számíthatjuk a múzeum újraéledését. Ennek két sarkalatos pontja volt: a begyűjtött anyag feldolgozása, s a múzeum ismertté és elfogadottá tétele. Ez utóbbi hálásabb feladat ugyan, de könnyűnek ez sem nevezhető. Ma is egyik legfontosabb tennivalónknak tekintjük, hogy a múzeum folyamatosan jelen legyen a város életében. Nagyon sokat kellett küzdenünk azért, hogy a feledés zárját feltörjük. Sajnos a múzeum adottságai sem segítettek ebben. Szűk terei alkalmatlannak voltak előadások, előadóstek, szakkörök, egyszóval bármilyen közművelődési program szervezésére, ezért „vendégként” az egyházközség tereiben (tanácsterem, folyosó) rendeztünk időszakos kiállításokat. Ez azonban igen nehézkesnek bizonyult. Ez a gond akkor oldódott meg, amikor 1990-ben a református egyházközség Kecskemét városától 30 évi használatra megkapta a múzeum végfalával határos épületet. Ebben alakítottuk ki irodáinkat, képzőművészeti raktárunkat és időszakos kiállítótermünket, mely 1991 óta áll rendelkezésünkre.

Az elmúlt hat és fél esztendőben csaknem 40 időszakos kiállítást rendeztünk melyek koncepciója a következő:

1. törekszünk a múzeum saját anyagának mind teljesebb bemutatására;
2. egyházunkhoz kapcsolódó műveket és művészeket mutatunk be;
3. ötvösművek és érmek kiállítására törekszünk;
4. rokon népeink kultúráját hozzuk közelebb (finn, észt, udmurt stb.);
5. a városi testvérintézményekkel való együttműködésből adódó kiállításokat szervezünk. (Nemzetközi Kerámia Stúdió, Kecskeméti Képzőművészek Köre, a Ciróka Bábszínház).

Rendezvényeink kettős célt szolgálnak: egyházunk kincseit, kultúráját kívánjuk megismertetni a református egyházon kívüliekkel, s az egyházi kultúrán kívül eső s számunkra elérhető, a múzeum falai közé befogadható kultúrát mutatunk be református közönségünknek.

Az 1980-as években rendkívül nehéz anyagi feltételek mellett dolgoztunk. Az egyház a személyi kiadásokat fedezte csupán, s azt is csak annyiban, hogy a múzeum alkalmazottainak fizetése fele volt más múzeumok munkatársaiénak. Dologi kiadásainkat pályázatokból és a Bács-Kiskun Megyei Tanács rendszeresen folyósított támogatásából fedeztük. A helyzet változott a 90-es években: az egyházi gyűjtemények rendszeres állami támogatása lehetővé teszi munkánk hosszabbtávú tervezését s megengedi, hogy a gyűjtemények gondozásán, fejlesztésén túl a múzeumok infrastruktúráját is javítsuk.

Gyűjteményünk

A Ráday Múzeum anyaga immár megközelíti a 9.000 darabot. *Iparművészeti* gyűjteményünk alapvetően a törzssanyagból (Rádayak) és az egyházközségek ajándékaiból, letételeiből tevődik össze. Legértékesebb darabjai a XV–XVI. századi ötvösművek. Kicsi, de szép anyaggal rendelkezünk török- és úrhímezéses úrasztali terítőkből is. XVIII–XIX. századi festett asztalos munkákat láthatnak a látogatók a Duna-Tisza közéről és Baranyából. Ez a gyűjteményi egységünk őrzi még – kialakulásából eredően – a wunderkammer jelleget. A profiltisztítás: a néprajzi anyag, a történeti dokumentumok stb. különválasztása a közeli jövő feladata. 1997-ben megtörtént a *pecsétnyomó* epigráfiai, ikonográfiai feldolgozása. *Filiaként* a múzeumhoz tartozik a Baranya megyei *Kovács-hidán* található egyházmegyei gyűjtemény is, benne kiváló kvalitású ón-, ezüst- és üvegedényekkel, szép néprajzi anyaggal.

Numizmatikai gyűjteményünkben sok történeti, egyháztörténeti ritkaságnak számító darabot találhatunk. Ezt egészíti ki Szabó Iván szobrászművész teljes életművét átfogó 300 darabos érem-plakett ajándéka.

Képzőművészeti gyűjteményünk eredetét szívesen visszavezetjük a Rádayakra. Ráday Gedeon híres péceli kastélyának képtárában látták a kortársak – köztük a minket erről tudósító Kazinczy – Mányoki Ádám portréit Ráday Pálról (1677–1733) és feleségéről, Kajali Kláráról, Cranach festményeit (Szt. Katalin vértanúsága, Betlehemi gyermekgyilkosság). Ma ezek a művek a Rádayak könyvtárával egyetemben Pesten, a *Ráday Gyűjteményben* láthatók. Kecskeméten található viszont Johannes Kupetzky (1667–1740) híres személyiségeket ábrázoló – még Ráday Gedeon által vásárolt – metszeteinek jó része. A gyűjtemény állományában jelentős változást okozott dr. Szij Rezső nagy mennyiségű grafikai adománya.

Fotóanyagunk rendszerezése, feldolgozása még folyamatban van. Sok a két világháború közötti idősokra vonatkozó egyháztörténeti érdekességet őrzünk. Jelentősebb mennyiségű fotónk van Kecskemét közelmúltjáról is (az 50–60-as évekből).

Adattárunk gerincét az egyházközségektől kérdőíveken begyűjtött adatok jelentik: a templomépületekről (építészeti-műemléki), a temetőkről (történeti-néprajzi), valamint a klenódiumokról (iparművészeti-néprajzi) rendelkezünk adatbázissal. Az 1997-es év legfontosabb eredménye, hogy gyűjteményeink anyagát számítógépes adatbázisban rögzítettük.

Tervek

Ha visszatekintünk az elmúlt másfél évtizedre, nincs okunk szégyenkezni. Az eddigiek igazolják, hogy jó úton indultunk. A személyi állomány fejlesztésére hosszú távon sem tudunk gondolni, de költségvetésünk lehetővé teszi, hogy alkalmi megbízásokkal több gyűjteményi területen is színvonalas szakmai munkát tudjunk felmutatni. A múzeumnak egy évtizede csak egy szakalkalmazottja van. A továbbiakban is a meglévő alkalmazotti állománnyal (2 teremőr, 1 takarító, 1 gazdasági ügyintéző – mindannyian nyugdíjasok és 4 órában dolgoznak) kell számolnunk.

Míg gyűjteményi területen döntően minőségi fejlődés a célunk, addig időszakos kiállító tevékenységünkben területi növekedést szeretnénk elérni. A Kecskeméti Református Egyházközség segítségével – közös reményeink szerint – nagyobb raktári és kiállító területhez jutunk. Ez lehetővé tenné közművelődési tevékenységünk – rendkívül sikeres, csak a helyszűke miatt abbahagyott – előadóestjeink, művész-műpártoló találkozóink folytatását, valamint nagyobb kiállítások fogadását is.

Őszintén remélem, hogy a kecskeméti múzeumok Benjáminjaként számon tartott Ráday Múzeum a következő 15 évről számot adva már megvalósult álmoként szólhat e tervekről. ■

A népi iparművészet múzeuma Kecskeméten

Kriskóné Dávid Mária

1984 decembere óta várja vendégeit Kecskeméten egy különleges gyűjtemény, a Magyar Népi Iparművészet Múzeuma. Az épületet az 1793-ban, serfőzés céljára kialakított, műemléki védeltséget élvező épületegyüttest igényes átalakítással tették alkalmassá a több, mint ezer tárgy kiállítására. Mára jellegzetes színfoltja a városnak.

A „népi iparművészet” mint fogalom, 1952 óta létezik. A Győrben rendezett anketon fogalmazódott meg, hogy a hiteles népművészet hagyományainak megmentése, értékeinek továbbfejlesztése érdekében létre kell hívni a Népi Iparművészeti Tanácsot (NIT). A NIT több, mint harminc éves gyűjtőmunkájának eredményeképpen tízezer darabot meghaladó gyűjtemény jött létre. A gazdag anyag időszaki tárlatokon esetenként volt látható, de állandó kiállítóhely megteremtésére sokáig nem látott lehetőség. Ezen segített Bács-Kiskun megye és Kecskemét város vezetése, amikor 1983-ban megállapodást kötöttek a NIT akkori vezetőjével, dr. Nagy Lászlóval. Az épület felújításának költségeit a megye és a város vállalta. A kiállított anyag letétként került a városba. A múzeum működtetésének költségeit szinte teljes egészében Kecskemét városa fedezi. A NIT jogutódja, a Magyar Művelődési Intézet a gyűjtemény éves költségvetésének 10 %-át adja támogatásként.

Az országban egyedül Kecskeméten van állandó népi iparművészeti kiállítás. Az ódon falak között, boltíves termekben közel 800 m²-en láthatók a népi iparművészet öt fő szakágának (faragás, fazekasság, hímzés, szövés, népi kismesterségek) legszebb, legértékesebb darabjai.

A fából, csontból, szaruból készült *faragásokat* két teremben állítottuk ki. A legidősebb nemzedéket képviseli a két Kapoli – apa és fia – mindketten kiemelkedő pásztorfaragók voltak. A fiatalabb, a ma is dolgozó alko-

Kecskemét első sörfőzdéje – ma a múzeum épülete
First brewery in Kecskemét – today the museum's building

Kiállításrészlet (kerámiák) – Detail of the exhibition (pottery)

tók is helyet kaptak a gyűjteményben: így a látogatók figyelemmel kísérhetik egy hosszabb időszak stílusváltozásait is.

Az állandó kiállításban méltó helyet és terjedelmet kapott a neves *fazekasközpontokban* dolgozó mesterek és népi iparművészek munkáinak bemutatása. Felsorakoznak itt a mezőtúri, nádudvari, hódmezővásárhelyi, dunántúli (Sárköz, Őrség, Magyarszombatfa, Siklós, Mohács, Bakóca, Óbánya, stb.) és karcagi kerámiák. Reprezentatív helyet kaptak a Kossuth-díjas karcagi mester, Kántor Sándor és tanítványainak munkái.

Az egyik legelterjedtebb és legnépszerűbb ága a népi iparművészetnek a *hímzés*. Szinte az ország egész területén művelik. A vászonhímzés mellett bemutatunk szücs- és szűrűhímzéseket is. Külön tárlóval szerepelnek az igazán nagy nevek: mint *Kis Jankó Bori* a matyóvidékről, vagy a kalocsai *Király Ilus*.

A legrégebb mesterségek közé tartozik a *szövés*. Az ország legjelentősebb stílushagyománnyal rendelkező vidékei kivétel nélkül megjelennek néhány szép holmival. (Sárköz, Baranya, Paszab, Cigánd, Hetés.)

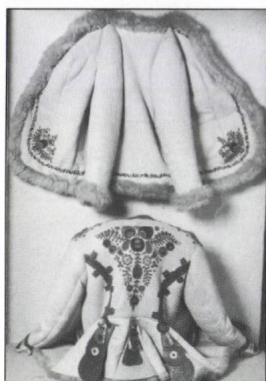
A *kismesterségek* összefoglaló névvel illetett, ma már kihalóban lévő mesterségek legszebb darabjai is megtalálhatók. A rendkívül változatos és gazdag kínálatból a varrott és vert csipkéket, a mézeskalácsokat, a díszített tojásokat, a szaruból készített használati tárgyakat, a bőrművesség tarisznyáit, tüszőit, lószerszámaikat, a népművészeti babákat, a lószőrből készült finom ékszereket, a csengőket és kolompokat, a képfestők remekeit, a vesszőből, csuhéból és gyékényből font használati tárgyakat említem.

A legnagyobb kiállítóteremben kaptak helyet a népi bútorok. Ugyanitt népi szőnyegekkel és kovácsoltvas tárgyakkal is találkozhatnak a látogatók.

Az állandó kiállításán túl évi 4-5 alkalommal időszaki tárlaton adunk lehetőséget a szűkebb és tágabb környezetünkben élő jeles népi iparművészek és népművé-

The Museum of Folk Art in Kecskemét

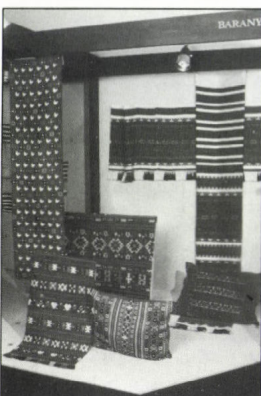
The Museum of Hungarian Folk Art was opened in the town of Kecskemét in 1984. It exhibits more than a thousand items from the over 10,000 objects collected by the Folk Art Council over several decades. Works of artists, recognised at home and abroad can be seen in the exhibition. In addition, the nationally unique exhibition provides the most comprehensive demonstration of present-day, living folk art. According to the current practice, it represents five main branches: carving, pottery, embroidery, weaving and smaller types of folk art (leather, blacksmith, furniture making, lace-making, egg ornamentation, blue and white cloth dyeing, basket weaving, etc.). Visitors can view the works of today's outstanding artists in temporary exhibitions. The institution organises national meetings, advertises tenders and holds workshops, too.

Hímzett subák
Embroidered sheepskin-coat

Lásd még: KÉPMELLÉKLET II.
See also: TABLE II

Baranyai szőttesek
Handwovens from Baranya

szek bemutatkozására. Az elmúlt néhány évben bemutatkozó alkotók a teljesség igénye nélkül: Kozák Éva fazekas, a népművészet mestere, Czár János Gránátalma-díjas népművész, Fehér Jánosné viseletkészítő, Dávidné Szmelo Judit és Kristóf Márta mézesbábosok, Kanalas János kosárfonó, Szelesné Kása Ilona tojáshímző, Fodor Józsefné szövő, Tar Péter fafaragó, Csáki Ildikó szalmafonó népi iparművészek. Ebben az évben többek között Kovács László kalocsai fazekas és Polyák Imre kecskeméti késes – mindketten a népművészet mesterei – mutatkoznak be időszaki kiállítótermünkben.

A múzeum 1996-ban újabb látnivalóval bővült. Zana Dezső kecskeméti születésű tanár a városnak ajándékozta több évtizedes gyűjtőmunkájának kincseit. A Zana-gyűjtemény legszebb darabjaiból kalotaszegi hímzéseket, viseleteket, szőtteseket mutatunk be. Mindez jól kiegészíti az állandó kiállítást, amely 1984-ben csak a jelenlegi ország határok között fellelhető magyar népművészetre reflektált, s teljesen figyelmen kívül hagyta a történelmi területeken továbbra is virágzó, magyar népi kultúra bemutatását.

Kézműves műhelyünkben elsősorban diákok, de felnőttek számára is lehetőséget adunk kézműves technikák elsajátítására. Nemcsak a megyéből és a városból, de az ország legtávolabbi zugaiból is érkeznek csoportok, hogy a múzeumlátogatáson túl batikoljanak, nemezeljenek, bőrrözzenek, vagy éppen népi ételkészítő bemutatón vegyenek részt az udvarunkon álló kemencénél. Egyes általános iskolák tanrendjükbe illesztették a népi kismesterségek elsajátítását. A középiskolákból elsősorban a rajszakkörök tagjai látogatják visszatérő rendszerességgel a múzeumot, népi motívumokat keresve.

Múzeumunk tízéves fennállását országos mestertalálkozó rendezésével ünnepeltük meg, társulva a Duna-Tisza közti Népművészeti Egyesülettel. Velük közösen évente néhányszor helyet adunk népi iparművészeti zsűriztetésnek is.

Múzeumunkban tartja összejevoeteleit a Kecskeméti Díszítőművész Kör, amely több évtizede elsősorban a magyar hímzészahagyomány szisztematikus feldolgozására és fejlesztésére törekszik, de foglalkoznak csipkeveréssel és szövessel is. A kör tagjai közül többen a múzeumban szervezett szövő tanfolyamon szereztek szakörvezetői képesítést.

1996-tól szervezzük a népi kismesterségek körébe tartozó művészeti ágak neves képviselőinek találkozóit. Első konferenciánk témája a hagyományos tojáshímzés volt. 1997-ben a mézesbábosok kaptak lehetőséget hasonló tanácskozásra. 1998-ban a népi hangszerkészítőket hívjuk közös eszmecsere a Kecskeméti Népzenei Találkozóhoz kötődve.

1996 óta országos pályázatok hirdetésébe és lebonyolításába is bekapcsolódunk. A Magyar Művelődési Intézetrel közösen hirdettük meg a XIII. Országos Fazekaspályázatot, kiállításon mutatva be a legsikeresebb alkotásokat. 1997-ben a Népi Mesterségek Művészete országos pályázat szintén e két intézmény közös rendezvénye volt Kecskeméten.

Múzeumunk rövid fennállása alatt hitelt érdemlően igazolja létjogosultságát: olyan értékeket ment meg, mutat be, olyan tehetséges alkotók munkáját inspirálta, akik e fórum nélkül feltehetően elkallódtak volna. ■

Bozsó Gyűjtemény

Loránd Klára

A Klapka-ház

Kecskemét szűken vett belvárosától, a műemlékek és a turista látnivalóktól egy kissé távolabb, de még a nagykörúton belül húzódik meg az egyszerű vonalú, földszintes, 3+3+kapu tengelyű, 18. századi műemlék jellegű épület, a Bozsó Gyűjteménynek otthont adó Klapka-ház. Alig-alig maradt a városban mutatóban néhány, az egykor oly jellemző paraszt-polgár házakból, amelyeket magas fakapuk és kerítések zártak a kíváncsi tekintetek elől. Az udvaron tágas kamrák, ólak, magtárak, jégvermek szolgálták a gazdálkodói életet. A városi életformát a polgári lakás biztosította, amely alatt száraz pincékben értek az alföldi borok.

A Klapka-ház késő barokk, klasszicista stílusával jelentős építészeti értéket képvisel, emellett egy eltűnt, szinte csak Kecskemétre jellemző életforma tanúja. Ju-

Részlet a néprajzi kiállításból
Detail of the ethnographical exhibition

Lásd még: KÉPMELLÉKLET I.
See also: TABLE I

The Bozsó Collection

The collection has an important place among the sights of Kecskemét. It can be found in the Klapka House, built in 1786. The building received its name from György Klapka, a general of the 1848–49 Hungarian War of Independence, who as a pupil of the Kecskemét Piarist school, stayed with his wealthy relatives in this house between 1832 and 1834. The house is characteristic of Kecskemét, representing peasant-

ház István városi főmérnök tárta fel a Klapka-ház és a hajdan benne élő családok történetét. Több mint 200 esztendő visszatekintve a telek és az 1786-ban épült lakóház mindig Kecskemét legtehetősebb polgárainak kezében volt. Két párhuzamosan futó utca zárta közre: a mai Klapka és a Fecske utca. Az építkezés pontos idejét a pince mestergerendája tanúsítja, amelyet a korabeli szokásoknak megfelelően vésett díszű évszámmal datáltak (1786). A több mint 100 négyzetméteres, L alakú lakás alatt végig pincék húzódnak. Az épület utcára merőleges szárnya alatti dongaboltozatos pince bor-

DUNAMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET RÁDAY MÚZEUMA

Tar Illés kecskeméti ötvös kupája, 17. század
Goblet made by goldsmith Illés Tar from Kecskemét 17. C.

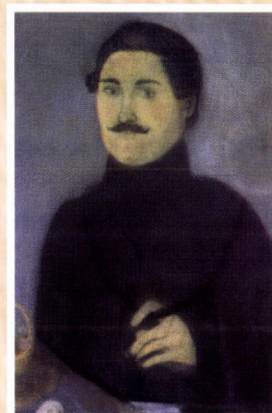
Aranyozott ezüstkehely a 18. század második feléből
Silver gilt chalice from the second half of the 18. C.

Hímzett, papírrátétes, figurális terítő a bűnbeesés és az utolsó vacsora ábrázolásával, 1824
Embroidered frontlet with paper overlay and figural ornamentation depicting the fall and the last supper, 1824

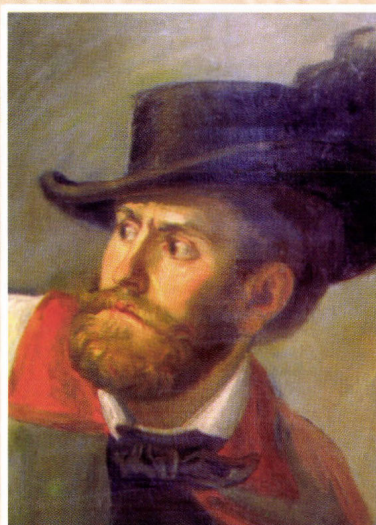

Fotók – Photos: Kiss Béla, Ráday Múzeum Archivuma, Walter Péter

KATONA JÓZSEF EMLÉKHÁZ, KECSKEMÉT

Pasztellmásolat Katona József egykorú arcképéről, 19. sz. közepe – Pastel-copy of József Katona's contemporary portrait, middle of the 19th C.

Muraközy János: Tanulmányfej „A gerillakapitány búcsúja” c. festményhez
János Muraközy: Study of a head to the painting 'Farewell of the guerilla captain'

KATONA JÓZSEF MÚZEUM GYŰJTEMÉNYÉBŐL

Avar kagán övcsatja Kurbábonyból
The Avar Kagan's buckle of belt from Kurbábony

BOZSÓ GYŰJTEMÉNY

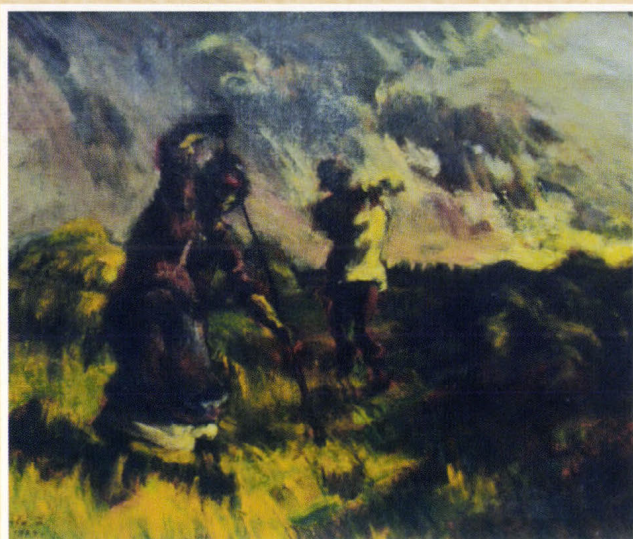

Bozsó János: Klapka-ház
János Bozsó: Klapka House

Enteriőr az iparművészeti kiállításból (18. sz. bútorok)
Suite of 18. C. furniture from the applied arts' exhibition

Magyar címerrel díszített üvegpoharak a 19. sz. második feléből
Glasses decorated with the Hungarian national arms from the second half of the 19. C.

Holló László: Tarlózók – Stubblers by László Holló

KISKUN MÚZEUM, KISKUNFÉLEGYHÁZA

Holló László: Kaszáló paraszt – Scything Peasant by László Holló

TÜRR ISTVÁN MÚZEUM, BAJA

Észak-Bácska magyar népviselete
Hungarian costume from Northern Bácska

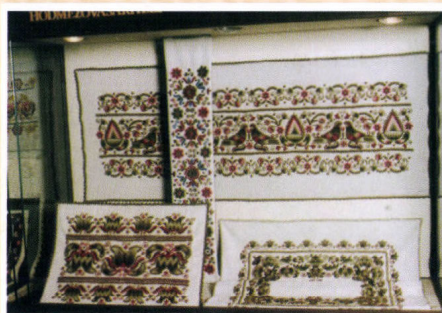
„Láziás” – pénzermékből készült nyakék
‘Láziás’ – necklace made of coins

SZÓRAKATÉNU SZ JÁTÉKMÚZEUM ÉS MŰHELY, KECSKEMÉT

Kortárs népi játékkészítők alkotásai
Works of contemporary folk toymakers

Vásárhelyi hímzésmotívumok
Embroidery patterns from Vásárhely

NÉPI IPARMŰVÉSZET MÚZEUMA, KECSKEMÉT

A fazekasság terme
Gallery of pottery

PETŐFI SZÜLŐHÁZ ÉS EMLÉKMÚZEUM, KISKÖRÖS

Részlet az Emlékmúzeum kiállításából
Detail of the Memory Museum's exhibition

Keresztelőkút a Petőfi Szülőházban
Baptistry in Petőfi's birthplace

Fotók – Photos:
Kiss Béla, Kis László, Romsics Imre,
Török Zsuzsa. Zwack archívum

„ZWACK”-KIÁLLÍTÁS, KECSKEMÉT

VISKI KÁROLY MÚZEUM, KALOCSA

Szomorú-pamukos viselet az 1940-es években
Dark 'pamuk' costume from the 1940's

Misés ruha a századfordulón
Sunday costume from the turn of the century

NAÍV MŰVÉSZEK MÚZEUMA, KECSKEMÉT

Bán Magdolna: Látogatás – Magdolna Bán: Visit

Süli András: Vasútállomás, 1935 – András Süli: Railway station, 1935

KECSKEMÉTI KÉPTÁR

Révész Imre: Gráciák (1906)
Imre Révész: The Graces (1906)

Faragó Géza: Tungstrom-plakát terve
Géza Faragó: Plan of a Tungstrom poster

NEMZETKÖZI KERÁMIA STÚDIÓ, KECSKEMÉT

Dobány Sándor: Nagy doboz
Sándor Dobány: Large Box

NEMZETKÖZI ZOMÁNCMŰVÉSZETI ALKOTÓMŰHELY, KECSKEMÉT

Turi Endre: Páva – Peacock

Báron László: Család, 1996
László Báron: Family, 1996

Paul Scott: Kecskemét

LESKOVSKY HANGSZER-GYŰJTEMÉNY, KECSKEMÉT

Leskovsky Collection of Musical Instruments, Kecskemét

Fotók – Photos:
Kiss Béla,
NKS Archívum,
Walter Anikó,
Walter Péter

MAGYAR FOTÓGRÁFIAI MÚZEUM KIÁLLÍTÓTERME, KECSKEMÉT

Exhibition Hall of the Hungarian Photographic Museum, Kecskemét

tárolásra szolgált. Az utcával párhuzamos rész síkfödéses pincéjét a mestergerenda hosszának közepén két, fiókívekkel díszített boltívvel támasztották alá. Régóta dédelgetett tervünk, hogy az ódon szépségű pincéket kiállítási térként mutassuk be.

A ház építtetője nemes Deák Pál volt. Jómódú, művelt emberként szolgált városát, táplálta népes családját. 1793 novemberében a város főbírájának választották. Alig fél év múlva, 55 éves korában elhunyt. Nem érte meg a várost pusztító 1794-es, nyári nagy tűzvész, amikor Kecskemét belterületének egyharmada vált a lángok martalékává. A házat fia, Deák István birtokolja, ő állíttatja helyre a házat a tűz után. 1802-ben született kisleánykája, Krisztina, akinek kezét 1824-ben Klapka Friedrich császári és királyi hadnagy nyeri el. Az 1827–28-as összeírás szerint már Klapka a ház és a tekintélyes telek tulajdonosa, ahol szárazmalmot kívánt emelni, de a kért engedélyt a város tanácsa elutasította. Kecskeméten négy gyermeküket anyakönyvezték. A nagyobbakak unokatestvérük, az itt diákoskodó Klapka Györgynek pájtásai voltak.

Klapka György 1820-ban született Temesváron. Édesapja ötödik gyermeke; édesanyját már egy éves korában elveszti. „*Atyám anyagi állása napról napra rosszabbra fordult... – írja önéletrajzában – ...Kecskemétre mentem, hogy ott megtanuljam a magyar nyelvet, amely az akkori pozsonyi országgyűlés végzése értelmében minden magyar honpolgárra nézve kikerülhetetlenül szükségé vált. Eddigél csak németül és latinul beszéltem. Az a két esztendő, melyet Kecskeméten atyám egyik fivérénel töltöttem, elég volt arra, hogy a magyar nyelvet is tökéletesen elsajátítsam.*”² Klapka a gimnázium két felső osztályát (V., VI.) járta Kecskeméten 1832 és 1834 között. Családi környezetet, kosztot, kvártélyt, magyar szót kapott nagybátyjáéknál. „*Itt a legjobb sikerrel végeztem be gimnáziumi tanulmányaimat, tudtam egy egész rakás latin és magyar; többnyire szabadságdalt: így felkészülve aztán az 1835. évben Szegedre mentem liceumra.*”³ 72 esztendő korában, bő héttel halála előtt járt Klapka ismét Kecskeméten. „*Vágytam, vágytam még egyszer viszontlátni az iskolát és házat, melyhez két év kedves emléke fűz.*”⁴ A ház falán 1896-ban helyeztek el ünnepség keretében egy díszes emléktáblát. A Csongrádi-kis utca ekkor kapta meg Klapka honvédtábornok nevét.

Klapka kecskeméti látogatásának idején már a Szőke család tulajdonában volt az ingatlan, akik a Fecske utcára néző fronton emeltettek új lakóházat. A régi ház elvesztette eredeti funkcióját, egyre romló állapotban magtárként omladozott. 1936-ban egy újságcikk ezt írja a szebb napokat látott Klapka-házról: „*Kívül-belül düledezik, a márvány emléktáblát nem lehet elolvasni, az ablakok betöröttek, az egész épület lakatlan. Pedig ez a ház a város egyik legrégebbi épülete és a városfejlődés egyik értékes emléke. Meg kellene menteni a pusztulástól Klapka György házat, és ha másnak nem, akkor a szabadságharc kecskeméti emlékeinek múzeumává kellene alakítani.*”⁵

Az 1952-ben államosított házat 1955–57-ben újították fel. Bozsó János festőművész 1957-ben költözött a ház egy üresen álló részébe, nem is álmodva arról, hogy múzeumláttatóként általa nyeri vissza az épület régi tekintélyét, szépségét.

Bozsó János festőművész, múzeumláttató

Bozsó János Munkácsy-díjas festőművész 1922-ben született Kecskeméten. Gyermekkorát a város tanyavilágában töltötte megpróbáltatások és hányattatások közt. Kenyérkereső évek következtek szigorú és kemény fizikai munkával, majd háború, front, fogság, kalandos hazatérés, ismét fizikai munka, nélkülözés. Szinte bújva, padlásműteremben konok akarattal és szorgalommal dolgozik, biztatás nélkül, de bízva tehetségében. 1948-ban bekerül egy kecskeméti csoportkiállításra. Az 1950-es évek második felében tűnik fel. Egyéni kiállításai követik egymást. A közönség szeretete mellett a szakma megbecsülését is élvezheti. Műtermének a természetet vallja. Legkedvesebb ihletője az ismerős táj, a Duna-Tisza közének rogyadozó tanyái, az erdők suttozó mélye, a vizek sodra, szikrázó napsütés, az ég ragyogása, a fenyegető viharfellegek kavargása, az elmúlás szépsége. Bereczky Loránd írja: „*Bozsó János mind szellemiségében, mind a kifejezés mikéntje tekintetében az alföldi festészet hagyományainak folytatója és megújítója. Is! Lényeges itt az összetettségre utalás.*”⁶

Az ötvenes évek második felében kezd műtárgyakat gyűjteni. Gyönyörködésen kívül egyre inkább sorsa által ráért kötelességének érezte a kallódó műtárgyak megmentését. Kezdetekben csak a magyar néprajz tárgyi emlékei érdekelték. Biztos értékítélete a sokból a kiváló választja, megismerési vágya pedig újabb területekre ragadja, tévedhetetlen szakértővé emeli. Boldog, ha saját festményéért műtárgyakra tehet szert.

A gyűjtemény lassan túlnövi a műterem falait, aggasztja hogy mi lesz szeretett kincseivel: ne szóródjanak ismét szanaszét! Élete, művészete, gyűjtése ars poeicája: az esztétikai szépség megragadása, megőrzése, átadása, az érték és a tehetség tisztelete. A muzeológia elismert szakemberei is példátlanok ítélték az összegyűjtött anyagot. Kresz Mária rendezett sikeres kiállítást Bozsó János gyűjteményéből válogatott cserépedényekből, fafaragásokból 1969-ben Baján és Kecskeméten. Megért a múzeumláttató gondolata.

A Bozsó Gyűjtemény története

Bozsó János ahhoz az elképzeléséhez ragaszkodott, hogy műgyűjteményét szeretett szülővárosára, Kecskemétre hagyatékozza, feltételként jelölve, hogy az más gyűjteményekbe nem olvasható be, önállóan és egységesen kezeljék. Lelkes támogatókra talált, de a bürokratikus, nehézkes ügyintézés többször szegte kedvét, ami nem is rossz szándékból eredt, hanem abból az akkor példátlan elképzelésből, hogy magánember közgyűjteményt alapítson.

burger life in the 18th and 19th centuries.

The painter János Bozsó was born in Kecskemét in 1922. He moved to the Klapka House in 1957, and presumably he did not imagine that he was to accumulate one of the most valuable private collections covering a large region and spanning more than four decades of dedicated collecting enthusiasm. Love of nature defines this Munkácsy prize-winning painter's oeuvre. Art historians regard him as the innovator of the traditional painting of the Great Plain. In 1975 he donated his 17th–19th century Hungarian ethnographic collection (pottery, painted furniture, ornamented everyday objects) and treasures of 16th–19th century European applied art objects (furniture, ceramics, glass and silversmith items) to the town of Kecskemét. The museum and the 600 m² permanent exhibition is maintained by a foundation set up partly by the town of Kecskemét.

Aranyozott fa asztali óra, Bécs, 18. sz. 2. fele
Wooden gilt clock, Vienna, 2nd half of the 18th century

Cserép piéta „Varga József készítette 1888-ban október 24-én” – J. Varga: Pottery Pieta, 1888

Jegyzetek

1. Juhász István: Fejezetek Kecskemét építészetének történetéből. Levéltári füzetek IX., Kecskemét 1993.
2. Klapka György: Emlékeimből. Budapest, 1986., 34. p.
3. Klapka i.m.: 34. p.
4. Kecskemét, XXX. évf. 20. sz. 1892. május 15. 3. p.
5. Kecskemét és Vidéke, 1936. december 14.
6. Berezky Loránd: Bozsó János. Lektúr Kiadó, Kecskemét 1997., 16. p.
7. Berezky: i. m.: 12. p.

1975. december 23-án került aláírásra az az öröklési szerződés Kecskemét város képviselői és Bozsó között, amely elindította a gyűjteményt hivatalos útján: új közgyűjtemény született! A szerződés értelmében a gyűjtemény gondozója életében Bozsó János marad. Annak érdekében, hogy a nagyközönség megtekinthesse, a gyűjtemény fenntartási költségeit a város vállalta. Az ódon Klapka-ház lakásai már szűknek bizonyultak, így nemcsak átalakítás, de bővítés is elkezdődött. A magyar néprajz tárgyi emlékeit és az európai iparművészet kincseit bemutató kiállítás 1979. július 10-én nyílt meg.

A folyton gazdagodó anyag miatt újabb átépítésre került sor. A 80-as évek második felében elnyerte az épület a mai formáját és beosztását, külön részt kaphatott az egyházművészeti kiállítás. 1990. március 21-én tartottuk a gyűjtemény újjárendezett állandó kiállításának a megnyitóját. 1992–93-ban a gyűjtemény fennmaradásának lehetősége kétségessé vált. Ezért 1993. december 28-án bejegyzésre kerül a *Kecskemét Város–Bozsó Gyűjtemény Alapítvány*, amely a város segítségével tartja fenn a gyűjteményt. Rugalmasabb és sikeresebb a gazdálkodás és a szervezés. Az alapítványi szerződés szűkös időt szab számunkra, önfenntartóvá kellene válnunk... Nem tudom, sikerült-e valaha ez a világon egy múzeumnak?!

Terveink: fennmaradni, fogadni a látogatókat, megővni az épületet, időszaki kiállításokat nyitni. Csak külső segítséggel tudnánk szakember gárdát foglalkoztatni, irodát berendezni, raktárakat, műhelyeket építeni. Reménykedünk, hogy megkezdődik az elhanyagolt Fecske utcai rész megmentése. A város időszaki kiállítótermet nyerhetne, vendégeinknek pedig közösségi teret szeretnénk kialakítani, ahol leülhetnének, tovább időzhetnének.

A Bozsó Gyűjtemény kiállításai

Az épület átriumszerűen zárt udvara külső részének hangulatát vörös és fehér márványból faragott empire szökőkút határozza meg, a belső udvarrészben egy régi falusi temető hangulatát idézik fel a kopjafák és közöttük a szép faragásokkal díszített útmenti pléh Krisztus. A pincelejáratok mellett szőlőpréseket állítottunk ki a kisméretű, Kecskemét környéki kerekés préstől az óriás, építményszerű, gesztenyefából ácsolt zalai présig.

Az épületben megközelítőleg 600 m²-en rendeztük be az állandó kiállítást, megőrizve a magángyűjteményre jellemző otthonos, leginkább egy udvarházat idéző hangulatot. A régi részben, a Klapka-házban kapott helyet a néprajzi kiállítás.

Az első teremben legnagyobb súllyal erdélyi és felvidéki cserépedényeket mutatunk be. A második terem az Alföld világát idézi fel. Hódmezővásárhely, Mezőtúr, Mezőcsát, Tiszafüred korai kerámiaedényei mellett az egykori kecskeméti fazekasság emlékeiből. A harmadik teremben a dél-dunántúli szuszékok felett sárközi tálak borítanak be egy egész falat. A szárny utolsó termében a népi kismesterségek 18–19. századi mives darabjait állítottuk ki.

Az új szárny már a gyűjtemény számára épült. Az európai iparművészet kincseit enteriőr-szerűen, egymásba nyíló reprezentatív termekben rendeztük el. Neves magyar festők alkotásai közül Telepy Károly, Munkácsy Mihály, Benczúr Gyula, Zichy Mihály, Réti István, Iványi Grünwald Béla műveit említtem. Egy kis emeleti részen mutatjuk be egyházművészeti emlékeinket.

A kiállításon az *alapító festőművész alkotásai* is megtekinthetők. Két év óta időszaki kiállításokkal igyekszünk látogatóink kedvében járni a kecskeméti fesztiválokhoz kapcsolódva. A Bozsó Gyűjteményben rendezett megnyitók, bemutatók, hangversenyek Kecskeméten mindig társadalmi eseményt jelentenek. ■

A „kubizmus” jegyében: az alapító – In the framework of Cubism: the founder

Hangszerek a világ minden tájáról

Ábrahám Eszter

Csaknem húsz éve büszkélkedhet a hős város azaz, hogy múzeumi mellett önálló hangszergyűjteménye is van. A *Leskowsky Albert* alapította gyűjtemény oktatási célokat is szolgál. Hangszerállománya több mint ezer darabból áll, a gyűjtemény a múlt század közepétől napjainkig mutatja be: a világ öt földrészén, s Magyarországon tájain milyen hangszerekkel muzsikáltak, muzsikálnak. A múzeum szoros, mindennapi

kapcsolatban van a kecskeméti közművelődési intézménnyel, valamint az általános- és középiskolákkal. Ennek köszönhetően évente több száz rendhagyó énekórának ad helyet. Sőt, a múzeum hangzó tárlatvezetései, képzőművészeti és zenei rendezvényei annyira népszerűek, hogy az ország minden részéből érkeznek látogatók, gyermekcsoportok. A múzeum igazgatója Leskowsky Albert. Vele beszélgettünk.

– *Hogyan jött létre a hangszermúzeum?*

– Több évtizede gyűjtöm, kutatom, vásárolok a hangszereket. Húsz évvel ezelőtt 120 darabból, elsősorban népi hangszerekből állt. Majd folyamatosan gyarapodott, s egyre inkább szükségesnek láttam, hogy a nagyközönség is megismerje a hangszereket. Kecskemét városával 1979-ben kötöttem szerződést. Átadtam a gyűjteményemet, ennek fejében a város vállalta a fenntartást és a gyarapítást. 1993-ban állandó épületet is kapott a múzeum. A Zimay utca 6. szám alatti százszentendős polgárházban a város újította fel a gyűjtemény számára.

– Milyen hangszereket láthatnak az érdeklődők a múzeumban?

– A múzeum termeiben a teljes magyar népzenei hangszerkincs megtalálható a múlt század közepétől napjainkig. A magyar hangszerek külföldi megfelelőit is megtalálják nálunk az érdeklődők: mind az öt világrész jelen van jellegzetes hangszerei révén a kecskeméti múzeumban. A gyűjtemény értékét éppen ez a sokféleség, sokszínűség adja. Van specialitásunk is: sehol az országban nincs annyi elektromos hangszer (elsősorban gitárok), mint nálunk.

– Meg is szólalnak a hangszerek, vagy múzeumi tárgyak csupán?

– Természetesen megszólalnak, hiszen célunk az ismeretterjesztés, az oktatás. Évente több ezer gyermek és felnőtt jön a múzeumba az ország minden részéről, sőt külföldről is, s arra kíváncsiak: hogyan szólalnak a hangszerek? A múzeum hétfőtől szombatig reggel 8-tól késő estig nyitva van, sőt, ha igény van rá, az előre bejelentkezett csoportoknak vasárnap is tartunk rendhagyó énekórákat, hangzó tárlatvezetést.

– A zene és a hangszerek történetén túl képet ad a gyűjtemény az elmúlt száz esztendő művelődés- és kultúrtörténetéről is?

– Úgy hiszem, igen. Egy 97 éves hölgy elrészényült, amikor meglátta a tölcséres gramofont. Az apám generációját az ejti ámulatba, ha viszontlátja a detektoros vevőket, a makrobarázdás lemezejátszót, a világvevő rádiót. Az én generációm pedig szíven üti, ha megszólal a Mambó magnó vagy a Jolana gitár.

Az ütőhangszerek terme a „biciklofonnal”
The percussion instruments with 'bicyclephone'

Lásd még: KÉPMELLÉKLET IV.
See also: TABLE IV

Musical Instruments from around the World

Instrument maker Albert Leskowsky held his first exhibition in Kecskemét about 20 years ago. His collection, every piece of which was collected by him and bought all over the world, then consisted of 120, mainly folk, instruments. Two decades passed and now these instruments can be seen in a museum in Kecskemét's Zimay street. The collector-director regularly demonstrates the musical instruments to children's groups visiting the museum.

– És a mai tinédzsereket mi érdekli?

– Az egyiknek a dobgyűjtemény az érdekes, a másinak a pánsíp, a tekerőlant, vagy a japán koto, az indiai szitár. Általában megállnak a fantázia-hangszerek előtt is, érdekli őket, hogy a képző- és iparművészek milyen különleges hangszereket készítenek.

– A gyűjtemény ezek szerint nemcsak hangszerek, hanem műalkotások gyűjteménye is?

– Minden hangszer műalkotás is: számomra a zene és a hangszer soha nem volt magában álló valami. Engem mindig is érdekelt, hogyan kapcsolódik össze, játszik egymásba zene és képzőművészet. Másrészt az is érdekelt, hogyan lesz egy hétköznapi, használati tárgyból, amely hangot ad, zeneszerszám. Ezért is adok helyet a gyűjteményben olyan „furcsa” tárgyknak, mint az írógép, a kólásdoboz. Persze vásárolok hagyományos hangszereket is. Évente 20–30 új zeneszerszámmal gyarapodik a kecskeméti hangszermúzeum gyűjteménye. ■

Mai Manó és katonája fia, 1890
Manó Mai and his son, 1890

The Photographic Museum and the Mai Manó House

Representatives of the Hungarian photographic profession initiated the foundation of the museum collection as early as

Tractatus a fotómúzeumról meg a Manó-házról

Kincses Károly–Kolta Magdolna

A fotómúzeum gondolatának előzményei

1862-ben Veress Ferenc kolozsvári fényképész az Ország Tükre hasábjain felhívást intéz az ország hivatásos fényképészeihez: „...nagy szolgálatot tehetnének honunknak azáltal, ha a tudomány, művészet, ipar és kereskedelem mezején kitűnt kisebb-nagyobb nevezetes egyéneket levéve és összegyűjtve, albumalakban beadnák a hazai múzeumokba.”

Ettől kezdve felhívások, jószándékú kezdeményezések követik egymást majd 130 éven át. Többször leírják, elmondják a fényképezés nagyjai és mesterei, hogy „száz esztendőszakmánk, amely már annyi sikert szerzett a világon a magyar nemzetnek, megérett arra, hogy dicsőséges múltját egy múzeum falán örökítse meg”. 1958-ban a Magyar Fotóművészek Szövetségén belül

A Magyar Fotográfiai Múzeum, Kecskemét – Hungarian Photographic Museum, Kecskemét

1862, though its concrete basis came about only in 1989. The then established Hungarian Photography Foundation and the Bács-Kiskun County Council worked together to open the Hungarian Photographic Museum, which is unique in Hungary, in 1991. At present the institution has 250,000 original photographs, among them famous works by André Kertész, Brassai, G. Kepes, M. Munkácsi, László Moholy-Nagy et al. Besides various items and documents relating to photography, interviews with artists and the documentation of visual experimental programmes have also found a home here. The museum holds ten exhibitions in its own building annually, besides participating in shows within the framework of international cultural exchanges. Eleven volumes have been published so far in the monograph series on the history of Hungarian photography. The photos of the museum collection are grouped according to various systems, so both the expert and the layperson can get precise information in a short time (for a small sum). The museum provides practice for students studying photography in secondary or higher education and it also promotes research with scholarships. The museum staff's next goal is to develop the House of

megalakul a Fotótörténeti Gyűjtemény, a magyar fényképezés múltjának és legjobb kortárs alkotóinak munkáiból, alapszabályában ezzel a mondattal: „a gyűjtemény alapját kell képezze egy majdan megalakuló önálló fotómúzeumnak.”

Számtalan zsákutcás kísérlet után a történet 1989-ben vesz hirtelen fordulatot, amikor a „Stúdió 89”-ben riport hangzik el a Fotótörténeti Gyűjtemény tarthatatlan helyzetéről. Ennek nyomán a Bács-Kiskun megyei Tanács felajánlja fotómúzeum céljaira Kecskeméten az először bábszínháznak, majd rendezvényteremnek szánt, romos kis-zsinagóga épületét. A műemlék jellegű épület valaha a Pest–Szeged postakocsijárat lóváltóállomása volt. A vasút megépítése után vendéglő *Ét- és Táncterem a Pistához* néven, s csak az 1910-es évek második felében alakították ortodox zsinagógává, mely 1944-ig volt a hitélet helyszíne. Utána üzletek, raktárak helye, majd egyre rosszabb állapotú rom. 1990 decemberében megalakult a *Magyar Fotográfiai Alapítvány*, egy évre rá pedig megnyitotta kapuit az általa fenntartott *Magyar Fotográfiai Múzeum*.

Mi a Fotómúzeum? A Magyar Fotográfiai Múzeum az ország egyetlen, a fotográfiát mint műtárgyat gyűjtő, konzerváló őrző, kiállító országos gyűjtőkörű szakgyűjteménye. Minden magyar és külföldi, régi és kortárs fényképet, negatívot, az ezeket létrehozó eszközöket és az alkotókkal, a fotografálással kapcsolatos dokumentumot, levéltári anyagot, videó- és hangfelvételt, relikviát gyűjt – a kezdetektől máig –, amelyek külön-külön és együtt reprezentálják a magyar fényképezés múltját és jelenét, az egyetemes fotóművészetben betöltött helyét.

Miért, mi van más múzeumokban? Jogos a kérdés, hiszen fényképet a legkönnyebb gyűjteni, viszonylag olcsó, viszonylag sok van belőle, és látszólag jól elvan a legmostohább körülmények között is. Ezért a legtöbb gyűjtemény őriz több-kevesebb fényképet, de mindig valamilyen – a fénykép műfaján kívüli – szempontnak alárendelten, kizárólag mint ábrázolatokat, ismerethordozókat kezelik és értékelik. Ebből pedig sok és komoly probléma adódhat.

Mi ezzel a probléma? Más gyűjteményekben csak azoknak szempontoknak megfelelően kerülnek a képek feldolgozásra, amelyek szerint a gyűjtemény szakosodott. Nem rajzolódnak ki a fotográfia tendenciái, irányzatai. Rejtve maradnak a jelentősebb alkotók életművei. Kevés kivételtől eltekintve, nem ismerik, nem tartják be az alapvető műtárgyvédelmi szabályokat, a hozzá nem értés következtében fokozatosan pusztulnak a képek, negatívok.

Mit tesz e helyzetben a fotómúzeum? Válogatott anyagát műtárgyvédelmi szabályoknak megfelelően konzerválja, tárolja, a lehető legkisebb kockázattal kezeli, állítja ki. Gyűjteményét a jeles szerzők nevei valamint a felhasználói szempontokat figyelembe vevő tematikus rendben olyképpen őrizi, hogy lehetőség szerint valamennyi képe kutatható legyen. Létével, módszertani anyagok kiadásával, személyes tanácsadásokkal, előadásokkal, helyszíni bemutatókkal próbálja meg a fotókat őrző más gyűjteményeket az egy igaz útra téríteni. Nem teljesen eredménytelenül.

Mit őriznek a múzeum raktárai? 250 000 eredeti fényképet 1839-től. Gyűjti és őriz mindazon fényképészek munkáit, akik meghatározói voltak a magyar fotográfiának, így a magyar származású, de külföldön világhírt szerzett fényképészek képeit, az itthon élt legjobbak alkotásait. Több ezer kevésbé neves vagy ismeretlen fotográfus felvételét az utolsó másfél évszázad hazai kultúrtörténetéről, nevezetes személyeiről, jelentősebb természeti, építészeti értékeiről. Külön gyűjteményt képeznek a fotótechnika-történet eljárásonként osztályozott rekvizitumai. Mindezekon túl 12 000 fényképezőgépet, objektívet, fénymérőt, használati tárgyat, relikviát; 60 folyóméternyi levéltári anyagot a fényképezés történetéről, a fotográfusokról, kiállításokról, eseményekről; 3 000 kötet könyvet, albumot a fényképezésről; 110 videokazettát interjúkkal, filmekkel a fényképezés témaköréből; 500 hangkazettát életút-beszélgetésekkel, java-részt már elhunyt fényképészekről.

Művészi alkotásokat, szobrokat, kispasztikákat, festményeket, grafikákat, érmekeket, okleveleket a fotográfia tárgyköréből. Fényképezéssel kapcsolatos plakátokat, aprónyomtatványokat, katalógusokat, kiadványokat.

A fényképezést megelőző korszak optikai, mechanikai tárgyait, ábrázolatait, játékeit, melyek előkészítették a fotográfia elterjedését.

És jó embereket, akik önzetlenül vagy csekély díjazásért készek valamit tenni a magyar fényképezés ügyéért.

Gyűjtési alapelvei: hogy személyes elfogultságoktól mentesen, a magyar fotográfia történetének egészét, valamennyi irányzatát, stílusát azonos súllyal reprezentáljuk, hogy csak annyi képet és tárgyat vigyünk be a múzeum falai közé, amennyi jelenlegi lehetőségeinkkel feldolgozható, megvédhető, kezelhető.

– hogy ami ezen körön kívül marad, azt más múzeumoknak, gyűjteményeknek adjuk át, évek óta remélve, hogy ezzel precedenst teremtünk. (Még csak mi adtunk.)

– hogy egy történeti típusú múzeum akkor jó, ha előrefelé menekül, s megpróbál (ha nem is napra, de) legalább tegnapra kész módon reagálni a technikai kihívásokra.

Kiállításai: évente körülbelül 10 kiállítást rendez saját épületében, 10-et a Manó-házban. A múzeum képei reprezentálták a magyar fotográfiát Berlinton New Yorkig, Bonntól Párizsig, ebben az évben Arles-ban, Prágában, Milánóban.

A kiállítások öt fő vonulata közül az első a magyar fotótörténet elhunyt nagyjait mutatta be: Simonyi Antalt, a Divald familiát, Palatin Gergelyt, André Kertészt, Moholy-Nagy Lászlót, Munkácsi Mártont és öccsét, Gönci Sándort, Horling Róbertet...

Ugyancsak nagy teret szentelnek a kortárs magyar alkotóknak, az experimentális fotográfiának (Herendi Péter, Ulrich Gábor elektrofotóinak, Katkó Tamás színházi fotóinak, a Horus archívumnak), valamint a legjobb fotóriportereknek (Almásy Pál, Nagy Zoltán, Kálmán Béla).

Külföldi fotótörténeti válogatásaik közül a német portréfotográfia, a 20. századi lengyel fotó átfogó bemutatása, a múlt századi skót tájképek mellett a francia Robert Doisneau-nak vagy Ferenc Ferdinánd udvari fényképészének, Rudolf Bruner-Dvoráknak rendeztek tárlatot. A kortárs külföldi alkotók közül pedig Wim Wenders, Inge Morath, Eva Rubinstein, Saba vagy Jindrich Streit képeit láthatták a betérők.

Minden évben meghirdettek egy-egy tematikus nemzetközi pályázatot, a camera obscurával (vagyis objektív nélküli fényképezőgéppel) készült képek mellett eddig légből kapott képeket, árnyék-fotókat is bemutatnak. Bizonyítandó, hogy a fotográfia határait mennyire tágra értelmezik, rendeztek hologramkiállítást Gábor Dénes emlékére és Moholy-Nagy László tiszteletére mail-art-tárlatot is.

Publikációi: A múzeum alapítása óta dolgozik azon, hogy a magyar fotográfia történetéhez szükséges alaputatásokat elvégezze, az ezzel kapcsolatos munkákat valamelyest figyelemmel kísérrje, ha kell koordinálja. E tudományos kutatómunka eredményeként jelentették meg *A magyar fotográfia történetéből* című könyvsorozatot, amely jelenleg 11. köteténél tart. Szerényen abban bíznak, hogy elérik a 100. kötetet még a nyugdíj előtt.

Kulturális fotóarchívuma: a Magyar Fotográfiai Múzeum gyűjteményének fotói témakörök szerint is csoportosítva vannak. Ez teszi lehetővé, hogy bármely keresett kép néhány percen belül kiválasztható legyen. Eredeti képeket az archívumból nem ad ki a fotómúzeum, de rövid határidőn belül vállalja fekete-fehér vagy színes (negatív vagy dia) nyomdakész másolatok elkészítését, vagy digitalizált formában, lemezen vagy CD-n való átadását, kérésre rövidebb-hosszabb képaláírással, tanulmánnyal kiegészítve. Kérésre tárgyszólistát küld a múzeum.

További vállalt feladatai közé tartozik, hogy a hagyományos múzeumi tevékenység mellett a Magyarországon jelenleg még javarészt hiányzó fotográfiai infrastruktúrát pótolja. Ezért működtet fotós szakmai könyvesbolt-antikváriumot, foglalkozik fotórestaurálással, fotófaksimile-készítéssel, értékbecsléssel, szakértői vélemények kiadásával, kortárs fotográfusok és külföldi galériák, múzeumok közötti kapcsolatteremtéssel, közvetítéssel, valamint a fotódigitalizálással kapcsolatos el-

meleti és szerzői jogi kérdések kutatásával is. Gyakorlati hely a fotót közép- vagy felsőfokon tanuló iskolások számára, az általa kiadott tudományos ösztöndíjakkal segíti elő a fotográfiai kutatómunkát.

Finanszírozása: eltér a szokásos magyarországi gyakorlattól: nem tartozik sem az állami költségvetésbe, sem bármely önkormányzati finanszírozási struktúrához. Léte kizárólag a Magyar Fotográfiai Alapítvány törzstőkéjének kamatai és az alapítvány által – elsősorban a nonprofit szférából – gyűjtött támogatási források – révén biztosított. A gyűjtemény gyarapításán és feldolgozásán, konzerválásán, a tucatnyi kiállításon, a kiadott könyveken, katalógusokon, a számítógépes feldolgozó munkán, oktatási-, tudományos-, módszertani feladatain túl munkatársainak bérét, az épület fenntartását, fűtését, világítását is ebből kell fedezni. Azaz teszi mindazt, ami egy országos gyűjtőkörű szakmúzeumtól elvárható.

Hungarian Photography in the centre of Budapest. This eight-storey building (1894) was originally built as a complex of photographic studios for the famous photographer Manó Mai. The building was purchased for public purposes by the Hungarian Photography Foundation with the help of several people. According to plans, a vibrant centre for both Hungarian and European photographers and interested people will open in the year of 2000, the year of the millennium of the foundation of the Hungarian state.

Mai Manó műteremháza, 1996 júniusa, Budapest, Nagymező utca
Mai Manó's studio building in June 1996, Budapest, Nagymező St.

Lásd még: KÉPMELLÉKLET IV.
See also: TABLE IV

Új terv: a Magyar Fotográfusok Háza. Álmuk több is van, a legjelentősebb ezek közül a Magyar Fotográfusok Házának megvalósítása Budapesten, egy száz éve épült, 8 szintes fényképész-műteremházban, amelyet az ország fotográfiai életét szervező és meghatározó fotós központként szeretnének működtetni

Az épület történetéről. Mai Manó csász. és kir. udvari fényképész 1894-ben Nay és Strausz tervei alapján építette műteremházát, ahová a gazdag nagypolgárok jártak fényképet készíttetni. Ehhez illő a ház építészeti, szobrászati, épületkerámiai kialakítása is. Mai Manó halála után 1931-ben Veres A. Pál fényképszemester vetette fel először, hogy e helyen rendezzék be a „fotográfusok kultúrházát”. Tervük e gondolatot viszi tovább. Mivel a századforduló budapesti fényképezését reprezentáló műteremház – ilyen egységes, alig átépített formában – párját ritkító kuriózum a világban, a házba beleszeretett személyek szeretnék elérni, hogy belátható időn belül a ház ismét eredeti funkciójának megfelelően, a Magyar Fotográfusok Házaaként működjék.

Mi történt eddig? E terv első lépéseként 1995-ben megvásárolták, felújították és megnyitották a Mai Manó Fotógalériát és a Lépcsőházi Galériát. A kortárs és régi fotókat árusító kisgalériát, fotós könyvesboltot és antikváriumot, információs irodát a múzeum és a MÚOSZ Fotóriporter Szakosztálya működteti. Tavaly elnyerte a budapesti külföldi újságírók által alapított „Legjobb galéria” címet. Ez év tavaszán az épület két utcai szintjén át-

adják a nyilvános fotótörténeti könyvtárnak, olvasóteremnek, a számítógépes információs központnak, a Magyar Fotóművészek Szövetségének és a fotómúzeumnak, valamint a Pécsi József emlékének szentelt tereket. Mai Manó egykori – eredeti formájában helyreállított – felvételi termében pedig újabb kiállítóterem nyílik.

Mi lesz? További tervek szerint az épületben eredeti funkciójában működhet a szerkezetében máig megmaradt további két napfényműterem, előadó- és oktatóterem, valamint fényképezési szakszolgáltatások állnak majd a szakma rendelkezésére. Az udvaron, az Arizona mulató volt helyiségeiben nappal kávéház üzemelne. Céljuk, hogy végső állapotában az épület bejárása a látogató számára akár egész napos programot nyújtson, a házzal történő megismerkedésen túl adjon lehetőséget vásárlásra, helyben olvasásra, kutatásra, kiállításnézésre és kulturált gasztronómiai élvezetekre is.

Az épület ebben a formájában egyaránt szolgálná a fotográfiát – ezzel önmagában is régi hiányt pótolna – és egyedülálló műemlék-épületként őrizné a századforduló polgári Budapest fényét. Álmaik megvalósításához szükségük van még a csodán kívül az eddig elköltött 115 millió forint mellé további 300 millióra. Ez minden téren meghaladja a Fotómúzeum jelenlegi lehetőségeit, ezért a továbbépítésre, üzemeltetésre más konstrukciót kell kitalálni. Minden segítséget elfogadnak és megköszönnek. Mint ahogy azoknak is köszönik, akik a Fotómúzeum, a Magyar Fotográfiai Alapítvány és a Mai Manó ház létrehozásáig eddig is hozzájárultak. ■

A kecskeméti Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely

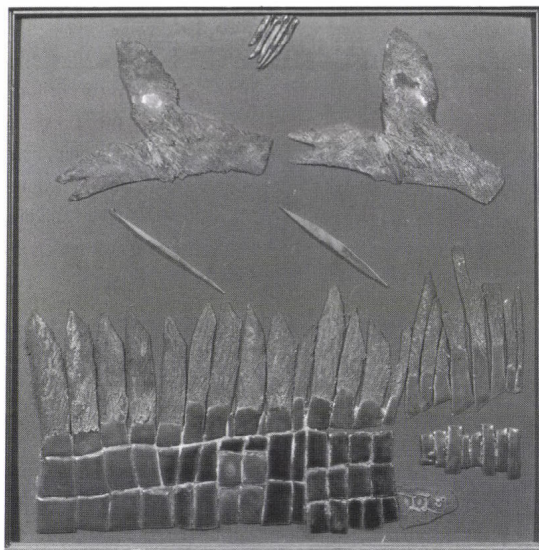
Ifj. Gyergyádesz László

1984 nevezetes dátum a hazai és a nemzetközi tűzzománcművészetben. Ebben az évben jött létre Kecskeméten a Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely. Ez az in-

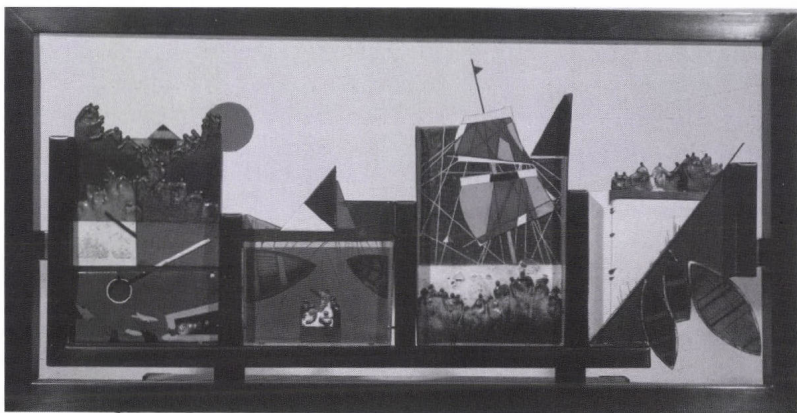
tézmény a kilencvenes évekre a *Kátai Mihály* által vezetett, 1975 nyarától évente megrendezett Zománcművészeti Alkotótelepből fejlődött a világ egyik legjelentősebb zománcművészeti központjává. Az Alkotótelep létrejöttével szervesen kapcsolódott a hazai szimpóziummozgalomhoz, amely ekkoriban az alapítások számát és minőségét tekintve virágkorát élte.

Elevenítsük fel röviden az előzményeket! A kortárs hazai tűzzománczás a hatvanas években jött igazán lendületbe.¹ Ugrásszerű és látványos változásról volt

szó, hiszen a századforduló magyaros szecessziója után (*Hibján Samu, Horti Pál, Tarján Oszkár*) mintegy fél évszázadig csupán lappangó állapotban volt a magyar zománcművészet, s csak néhány egyéni teljesítménynek (*Csajka István, Major István, Sor Tibor*) volt köszönhető a hagyomány fenntartása, megőrzése.² A kezdeményezés erősen kötődött a technikai megvalósításhoz, így olyan magyarországi gyárhoz (Salgótarján, Kecskemét, Budafok, Budapest, Bonyhád), ahol zománczóással foglalkoztak.³ Bonyhádon 1968-ban zománcszimpóziumot is rendeztek (*Lantos Ferenc, Papp Oszkár, Pauer Gyula, Gyarmathy Tihomér*), amelyet a Lantos által létrehozott Pécsi Műhely szervezésében 1973-ig, mint zománcgyári kísérleteket folytattak (*Bak Imre, Fajó János, Pinczehelyi Sándor*). A többség részéről Bonyhád csupán egyszeri próbálkozást jelentett. A Salgótarjáni Zománc- és Üvegművészeti Biennálékon

Lilian Linnaks: Szomorú madarak (zománczott vörösréz, 1989) – Sad birds by Lilian Linnaks (enamelled copper, 1989)

Juris Gagajnic: Ember és tenger (zománcozott vörösréz- és vaslemez, 1989)
Man and Sea by Juris Gagajnic (enamelled copper and iron plate, 1989)

1971-től kezdve sok későbbi „kecskeméti” is megtalálható volt, a nyolcvanas évektől kezdve azonban nem tölt be jelentősebb szerepet. A legteljesebb kísérleteket – és ez az alkotótelep és a későbbi alkotóműhely létrehozatala szempontjából egyáltalán nem lényegtelen – egyes művészek Kecskeméten, a Lampart Zománcipari Művek gyárában folytathatták. Érdeemes felhívni a figyelmet arra a tényre is, hogy az itt dolgozó vegyész-mérnökök a vállalat szanálása után átmentették tudásukat művész-zománcok előállításába. Ehhez a művésztől, illetve később az Alkotóműhely munkatársaitól kaptak ösztönzést és segítséget. Külön kiemelendő *Albert Péter* vegyész-mérnök szerepe, aki több jól használható művész-zománc előállítását dolgozta ki a Lampart ZIM Központi Laboratóriumában, így a világon másutt addig ismeretlen fémeszománcokat.

A Zománcművészeti Alkotótelep első éveiben (1975–1981) meghatározó szerepet tölthettek be a különböző programok, amelyek mindegyike az építészethez kötődött. A legsikeresebb az 1977-es év „*tájékoztató formák*” programja volt, melynek kísérleti terepül Kecskemét egyik lakótelepét választották. Kátai Mihály a népművészetben is fellelhető szubsztrakciót ajánlotta, amely az absztrakttal ellentétben nem elvonja a tárgy, a fogalom képét, hanem összevonja. A város lakossága örömmel üdvözölte a színes zománcos konzolos utca-táblákat. A terv elérte célját, azonban a karbantartás hiánya és a vandalizmus következtében a legtöbb művet le kellett szerelni.

1981-ben Kátai Mihály reagálva a két oldalról – a Szövetség Szimpózium Bizottsága és az „ipari megoldás hívei” részéről – érkező támadásokra, egy „*kecskeméti zománcműves műhely*” kialakítását tűzi ki célul, „*ahol a zománcművesség hagyományainak megfelelő méretű és jellegű, képzőművészeti értékű, szellemi értékeket hordozó, igényes, eredeti művek jöhetnek létre.*” Kátai folytatandó művészettörténeti tradíciót is talál; egy kecskeméti ötvösműhelyt, amely a török hódoltság előtt is működött, s melynek legnevezetesebb alkotásai a XVII. század során születtek. „*A zománcműhelyt kézműves jellegű ötvösműhelynek képzelem el; elsődlegesen a zománcozást segítő fémműves technikák elvégzésére.*”⁴ A meghirdetett *Keckseméti Műhely* egy ideig még az alkotótelepen belül működik, önálló fakultatív programokat kínálva tagjai számára. 1982-ben ilyen volt a „*feke-te, ill. a tányér program*”, ami az ún. „*kecskeméti zo-*

mánceljárás” továbbfejlesztéséhez kapcsolódott. A már a hetvenes évek óta érlelődő gondolat végülis 1984-ben valósult meg: a Bács-Kiskun Megyei Tanács (a mai fenntartó az Önkormányzat) létrehozta a *Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhelyt*. „*Az Alkotóműhely célja: a zománcművészeti hagyományok megőrzése, ápolása, új lehetőségek kidolgozása, kikísérletezése; a hazai és nemzetközi zománcművészek összefogása, az alkotómunka bázisának megteremtése...*”⁵ Deklarálják a teljes nyitottságot, a stílusok és irányzatok teljes szabadságát. A zománcműhelyben egész évben folyik művészeti tevékenység, állandó tagjai mellett ösztöndíjasok vehetnek részt a munkában. Az itt született alkotások folyamatosan dokumentálva vannak (katalógus, fényképek, diapozitívok), sőt az alkotótelepek anyagával közösen – amelynek 1985 óta házigazdája, 1990-től helyszíne is „az Alkotóműhely” egy – folyamatosan cserélődő állandó kiállítást is létrehozta, amely jelenleg az egyetlen a világon.

Az Alkotóműhely az alkotótelepekre támaszkodva kialakított egy „*törzsgárdát*”. Az ún. „*kecskemétiség*” gondolatvilága, képalkotási módszerei a magyar kortárs művészeti irányzatok-csoportosulások közül leginkább a *Makovecz Imre* és *Csete György* nevével fémjelzett magyar organikus építészettel vethető össze. A népi és történelmi tradíciók jellemzik a telep e legkarakteresebb és legerőteljesebb áramlatát, amelyet elsősorban – s talán nem is véletlenül – magyar alkotók teremtettek meg.

A fenti vonal elindítója, szellemi atyja Kátai Mihály volt. A nyolcvanas évek közepétől egyértelműen *Turi Endre*, az Alkotóműhely igazgatója vált a hazai zománcművészet másik alappillérvé, ekkor lelt rá ugyanis az azóta szinte művészi védjegyévé vált műfajra-technikára, a *rekesz-zománc borítású vörösréz körplasztikára*.

Az alkotótelepeken és az Alkotóműhelyben résztvevők másik fele külföldiekből tevődött össze. Nélkülük a szimpózium mai rangja, ismertsége elképzelhetetlen lenne. Számítalan olyan alkotó dolgozott Kecskeméten, akik a nagy nemzetközi zománckiállításokon (pl. Limoges, Tokió) komoly sikereket arattak. A legtöbben a volt Szovjetunió területéről érkeztek, ami nem meglepő, hiszen az alkotótelepet indulásakor elsősorban szovjet-magyar címkével lehetett „eladni”. A véletlen (?) úgy hozta, hogy leginkább a soknemzetiségű birodalom nagy művészeti hagyományú és több esetben velünk rokon nyelvű és/vagy kulturájú, sorsú népeit küldték Kecskemétre, s ez természetesen a már említett fő művészi vonulatot erősítette, színezte tovább. Kiemelendő, hogy a későbbiekben világhírnévre szert tett művészek közül számosan éppen Kecskeméten ismerkedtek meg a tűz-zománcozás technikai alapjaival. S arra is többen itt ébredtek rá – ez az együttes munka igazán hasznosnak és előnyösnek tekinthető része –, hogyan születethet művészet egy nehezen megzabolázható anyag és az alkotó ember szabályos és egyben szabálytalan párbajából. ■

International Enamel Creative Workshop in Kecskemét

The Workshop was set up in 1984. By the 1990s, it had become the centre of Hungarian and international enamel art after Limoges. Its predecessor was in Kecskemét the International Enamel Creative Summer Workshop, since 1975.

Hungarian contemporary enamel art began to spread its wings at 1960s, based on the one hand on the significant Gothic and Renaissance artistic traditions in the country (e.g. cloisonné and Transylvanian enamel), and on the innovations of chemical engineers in Hungarian enamel factories, who experimented and produced so-called 'artistic enamel' of several favourable features. In the early period the folk-mythological trend was already formed, primarily due to Mihály Kátai's art. The primary aim of setting up the workshop was to enable artists to work throughout the whole year. Scholarships are provided for distinguished enamel artists. About half of the artists come from abroad (from the former socialist countries, Japan, Cyprus, Great Britain, Germany and the USA). A permanent international contemporary enamel art exhibition can be seen in the building of the workshop, which is unique in the world.

Jegyzetek

1. Koczogh Ákos: Mai magyar iparművészet – Fémművesség. Budapest, 1977.43–50
2. Mihalik Sándor: Magyar zománcművészeti törekvések. In: Művészettörténeti Értesítő, X, 1963. pp. 1–4.
3. Ettől eltérő utat képviselt a budai Ötvös Stúdió. – Koczogh Ákos: Ötvös Stúdió. In: Művészet, II, 1961/6. 31–33.
4. Kátai Mihály: Módosított program. Zománcművészeti Alkotótelep. Kecskemét, 1982. 15.
5. Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely. In: Zománc 1985–86. Kecskemét, 1987. 77.

Muzeális párlatok

Kedvcsináló a Zwack-cég állandó kiállításához

Gerencsér Emil

Érdekes élményben és ritka látványokban lesz részük azoknak, akik megtekintik a Zwack Unicum Rt. cég *Kecskeméten* megvalósított impozáns létesítményét, a gyümölcspálinka-főzdet és kiállítását.

Kecskemét városának és környékének évtizedekre visszanyúló kapcsolata van a Zwack-céggel. Erre építve és a vidék pálinkafőzéssel kapcsolatos hagyományaira apellálva adódott az ötlet, hogy egy minden igényt kielégítő új gyümölcspálinka-főzde létesüljön itt. A tradíciók tisztelete mindezt megtoldotta azzal, hogy az érdeklődők számára kiállítási programot kerekítettek ipartörténeti emlékekből és muzeális, a cég és a család múltját idéző, máig őrzött relikviákból.

A múlt század végén Európát végigdúló filoxéra-vész utáni gyümölcsfa telepítések nyomán kiemelkedő szerephez jutott az alföldi homokos terület. Ezt és sok egyéb előnyös körülményt kihasználva nemesítették ki a messze földön híressé – ha úgy tetszik Hírössé – lett barackot. Ezzel együtt adódott a felismerése annak, hogy a kiváló gyümölcsből egyszersmind kiváló pálinkát is lehet készíteni, mivel a pálinkafőzésnek e vidéken több mint kétszáz éves hagyománya van.

A sok kitűnő ital közül nagy hírnévre tett szert a *Kecskeméti Fütüülös barackpálinka*, amely az 1930-as évek közepén felkerült az ita- lok nemzetközi palettájára is. Nagy szerepe volt ebben az 1935-ben hazánkba látogató, később VIII. Edward-ként ismertté lett angol trónörökösnek. Tőle származik a mondás: „*Szódával jobb mint a whisky, teával jobb mint a rum!*”

A gyümölcspálinka-főzés egyébként nagy figyelmet és szakértelmet igénylő tevékenység. A szakma az évszázadok alatt nagy változáson

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition

The Museum of Drink Specialities

The physician of King Joseph II, Dr. Zwack prepared a special liqueur from herbs. His descendants established a factory functioning also nowadays, which has become well-known in whole Europe. In the factory located in Kecskemét good quality brandies and liqueurs are made from the special kind of apricot planted in the vicinity. Even the Prince of Wales (later King Edward VIII) was an enthusiastic 'propagator' of this Hungarian 'pálinka'. The Zwack Fruit Distillery and Exhibition displays several exciting objects and documents.

ment át. Kézzelfogható összehasonlításra nyújt módot a régi főzde megtekintése után a modern üzemben elének táruló látvány. Az előbbi inkább a XIX. századvég és a XX. század első két harmada technikája, míg az új főzderől elmondható, hogy az már a következő századot reprezentálja.

A régi főzőhelyiség nosztalgikus hangulatot árasztó berendezései a szakma bölcsőjét idézik. A főző- és finomító üstök, a hűtők, a csövek, a gyűjtőedények, az ellenőrző berendezések mind-mind klasszikus rézuniformist „viselnek”.

Majd belépünk a mába. A helyiségek, a csillogó acélból készült óriási tartályok és berendezések akár egy sci-fi film díszletei is lehetnének. A desztilláló terem szintén csak funkciójában emlékeztet a régi főzderre. Egy újabb helyiségben látható, hogy a hordókban hosszú ideig érlelődő italt palackokba töltik.

Az üzemi séta második részében a látogatók egy másik világban találják magukat. A tárlókban összegyűjtött dokumentumok a Zwack család és a cég történetét mutatják be. Ismét találkozunk a Fütüülös, a Kecskeméti, a Címeres és egyéb márkákkal, a világhírű Unicummal, néhány likőrrel, közöttük a méltán népszerű tejszín alapú krémlikőrrel, amely a magyarok egyetlen becézett királynéja, Sissi nevét viseli és amelynek alapja szintén a barackpálinka.

A kiállítás elején az Unicum recept megalkotóját, a néhai Zwack doktort ismerhetjük meg, aki híres gyógyitalával – a Habsburg-udvar orvosa-ként – először II. Józsefet kínálta. Majd az ipari méretű tevékenység dokumentu-

Lásd még: KÉPMELLÉKLET III. – See also: TABLE III

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition

mai következnek a gyáralapító Zwack Józseftől, az alapítás iratai és sok-sok régi emlék.

A cég 1895-ben elnyerte a „Császári és Királyi Udvari Szállító” kitüntető címet. Patinás bársonytokban két külföldi elismerés dokumentuma is látható 1912-ből. Látható a híres plakát is, a vízből kibukkanó „vizesember”, amely 1916 óta bevontult a magyar reklám történetébe.

A II. világháború utáni újjáépítés bizakodó hangulata csak egy darabig tartott. 1948-ban ezt a gyárat is államosították. A Zwack család – Zwack János és felesége, valamint fiuk Péter – emigrációba kényszerült. Zwack Péter 1988-ban tért vissza Magyarországra. Azonnal munkához látott és 1989. július 10-én *Zwack Unicum Budapest Kft.* néven vegyes vállalatot létesített. A visszahozott recept alapján nyomban gyártani kezdték a régi minőségű Unicumot, valamint a többi kiváló terméket.

A kiállításon továbbhaladva képet kapunk a vállalat termelő és kereskedelmi tevékenységéről, gyártmányairól, struktúrájáról, külföldi kapcsolatairól. Az Unicum, ez a gyógy-növény-likőr-különlegesség több mint negyven féle, különböző növényi rész alkoholos kivonatát és párlatát tartalmazza. A felhasznált drogok fajtája és mennyisége természetesen hétepcsétes titok. A jellegzetes, gömbölyű palackban, kezdetben a vörös kereszttel, majd vörös alapon az arany kereszttel forgalmazott ital fogalom lett kategóriájában.

Nemkülönben híres a Kecskeméti Fütüülös barackpálinka is. A tárlókban bemutatják a termékcsaládot, valamint a windsori herceg látogatásának dokumentumait. Tárlóban, rajzokon láthatók a különböző korokban használt pálinkafőző berendezések.

A vendéglátók bíznak abban, hogy a látogatók messzire viszik élményeiket a barackjáról és pálinkájáról egyaránt Hírös város, Kecskemét hírére. ■

A Heves Megyei Múzeumi Szervezet (1994–1997)

Petercsák Tivadar

A Heves Megyei Múzeumi Szervezet intézményei az ország műtárgyállományának 5 %-át őrzik, kiállításaink látogatottsága viszont a legmagasabbak közé tartozik. 1996-ban a Megyei Múzeumi Szervezet látogatóinak a száma 549 058 fő volt, az egri Dobó István Vármúzeum 403 755 fővel a harmadik leglátogatottabb múzeum az országban. Múzeumaink tudományos kutatási programjaik, kiadványaik és kiállításai révén Heves megye meghatározó kulturális intézményei közé tartoznak és fontos idegenforgalmi vonzerőt jelentenek a régióban.

Szervezeti keretek, intézményi struktúra

A Heves Megyei Múzeumi Szervezet három múzeuma közül az *egri Dobó István Vármúzeum* társadalomtudományi és művészeti jellegű megyei múzeum, a szervezet gazdasági és adminisztratív központja. A *gyöngyösi Mátra Múzeum* alapvetően természettudományi jellegű megyei múzeum, amely várostörténeti és vadásztörténeti gyűjteménnyel is rendelkezik. A *hatvani Hatvány Lajos Múzeum* jelentős XX. századi képzőművészeti gyűjteménye mellett tájmúzeumi feladatokat lát el. Hét kiállítóhelyet üzemeltetünk: *Eger – Gárdonyi Géza Emlékmúzeum, Telekessy Patikamúzeum, Palóc népművészeti kiállítás, egykori megyei börtönépület; Heves – kiállítóhely; Kisdána – vár és tájház; Parád – Palóc-ház.* 1990–1991-ben a megyei múzeumi szervezettől a települési önkormányzatok tulajdonába került nyolc – elsősorban helyi érdeklődésre számot tartó – tájház, illetve kiállítóhely. Fenntartóik a helyi önkormányzatok, a műtárgyak azonban továbbra is a megyei szervezethez tartoznak, azok folyamatos állagvédelméről gondoskodikunk.

A jelzett időszakban intézményeinkben jelentős közalkalmazotti létszámcsökkentést hajtottunk végre. A létszám alakulása:

1994	1995	1996	1997	1997
124 fő	124 fő	93,5 fő	90,25 fő	87,25 fő

Az 1995–96 közötti 30,5 fős közalkalmazotti létszámcsökkentésből 5 fő a végleges, 25,5 fő múzeumi temérő közalkalmazotti jogviszonyát megbízásos jogviszonnyá alakítottuk át. Ezt a racionálisabb működés, a téli-nyári nyitvatartáshoz rugalmasabban alkalmazkodó létszám miatt végeztük. 1997-ben két lépcsőben hajtottuk végre a 6,25 fős közalkalmazotti létszámcsökkentést, ebből 3,25 fős csökkentést saját hatáskörben. További létszámcsökkentés az alapfeladatok szűkítése nélkül nem valósítható meg. A múzeumi feladatok ellátására jól képzett szakemberekkel rendelkezünk. A szakdolgozók (44 fő) 68 %-a egyetemet és főiskolát végzett (30 fő). A beszámolási időszakban 7 fő szerzett egyetemi, 2 fő pedig főiskolai végzettséget. A középfokú végzettsé-

gűek közül 2 fő kapott felsőfokú szakmai oklevelet. A 23 fő tudományos munkatárs, muzeológus 35 %-a egyetemi doktori (6 fő), illetve akadémiai kandidátusi (2 fő) tudományos fokozattal rendelkezik. Jelenleg 3 fő (13 %) vesz részt posztgraduális PhD-képzésben.

Muzeológiai munkák

A múzeumi alaptevékenység során meghatározó feladat volt az M3-as autópálya építését megelőző régészeti leletmentő ásatások végzése. Állami finanszírozással végeztük a 48 km-es szakaszon regisztrált 40 régészeti lelőhely feltárását, illetve jelenleg is folyik a kivitelezés folyamatos régészeti megfigyelése, az előkerülő régészeti leletek kimentése. Az előzetes tisztítás mellett folyamatosan történik a leletek konzerválása és restaurálása.

A célfeladatra átvett pénzeszközök, illetve állami támogatás révén tetőtérbeépítéssel bővítettük az egri központi raktárbázist (500 m²), hogy a tízezer számra bekerülő régészeti leletek elhelyezhessük el. Ily módon sikerült jelentősen bővíteni a központi restaurátor műhelyt, korszerű technikai berendezésekkel javítani a műtárgyvédelem feltételeit. Egerben, Gyöngyösön és Hatvanban javultak a műtárgyak raktározási körülményei is.

Az anyagi feltételek romlása miatt a régészetben kívüli gyűjtemények gyarodása esetleges volt, főként ajándékozás és külső – szakmai és helyi önkormányzati – támogatás révén történt. Így kerültek múzeumainkba a polgári és paraszti életmód változását megjelenítő, az egyesületek életére vonatkozó tárgyak, dokumentumok, kortárs képzőművészeti alkotások és egy 10 000 db-os malakológiai gyűjtemény.

Tudományos kutatás, szakmai programok

Régészet: páratlan lehetőségét biztosított az M3-as autópálya nyomvonalán végzett ásatás. A természettudományi és modern technikai eszközök segítségével végzett munka során az újkortól a késő-középkorig számtalan lelőhelyet tártak fel régészeink. A kultikus célú neolitikus szobrok, a településszerkezetre, lakóházakra, életmódra, temetkezési szokásokra utaló leletek alapján új tudományos ismeretekkel rendelkezünk Heves me-

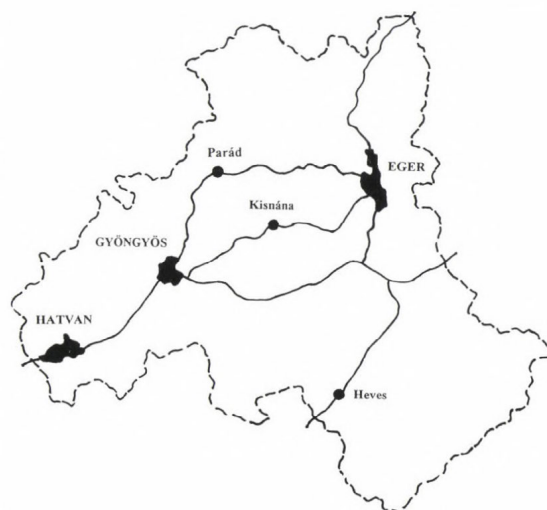

The Museum Organisation of Heves County

The museums of Heves County (one of the smallest in Hungary, in the north-east part of the country) keep 5 per cent of the nation's cultural heritage objects. They are among the most popular sites with 549 058 visitors in 1996. The Eger Castle Museum was the third most visited museum of Hungary in the same year with 403 755 visitors.

This article outlines the activities of the museum organisation, maintained by Heves County Government, between 1994 and 1997. Despite the ever-reduced budgetary subsidy and serial staff cuts, not only the three museums and seven exhibition places were

A Heves Megyei Múzeumi Szervezet kiállítóhelyei
Museums and exhibitions of the Museum Organisation in County Heves

Újkőkori idoltöredék Füzesabony-Gubakútról
Fragments of neolithic idols
from Füzesabony-Gubakút

maintained, but new results were also achieved.

Rescue excavations in connection with the construction of M3 Motorway formed an essential part of the work. The exploration of forty archeological sites was financed by the state, while in order to store and restore the huge amount of new findings the central repository and the technical equipments of the restoration workshops were also improved.

Researches in social and natural sciences financially have been based mainly on funds, endowments and sponsors. Museologists published 60–80 studies per year, while during four years 29 volumes and catalogues were published and 15 professional conferences were organised by the county museum organisation.

During the same period two permanent exhibitions were mounted, while twenty to twenty five temporary ones were organised per year, four of them abroad. Several types of conventional public activities have been organised and new forms were introduced.

Az egri vár ágyúterme
The Cannon Hall, Eger Castle

gye múltjáról. A következő évek feladata, hogy az előzetes dokumentálás és kutatási beszámolók után megszülessenek az eredményeket összefoglaló és közreadó tudományos publikációk.

Történeti kutatási témák:

a végvárok története és építészete; műemléki rekonstrukciókhoz, városrendezési tervekhez kapcsolódó építéstörténeti vizsgálatok; Heves megye történeti-ökológiai vizsgálata; mezővárosi, kisvárosi társadalom, polgári életmód; egyesületek, egyházak; iparosok és kereskedők életmódja; Heves megyei migráció, kivándorlás; vadászattörténet; a megye irodalomtörténeti hagyományai.

Néprajz: a tradicionális kultúra átalakulása a XX. században; Heves megye népművészeti hagyományai, népszokások, népi vallásosság; pincetörténeti kutatások Észak-Magyarországon.

Képzőművészet: Heves megye főbb művészettörténeti korszakai (barokk, XIX. század); múzeum és kortárs képzőművészet.

Természettudomány: a kiemelt kutatások között kell említeni az ún. holocén programot, amelynek keretében az ország több területén folynak kvartermalakovológiai vizsgálatok: Mátra és Bükk déli előtere, Kiskunsági Nemzeti Park, Bükki Nemzeti Park, Velencei tó térsége. Természettudományi és környezetvédelmi kutatások terén kiemelendők azok az ún. biomonitöring programok, amelyek során az ország egy-egy területének élővilágát, az élővilág sokszínűségét (biodiverzitás) vizsgáljuk. Így többek között az Aggteleki Nemzeti Park és a Bükki Nemzeti Park területén folynak heteropterológiai vizsgálatok, a Drávai Nemzeti Park, a Kis-Balaton, a Zempléni-hegység térségében malakovológiai vizsgálatok, illetve a Drávai Nemzeti Park, a Szigetköz, a Kis-Balaton, a Bodrog és Tiszazug területén végzünk szitakötő (Odonata) lárvá vizsgálatokat.

Tudományos munkatársaink évente 60–80 tanulmányt készítettek, illetve publikáltak saját kiadványaikban, valamint a hazai és nemzetközi szakfolyóiratokban, konferencia kötetekben.

Pályázatok és külső támogatás segítségével sikerült folyamatosan megjelentetni szakmai periodikáinkat és más egyedi tanulmányköteteket, katalógusokat, összesen 29 kiadványt.

Tudományos publikációink a könyvtári cserekapcsolatok révén 220 hazai és 200 külföldi intézménybe jutnak el, és a cserébe kapott kiadványok saját könyvtárainkat gyarapítják.

Tudományos kutatási programjainkhoz, illetve a muzeológiai munkához kapcsolódóan számos konferenciát rendeztünk.

1994: Néprajzi Tájékonferencia, Gyöngyös; Országos Képzőművészeti Szimpózium, Hatvan.

1995: Hagyomány és korszerűség a XVI–XVII. században (végvári konferencia), Eger-Noszvaj; Andreánszky Gábor emlékkonferencia, Noszvaj; Szlovákok Heves megyében (néprajzi tájkonferencia), Kiszána; Irodalomtörténeti muzeológusok országos konferenciája, Eger. 1996: Ásványtani gyűjteményekkel rendelkező muzeológusok találkozója, Gyöngyös; Országos malakovológus találkozó, Gyöngyös; Emlékezés az egri vár 1596. évi ostromának 400. évfordulójára alkalmából, Eger; Tavaszsi hadjárat c. történeti konferencia, Hatvan; Országos múzeumok gazdasági igazgatóinak konferenciája, Eger. 1997: Országos múzeumigazgatói értekezlet, Eger; Természettudományos muzeológusok országos értekezlete, Gyöngyös; Drámatörténeti konferencia (Megyei Művelődési Központtal közösen), Eger; Információáramlás a magyar és török végvári rendszerben, Eger.

Muzeológusaink évente több hazai és nemzetközi szakmai konferencián vettek részt, ahol beszámoltak legújabb kutatási eredményeikről. Tudományos munkatársaink közül öt fő rendszeresen oktat az egri főiskola különböző tanszékein. A tudományos és muzeológiai munka elismerését jelenti, hogy az elmúlt négy évben három munkatársunk részesült a legmagasabb szakmai elismerésben, a *Móra Ferenc-Díjban*.

Kiállítások, közönségkapcsolatok, intézményi kapcsolatrendszer

A múzeumi közművelődés meghatározó területei az állandó és időszakos kiállítások. A beszámolási időszakban két állandó kiállítást nyitottunk meg: *Egri Képtár (1996)*; *Vadászattörténet, vadgazdálkodás (Gyöngyös, 1996)*. Hevesen *Válogatás a Hegedűs Béla-gyűjtemény anyagából* címmel nyílt állandó bemutató (1994). Időszakos kiállításokra Egerben és Hatvanban van lehetőségünk, de önkormányzatoknál és más intézményekben is rendeztünk tárlatokat. Ezek száma 1994-ben 25, 1995-ben 17, 1996-ban 24. Múzeumaink látogatottsága emelkedő tendenciát mutat: 1994-ben 450 918 fő, 1995-ben 455 215 fő, 1996-ban pedig 549 058 főt regisztráltunk.

A Heves Megyei Múzeumi Szervezet látogatottsága

Intézmény	1994	1995	1996
Dobó István Vármúzeum	296860	312721	403755
Mátra Múzeum	93521	90278	92543
Hatvani Lajos Múzeum	2283	4244	6278
Gárdonyi-ház	28076	21781	20678
Telekessy Patikamúzeum	4364	4524	3631
Palóc Népművészeti Kiállítás	4839	5165	4601
Heves Megye és Eger	3737	3889	4574
Kisnána	4342	4094	6440
Parád	12046	8131	5874
Heves	850	388	675
Összesen	450918	455215	549058

Az utóbbi években eredményesen folytatódta nemzetközi kapcsolataink. Sajnálatos, hogy ezek nem kötődnek a fenntartó Heves Megyei Önkormányzat nemzetközi kapcsolataihoz. Elsősorban szakmai, illetve települési önkormányzatok testvérvárosi kapcsolatai révén került sor kiállítások cseréjére és szakmai tapasztalatsere látogatásokra. Egerben kettő, Hatvanban egy külföldi kiállítást fogadtunk. Heves megye, illetve Magyarország kulturális hagyományainak külföldi megismertetését szolgálták az alábbi kiállítások:

1995: Egy magyar város, Eger története. Csehország-Teplice; Németország-Siegen, Esslingen am Neckar.

A Dobó István-síremlék fedőlap másolatának elhelyezése Dobóruszkán (Szlovákia).

1996: A Hatvani-kastély (Fotó-, képzőművészeti- és családtörténeti kiállítás), Hollandia-Maasluis.

1997: Magyar népviseletek és textilek. Franciaország-Château-Chinon.

A hagyományos múzeumi ismeretterjesztési, múzeumbaráti köri tevékenységen túl kerestük és keressük az ifjúságot és a felnőtt érdeklődőket vonzó új közművelődési formákat. A Múzeumi Világnaphoz kapcsolódóan szerveztünk ún. *múzeumi nyílt napot*, amikor az érdeklődők gyűjteményeink különleges darabjaival, ill. a régészeti feltárás és a restaurálás rejtelseivel ismerkedhettek. 1996-ban és 1997-ben nagy sikere volt az általános és középiskolások számára több héten át szervezett egri vártnak.

Az utóbbi években törekedtünk arra, hogy az egri várban az érdeklődő látogatót ne csak hagyományos múzeumi kiállítások fogadják, de részükre érdekes – és a vár hagyományaihoz kötődő – speciális történelmi játékokat, programokat szervezzünk. 1996-ban *Nemzetek, mesterek, művészek Egerben* címmel négy hétvégén, 1997-ben pedig *Végvári vigasságok* címmel rendeztünk négy napos történelmi játékokat az egri várban. Vállalkozók működtetik a Mikroáriumot a Mátra Múzeumban, az Éremverdét, az Ispótyály pincét és az Egri Csillagok Panoptikumot az egri várban.

A Heves megyei közművelődési intézmények közül a Megyei Levéltárral a tudományos kutatások és kiadványok terén, a Bródy Sándor Könyvtárral közös kiállítások rendezése révén, a Megyei Művelődési Központtal pedig a hagyományörző egyesületek, illetve programok kapcsán volt rendszeres együttműködés.

Múzeumaink székhelyi önkormányzataival jó kapcsolatban állunk. Eger, Gyöngyös, Hatvan esetenként anyagi támogatást nyújtott új kiállításokhoz, gyűjteménygyarapításhoz, kiadvány megjelentetéséhez, Heves a működési feltételek javításához. Múzeumaink igény szerint szakmai segítséget adtak a települési önkormányzatok-

nak az alábbi területeken:

- testületi döntések előtt szakmai véleményezés
- helyi múzeumi kezdeményezések, kiállítások szakértése, véleményezése, szakmai irányítása
- kiállítás rendezése az önkormányzat kérésére (Eger, Hatvan, Mátrafüred, Parád, Tarnaméra)
- az önkormányzati kezelésben lévő, de megyei múzeumi mőtárgyakat őrző kiállítóhelyek évenkénti szakmai ellenőrzése, a mőtárgyak állagmegóvása, javaslatlétel az épületek felújítására.

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium Kulturális Örökség Főosztálya pályázati úton évenként változó mértékű anyagi támogatással segítette a mőtárgy-gyárapítást, restaurálást és állandó kiállítások rendezését.

Gazdálkodás, működési feltételek

Gazdálkodásunk feltételeit a költségvetési támogatás és saját működési bevételeink, illetve a célfeladatokra átvett pénzeszközök képezik. 1996-ban drasztikus – több mint 30 %-os – költségvetési támogatáscsökkenés történt. Ezzel lényegesen szűkült az összköltségvetésen belül a költségvetési támogatás aránya:

1994	1995	1996	1997
70,4%	72,4%	44%	49,6%

Míg az első két évben a költségvetési támogatás majdnem fedezte a személyi juttatásokat és járulékait, addig 1996-tól a tényleges bérköltségeket sem finanszírozza és az intézményi bevételekből kell biztosítani a járulékköltségeket is.

A támogatási előirányzat aránya a személyi juttatás + járulékokhoz:

1994	1995	1996	1997
96%	95,3%	64,5%	64,5%

Az utóbbi években tehát az intézményi működési bevételekből kellett fizetnünk a személyi juttatások egy részét, a teljes járulék összeget és finanszírozni az intéz-

Id. Johann Heinrich Tischbein (1722–1789): Európa elrablása. Egri képtár
Johann Heinrich Tischbein Sr. (1722–1789): The Rape of Europe. Picture Gallery, Eger

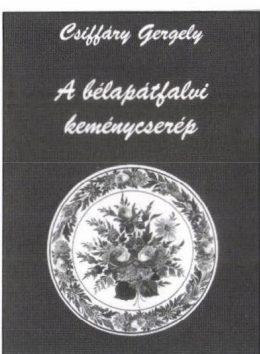
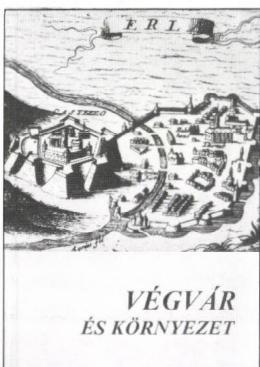
Aranyozott ezüst török fedeles díszkupa
Silver gilt Turkish tankard from the 16th century

such as open museum days, castle camps and historical plays and games, mainly in Eger Castle.

In 1996 the budgetary subsidy of the museum organisation was reduced by 30 per cent and it caused serious problems in financing. It also means that in the past some years professional tasks could have been solved only by extra funding from sponsors or funds and endowments. The most outstanding task of the museum organisation of Heves County in the near future is to maintain its functioning to ensure professional safekeeping of the collections it is responsible for.

Történelmi táncok az egri vár színpadán
Historical dances on the stage of Eger Castle

mények üzemelési-működési költségeit. A szakmai feladatokat, új kiállítások készítését csak a célfeladatokra átvett – és így üzemelésre nem fordítható – összegekből volt lehetőségünk finanszírozni. Az M3-as autópálya ásatásai révén 1994-95-ben még jelentős kamatbevételre és ÁFA-visszatérülésre számíthattunk. Azóta azonban az intézményi működési bevételek megoszlásában jelentős arányváltások történtek. 1994-ben még 70,5% volt az M3-as autópályához kapcsolódó kamatbevétel és ÁFA-visszatérülés, és csak 26,6 % a belépőjegy bevétel aránya. 1996-ban az átvett pénzösszeg csökkenésével 24,6 %-ra csökkent a kamat és ÁFA-visszatérülés aránya és 65,8 %-ra nőtt a belépőjegy-bevétel. Belépőjegy bevételeinket növelték az évenkénti áremelések és az 1996-ban bevezetett várbelépő Egerben. Ebből a bevételből azonban semmit nem tudunk visszaforgatni annak az objektumnak, az egri várnak a felújítására, karbantartására, amely a Heves Megyei Múzeumi Szervezet belépőjegy bevételeinek 90%-át biztosítja. Enélkül működésképtelen lenne a megyei múzeumi szervezet, ezért feltétlenül indokolt lenne más forrásból évente egy nagyobb összeget biztosítani a vári rekonstrukció folytatására.

Munkatársainkkal együtt komoly erőfeszítéseket tetünk és teszünk, hogy racionális munkaszervezéssel, takarékos üzemeléssel és a bevételnövelő tevékenység szélesítésével biztosítsuk az intézmények működőképességét és a színvonalas szakmai munkát. Az inflációval és az emelkedő energia- és más árakkal azonban nehéz lépést tartani. A legtöbb feszültséget a dologi, üzemeltetési költségek finanszírozása jelenti. Az átvett pénzeszközöket csak a célfeladatra fordíthatjuk, és ebből tudjuk biztosítani a múzeumi munka szakmai színvonalát. Ezek tényleges összege azonban év elején nehezen prognosztizálható, így a szakmai munka alig tervezhető.

A működési, üzemelési költségek jelentős részét a fűtés-világítás igényli. Pénzeszközök hiányában nem tudunk beszerezni energiatakarékos világítótesteket, felújítási keret hiányában kicserélni a rossz ablakokat.

Általános gond, hogy intézményeink nagyrészt műemlék épületekben működnek, és azáltal, hogy évek óta nem tudjuk biztosítani a folyamatos felújításukat, rövid időn belül visszafordíthatatlan állapotba kerülnek, ami lehetetlenné teszi a látogathatóságukat.

A legfontosabb jövőbeni feladatok

A múzeumi alapfeladatok ellátására és az intézményhálozat működőképességének fenntartására törekszünk. Ehhez azonban mindenképpen szükséges a költségvetési támogatás növelése.

A múzeumi struktúrában tisztázandók a Hatvany Lajos Múzeum fejlesztésének lehetőségei. 1996-ban megkaptuk a Kossuth utcai épületet, azonban a Nevelési Tanácsadó nem költözött ki az épületből és nem kezdődött meg a nélkülözhetetlen felújítás. Ilyen körülmények között a múzeum csak korlátozottan tudja hasznosítani az épületet, saját eszközei semmiféle műszaki munkára nem biztosítanak lehetőséget.

A hevesi kiállítóhely múzeummá fejlődését segítheti, hogy az épület városi tulajdonba került és megkezdődött a rekonstrukciója.

A muzeológiai feladatok közül legfontosabbnak a meglévő gyűjtemények szakszerű és biztonságos megőrzését tartjuk. Ehhez bővíteni szükséges a korszerű biztonságtechnikai rendszert.

A működőképesség és a szakmai munka folytatása érdekében egyre fontosabb feladat a helyi önkormányzatokkal való jó együttműködés és a székhelyi önkormányzatok támogatása intézményeink számára. ■

Történelmi íjászverseny a „Végvári vigasságokon”
Historical archery competition, Fortress Feast

Kiállítások

„Fényesebb a láncnál a kard“

Emlékiállítás a Hadtörténeti Múzeumban az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 150 éves évfordulója tiszteletére

Ságvári György

Mi sem természetesebb, minthogy nevezetes történelmi évfordulóinkat kiállítások sora köszöntse. Különösen, ha kerek az évforduló. Ilyenkor minden múzeumnak illik megrendeznie évfordulós kiállítását. A kiállítások közül egy kiemelt szerepet kap, központi rendezvény, aktuális évfordulós emlékkiállítás lesz. Ebben az évben az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 150 éves évfordulóját ünnepeljük, az aktuális „köszöntő” kiállítást pedig a Hadtörténeti Múzeum rendezte.

Lehet majd vitatkozni: hadtörténeti vagy általános történeti-e ez a kiállítás? A Hadtörténeti Múzeum gyűjteményi háttere, a helyszelleme, s nem utolsósorban 1848–49 tudati tükröződése, a fegyveres önvédelmi harchoz kapcsolódó hagyományok a hadtörténeti szempontokat erősítették. A rendezők ugyanakkor következetesen arra törekedtek, hogy 1848–49 kollektív nemzeti élményéből, a forradalom és a szabadságharc drámai eseményeiről és hétköznapjairól a muzeológia eszközeivel megidézhető, lehető legteljesebb összefoglalót adják.

A másik fontos szempont 1848–49 tágabb összefüggéseinek bemutatása volt. Így lett a kiállítás része a forradalom előtti Magyarország társadalomrajza, a markáns történelmi személyiségek megidézése, a gazdaság, a nemzetiségi és a politikai viszonyok, a társadalmi szerkezet bemutatása, összességében a „biedermeier” Magyarország körképe. Ugyanúgy a közvetlen utóélet, a megtorlás az emigráns sorsok.

A kiállítás a múzeum első emeletén mintegy 700 m²-en helyezkedik el – hét teremben és a hozzá tartozó folyosó részen.

Az első terem a már jelzett „előélet”, benne egy biedermeier szobabelső enteriőrjével. Az elegáns polgári milliő sugalló szobából a pesti utcára látunk, a Landerer és Heckenast nyomdája előtt tüntető tömegre. Majd az ország egyéb részein történeteket szemlélhetjük: mi történt Pozsonyban és a távoli vidékeken? A

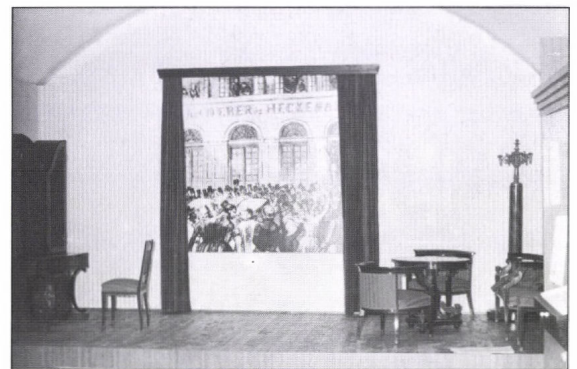
terem jobb oldalán tekintélyt parancsoló vörös bársonyszék, Batthyány Lajos miniszterelnök széke.

A békésnek indult modernizálási kísérlet megszakadt, az ország fegyveres harcra kényszerült. Ezt a harcot és annak politikai következményeit tárgyalja a következő öt, egyenként 80 m²-es terem.

Az első tablókön megismerhetjük a nemzetiségi mezben a Délvidéken kirobbantott fegyveres harcok történetét, majd a Nemzetőrség szervezését, a toborzást, a kiképzést. A második terem enteriőre toborzási jelenet. Majd széles ívű körképet láthatunk a honvéd hadseregről, annak fegyver- és csapatnemeiről. Különböző katonatípusok, gyalogosok, huszárok, tüzérek, vadászok, utászok, árkászok sorakoznak előttünk, megismerhetjük a népfelkelőket, a szabadsapatokat a különböző külföldi légiókat. Jellegzetes hadtörténeti múzeumi bemutató ez: a militáriákon keresztül teljes a tárgyszerűség, a katonai egzaktitás. A rendezők a termeket igyekeztek mozgalmasabbá tenni azzal, hogy ezt a témát is a szabadságharc eseménytörténetébe ágyazták. Látványos a negyedik terem enteriőre: négy aprócska műhely korabeli berendezéssel: nyerges-, kovács-, szabóműhely és egy lőszerkészítő laboratórium.

Az ötödik és a hatodik terem a fegyveres harcokkal és a hozzá kapcsolódó politikai eseményekkel foglalkozik: a császári csapatok támadásával; Görgey legendás téli hadjáratával, a feltartóztató csatákkal, az erdélyi harcokkal, majd a felszabadító tavaszi hadjáratával. Ahány csata, haditerv, annyi híres katona, hadvezér – valamennyien történelmi ismerőseink arcképekkel, dokumentumokkal, megmaradt személyes tárgyaikkal. Majd eljutunk a leveretéshez, az orosz intervencióhoz, a hősi utolsó csatákhoz, a végül a fegyverletételhez.

A Hadtörténeti Múzeum hajdanvolt gazdag 1848-as ereklyegyűjteményét nem kímélte a

A biedermeier szobabelső – Biedermeier interior

történelem. Főként a II. világháborús események alatt tűnt el sok közülük. Ezért is vannak becsben a megmaradtak. Közéjük tartozik két tábornoki atilla – Kiss Ernő és Guyon Richárdé, – amelyeket a kiállításra restauráltott a múzeum. A kiállítás igazi szenzációi azonban gyaníthatóan a megújult honvédszászlók lesz-

'Sword is brighter than chains' (Petőfi)

The memorial exhibition in the Museum of Military History salutes the 150 anniversary of the 1848–49 revolution and war of independence. The dramatic events themselves occupy a central role in the history of Hungary which is coloured by the heroic and idealistic outlook of the generations followed. The 700 m² not only aimed at the display of the rich material housed in the collections but also to summarise the social experience around the war of independence together with the historical background, the dominant personalities, the political structure and long-lasting consequences. History almost comes to life with battle-scenes, firearms, regimental dresses, legions of army troops, workshops, etc., shown by muscological methods. The most popular objects will probably be the sensationally restored Hungarian army flags, which met with sad trials during their long romantic years. 1848 shall have its right place in the Hungarian historical awareness and this exhibition will help to understand the relationship of the nation to this important event.

nek. A textilrestaurátori szakma legjobbjai vették munka alá őket. A zászlók regényes sorsa már eddig is sok publicistát ihletett meg, várhatóan így lesz ezután is. Amint az a történelemkönyvekből ismeretes, a zászlók 1849-ben a cári csapatok kezébe jutottak. 1941-ben, hosszú diplomáciai előkészítés után visszakérültek Magyarországra. Négy év múlva újra hadizsákmány lett belőlük, majd megint ünnepélyes visszaadás következett 1948. április 4-én. Félévszázad alatt azonban jó néhányuk, többek között a nem mindig szerencsés restaurálási beavatkozások miatt komoly pusztulásnak indult. A mostani kiállításon speciális vitrinekben, megfelelő hő-, fény- és nedvességviszonyok között, „mútgagybarát” környezetben láthatók.

A világi fegyverletétel véres megtorlásának dokumentumait mutatja be a 6. terem első vitrinje. A második nagyobb tematikai egység a kiegyezés politikai történéseit vilantja fel.

A forradalom és a szabadságharc leverése után – félve a megtorlástól – ezrek kényszerültek elhagyni Magyarországot. 1848–49 utóéletének másik helyszíne a nagyvilág, Európa, Amerika. A fegyverletételt követően mintegy 5000-en lépték át a szomszédos török birodalom határát. Közülük több mint 3000-en még októberben visszatértek. A többiek a török hatóságok Vidinből előbb Sumlába költöztették, majd 1850. február 16-án tovább a kisázsiai Kütahyába. Az emigráció történetét mutatja be a harmadik témaegység.

A Kossuth–Görgey kérdésben fogalmazódott meg: ki a hős? – ki az áruló? A szabadságharc leverése után Görgey Artúr lett az áruló, s a közvéleményben a szabadságharc legnagyobb formátumú katonai egyénisége hosszú időn át Kossuth negatív alternatívája lett. Görgey matuzsálemi kort megélve, 1916-ban halt meg, s bár még életében „rehabilitálták”, személye körül – politikai kurzusoktól függően – egészen maig dúlnak a viták. A szabadságharc e két nagy formátumú személyisége egy blokkban szerepel a kiállításon.

Ugyanilyen fontos téma a dualizmus korának forradalom és szabadságharc kultusza: honvéd egyletek, a szabadságharc közszereplőinek sorsa, társadalmi megbecsültsége. A forradalom és szabadságharc kultuszához tartozott az egykori résztvevők tárgyi ereklyéinek gyűjtése, kiállításon való bemutatása és megőrzése is. Az egyik leghíresebb – és szerencsére maig fennmaradt – gyűjtemény az *aradi ereklyemúzeum*. Egy tárlóban az Aradi Városi Múzeumtól kölcsön kapott ereklyetárgyakat mutatjuk be.

Az 1880-as évektől jöttek divatba az emlékműállítások. '48 emlékművei kapcsán a legfontosabb helyszín természetesen a főváros. A forradalom szereplői közül elsőként – a har-

mincéves évfordulón – Petőfi kapott szobrot a pesti Dunaparton. A szobor és környezete azóta megszakítatlanul történelmi jelentőségű emlékhely. Politikai vélemények keresztüztébe került a budapesti Kossuth-szobor. Noha rögtön halála után megkezdődött a gyűjtés a költésekre, a szoborleleplezésre, egészen megváltozott körülmények között csak 1927-ben kerül sor. Elkészült viszont a Kerepesi temetőben a sír fölé emelt Mauzóleum.

Élt '48 hagyományainak egy intímabb vonulata is, ami megmaradt az otthonok falai között: a szobák falán, polcokon, szekrényekben hajdani harcosok, apák és nagyapák féltett ereklyéit őrizte a család, bekeretezve a szétdarabolt zászló foszlányát, a megfakult régi honvéd sapkát, atillát, egy vitézkötést, igazolványt, egy-egy kitüntetés, adományozási okiratot – a „nagy idők” kis emlékeit. De bekerültek az otthonokba a művés albumok, a népies olajnyomatok a haldokló Petőfiről, a búcsúzó Kossuthról, az aradi tizenhármakról, gicces vásári termékek, poharak, tányérok, jelvények 48-ra utaló legkülönbözőbb feliratokkal, a ponyvairódalom termékei. Ezekből nyújtunk át egy csokorra valót a kijárat melletti nagy vitrinben.

Külön története van a március 15-éknek. Pest népe – az itáliai események hatására – először 1860-ban választott magának ünnepet. A hatalom a tömegbe lövetett. Ez volt az első igazi demonstráció, amelynek később oly sok folytatása lett. A Kiegyezés után az állam nem vállalta az ünnepet, s az ötvenedik évfordulón is csak április 11-ét, a 48-as törvények szentesítésének napját nyilvánította nemzeti ünnepé.

1848-ról az igazi állásfoglalás csak a nyolcvanadik évfordulóra született meg. Klebelsberg Kunó javaslatára megszületett a március 15-ét nemzeti ünnepé nyilvánító 1927. évi XXXI. és „Kossuth Lajos örök érdeméről és emlékééről” szóló XXXII. törvénycikk. A törvénykezéshez kapcsolódva 1927. november 6-án avatták fel a Parlament előtt Horvai János sok vitát kiváltó, ma már nem látható Kossuth-szobrát.

1945 után a megváltozott értékrendben megváltozott '48 megítélése is. Egy igen rövid periódusra 1848 megint a nemzeti összefogás jelképe lett. A kommunisták azonban, ahogy a hatalmat, úgy egyre inkább '48-at is maguknak sajátították ki. A töretlen hitelű Petőfi és Kossuth mellé új szimbolikus személyiséget emeltek a nemzeti mitológiába a régi március hajdani főszereplői közül, Tánácsics Mihályt. A centenáriumi ünnepségeit már egyértelműen ez a jelképrend uralta. A történelmi hősökkel egy sorban egyre gyakrabban tűnt fel Rákosi. A forradalmiság szellemében lebontották a Parlament előtt Horvai csüggeteg Kossuth szobrát (a mellékalakok ma Dombóvárrott lát-

hatók), és helyébe egy optimista, rohamra kész munkásokkal, parasztokkal, diákokkal körülvett népvészér Kossuthot mintázott meg a korszak híres szobrászművésze, Kisfaludi Stróbl Zsigmond.

1848–49 céljai és hagyományai legigazabb és legtisztább formájukban 1956 októberének forradalmában éledtek újjá. Az új forradalomban a régi forradalom és szabadságharc is a maguk tiszta formájában jelentek meg. A célok összecsengenek '48 márciusának jelszavaival; a szimbólumok: a Kossuth-címer, a nemzeti színű karszalag, a búzakalászos-kalapácsos Rákosi-címtől megtisztított nemzeti zászló egyértelműen utalnak 1848-ra. Kísérőtiesen hasonlítanak a következmények is: a leveretés, a megtorlás, az idegen csapatok, a kivégzett mártír miniszterelnök, a többi kivégzett forradalmár, a bebörtönzések, az emigrációs sorsok. Ennek a párhuzamnak a dokumentumai láthatók a következő tablón.

Az új kommunista rezsim félt '48 szellemiségétől. 1956 decemberében rendelettel adták vissza március 15-e rangját, 1957-ben már visszavonták. Az 48–49-es szabadságharc emléknapja a hivatalos Magyarországon több mint három évtizedre ismét lefokozott és egyre fáradtabb ünnepé lett. Epizód a nemzet tavaszai sorában, s kezdő ünnepe a nem kis történelmi ízlésficammal megkonstruált „Három Tavasz” ünnepsornak. Megmaradt ugyanakkor jelképnek és igazi ünnepnek a rendszerrel szemben állók számára. Így érkezünk el 1989. március 15-éhez, amikor a meggyengült hatalom elleni impozáns tömegdemonstrációk zajlottak Magyarország városaiban. E tüntetés budapesti képeivel zárul a kiállítás.

* * *

Egyszer majd biztosan történészi feldolgozásra érik ez a 150. évfordulós ünnepsor s vele a Hadtörténeti Múzeum kiállítása, mint egyik fejezete 1848–49 változatokban igen csak bővelkedő utóéletének. Kiderül majd, hogyan emlékeztünk 1998–99-ben nemzeti történelmünk eme meghatározó kollektív élményére, hogyan aktualizálódtak a mának címezve az akkori történészek, milyen volt a hivatalos reprezentáció, hol volt a helye és mi volt a szerepe a „hivatalos központi kiállításnak” az évfordulós múltidézésben.

Ám addig is: a rendezők (Bacsoni Tamás, Kedves Gyula, Kottra Györgyi, Ságvári György) megtiszteltetésnek veszik, ha kollégáik megmérettetésre és kritikára érdemesítik nagy műgonddal összehozott „szellemi gyermeküket”.

Márciusi ifjak

Körmöczy Katalin

A Magyar Nemzeti Múzeum a *Márciusi ifjak nemzedéke* című kiállításán 1848. március 15-ének, „Petőfi napja”-nak eseményei elevenednek fel. Petőfi és Jókai közös belvárosi lakásától a „Nemzeti dal” kéziratával indulnak az ifjak törzshelyére, a Pilvax kávéházba, hogy a bécsi forradalmi hír után megcsinálják a vér nélküli magyar forradalmat.

Az emlékkiállításon bemutatásra kerül Petőfi francia forradalmárok képmásaival díszített falú szobája, a Pilvax kávéház s abban a közvélemény asztala, Landerer és Heckenast nyomdájában a nyomdaprés a frissen kinyomott „Nemzeti dal”-al és a 12 ponttal, a Nemzeti Múzeum lépcsője és kertje, a Nemzeti Színház színpada az esti Bánk Bán előadásában Egressy Gáborral, s a Jókai mellé kokárdát tűző Laborfalvi Rózával, a pesti Dunapart a hajókikötővel, ahova naponta érkeztek a hírek Bécsből és Pozsonyból, s ahol a márciusi ifjak a Pestre érkező első felelős független magyar kormány tagjait köszöntötték.

Pest márciusi forradalmának hőse az a pár tucat huszoneves, akiket a magyar történelmi emlékezet, a történettudomány és az irodalomtörténet a márciusi ifjaként tart számon. Pár kivételtől eltekintve nem nemesi származásúak, de nagyhírű iskolák, kollégiumok és tanárok tanítványai és önképzőkörök tagjai voltak és az 1840-es években jelentkező magyar polgári értelmiség legjobbainak bizonyultak.

„Bizonny csupa szegény ördögök voltak ezek, – írta róluk Mikszáth Kálmán – a hórihorgas Pálffy Albert, ki a Magyar millionair-rel csinált magának egy kis nevet, rendszerint nem vacso-

Egressy Gábor (1808–1866) – Gábor Egressy

Bulyovszky Gyula (1827–1883) – Gyula Bulyovszky

rázott, mert arra nem tellett, ... a jó köpcös Degré latákiákat szívatott alakjaival, és fácánpecsenyét, osztrigát etetett, de ő maga is kispörkölteken táplálkozott a Lucinusnál.

Társadalmi és irodalomtörténeti vonatkozásban e csoportosulás jelenléte és tevékenysége az 1840-es évek közepétől tapintható ki az egyre inkább nemzeti és polgári jelleget öltő Pesten. Az irodalom megreformálása mint cél és mint eszköz szerepelt gondolkodásukban. A francia forradalom történetét bibliaként forgatva készültek a társadalmat formáló szerepre. „Franciák” voltak valamennyien, Jókai így idézi ezt fel: „Petőfi Bérangert imádtam, én Hugo Victorban találtam eszményképemet. Pálffy Albert volt a Sue Jenőnk, Degré a Paul de Kochunk, Irinyi Józsi a Girardin Erikük, Pakh Albert a Jules Janinunk.”

A nagy nap eseményeit az ifjak egykorú feljegyzései, naplói, tudósításai és visszaemlékezései őrizték meg. Petőfi pár nappal korábban a párizsi forradalom hírére tért vissza Veszprémből Pestre, s már papírra vetette a „Nemzeti dal”-t. Közben Szendrey Júlia nemzeti színekből főköttöt varrt kézimunkaasztalánál. Bulyovszky, Irinyi, Irányi, Vasvári az Ellenzéki Körben szervezkedett, Degré március 15-én a hajnali órákban érkezett Pozsonyból Pestre. „Mogorva idő s nyirkos hideg volt; az eget szürke felhők borították, s a földet hóvíz lepte el. És én mégis oly barátságos színben láttam mindent! ... élvezni fogom a Nemzeti Kör szellemét, visszakérülök ahhoz a kedves kerek asztalhoz, hol kifogyhatatlan a kedély” – emlékezik Degré.

Youth of March

In the exhibition of the Hungarian National Museum events of the ‘Day of Petőfi’, 15th March 1848, are revived. The ‘bloodless revolution’ is hall-marked by Sándor Petőfi, Mór Jókai, Gábor Egressy, Pál Vasváry, Gyula Bulyovszky, and some other young men with age of twenty-or-so years who fought for independence with the ‘12 Points’, the ‘National Song’, a festive play in the National Theatre, etc. The occurrences of the great day are displayed by diary remarks, notices, articles, and remembrances, contemporary photos, objects and interiors in the exhibition, and by vivid citations and enthusiastic reports here in the article.

„...Forradalmi napjaink egyikén Vasvári Pál, a mozgalom egyik leglelkesebb vezére, a fiatal-ság gyűlhelyén ... tömérdek sokaság előtt többi közt következőket beszéle el: március 15-én reggel Jókai szobájában (mit egy ebédlő választ el Petőfi szállásától) nagy búsan ültek, s az európai mozgalmakról értekeztek Jókai, Petőfi, Vasvári s Bulyovszky Gyula. ... Petőfi magasztos költői eszmékbe merült, Bulyovszkyt sötét gondolatok lepték el, Jókait a jövő gondjai vették körül, Vasvári keblében remény éledezett... Jókai kérdé: Hátha ágyúk durrogását halljuk, mit fogunk csinálni? – Erre Vasvári, ki Petőfi törbotjával, melynek tartalmáról azonban állítólag mit sem tudott, játszadozott, a tört hirtelen kirántva falnak hajítá, s az Bécsnek irányában fúródott a falba! Mindnyájan elbámulának, úgymond, e véletlenül, melyet szerencsejelnek tartván elhatározták magukat a nehéz kezdetre.”¹

„Lelkesedéssel és a sors iránti bizalommal mentünk vissza a kávéházba mely már tele volt ifjakkal. Jókai a problémációt olvasta föl, én Nemzeti dalomat szavaltam el, mind a ket-tő riadó tetszéssel fogadtatott.” – szövik a történet szövegét tovább Petőfi naplójának sorai. Már az előző nap feljegyezte a költő március 15-nek nagy feladatát: „Logikailag a forradalom legelső lépése és egyszersmind fő kötelessége szabaddá tenni a sajtót ... azt fogjuk tenni! a többi az istenre bízom és azokra, kik rendelve vannak, hogy a kezdeteket folytassák; én csak arra vagyok hivatva, hogy az első lökést tegyem. Holnap ki kell vívunk a sajtósza-

badságot! és ha lelövődöznek? isten neki; ki várhat ennél szebb halált?”²

Egressy Gábor sorait idézzük: „Egy rövid óra múlva megjelenik a nyomda ajtajában Irinyi, hozván a kinyomott program legelső példányát, a börtönéből kiszabadult szellem legelső szülöttét, a szabad sajtó legelső művét e honban.”³

A vér nélküli forradalom történetét most szőjük tovább Jókai Mór szavaival. „A déli harangszó egy óráig félbeszakasztotta a mozgalmakat s ekkor gyülekezethelyül a nemzeti múzeum tere tűzetett ki. Az eső szüntelen esett. Jó jel! – mondá a nép – Párizsban, Palermóban és Bécsben is esett, mikor a nép jogait követelte. Délután a múzeum terén összegyűlt nép elhatározá a városházára menni, s ott a polgári kart és városi tanácsot az egyesülésre s kívánatai aláírására felszólítani. ... kívánata teljesítésére átment Budára, s a helytartósági épület udvarán zászlója körül gyűlve állhatatosan állt jogai kívánata mellett...”⁴

A nap estjén Petőfi naplójának lapjain a sikert így örökitette meg: „A nagyméltóságú helytartótanács sápadt vala és reszketni méltóztatott, és öt percnyi tanácskozás után mindenbe beleegyezett. A katonaságnak kiadatott a tétlenség iránt a rendelet, a cenzúra eltöröltetett. Stancsics börtönajtaja megnyílt.”²

A Nemzeti Színház műsorát megváltoztatva ünnepi estet rendezett, a Bánk bánt tűzte műsorra. Jókai Mór emléksorait idézzük: „A színház oltár volt ma, a közönség színe volt jelen ünnepi arcokkal, ünnepi ruháiban; a nemzeti kokárda volt minden férfi, minden nő kebelére feltűzve, középen a háromszínű zászló. Ezalatt a nép a megszabadított Stancsics kocsiját önkezeivel vonvá át Budáról a színház teréig, bevonult a színházba, mely mindenki számára megnyitott... A zenekar fölvaltva a Rákóczi indulót, Marseillaise-t és Hunyadi László szebb helyeit hangoztatá. Később Egressy Gábor szavalá el Petőfinek fenn kitett

költeményét, – a Nemzeti dalt – a nép ezreinek harsogó esküvése mellett.”⁴

A kivított szabadsajtó harmadik napján, március 17-én a Pesti Hírlap értékeli a nagy nap eseményeit: „A figyelmes szemlélődő pedig ki e nap eseményeit látta, meggyőződhetett, miként e nép meg van érve a szabaddabb intézőkre, hogy e fiatalabb nemzedék megérdemli, hogy azon szebb jövő örököse legyen, melynek kivívásában oly elvitázhatatlan dicső részt vón.”

Irodalom

1. Birányi Ákos: Pesti forradalom, március 15–19. Hiteles adatok nyomán.
2. Lapok Petőfi Sándor naplójából, 1848. március 14–15.
3. Egressy Gábor: Képek a pesti forradalomból március 15-én
4. Jókai Mór: Forradalom vér nélkül, 1848.

Egy pesti iparos-kereskedő cég hagyatéka a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban

S. Nagy Anikó

„A régi Belváros kopott, de hajdani méltóságát őrző bérházában lakik Szabóné Regőczy Erzsébet, tengernyi családi irat és emlék között. A műszerézmesterséget a múlt század közepétől művészi fokra emelő idősebb Dreher Ignác és családja szellemi és tárgyi hagyatékát őrzi. Az élénk, kortalanul filigrán dedúnoka körül megrikkult a dokumentumok rengetege, mert a legbecsesebb darabokat odaadta a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum tegnap megnyílt kiállítására.” – írja a Népszabadság, 1997. december 5-i száma.

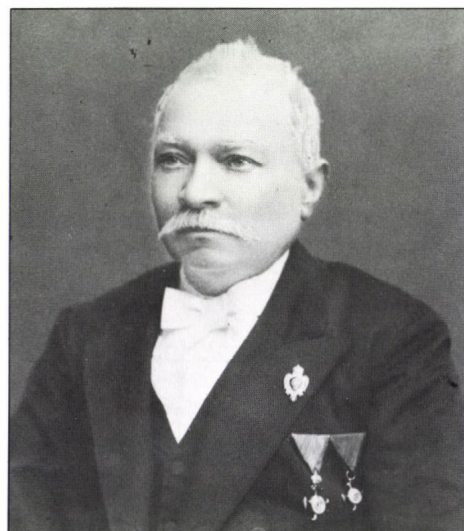
„Születésem óta itt élek, a Belvárosban, itt is születtem, mégpedig abban az épületben, ahol a család üzlete volt, a Kossuth Lajos utcában” – emlékezik a dedúnoka. „Nagymamám nagyon sokat mesélt nekem a régi időről, s talán mert mindig gyűjtögető gyermek voltam, idővel rám bízta a családi ereklyék őrzését. Engem még úgy neveltek, hogy hallgassak az öregekre, ők pedig értették, hogy kiválasszák: ki a legalkalmasabb az ilyen feladatra.”

Szabóné Regőczy Erzsébet múzeumunkat

választotta. Az „Egy pesti iparos-kereskedő cég fénykora (1845–1913)” című kiállítás megrendezésével lehetőség nyílt arra, hogy az orvosi műszereket, késeket, mezőgazdasági és kertészeti eszközöket gyártó és árusító „Dreher Ignác és Fia” cég hagyatéka a közgyűjteménybe kerüljön, közkinccsé váljon.

A mintegy ezer darabos emlékműanyag iparos-kereskedelmi- és művelődéstörténeti tárgyakkal és dokumentumokkal gazdagítja új és legújabbkori történelmünket. A 19. századi pesti ipar és kereskedelem eddig kevésbé ismert területén reprezentálja az iparosodást és a polgári kultúra elterjedését a fővárosban.

A külföldről, elsősorban az osztrák és német tartományokból bevándorolt vagy ott tanult iparosoknak az iparfejlesztés és a polgári kultúra elterjesztésében fontos szerepe volt. A vas-, gép- és szerszámgyártás új, a polgárosodással és az életmódváltozással kapcsolatos iparágakkal és kereskedelmükkel bővült. Dreher Ignác meghatározó egyéniség volt az orvosi műszerkészítés meghonosításában.

Id. Dreher Ignác (1821–1886) – Ignác Dreher Sr.

The bequest of an artisan and commercial firm in the Hungarian Museum of Commerce and Catering

Mrs. E. Regőczy Szabó, great-granddaughter of Ignác Dreher, donated about one thousand objects from the family bequest to the museum for an exhibition about the manufacturer-trader history of the 19th century in Pest. The „J. Dreher & Son” firm produced and distributed surgical instruments, agricultural and gardening implements, knives, scissors, etc. It represents a successful company flourished at the turn of the century, which appeared at the most famous world expositions and won several awards. The exhibition displays the history of the Dreher family and its successful industrial activities through a series of interiors including a store and a workshop, where contemporary photos, personal belongings, memorial leafs, etc. recall the everyday life of a vanished manufacturer era.

A Kossuth Lajos utcai üzlet
The shop in the Kossuth Lajos street

A család Bajorországból származott. Hagyományuk szerint rokoni szálak fűzték őket a sörgyáros Dreher Antalhoz. A 18–19. század fordulóján érkeztek Magyarországra. A cég-alapító már Pesten született 1821-ben. (Megemlítjük, hogy apja a Nemzeti Múzeum Természeti Táránál szolgált az 1840-es években.) Mesterségét céhes keretek között sajátította el a pesti Junk Christian sebészeti műszerkészítőnél. Vándorkönyve szerint Bécsben és Hütteldorfbán tökéletesítette tudását. A gyár-alapítás szabadsága lehetővé tette, hogy 1845-ben Stáció (Baross) utcai házában még legényként önálló műhelyt (gyárat) rendezzen be: „*azaz olly intézetet, mellyben ugyanazon iparkészítménynek előállításához szükséges minden részlet munkák egy fővezérelt alatt készítettnek.*” (1840. XVII. tc.) Műhelye képét üvegnegatívok őrzik. Az utódok megmentették az első satut, illőt, és jónéhány egyszerű szerzámot. A Pesti Polgári Orvosi Műszerkészítő Céh 1847-ben fogadta mesterré. Ekkor nyitotta meg üzletét a Hatvani utcában az akkori orvosi egyetem szomszédságában. Összeállította első, még kézzel írott sebészeti eszköz árjegyzékét, mely ma már különleges kereskedelemtörténeti ritkaság.

A szabadságharc idején boltját csak rövid időre zárta be, mert 1849. június 24-én kelt felvételi bizonyítványa szerint a „nemzeti őrsereg tűzér karánál” szolgált!

Dreher Ignác számos pesti és vidéki megrendelése mellett az orvosi egyetem rendszeres szállítója volt. A hagyatéknak legbecselesebb dokumentumai közé tartozik Semmelweis Ignác (1857) és Balassa János (1847) császári királyi orvosprofesszorok tanúsítványa kiváló készítményeiről, és az „*egyetemi orvosi műszerkészítő*” cím viaszpecsétetes adományozó levele 1870-ből.

Széles látókörű üzletember volt. Felismerte a gazdasági kiállítások jelentőségét. Részt vett (majd később fiai is) kora szinte valamennyi hazai és külföldi kiállításán és sok oklevelet, érmet, elismerést kapott. (Pesti virágkiállítás 1853; Magyar Kertészeti Társulat Kertgazdasági Kiállítása 1859; Országos Terménykiállítás 1862; Nemzetközi Sebészeti Eszközkiállítás, London 1871; Frankfurt 1883; Kecskeméti Országos Iparmű Kiállítás 1872; Bécsi Világkiállítás 1873; Párizsi Világkiállítás 1878; Budapesti Általános Kiállítás 188; Millenniumi Kiállítás 1896.)

A hagyatéknak szereplő mind a 20 érmét kiállítottuk. (Az első, 1853-ban kapott jutalomérem ehető csokoládé hasonmását meg is vásárolhatják a látogatók!) A harminckilenc oklevélből helyszűke miatt válogatni kényesztültünk.

A királylátogatás (1892) emléklapja
Commemorative scroll about the royal visit (1892)

Mind a kemény munkában, mind a sikerekben osztozott fiaival is. Károlyt 1874-ben fogadta társul. Ekkor alakult meg a „Dreher Ignác és Fia” társas cég. Ez olvasható a ránk maradt üveg cégtáblájukon is, amely évtizedeken keresztül gondosan becsomagolva lapult egy szekrény alatt. Károly inkább kereskedő volt. Sok külföldi kapcsolatot létesített, a belgrádi királyi udvar szállítója lett, a szerb koronás aranyéremmel tüntették ki. Ifjabb Ignác a gyártásban tűnt ki. Bizonyítványa szerint a mesterséget az „*atyai műhelyben*” sajátította el. Mestermunkáját és mintarajzát a műhely enteriőrben állítottuk ki.

A ránk maradt sebészeti szikék, fogók, csontfűrészek mellett mezőgazdasági és kertészeti eszközök, kések, ollók illusztrálják a Dreher cég széleskörű tevékenységét. A mára elfelejtett vagy különleges tárgyak (pl. rózsaszedő ollók) használatához árjegyzékei adnak segítséget.

Eddig úgy tudtuk, hogy a rugós zsebkest a svájciak találták fel az 1890-es években. A hagyatéknak meglepetése a „*Dreher féle patent kés*” 1885-ben Budapesten és Bécsben kelt szabadalomlevele. Tömeges gyártását Dreher Ignác halála (1886) után fiai kezdték meg. Közöttük különlegesség a 23 ágú, gyöngyháznyelű példány. Készült egy százágú is, de sajnos nyoma veszett.

Számos tárgy és dokumentum bizonyítja, hogy a kis létszámú cég virágkorát a századforduló idején élte. Ismerték Európa-szerte. Számos külföldi céggel álltak kapcsolatban, – tengerentúliakkal is. Legjelentősebb üzleti partnerük a J. A. Henckels solingeni acélárugyár volt. A két testvért együtt látjuk megörökítve azon a reklámként is használt emléklapon, mely a koronázás jubileuma alkalmából (1892) a városligeti Iparcsarnokban megrendezett virágkiállításról készült. Ferenc József látogatását ábrázolja a Dreher-stand előtt.

Fivére halála után, 1899-től az ifjú Ignác egyedül folytatta a munkát. A Ferenc utcában új gyártelepet létesített. Érmét nyert az 1900. évi Párizsi Világkiállításán. A lebontott bolt helyén emelt új épületben impozáns üzletet rendezett be. Nagyszabású terveit korai halála (1913) hiúsította meg. Az I. világháború pedig a cég sorsát is megpecsételte...

A hagyatéknak enteriőrökkel mutatjuk be, amelyek közel hozzák a 19. századot, „újratelemeljük” a hajdani műhelyek és boltok légkörét. Bepillantást engednek egy pesti polgárcsalád életébe is. A bútorok, képek, a jegyajándékként vásárolt carrarai márvány mellszobor, a személyes tárgyak mind-mind színezik a róluk alkotott képet, melyet az élő emlékezet is hitelesít. Ily módon tudtuk meg például, hogy a dúsan faragott „szalonszékény” készítője Rottenbücher János (ifj. Dreher Ignác apósa) műhelyében szívesen foglalkoztatott a mesterség iránt érdeklődő, ügyes-kezdő, fiatal állástalan színészeket! Ők segítettek pl. a Dreher-család bútorain lévő faragások elkészítésében is.

A kiállítás színfoltja a „játéksarok”. A műhelyükben a gyerekek számára készült tűzhegyek és gesztenyesütők, a népszerű francia babák, babaedények, homokozóformák, társasjátékok, mesekönyvek stb. nemcsak a cég-alapító unokája, Dreher Elza gyermekkorát, hanem általában a századfordulót is idézik. A kétféle méter fenyőfa korabeli karácsonyfadíszei csodáival határos módon maradtak ép-ségben 1944. karácsonyán a bombatalálatot ért Sörház utcai lakásukban.

E gazdag családi hagyatéknak közreadásánál a rendezés célja nem csupán nosztalgikeltés, hanem üzenet közvetítése: az emléktárgyaknak példája, hogy a hagyományörzés, a hagyományfolytatás első láncszeme elődeink munkájának megbecsülése. ■

Hol volt, hol nem volt...

Baba- és játékiállítás

Moskovszky Éva

Hol volt, hol nem volt... volt egyszer egy gyermekkor, amelybe azok, akik már régen kinőttek belőle, örökre visszavágyznak. Ha eszükbe jutnak az egykori karácsonyok, nem arra emlékeznek, hogy jegyre adták a húst, hogy sorba kellett állni narancsért, hogy a szaloncukrot lábában főzték – vagy ha fel is idézik, ez is csak kedves emlék már: A baba új ruhát kapott, és olyan volt, mintha vadonatúj lett volna, a kis favonatot édesapa barkácsolta. Amikor megszólalt a csengő, a gyertyák fényében először a régi, kedves, karácsonyi énekek hangzottak fel, csak aztán nyúltak a gyerekek ajándékaikhoz. Azoknak a régi gyertyáknak a lángja most is megmelegíti szívünket, ha végigjárjuk a székesfehérvári Szent István Király Múzeum karácsonyi baba- és játékiállítását. Sokfajta fiú- és lányjátékot látunk, a legrégebbek kétszáz évesek, de a zömük a múlt század vége felé, századunk első felében készült. A közös nevező a karácsony: hasonló játékokat kértek a Jézuskától szüleink, nagyszüleink, dédszüleink. A kedves kis tárgyak magyar múzeumok és magángyűjtők tulajdonai, de a kiállítás hírére székesfehérvári polgárok is kölcsönadták régi családi játékaikat, könyveiket.

A karácsonyi ünnepkört a gyerekeknél a Mikulás vezeti be, amely itt egy behavazott fehérvári utcába robot. A régimódi, csomagszállító zöld postakocsi bakján krampusz ül, a földön a jóságos püspök osztogatja a baba-gyerekeknek a játékokat, a zsákokcákba rejtett édességeket. Kissé távolabb három krampusz dugja össze a fejét, ők nem veszik ki a részüket az ajándékozásból. Külön kis üveg-szekrényben fekszik a szőkefűrtű viasz-Jézuska; ha felhúzzuk a jászolban rejlő szerkezetet, karácsonyi muzsika csilingel. Két angyalkát is látunk, ahogy leereszkednek az égből a babaotthonokban. A kislány-látogatók először biztosan a babaparádét nézik. A legtöbb baba 1890 és 1920 között született, alvó szemű porcelánfejűk van és díszes ruhájuk; egyiknek még az eredeti doboza is megvan. Kis vitrinben foglal helyet a kiállítás legrégebbi babája, egy biedermeier dáma, fényes, mázas porcelánfejű és bőrtesttel. Mellette babafejek – egyikükhöz bőr- vagy kelmetest illik, a másikhoz papírmásé test.

Századunk negyvenes-hatvanas éveinek babáival is találkozunk. Négy baba, meg egy

Piroskát kerülgető farkas képviseli egy 93 éves, Angliában élő magyar művészasszony alkotásait. Mészáros Anna minden babájának lelke van.

Külön asztalvitrinben láthatók a csöpp babák, amelyek a babaszobákat népesítették be; némelyiküket karácsonyi, húsvéti bonbonos dobozra fektetve ajándékozták nagyobbacska lányoknak. Két automata babát is bemutat a kiállítás, egy hegedülő fiúcskát idomított uszkárkutyájával, és egy rózsaszín párnán fekvő babahölgyet, „aki” felhúzva muzsikál és mozog. Két régi babakonyhába is belepillanthatunk: az „igazi” kis tűzhelyeken zománcos edények, a falakon vörösréz sütőformák vagy kék-fehér porcelán konyhai felszerelés. A századforduló szecessziós stílusa is feltűnik egy hálószoba és egy ebédlő-sarok bútorain. Egy-egy magányos bútordarab finom kivitelét csodálhatjuk meg: a kétszáz éves fém- és gyöngyházberakásos lakk-lapocskákkal díszített kabinetszekrényt, és a száz évvel későbbi, faragott ebédlőkredenceket. Egy egész babacsalád – apa, anya és három gyermek – karácsonyozik egy kétarasnyi hosszúságú babaszobában, piros plüssbútorok között. Még a babák is babát kaptak a Jézuskától és gyufaszkatulyába férő babaszobát.

A bababútorokhoz babaedények illenek. Egy csodaszép, bécsi porcelán kávékészlet a 18. század végéről túlélte az idők viharait. A szerényebb babaotthonok porcelánszervizei is finoman kidolgozottak.

Egy tárlóban fonott kasú parasztszekeret hűz két faragott ló. Egy kolozsvári ezermester műve 1898-ból. A szekér mellett áll Göre Gábor, a kövér falusi bíró és keszeg barátja, Durbints sógor. Ismeretlen iparművész „tesztelte meg” Fejér megye szülöttének, Gárdonyi Gézának annak idején nagy sikert aratott humoros regényalakjait.

A papírbabák kis helyet foglalnak el, pompás ruháikat mosni-vasalni sem kell. A biedermeier hölgy a 19. század derekáról megőrizte teljes ruhatárát. A századforduló legnépszerűbb papírbabái, kisgyermek és mesebeli hercegek-hercegnők a londoni Truck apótiól kerültek ki.

A fiúk karácsonyi kívánságait teljesítette a kis vár, ólomkatonákkal, az építőjátékok és az óraműves kivonat. A parasztudvarral, álla-

Játéksarok a Dreher-gyűjteményből
The nursery corner from the Dreher-collection

“Once upon a time....”

The King (Saint) Stephen Museum in Székesfehérvár opened a doll and toy exhibition at Christmas, which then moved to different places in the country (at present it can be seen in Dunaújváros). The exhibition displays numerous toys for girls and boys (dolls, doll rooms and kitchens, castles, tin soldiers, building bricks, trains, games, etc.). The majority of them were made at the end of the last and at the beginning of this century and they are all related to Christmas. Our parents, grandparents and great-grandparents all asked Father Christmas to bring them similar toys!

tokkal fiúk-lányok egyaránt játszottak, a bécsi papírszínház előadásai pedig az egész család gyönyörködött. Goethe, Stevenson, a Mann-fivérek, Kosztolányi Dezso szívesen emlékeztek vissza gyermekkori játékszínházaiakra.

A hosszú téli estéket társasjátékok vidították fel, amelyekben – különösen karácsony táján – a szülők is részt vettek. Székesfehérvári családok adták kölcsön az egyik asztalvitrin könyveit: meséket, gyermekregényeket, amelyek oly sok boldog órát szereztek abban a tv-előtti világban.

Meghívtuk a kiállításra a „régimúlt karácsonyok szellemét” is Dickens Karácsonyi énekéből. Harangkongás, csengőcsilingelés, ének-szó kíséri, a betlehemi csillag és a gyertyák fénye világítja be, körülötte pecsenye és kalács, forralt bor és puncs, sültalma és narancs, meg fenyő- és viaszgyertya-illat lebeg. Tanítson meg ő minket arra, hogy a karácsonyt mégsem a pompás ételek és drága ajándékok teszik, hanem a kedélyes, családi hangulat, és a szeretet. Mindenek fölött a szeretet. ■

A kiállítást tovább vándoroltatják (a szerk. megjegyzése).

Lásd még: Borfő 2. – See also: Cover 2

Nemzetközi kapcsolatok

A holland-magyar múzeumi együttműködés

A holland-magyar múzeumi együttműködési program keretében 1993 óta több mint 60 magyar múzeumi szakember vett részt különböző továbbképzéseken, múzeumi menedzsment munkakonferenciákon. Nagy többségük jelen volt az 1997 októberében, Szentendrén rendezett értékelő, záró találkozón. Találkoztak az ugyanekkor megrendezett CEICOM (Central European – ICOM Group – Közép-európai Múzeumok ICOM Csoportja) konferencia résztvevőivel, valamint eszmét cseréltek arról, hogy a jövőben mely területen képzelhető el további együttműködés. Ennek alapján a Pulszky Társaság holland-magyar múzeumi menedzsment munkacsoport tagjai és a Holland Múzeumi Szövetség képviselői a találkozót követően egy tervezetet állítottak össze, melyet megküldtek a két múzeumi szervezetnek, illetve a két minisztériumnak. A rendezvényen részt vettek a két ország múzeumi egyesületeinek és illetékes minisztériumainak képviselői, a holland nagykövetség másodtitkára, valamint a képzéseket vezető holland kollégák. Az alábbiakban két, a találkozón elhangzott értékelést közlünk.

Alkalmazkodási képesség és kölcsönös tisztelet¹

Manus Brinkman²

A holland vállalatok kedvenc kifejezése manapság az alkalmazhatóság. Azt jelenti, hogy a dolgozó nem lehet biztos abban az állásban, amit betölt. Nem arról van szó, hogy bárkit csak úgy találomra ki lehet rúgni, hanem arról, hogy az embereknek alkalmazkodniuk kell a gyorsan változó helyzethez. A vállalatok és a szakszervezetek által kötött megállapodás szerint a vállalatnak joga van megkövetelni alkalmazottaitól, hogy állást és munkakört változtassanak. Az alkalmazottak kötelesek tanulni, továbbképezni magukat; ha nem hajlandók erre, akkor nem számíthatnak új és jobban fizetett állásra. Ez a dolgozóknak és a vállalatoknak egyaránt megfelel. Az előbbieket rugalmasságot ígérnek, az utóbbiak pedig cseré-

be munkahelyet. Nincs többé tehát egész életre szóló állás, de helyébe lép az egész életre szóló munka. És mindaddig, amíg így marad, mindenki számára jobb boldogulást jelent.

Természetesen ez optimista álláspont, mert a valóságban mindez nem tudja megakadályozni, hogy egy vállalat tönkremenjen vagy termelékenyebbé váljon, ami viszont álláshelyek elvesztésével jár. Az elképzelés azonban elvben jó, s az egyik lehetséges módszer arra, hogy az országok fenntartsák versenyképességüket, meg a társadalombiztosítási rendszert is. Mindenütt egyre nagyobb figyelem irányul erre a feladatra: hogyan maradhatunk versenyképesek és alkothattunk ugyanakkor szociális és humánus társadalmat. Tekintsünk Dániára, az új példára, ahol alacsony az államadósság, a cégek rendkívül versenyképesek, a keresetek magasak, a jóléti állományt nem számolták fel teljesen, vagyis más szavakkal: „a létező világok legjobbjika”.

Az „alkalmazhatóság” jelensége nem korlátozódik a vállalatokra, bár ők ebben is, mint annyi mindenben, elől járnak. Megjósolhatjuk, hogy mindez megtörténik a múzeumok világában is. Egy múzeum alkalmazottjának régebben, de még ma is, egész életre szóló az állása, legyen bár igazgató, muzeológus vagy múzeumpedagógus. Minden évben kap az ember egy kis fizetés-emelést, amíg el nem jut egy pontig, ott azután megáll. Sok embernek tetszik ez a megoldás; nem kell aggódniuk a jövő miatt, a fizetés mindig garantálva lesz. A muzeológus örökre muzeológus, a múzeumpedagógus pedig örökre múzeumpedagógus marad. Persze, néha van egy kis változás: mondjuk egy muzeológus eléri a nyugdíjkorhatárt és egy fiatalabb lép a helyére, sőt, olykor még az is előfordulhat, hogy a múzeumpedagógus kapja meg a muzeológusi posztot.

Mindez azonban meg fog változni. A holland múzeumok igazgatói közül sokan beszélnek a változás szükségességéről. Azt akarják, hogy alkalmazottaik rugalmasabbak legyenek. Például, hogy egy muzeológust két múzeum alkalmazhasson; hogy „csapatban” működjenek a muzeológusok, s ez megosztható legyen a múzeumok, sőt egyetemek között. Azt akarják, hogy múzeumpedagógusaik menjenek PR-t és marketinget tanulni, és így tovább.

Nemrégiben az angliai Norwich-ben részt vettem egy, a múzeumok vezetésével foglalkozó

programon, ahol másról sem esett szó, mint arról, milyen új szempontokkal lehet vizsgálni a múzeumok hagyományos funkcióit és alkalmazottait. A Victoria and Albert Museum egyik muzeológusa, akit előadónak hívtak meg, sírásra fakadt, mert úgy érezte, többé senki nem veszi komolyan a muzeológus munkáját. Nagyon határozottan szót emelt a muzeológus szakma újjászülését mellett.

Miért mondom mindezt el? Azért, mert nagyon sok köze van ahhoz, hogy mi, magyar és holland múzeumi szakemberek több formában is együttműködjünk. Mert sok köze van a változáshoz. A holland múzeumi szakemberek nem érzik magukat biztonságban, mint ahogyan a magyarok sem (és ha nem így lenne, biztosíthatom Önöket, eljön az ideje ennek is). Ez a bizonytalanság nagyon jó érzés, mert ösztönzi a változáshoz való alkalmazkodást. A jövő társadalmának – és így a múzeumoknak is – kulcsszavai a változás és az alkalmazkodási képesség. Ezek a fogalmak központi helyet kaptak a vezetéssel foglalkozó programokban (a management workshop-okon). Az egyik ilyen programon én is részt vettem Keszthelyen, és igen sokat tanultam. Adva voltak a holland tanfolyamvezetők, akik sok mindent elmondtak a vezetésről, mintha mindent tudnák is, és ott voltak a magyarok, akik még nem tudtak olyan sokat erről. Legalábbis így gondoltuk.

Felfedeztem azonban egy nagyon fontos jelenséget. Igaz, a magyar résztvevőknek sok tanulnivalójuk volt még, például hogy ne ezzel fejezzenek be minden vitát: „de ez nem lehetséges, mert egyáltalán nincs pénzünk”, vagy például hogy üzletiesebb szemmel tekintsenek a múzeumra. De felfedeztem, hogy mi is nagyon sokat tanulhatunk a magyaroktól. Soha nem láttam még a változásra és a gyors adaptációra ennyire nyitott embereket. Sokat gondoltam erről és arra a következtetésre jutottam, hogy nagyon üdvös lenne magyarokat küldeni Hollandiába, hogy a változásra és az alkalmazkodási képességre tanítsák meg a mi múzeumi szakembereinket. Sajnos azonban megjósolhatom, nagyon kevesen vennének részt a holland szakemberek közül egy ilyen műhelymunkán, mert öntelten úgy gondolják, mindent tudnak a legújabb fejleményekről, a magyarok pedig mögöttük kullognak. Igen, az arrogancia nem sok jóval kecsegtet.

Én úgy látom, hogy a Magyarországhoz hasonló országok a jövő országai. Az emberek itt a gyors változás folyamatán mennek át és kiválóan alkalmazkodnak; ezek pedig a jövő tulajdonságai. A hollandok még mindig a múlt tulajdonságaival rendelkeznek: a változás nem hoz jót, az adaptációval meg foglalkozzanak mások.

Ha Magyarország tartani tudja a változás sebességét, a belátható jövőben vezető szerepet fog játszani. Vajon hányan nevettek Japánban a hatvanas években: soha nem lesznek képesek mászt gyártani, mint egyszerű és olcsó játékokat. Emlékszem, hogy a hatvanas években milyen jó vicceket gyártottunk az ostoba japán autókról. Milyen hamar elnémultunk... és még most sem vagyunk képesek magunkhoz térni attól a halálos csapástól, amellyel a japánok sújtották önérzetünket. A japánok alkalmazkodtak egy változó világhoz, az európaiak meg nem. Azt gondoltuk, mindig minden változatlan marad, mi pedig örökre boldogok leszünk.

Engedjék meg, hogy itt is alkalmazzam ezt a párhuzamot. A holland emberek azt gondolják, ők jobban tudják és hogy mindig így lesz. Vajon meddig nevezhetnek majd?

Büszke vagyok arra, hogy ez az együttműködési program ilyen sikeres volt. Biztosíthatom Önöket, hogy kiváló embereket küldtünk az Önök országába; hogy minden tőlünk telhetőt megtettünk, hogy megoszthassuk Önökkel a tudásunkat. De kellemetlenül érzem magam, ha a fordítottjára gondolok; nekünk is tanulnunk kellene Önöktől, mégpedig többet, mint gondolnánk. A program végére értünk, és én azt szeretném, ha többoldalúan folytatnánk, vagyis olyan műhelyeket szerveznénk, amelyeken különböző országok (például Csehország, Magyarország, Dánia, Hollandia, Belgium) múzeumi szakemberei vennék részt. Olyan műhelymunkára gondolok, ahol meghallgathatnánk egymást és tanulhatnánk egymástól. Hiszen ezek mind kis országok és azt gondolom, a méret tényleg fontos, legalábbis kezdetben. Természetesen itt van az ICOM és számos bizottsága is. Nincs értelme, hogy az általuk végzett értékes munkát másoljuk. Hollandiában azonban az ICOM nemzeti bizottságának egészen más szerepe van, mint Magyarországon. Miután nálunk virágzik a múzeumi szövetség, az ICOM csak a szűkebben vett ICOM-tevékenységekkel foglalkozik, például a nemzetközi bizottságok számára találkozókat és műhelyek szervezésével, a közgyűlés előkészítésével, stb. A múzeumok érdekében végzett minden munkát – így a lobbizás, tanfolyamok szervezése a múzeumi szakemberek számára, folyóirat szerkesztése, különleges programok és számos más tevékenység, köztük a nemzetközi kapcsolatok szervezése – a múzeumi szövetség végez. Ugyancsak ez tartja fenn az ICOM nemzeti bizottsága titkárságát.

Nem azt akarom mondani, hogy a mi struktúránk jobb, mint az Önöké. Csak fel akarom aján-

lani a mi tapasztalatainkat a szakmai múzeumi szervezet terén és megtanulni Önöktől, hogyan integrálták az ICOM nemzeti bizottságát a saját struktúrájukba. Talán ez is egy lépés lehet előre a további együttműködés során. A program tehát sikeres volt és őszintén remélem, hogy továbbra is így lesz. A két múzeumi egyesület megállapodást írt alá az együttműködésről. Tegyük lehetővé, hogy ez a jövőben a gyakorlatban is megvalósuljon.

(fordította: Deme Péter)

A magyar-holland múzeumi együttműködés értékelése³

Rónai Iván

Engedjék meg, hogy most ne menjek bele az elmúlt évek együttműködési programjainak részletes felsorolásába. Mindannyiunknak tudomása van arról, hogy számos alaptanfolyamra, továbbképzésre, tanulmányútra és workshop-ra került sor a két ország szakminisztériumai, valamint a Holland Múzeumi Szövetség és a Pulszky Társaság támogatásával, és ezért szeretnék itt köszönetet mondani a szervezőknek. Inkább néhány gondolatot vetnék fel arról, hogy mi lehet az együttműködés sikerének hátterében, illetve lehet-e egyáltalán sikerről beszélni.

Úgy hiszem, hogy mindkét országban a kulturális örökség ápolása, a múzeumok és szerepük értékelése a közvéleményben fontos helyet foglal el. Ugyanakkor a változó társadalmi, gazdasági környezet új kihívások elé állította a múzeumokat. Hollandiában néhány évvel ezelőtt a múzeumok nagyfokú önállóságot kaptak, ahogy ők mondják, „privatizálták” a múzeumokat. Azok, akik a holland-magyar múzeumi együttműködés sikerét megkérdőjelezték, sőt veszélyes következményekről beszéltek, ettől a „privatizációtól” szeretnék megóvni a magyar múzeumokat. Úgy gondolom, hogy a magyarországi múzeumok jóval nagyobb önállósággal rendelkeztek és rendelkeznek mai is, mint a „privatizálás” előtti holland múzeumok. Ilyen értelemben a mi intézményeink vezetőinek nem kell megtanulniuk, hogy mit is jelent önállóan gazdálkodni. Annál inkább el kell sajátítaniuk azt, hogyan lehet *tudatosan* hatékonyan gazdálkodni.

Meggyőződésem, hogy a magyarországi múzeumok többsége általában megtalálta a túléléshez szükséges stratégiákat, annak köszönhetően, hogy szakmailag elkötelezett és jól felkészült gárdával rendelkeztek. A szakma szeretete, a haladás és az újat alkotás belső kényszere eredményezte azokat az ösztönös megoldásokat, am-

lyek megakadályozták a múzeum-ügy teljes le-süllyedését.

A magyar-holland múzeumi együttműködés sikere – mert véleményem szerint sikeres volt – abban rejlik, hogy kölcsönösen előnyös és érdekes volt mindkét fél számára. A magyarok piac- és vezetéseméleti ismeretekkel megalapozott tudatos módszereket sajátíthattak el, míg a hollandok összevethették ezeket a magyarok ösztönös módszereivel. A cél természetesen közös volt: a múzeum és tevékenységének fejlesztése, több látogató vonzása, és jobb kiszolgálása, a múzeum-ügy presztízisének növelése.

A jövőben folytatni kívánjuk az együttműködést. Így például az ICCROM szervezésében indított „Csapatmunka a megelőző konzerválásra” (Teamwork for Preventive Conservation) projekt keretében. Várhatóan már 1998-ban holland és magyar múzeumok fogják megismerni a teammunka előnyeit és elsajátítani a különböző módszereket a megelőző konzerválás területén. ■

On Dutch–Hungarian Museum Cooperation

A great majority of those Hungarian muscologists who had taken part in jointly organised management courses between 1993 and 1997, met at Szentendre in October 1997. Director of Dutch Museums Association Manus Brinkman and Head of Cultural Heritage Department, Hungarian Ministry of Culture and Education, Iván Rónai evaluated the results of the cooperation and suggested new possible forms.

Jegyzetek

1. A holland-magyar múzeumi együttműködés keretében 1997. október 18-án Szentendréen tartott találkozón elhangzott előadás.
2. Manus Brinkman a Holland Múzeumi Szövetség 1998 márciusában leköszönő igazgatója fontos szerepet töltött be a két ország közötti múzeumi kapcsolatok megélénkülésében. Szervezete nevében ő írta alá 1995 decemberében az első közép-kelet-európai szervezettel, a Pulszky Társasággal megkötött együttműködési megállapodást, részt vett több munkaprogramon, meglátogatott több múzeumot. Bízunk abban, hogy új pozíciójában, mint az ICOM főtitkára tovább támogatja a térség múzeumügyét. Pályázata sikeréhez – közlése szerint – egyaránt hozzájárult a magyar ICOM Bizottság ajánlása és az a tény, hogy Európa e régiójáról is jelentős ismeretei vannak. (A szerkesztőség)
3. A Szentendréen 1997. október 18-án elhangzott előadás összefoglalása.

Az összeurópai múzeumi sztrájk (egyelőre) elmarad*

Balázs György

Lódz festőinek egyáltalán nem mondható külvárosában, az ottani Európa Intézetnek otthont adó, épségben megmaradt Schweikert-palotában az ICOM Lengyel Nemzeti Bizottsága és a lódzi Múzeumi Központ rendezésében a közép- és kelet-európai múzeumok jelenlegi szerepének megvitatására angol, német, holland, cseh, magyar, lett, észt, belorusz, orosz és természetesen lengyel múzeumi szakemberek találkoztak 1997. december 8–10 között. A magyar ICOM-ot és a múzeumi területet Balázs György, a Mezőgazdasági Múzeum főigazgató-helyettese, Deme Péter; a Nemzeti Múzeum közönségkapcsolatok fősztályának vezetője, valamint Morgós András, a Nemzeti Múzeum restaurátor fősztályának vezetője képviselte. A találkozót Mirosław Borusiewicz, a korábbi Szolidaritás-kormány kulturális „frontembere”, az akkori művelődési miniszter múzeumi területet felügyelő államtitkára – jelenleg a Múzeumi Központ igazgatója – szervezte.

A meghívó négy témakört jelölt meg: a múzeumok gazdasági, információs és szociális szerepét, valamint a restaurálást. Néhány témakörben érdekes, meghökkentő címetek találtunk: A múzeumok hozzájárulása a gazdasági megújuláshoz; Növekvő szektor: legtöbbet kihozni a múzeumi tanácsadókból; Soviniszta vagy kozmopolita? avagy a múzeumok szerepe a nemzeti és az internacionalista gondolkodásban; A múzeumok mint az életfogytig tartó tanulás színterei a határok nélküli Európában; A múzeumok mint a településfejlesztés motorjai, stb.

Nyilván a jelentkezők témaválasztásai miatt végül is a tanácskozás a vártnál egységesebb lett. Nem hallottunk előadást a dán múzeumi törvényről, a múzeumi tanácsadók jövőbeli szerepéről, nemzetközi összefogással megvalósuló kiállításokról, információcseréről, az egységes, kompatibilis komputerizációról, az illegális műtárgy-kereskedelemtől, a múzeum-menedzselés modelljét sem mutatta meg senki, nem jöttek kollegák Ausztriából, stb.

A tanácskozást Varsóban, a királyi palotában nyitotta meg a palotamúzeum igazgatója, Andrzej Rottermund úr. (A múzeumban éppen „Breugheltől – Rubensig” címmel holland festőket bemutató kiállítást láthattunk Hollandiából). Üdvözölte a megjelenteket Konstantin Kalinowsky, a lengyel ICOM elnöke is.

Másnap Lódzban Mirosław Borusiewicz megnyitójából megtudtuk, hogy ezt a konferenciát 1996-ban, Hollandiában, a „Holland Múzeumi Tanácsadók Konferenciáján” határozták el, hogy a „jelen problémáira megfelelő válaszokat kaphassanak”. Mirosław Borusiewicz a megnyitót követő előadásában arról szólt, hogy a lengyel múzeumok legfőbb problémája – más közép- és kelet-európai országokéihoz hasonlóan – természetesen anyagi eredetű, de hozzátette, hogy e térségben a pénzhiány mást jelent, mint a nyugati múzeumoknál: kevesebb pénz ott kevésbé látványos kiállítást, itt a múzeumok bezárását jelentheti. Felsorolta mindazokat a témákat, amelyekben együtt kellene működniük Európa múzeumainak: közös alapítványokat és kompatibilis programokon alapuló adatbázisokat kellene létrehozni, elkerülni a kommercializálódást, nemcsak a legnagyobb, de a kisebb múzeumokra is figyelni kellene, hiszen a nemzeti problémák valójában nemzetköziek, legfeljebb más-más dimenziókban.

A konferencia helyszíne, a Schweikert-palota
The Schweikert palace, the scene of the conference

A tanácskozás első napján főként nyugat-európai múzeumi tanácsadó szakemberek előadásait hallhattuk. Barbara Woroncow, a lengyel születésű, Angliában élő szakember, a Yorkshire & Humberside Museum Council igazgatója a múzeumi terület fejlődésének árnyoldalát rajzolta elénk. Nem túlzott, amikor azt állította, hogy az utóbbi 25 év a múzeumok történetének legnagyobb fejlődését jelentette. A britek allergiásak a központi tervek, intézkedésekre, ezért is alapítottak egyre-másra kis helyi múzeumokat önkormányzatok, önkéntesek, mindenféle stratégiai elképzelés nélkül. A 20 nemzeti múzeum mellett 800 helyi, önkormányzati és 1700 egyéb alapítású és fenntartású múzeum működik ma-Angliában. 2500 múzeumával Anglia valószínűleg az

The all-European museum strike is postponed (for the time being)

Report on the conference 'The Role of the Museum in Central and Eastern Europe' held in Łódź between 8th and 10th December 1997.

egy főre eső múzeumok tekintetében az elsők között lehet, e népszerű intézmények évi 100 millió látogatót vonzanak. A lakosság 40%-a rendszeres múzeumlátogató, a másik 40% is elmegy időnként múzeumba.

Angliában az új minisztériumi rendszerben, amelyet 5 éve állítottak fel, a múzeumok a Kulturális, Média és Sport Minisztériumhoz tartoznak a könyvtárakkal, turizmussal, történelmi épületekkel együtt. Nincs tiszta elképzelés a múzeumokról, a minisztériumon belül a „Múzeumok és Galériák Bizottságához” (Museums' and Galleries' Commission) tartoznak, amelynek 40 tagja van, akik között üzletembertől a nyugdíjas admirálisig mindenféle akad, csak olyan nem, aki a múzeumokat közelebbről ismerné.

Tíz Regional Museum Council (Területi Múzeumi Tanács) működik, amelyekhez kb. 200-200 múzeumi egység tartozik. E tanácsok feladata minden múzeumnak minden kérdésre független tanácsot adni, a szakemberek és az önkéntesek részére is képzést, továbbképzést biztosítani, pénzügyi támogatást nyújtani, a konzerválás, dokumentálás feltételeit megteremteni, segíteni a menedzsmentet, valamint más ügynökségeket és cégeket annak eldöntésében, adakozzanak-e egy-egy adott múzeum céljainak támogatására.

További múzeumi szervezetek, amelyek a múzeumokat vagy egy részüket szervezik, összefogják: a Museum Training Institute (Múzeumi Továbbképző Intézet), amely főként a kurátoroknak nyújt képzést, a Museum Documentation Association (Múzeumi Dokumentációs Társaság), amely múzeumi szabványokat fejleszt ki, új információs technológiákat közvetít. A National Museum Association (Nemzeti Múzeumi Szövetség) száz éve alakult, szemináriumokat, konferenciákat szervez, a területi múzeumi szövetségeket fogja össze.

Mindezek után talán furcsának tűnik: Angliában nincs múzeumi törvény! Bár a Parlament néhány törvénycikket hozott e területre vonatkozóan, nem határozzák meg, mi a múzeum (könyvtár, levéltár), mi a műtárgyvédelem, a helyi önkormányzatok saját hatáskörben létrehozhatnak

* Beszámoló „A múzeumok szerepe Közép- és Kelet-Európában” címmel Lódz városában 1997. december 8–10. között megtartott konferenciáról

múzeumot, ha éppen kedvük tartja... A múzeumok „charitable status”-ban vannak: nem egyes szervezetekhez, de a publikumhoz, közösséghez tartoznak, s a karitatív törvények vonatkoznak rájuk általában. Kevesebb új kiállítás készül, kevesebb új tárgy kerül a múzeumokba, csökken a nyitvatartási idő, leépítik a dolgozókat: ugye milyen ismerős ez számunkra? Anglia múzeumaiban a lengyel vagy akár az orosz dolgozói létszám 20%-át foglalkoztatják. A saját bevételek – nemzeti múzeumoknál – elérhetik a 20–50%-ot is, az átlag 13%. A bevétel 80–90%-át a múzeumi boltok termelik meg, a többit a termék bérbeadásából nyerik. A donáció és az önzetlen támogatás ott is ritka, mint nálunk, s ugyanúgy meg kell pályáznunk, mint nekünk. A múzeumi szakembereknek menedzserekké, üzletemberekké kell válniuk – szól az angol verdikt.

Monika Hagedorn-Saupe, az 1979-ben a *Berlini Állami Múzeum* kebelében alapított *Múzeumkutató Intézet* munkatársa a német múzeumi szervezetről adott összefoglaló képet. Németország 16 állam szövetsége, s bár nincs központi Kulturális Minisztérium, de az államok mindegyikében van ilyen minisztérium – persze némileg eltérő felfogással a múzeumokról, merthogy Németországban sem foglalták egységes törvénybe a közgyűjteményekről szóló rendeleteket.

Németország 5040 múzeuma (!) tulajdonjogi-
lag a következőképpen néz ki:

szövetségi	446
önkormányzati	2243
egyéb közösségi intézményi	280
társasági	1102
önkormányzati – vállalati	180
magánalapítványi	57
magánszemélyhez tartozó	386
vegyes tulajdonjogú	326

A költségvetést mindenestre itt is megkuratítják, a múzeumvezetők, menedzserek legfontosabb tevékenysége támogatók és pénzforrások találsa, pályázatok írása. A bevétel átlagosan a költségvetés 20%-át teszi ki. Nem vigasztal bennünket, hogy finansziális okok miatt néhány német városi múzeum is a bezárás előtt áll.

Janis Garäns, a *Lett Múzeumi Szövetség* elnöke a lett múzeumi törvény kapcsán az elmúlt időszak múzeumi területet is érintő változásairól beszélt. A lett parlament 1997-ben alkotta meg a múzeumi törvényt, amit politikai, gazdasági, szociális okok egyaránt indokoltak. Az állami támogatás mértéke itt is radikálisan csökkent, akárcsak a látogatók száma. A szakemberek előtt jelentős feladatok tornyosultak, újrendezni a kiállításokat, nemzetközi kapcsolatokat keresni, egyáltalán kezdeményezni a múzeumi élet minden színterén. A múzeumi törvényt tehát az állam és a múzeumok között fennálló viszony meghatározására, legalizálására alkották, remélvén tőle a múzeumok fennmaradásának lehetőségét. A törvény lefedi az egész múzeumi területet, magába foglalja az új tendenciákat és in-

A résztvevők egy csoportja – A group of the participants

tezményeket is, a Lett Múzeumi Tanácsot, az *Állami Múzeumok Irodáját*, a *Nemzeti Múzeumok Szövetségét*, a múzeumi terület különböző szintű képviselőit. A Lett Múzeumi Tanács befolyást gyakorol a döntéshozásra, elősegíti a lett múzeumi fejlődését, meghatározza a támogatás mértékét, elősegíti a múzeumigazgatók találkozóit, a koordinációt az egyes múzeumok között. A Nemzeti Múzeumok Szövetsége magába foglalja az összes nemzeti illetve regionális múzeumi gyűjteményt, s a hozzájuk csatlakozó magán-gyűjteményeket is.

Andrzej Rottermund a változások időszakának lengyel problémáiról szólván a jelenlegi állapotot mint a civilizáció csődjének pillanatát jellemezte, s ezt különösen a múzeumi területre értette. Az 1996-ban hozott lengyel múzeumi törvény nem illeszkedik sem a változás hozta helyzethez, sem az európai normákhoz. A lengyel múzeumok többsége nem felel meg a látogatók elvárásainak, akik azt várják, hogy a múzeumok az iskola szerepét töltsék be – mellesleg az oktatási reform még várta magára. Ismerős gondolatok következnek: minél több látogató becsalásával, minél több műtárgymásolat eladásával, minél nagyobb bevétellel meg kell próbálni versenyt tartani a piaccal.

Az Európai Közösség részéről *Peter Johnson* előadásában a modern technikai eszközök, a multimédia bevonását szorgalmazta a kulturális örökség megőrzésébe. A jelenlegi helyzetet a 18. századi ipari forradalom időszakához hasonlította, hiszen a kulturális örökség új, gazdagabb megjelenítésére van lehetőségünk, szélesebb közönséghez szólhatunk, mint bármikor ezelőtt, jobban kapcsolódhatunk az iskolai, egyetemi oktatáshoz a múzeumok és galériák anyagával. Az Európa és Amerika közötti optikai kábel lefektetésével az információcsere lehetőségei szinte végtelenek lesznek, évente 10 millió lakást ér el a digitális információs áradat, évente 16 millió mobiltelefon kerül értő (?) kezekbe, ezek mindegyike e-mail fogadására képes, internet-elérést is biztosít, az új rendszerű, digitális TV-ken 500

csatornát lehet fogni, stb. Ebből a szédületes ív fejlődésből a kulturális örökség, a múzeumi terület sem maradhat ki, az EK több száz millió ECU-t szán a fejlesztésre, az eszközök, új technikák megismertetésére, elterjesztésére. Ne legyenek a múzeumok a 21. század bevásárló központjai, de legyenek információs, oktatási és kulturális központok.

Az ezt követő beszélgetés során kiderült, hogy a jelenlévők – „származásra” való tekintet nélkül – kissé kétkedve fogadták e kétségkívül széles perspektívát mutató előadás adatait. Barbara Woroncow elmondta, felméréseik szerint a lakosság 20%-a csak általános látogatóként megy el a múzeumba, különösebb elvárás nélkül, s ezeknek 42%-a használ modern információs eszközöket. Deme Péter kétkedve kérdezte, vajon az anyagi fedezet rendelkezésre áll-e, ő inkább lemaradást tapasztal, legalábbis ami Magyarországot illeti. Johnson úr szerint ezekre a célokra 25 millió ECU áll rendelkezésre...

Néhány érdektelen, vagy éppen nem érthető angolságú előadó után a portugál származású angol múzeumi tanácsadó szakember, *Anna Gaio* előadása hozott felüdülést. Az önmaga által feltett kérdésre, *mi is a tanácsadó szerepe*, mit tehet egy múzeumért, miért kellene pénzt költenünk rá, az előzőekben elhangzottakat ismételte el: mert az állam mindenhol a világon megpróbál minél jobban kivonulni a költségvetési támogatásból, s így a múzeumoknak egyre nagyobb részben önfenntartókká kell válniuk. Felsorolta azokat a területeket, amelyeken tanácsokat adnak: adminisztráció és menedzsment, emberi erőforrások, projekt-menedzselés, üzleti terv, információs technikák, gyűjtemény- katalogizálás, biztonsági rendszerek, konzerválás, gyűjtemény-revizió, auditálás, új erőforrások, támogatók bekapcsolása, épület- és kiállításstervezés, stb.

A holland állami múzeumok „autonómizálásáról”, s – a hágai Könyvmúzeum kapcsán – a híres *Delta-programról* hallhattunk előadást a több magyar kolléga számára ismerős *W. Bloemberg* és *J. A. Brandenburg* uraktól. Mivel a

Magyar Múzeumok olvasói ismerhetik az 1996. évi holland tanulmányút beszámolóját, az ott elmondottakat nem ismételtem meg (ld. Wollák Katalin: Holland tanulmányút – hasznosítható tapasztalatokkal. Magyar Múzeumok, 1996/3. pp. 56–58.).

A konferencia második napja ismét *Barbara Woroncow* előadásával kezdődött, aki az angol *Nemzeti Lottóról* beszélt. Három éve vezették be a miénkhez hasonló lottózást, mint szerencsejátékot Angliában, s elképzelhetetlenül sikeresnek bizonyult. Az 1 fontba kerülő lottószelvényt a lakosság 95%-a vásárolja, s minden font 28%-a 5 fő célalpra megy: *művészet, sport, karitatív tevékenység, az ezredforduló megünneplése, kulturális örökség alap*. Ez utóbbiba (*Heritage Lottery Fund*) tartoznak a múzeumok a történelmi épületek, levéltárak, régészet társaságában. Évente 1-1 millió fontot remélhet mind az öt célal. Az ad különös jelentőséget ennek a pénznek, hogy nem állami támogatás, sőt azon felül kapja az, aki pályázat útján elnyeri. A pályázatát külön iroda végzi, 1997 végéig 1400-an kaptak támogatást 8,3 millió font értékben, ebből 4 milliót múzeumokra költöttek el. Ez a pénz csak jelentősebb beruházásokra pályázható, így nagyobb múzeumok jobb eséllyel indulhatnak, nem beszélve arról, hogy 10 000 font a legkevesebb, amire pályázni lehet, s 100 000 font fölött a pályázott összeg 45%-át kell saját erőből biztosítani. Az új kormányzat kisebb projekteket is támogat, és új témaköröket illesztett be az eddigiek közé (tanárok továbbképzése, egészségvédelem, új technológiák a múzeumokban, oktatás). – Ugye emlékszünk még a Szerencsejáték Alapra? Akkoriban a lottózásból befolyó hatalmas összeg egy kicsiny részére lehetett pályázni, persze nem ilyen átgondolt módon, nem ilyen széles körűen, csak úgy magyar módra. S hogy most mi a helyzet? Ki tud róla?

Ugyancsak *Barbara Woroncow* számolt be az angol *Múzeumi Regisztrációs Rendszerről*. Ez némiképpen összefügg az előzőekben tárgyalt Nemzeti Lottó Alap működésével, amennyiben csak regisztrált múzeum pályázhat. Eddig 1700 múzeum regisztráltatta magát. Ennek feltételei között szerepel, hogy a múzeum közösségi vagy önkormányzati tulajdonban legyen, önálló gyűjteménnyel rendelkezzen, jól megfogalmazott célja, gyűjtési elképzelése, minimális dokumentációja legyen. Az elmaradások felszámolását meg kell tervezni, határidőket kell kitűzni.

A múzeumok gazdasági szerepéről *G. Sokolova*, a kéttagú orosz delegáció angolul is tudó tagja, a Kreml gazdasági igazgatója tartott előadást. A változások Oroszországot is elérték, s a múzeumi területen ez a munkatársak számának csökkenésében, a fizetések és a jegyárak emelkedésében jelentkezett elsősorban. Csökkent az állami költségvetési támogatás is, amit különféleképpen próbálnak pótolni: bevételeik nagyobb részét CD-k, videofilmek készítésével, eladásá-

val, koncertek rendezésével, előadások szervezésével, különféle exkluzív programokkal biztosítják. 1997-ben programszervező csoport jött létre, s megnövekedett a kiállítási tevékenységük is. 1996-ban és 1997-ben saját bevételeikből fedezték a fenntartási és a restaurálási költségeket. A későbbi vita során erre többen is rákérdeztek, de az előadó határozottan kitartott véleménye mellett. Abban mindenki egyetértett, hogy a Kreml múzeuma mindenképpen kivételes helyzetben lehet.

Deme Péter a turizmus és a múzeumok közös érdekeiről, együttműködésük szükségességéről és lehetőségeiről szövegeztetett tetszéssel fogadott előadásában. Az alkalommal élve néhány pozitív példát hozott fel hazai gyakorlatunkból: a millicentenáriumi és a „96: Magyarország” programba tartozó rendezvények reklámjának, promóciójának, valamint központi forrásból történő támogatásának összehangolását; a „Kultúra és Turizmus” pályázat megjelenését (1997-től), amely a Nemzeti Kulturális Alap és az Országos Idegenforgalmi Bizottság együttműködésének köszönhető; a Budapesti Turisztikai Hivatal felállítását követően a Budapest Kártya bevezetését, amelynek rendszerébe minden fontosabb fővárosi múzeum bekapcsolódott, stb. Leszövegezte: a két szféra szorosabb és érdemibb együttműködése az egyetlen út nem csupán a bevételek növeléséhez, de a kulturális örökség megőrzésére fordítható források biztosításához is.

„Múzeumok a poszt-szocialista államokban” címmel *Ileiki Pärddi*, az ICOM Észti Nemzeti Bizottságának elnöke tartott előadást. 119 „hivatalos múzeum” és 180 egyéb múzeum van Észtországban, az 5,6 millió múzeumi tárgy 50%-át 7 nagy múzeumban őrzik. A változás éve, 1991 óta az időszaki kiállítások száma nem, de az állandó kiállítások száma egyharmadára csökkent. A függetlenség kikiáltása óta eltelt évek veszteségei a múzeumok: csökkenő fizetések (az átlagfizetések egyharmadát kapják a múzeumi dolgozók!), csökkenő létszám, a közönség (és a közösség) közönye, a múzeumvezetés hozzá nem értése mind azt mutatják, a múzeumok nem készek a változásra. (Mindemellert 1996-ban megszületett a múzeumi törvény, de az előadó szerint több lépéssel elmaradva a lett törvénytől, ahol állami kötelezettségeket is lefektettek. Öt nemzeti, 15 regionális múzeum mellett önkormányzati és kisebb, helyi, intézményi és egyéb múzeumok alkotják az észt múzeumi hálózatot. 1997-ben alakult meg az Észt Múzeumi Tanács a hét nagy mú-

Mirosław Borusiewicz pohárköszöntője – Mirosław Borusiewicz raising a toast

zeum igazgatójából, az ICOM Nemzeti Bizottsága, a Kulturális Minisztérium és a Nemzeti Antikvitás Tanácsa képviseletével. Lényegi kérdésekben döntenek, így például elhatározták, hogy a Tallini Művészeti Múzeum és a Tartui Nemzeti Múzeum a következő 10 évben új épületet kap.)

Eva Świącka a múzeumon belüli és a külső restaurálás lehetőségeiről, a restaurálás privatizálásáról tartott előadást.

Morgós András előadása „Restaurálás Magyarországon: fejlődés avagy hanyatlás” címmel mintegy választ adott *Eva Świącka* kérdéseire, rámutatván a megelőző konzerválás szükségességére, s bemutatván a Nemzeti Múzeum jólképzett restaurátorainak elsősorban a millicentenáriumi kiállítás során végzett tevékenységét.

Az ezt követő vita nem annyira a restaurátorok előadásaihoz, inkább a kelet- és közép-európai országok nagyon hasonló kulturális, múzeumi helyzetének elemzéséhez kapcsolódott. A vita hevében tisztázódott, nemcsak problémáink, erőfeszítéseink azonosak, de a fiskális szemlélet is, amely rövidlátón nyírbálja meg a kultúrát, a kulturális örökségre fordított forrásokat szerte Európában. Így került sor egy lengyel hölgy felvetésére, mely szerint az egyedül üdvözítő megoldás a címben is említett *összeurópai múzeumi sztrájk* lenne. Öletét lengyel oldalról hangos tetszés, másfelől elnéző mosoly fogadta: még ebéd előtt voltunk...

A délutáni vitafórum a tanácskozások utolsó részének szokásos képét mutatta, az arány 15:12 volt a nemzetközi mezőny javára, a lengyelek többsége hazament. Az ott maradottak a komputerezáció lengyel példáit hozták fel, *Krasimir Damianov* a Morva Múzeum Dokumentációs Központjának ebbéli tevékenységét vázolta elénk.

A konferencia értékét számunkra elsősorban az adta, hogy találkozhattunk a szovjet utódállamok múzeumi képviselőivel, hallhattunk a miénkhez hasonló problémáikról, egyáltalán, információt szerezhattunk róluk. ■

„Technikatranszfer határokon át“

**25. CIMUSET konferencia
Buenos Aires,
1997. szeptember 22–26.**

Vámos Éva

A 25. CIMUSET konferenciát a Buenos Aires-i Természettudományok és technika múzeuma rendezte meg. 17 országból 27 hivatalos résztvevője volt. A vendéglátó múzeum a Buenos Airesi Egyetem Műszaki Fakultása neogót épületének földszintjén és első emeletén helyezkedik el. Célja, hogy bemutassa a mérnöki tudományok múltját, jelenét és jövőjét. Ebben a csodálatos ódon hangulatú környezetben tartotta a konferencia plenáris előadásait és éves közgyűlését.

A bevezető előadást *Günther Gottmann* professzor, a berlini Deutsches Technikmuseum főigazgatója tartotta „*A technika kétértelműsége – technika és etika*” címmel. Szerinte a műszaki muzeológus kötelessége a technikai fejlődés bemutatásán túl felhívni a figyelmet arra, hogy társadalmi összefüggéseibe ágyazva a technikának negatív következményei is vannak, és ennek össz-társadalmi ellenőrzése szükséges. Miután a múzeumok a háromdimenziós bemutatással tudják manipulálni a közönséget, a múzeum erkölcsi felelőssége igen nagy. Így minden múzeumvezetőnek el kell azon gondolkodnia, be szabad-e mutatni a fejlődést az ökrösszekértől a versenyautóig anélkül, hogy megemlítené az ózonlyuk keletkezését és a természet károsodását; be szabad-e mutatni az űrhajózás fejlődését anélkül, hogy utalna a II. világháború német csodafegyvereinek, ill. rakétáinak fejlesztése közben (Peenemünde-ben és Dora/Mittelbau-ban) elpusztult húszezer emberre. Tézisei összefoglalásaképpen megállapítja, hogy a technika ilyen fokú kétarcúsága miatt a társadalom kötelessége korlátokat, iránymutatást és biztonsági automatizmusokat beépíteni a műszaki fejlődésbe.

A filozófiai távlatokat felmutató előadás végén az előadó diasort mutatott be e gondolatok megvalósulásáról a Deutsches Technikmuseum-ban. Ilyen pl., hogy a robotok által nyújtott fantasztikus lehetőségeket együtt mutatják be az emberek nélküli géptermekekkel és a munkanélküliségi statisztikákkal; a repülőgépek nagyszerű teljesítményeit pedig a lezuhant gépóriások roncsainak fényképeivel.

A gondolatébresztő bevezető után következő előadások három csoportba sorolhatók: egyesek

„A technika transzfer határokon át” témához úgy csatlakoztak, hogy a múzeumok efajta kiállításait elemezték, mások a múzeumi bemutatás transzferéről szóltak, egy harmadik csoport pedig a látogatottság növelésének technikáját elemezte. Mindegyik csoportból néhány, tetszést aratott előadást emelnék ki.

„*Az olasz-német együttműködés a kézműves technika bemutatásáért*” címen tartott előadást *Dauskardt, Michael*, a Westfáliai Szabadtéri Múzeum, Hagen (Németország) igazgatója. Bemutatta, hogy az olasz társmúzeummal együtt hogyan kísérték nyomon az Észak-Olaszországból Hagenbe telepedett kézműves család élettörténetét és az általa Németországba hozott technika meghonosodását.

Nagy sikert aratott e sorok írójának „*Technika transzfer Magyarországra és Magyarországról*” című összefoglalója. Az előadás „helyénvaló”-nak bizonyult, hiszen a legreálisabban bemutatott példa a „*Bíró László magyar–argentín feltaláló élete és a golyóstoll története*” című hazai vándorkiállítás ismertetése volt. A vendéglátók nagyon is tisztában voltak azzal, hogy az az ember, akinek születésnapja, szeptember 29., az Argentín Feltalálók Napja, magyar származású. Örömmel hallottak arról az együttműködésről, melynek keretében a feltaláló Argentínában élő lánya tárgyakkal és adatokkal támogatta a magyarországi kiállítás létrejöttét. A Buenos Airesben 1998-ban reményeink szerint nyíló „*Fedezd fel Magyarországot – tudomány, technika, kultúra, oktatás*” című kiállítás lesz ennek az együttműködésnek a következő állomása.

A múzeumi bemutatási technika transzferéről szóló előadások közül *Bhaumik, P. K.* indiai kolléga „*Egyetemesen az Önöké*” c. beszámolója aratta a legnagyobb sikert. Véleménye szerint a természettudományos és műszaki múzeumok mindenütt a világon az iskolai oktatás leghatékonyabb segítői. 1959-ben nyílt Kalkuttában az első ilyen múzeum, ma 26 intézmény tartozik a Természettudományos Múzeumok Országos Táncsáchoz. Különös kihívást jelentett az anyagilag nem túl jól ellátott indiai műszaki és természettudományos múzeumoknak 1994/95-ben, hogy a hazai közönség is követelte: a múzeumokban is megsimogathassa a filmekben látott dinoszauruszokat, lássa őket mozogni és hallja ordításukat. Arról, hogy az észak-amerikai robotokat megvegyék, horrorilis árak miatt nem lehetett szó. Az indiai műszaki muzeológusoknak néhány hónap állt rendelkezésükre, hogy a hazai fejlesztésű dinoszauruszokkal előálljanak. Összefoglalva megállapította az előadó, hogy míg az ipari és kereskedelmi technikák többségének átadását a világ legtöbb részén korlátozások védik, a műszaki múzeumi bemutatási technikákra ez szerencsésen ritkán vonatkozik. Így a műszaki múzeumok a világon bárhol elmondhatják közönségüknek, hogy a legfejlettebb bemutatási technika is „egyetemesen az önöké.”

Donahue, Paul, a Kanadai Nemzeti Természettudományos és Műszaki Múzeumból (Ottawa) a „*Múzeum a piacon*” címmel tartott előadásában arra buzdított, hogy osszuk meg egymással azokat az ismereteket, melyeket a közönség szokásairól, érdeklődéséről, megoszlásáról az egyes múzeumokban végzett felmérésekből nyertünk. Ahhoz, hogy jobban tudjunk dolgozni, tudnunk kell, mekkora a számunkra elérhető piac, melyek a versenytárs múzeumok és szórakoztató intézmények. Saját múzeuma Ottawában a város végén, egymillió városban működik, ahol 42 nagyobb kulturális vonzáspont van. Kanadában általában az elmúlt években a múzeumok látogatottsága 16–21%-kal csökkent. Éppen ezért nemcsak a látogatók véleményét kell ismerni, hanem azt is vizsgálni kell, hogy „a nemlátogató miért nem jött el?” Ilyen felmérésük eredménye az volt, hogy idő- és információhiány volt az ok, a belépőjegy ára nem. Évi 400 000 látogatójuk közül 100 000 jön szervezett iskolai csoporttal. Következtetésük tehát az, hogy a helyi piac 22%-át, a nem helyi piac 3,8%-át uralják, ami nemzetközi összehasonlításban igen jó eredmény. Összefoglalva megállapította, hogy nem szentségtörés, hanem alapvető szükséglet a múzeumi kiállítást piaci terméknek tekinteni. Nem szabad azt hinni, hogy tudjuk, mit akar a közönség látni és azt sem szabad hinni, a kiállítás attól jó, ha tudós muzeológusaink minden ismeretüket közlik a közönséggel. Tudomásul kell venni, hogy a gyerek nem olvas feliratokat, de ugyanez mondható sok felnőttől is.

A konferencia és az előadások a környék műszaki múzeumaiban is zajlottak. Így a Buenos Aires-i Galileo Galilei Planetáriumban, ahol többünk számára érdekes volt a déli félteke égboltjának ismertetése. A Távközlési Múzeum épületét magyar építész tervezte, itt két párhuzamos szekcióban hangzottak el előadások. Meglátogattuk a Buenos Aires-i kikötő terület-rehabilitáció átesett dokkjait és a Presidente Sarmiento múzeumhajót. La Plata városban, ahol a Természettudományi Múzeumot látogattuk meg, melyet 1877-ben alapítottak. Az ülészakok a „Gyerekek Köztársasága” nevű, Eva Perón által alapított minivárosban zajlottak. Itt ismertették a vendégekkel a 20 000 m²-esre tervezett „Buenos Aires Interaktív Tudományos Múzeuma” tervezetét.

A következő napon, a közgyűlésen választások nem voltak, de a jövőt meghatározó néhány kérdésben születtek döntések. A jelenlévők megszavazták, hogy 1999-ben Berlinben és 2000-ben Párizsban fogják a közgyűlést és a konferenciát tartani.

Egy délutánt töltöttünk Buenos Aires központjában, a Recoleta Kulturális Központban, az interaktív tudományos múzeumban.

A pontos-gondos szervezésért *Juan José Sallabert*, a Buenos Aires-i Természettudományos Múzeum igazgatóját és jól felkészült csapatát illeti a dicséret. ■

Könyv- és folyóiratszemle

Beszélő tárgyak – a Petőfi család relikviái

A katalógus megírásának ötlete hat éve, a Petőfi Irodalmi Múzeum relikviatárának átszervezésekor született. Az eredeti elképzelés szerint a hajdani Bajza utcai Petőfi-Ház ereklyemúzeumának anyagát rekonstruáltuk volna a meglévő tárgyak azonosításával. A munka során kiderült, az összefonódó hagyatékok kibogozásához fel kell dolgozni az országos gyűjteményeket, később a teljesség kedvéért kiterjesztettük a kutatást a vidéki, majd az erdélyi Petőfi-emlékhelyekre is. Összesen 244 tárgyat közlünk.

A kötetbe kerülő relikviák kiválasztásában egyszerre több szempontot érvényesítettünk. Érzékeltetni akartuk azt a – mai olvasó számára jórészt ismeretlen – tárgyi világot, amely a Petőfi családot körülvette, s egyszerűsmind felhívni a figyelmet az életmódból, tehetőségéből, lakóhelyből eredő különbségekre. Kísérletet tettünk arra, hogy rekonstruáljuk a tárgyak segítségével, hogyan alakította ki a költő, a nagyon önálló ízlésű Szendrei Júliával együtt saját otthonát. Felvettünk a katalógusba minden tárgyat, ami valamit elárul Petőfi saját ízléséről: ide tartoznak a ruhák, a könyvek, a metszetek és a botok, sétapálcák, pipák, apróbb személyes holmik némelyike. Indokoltak tartottuk, hogy szerepeltessük azokat a relikviákat, amelyek – ha csak egy hasonlat erejéig is – kapcsolódnak az életmódhoz. A valós tárgyi világ és az abból merítő költészet közötti finom szálak feltárása talán e munka legizgalmasabb eredménye.

A felsoroltakon kívül a kötetbe kerülés alapvető feltétele volt, hogy a tárgy szerepeljen egy köz- vagy egyházi gyűjtemény nyilvánosságában. Elveszett, eltűnt tárgyakat akkor közlünk, ha érdemleges adatokat vagy fényképet, rajzot találtunk róla.

A katalógus függelékében szerepeltetjük a Petőfi-kultusz néhány jellemző darabját. E tárgyak a magyar századvég ízlésvilágának jellegzetes képviselői, sokat elárulnak a Petőfi relikviáit lelkesen gyűjtő, ereklyemúzeumot alapító kor eszményeiről, s maguk is kiállítási tárgyak voltak a Petőfi-Házban.

Minden tárgyról készült fotó (mintegy 150 db színes és 50 db fekete-fehér), feltüntetjük a származás legfontosabb adatait és részletes

muzeológiai leírás segíti az olvasó tájékozódását. A katalógus egyben olvasókönyv is, hiszen az egyes tételekhez bőséges idézetanyag kapcsolódik. A katalógust Petőfi életrajzi adataiból összeállított kronológiai, név-, tárgytestület- és helységnévmutató, valamint Ratzky Ritának Petőfi öltözködéséről, ízlésének fejlődéséről és Kalla Zsuzsának a Petőfi-relikviák

Kalla Zsuzsa–Ratzky Rita: Beszélő tárgyak. A Petőfi család relikviái. Petőfi Irodalmi Múzeum Budapest, 1997. 186 o.

történetéről szóló tanulmánya egészíti ki.

A katalógus törzsanyagát a Petőfi Irodalmi Múzeum relikviái adják, ezen kívül a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárának és Tudósklubjának, az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárának, a Magyar Nemzeti Múzeum és a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményének Petőfi-anyagát közöljük.

Az egyházak birtokában lévő tárgyak eddig csak részben voltak ismertek – most kivétel nélkül bekerültek a katalógusba (Debreceni Református Kollégiumi és Egyházművészeti Múzeum, Evangélikus Országos Múzeum, Nagykárolyi Evangélikus Egyházközség, Sárszentlőrinci Evangélikus Egyházközség, Szatmárnémeti Egyházkerület Püspöki Hivatala, Tiszáninneni Református Egyházkerület Múzeuma).

A vidéki és erdélyi relikviák jórésze most kerül nyilvánosságra először, sőt van olyan is, amelyet ez a gyűjtés hozott ismételten napvilágra (Aradi Múzeum, Arany János Emlékmúzeum, Nagyszalonta; Kiskun Múzeum, Kiskun-

félegyháza; Petőfi Emlékiállítás, Dunavecse Petőfi Emlékmúzeum, Kiskőrös; Petőfi Emlékmúzeum, Szalkszentmárton; Petőfi Múzeum, Koltó; Vörösmarty Emlékmúzeum, Kápolnásnyék).

A hitelesség megállapításában az adatokon kívül elsősorban a szaklektorok, Fekete Sándor irodalomtörténész, Békési Éva (Iparművészeti Múzeum, Ötvösoztály), Dózsa Katalin (Magyar Nemzeti Múzeum, Textilgyűjtemény) véleményére támaszkodtunk.

Kalla Zsuzsa – Ratzky Rita

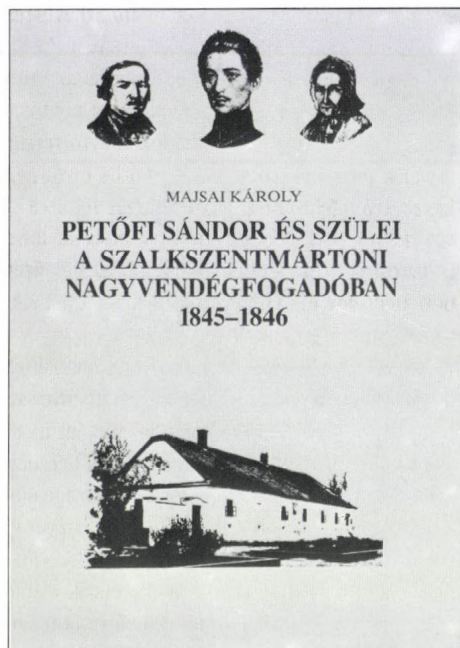
Petőfi Sándor és szülei a szalkszentmártoni vendégfogadóban

Bács-Kiskun megye északi részén, közel a Duna bal partjához fekszik Szalkszentmárton. A település szívében áll a szépen karbantartott nagyvendéglő épülete, amely ma ismert elrendezését 1810-ben nyerte el. A helybéli elődök lelkesedését őrző, nemrég nyugalomba vonult *Majsai Károlytól* a jelenlegi igazgató: az ifjú és szintén ambiciózus *Farkas Lajos* két éve vette át a negyedszázaddal ezelőtt megnyitott *Petőfi Emlékmúzeum* kulcsait.

A helytörténész és amatőr irodalombúvár előd kellő aprólékosággal, de mértéktartó részletességgel szól a Petrovics István által 1844 novemberétől 1846 áprilisáig árendált szalki révcsárda és a faluközi fogadó, illetve lakóinak s vendégeinek mozgalmas történetéről. A mezőváros központjában egy nagy fedél alatt mézarszékekkel, vendégszobákkal, ivóteremmel és különkonyhával is bíró, tágas (a Festeticsek által emelt) klasszicizáló urasági beálló vendégfogadó – ellentétben a dunave-

A szalkszentmártoni Nagyvendéglőfogadó – ma: Petőfi Emlékmúzeum

Majsai Károly: Petőfi Sándor és szülei a szalkszentmártoni vendégfogadóban, 1845-1846. Szalkszentmárton, 1996. 192. p.

cei helyszűkös időkkel – többször és hosszabb időkre adott alkotó- és pihenőidőt az ifjú Petőfinek. Vándorútjai közben összesen nyolc hónapot töltött el a család átmeneti otthonában. Emellett szüleinek súlyos anyagi, költői pályájának pedig egyik legkomolyabb válsága 1845 november közepétől négy hónapig csaknem állandóan Szalkhoz és apja mesterségéhez (!) láncolják. Majsai a Református Parókián lévő, *gazdaságtörténeti* szempontból is figyelemre méltó *iratok* közül fontos szemelvényekkel szolgál a bérleti díjakat, illetve a „subarendási” (alvállalkozói) köteleket rögzítő helyi szabályzatokból. Petrovicsnak többek között – a korabeli szokásjogformulák szerint regulázott – a bor- és székbírói, kocsmárosi, csaplárosi és mészárosi esküvések szövegére is fogadalmat kellett tenni.

A Petőfi Emlékmúzeum helyben *tizenhat* (országosan is regisztrált) olyan *eredeti tárgyat őriz*, amely a Petrovics-család korabeli tárgyi környezetét hitelesíti. Van, aki Petőfi Sándor faládájánál mereng egy kicsit, mások az időződő fogadós kézilámpását veszik szemügyre. Sokan az édesanya: *Hrúz Mária* megkoptott varrodobozára vagy pamutbársony vállkendőjére vetnek őszintén meghatott pillantást. Miként másutt, Szalkszentmártonban is sokféle legenda, mesészerű történet él Petőfiről. Ám az megmásíthatatlan tény, hogy költonket 112 verse, egyetlen színi darabja (Tigris és hiéna) s egyetlen fennmaradt regénye (A hóhér kötele) köti végérvényesen Szalkszentmártonhoz.

Kriston Vízi József

Hadizsákmányok (International Newsletter 2-3-4. számai)

Az 1994 végén Brémában rendezett konferencián úgy döntöttek a résztvevő szakemberek, hogy egymás tájékoztatására és segítésére nemzetközi folyóiratot alapítanak. Ebben publikálják a restitúciós fejleményeket és a kutatás eredményeit. Magyar részről dr. Fodor Istvánt választották a négytagú szerkesztőbizottság tagjává. (A 0. és 1. szám ismertetését lásd MM 96/2. 60-61. o.)

1997 augusztusában jelent meg a Newsletter negyedik száma.

A *speciális beszámoló*k rovatban egy-egy szűkebb vagy tágabb téma kutatási eredményeiről írnak. Ilyen Wojciech Kowalski cikk-sorozata a műtárgyak restitúciójával foglalkozó nemzetközi jog történetéről, Willem de Vries cikke a „Sonderstab Musik” tevékenységéről a megszállt nyugat-európai országokban, Ulrike Hartung írása a „Sonderkommando Künsberg” működéséről a Szovjetunió területén. Hector Feliciano párizsi újságíró „Le Musée Disparu” című könyve, amely Franciaország kifosztásáról, a háború alatt virágzó műkereskedelemtől és a francia múzeumokban őrzött, de még mindig vissza nem adott elhurcolt műtárgyakról szól. Hangos nemzetközi visszhangjára reagálva Franciaország fokozottan igyekezett hozzáférhetővé tenni a restitúcióra váró mintegy kétezer műtárgyat, melyek tulajdonosai ismeretlenek. A Newsletter-ben olvasható francia országjelentésben is hangsúlyozzák, hogy ezek a műveket „Musées Nationaux Recuperation” címszó alatt csupán ideiglenes leltárba vették.

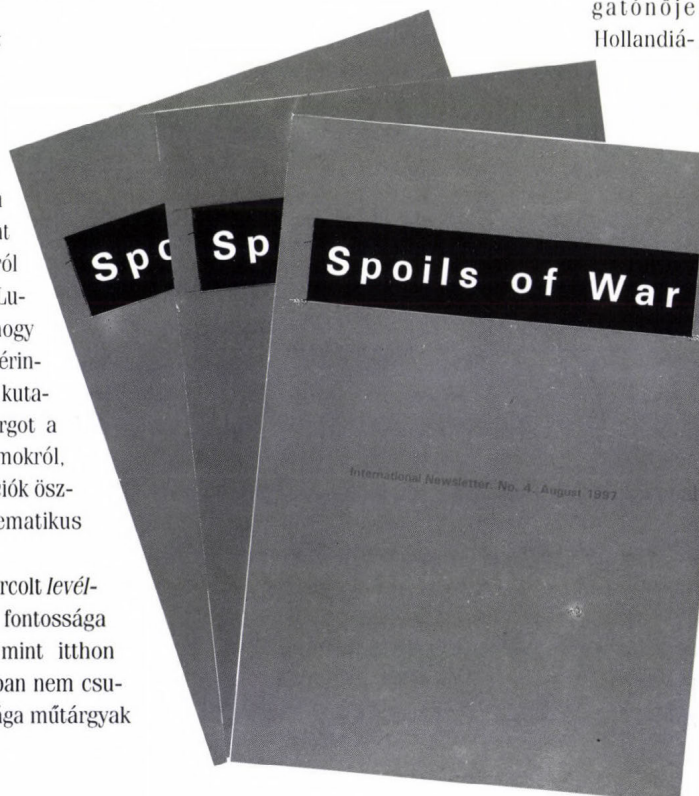
Az *országok jelentéseit* tartalmazó rovat *beszámolóinak* hossza és mélysége különböző. Tizenkét ország közölt eddig hivatalos jelentést, de a más rovatokban megjelent cikkek ennél több országról adnak tájékoztatást. Pl. Luxemburg úgy gondolta, hogy ebben a kérdésben nem érintett. Miután más országok kutatói tájékoztatták Luxemburgot a rá vonatkozó dokumentumokról, ők is nekiláttak az információk összegyűjtésének, a szisztematikus kutatásnak.

Külön rovat szól az elhurcolt *levéltári anyagokról*. Ezeknek fontossága és jelentősége nagyobb, mint itthon tartjuk. A restitúció valójában nem csupán a mesés kincsek és drága műtárgyak

visszaszerzése körül forog, hanem pótolhatatlan levéltári dokumentumok és könyvek körül is. Egyre több kutató kapcsolódik be ezekbe a kutatásokba. Willem de Vries például Darius Milhaud francia zeneszerző (1892-1974) özvegyétől halotta, hogy a háború alatt a németek férje minden kéziratát, feljegyzését, felvételét elvitték, amit azóta sem kapott vissza. De Vries ekkor levéltári kutatásba kezdett és Nürnbergben megtalálta Milhaud anyagának jó részét. Ezeket az özvegy ötven év múlva visszakapta. De Vries folytatta a kutatást, amelynek eredményeképpen kirajzolódott az „Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg” keretében működő Sonderstab Musik rendkívül kiterjedt tevékenysége, melyről 1996-ban könyvet adott ki. A Sonderstab Musik igen aktív volt a megszállt kelet-európai országokban is. Az erre vonatkozó levéltári anyagok feltehetőleg azokban a városokban vannak, ahol a Sonderstab kihelyezett egységet működtetett. Ez az anyag azonban még feltárára vár!

A moszkvai különleges levéltárban a holland nőmozgalom 1992-ben felfedezett anyagában számunkra is találtak érdekességet a holland kutatók: egy 1906-ból származó albumot, amelyet magyar szüfrazsettek küldtek Aletta Jacobsnak, a holland szüfrazsettek vezetőjének, az első holland orvosnőnek. A kutatók más országokból származókat is találtak a holland dokumentumok között. Tehát az iratok összekeveredhettek. Ezért is nagyon fontos a kutatók együttműködése.

A *restitúció* rovatban egyre növekvő számban olvashatunk megtörtént visszaadásokról. Például a Sevarnadze vezette Grúzia százezer könyvet adott vissza Németországnak. Ukrajna és Németország kölcsönösen visszaadott könyveket, illetve régészeti leleteket. Jekatyerina Genyijeva, a moszkvai idegennyelvű könyvtár igazgatónője
Hollandiá-

nak adott vissza könyveket az általa vezetett könyvtárból.

A legújabb hírek rovatban egyre szaporodnak a konferenciákról, kiállításokról szóló jelentések, és ugyancsak egyre dagad a restitúció legújabb irodalmának bibliográfiája. A legutolsó, negyedik számot kivéve a magyar tájékoztatás elég szerény. Mravik László beszámol a restitúciós adatbankról, Nagy László (Pázmány Péter Tudományegyetem) a sárospataki könyvtár anyagának azonosításáról, Fodor István az országjelentésen kívül a hazai restitúciós publikációkról tájékoztat.

A magyarországi helyzetről írt cikkében Fodor István beszámol a magyar-orosz és a magyar-ukrán restitúciós tárgyalásokról. Ez utóbbin meg egyezés született Fettich Nándor 1943-ban írt kijevi naplójának ukrán nyelvű kiadásáról. „*A jeles magyar régészt a németek Kijevbe vezényelték, hogy a kijevi múzeumok gyűjteményeire felügyeljen, Kijevi tartózkodásának idején Fettich minden tőle telhetőt megtett, hogy ezeket a gyűjteményeket a németek ne vigyék ki Kijevből.*” (Fodor I.)

Úgy gondolom, hogy ez a napló nagy érdeklődésre tarthat számot a magyar olvasók körében is. Nemzetközi megítélésünket is kedvezően befolyásolná, restitúciós tárgyalási pozíciókat pedig erősítené, ha a napló ismertté válna nemzetközi körökben is.

A negyedik szám különlegessége, hogy külön fejezetet szentel az új orosz restitúciós törvénynek. Közli a törvény szövegét, mellékelve hét – különböző nemzetiségű – jogászprofesszor kommentárját, köztük a magyar dr. Gehér Józsefét.

A folyóirat népszerűsége és olvasottsága egyre nő, gyarapszik a szerzők száma. Oroszországban és Ukrajnában orosz illetve ukrán nyelven is kiadják. A lapot díjtalanul, de csak korlátozott számban terjesztik. Elérhető az Interneten is. Jelentőségét nem lehet elég nagyra értékelni. Talán tennünk kellene valamit, hogy minél szélesebb körben eljuthasson a magyar nyelven olvasókhoz is.

Mihály Mária

Múzeumi lopások Amerikában és Angliában

Az évszázad lopásaként számon tartott bostoni Isabella Stewart Gardner Múzeum-beli lopás óta, ahol 1990-ben régi mesterek művei tűntek el, az amerikai múzeumok fölülvizsgálták és részben felújították biztonsági berendezéseiket. Két álarcos tolvaj az örököt megkötözve 300 millió dollár értékben vitt el Rembrandt, Vermeer, Flinck és Manet festményeket, ill. Degas és Rembrandt rajzait. A tettesek elvitték azt a kazettát, ami betö-

résüket rögzítette, és a biztonsági berendezés ismeretében megakadályozták az örököt a rendőrséget riasztó „pánik” gomb megnyomásában. Az 5 millió dolláros jutalom és nyomozás ellenére sem sikerült a tettesek nyomára jutni.

Hasonló eset történt a montreali Museum of Fine Arts-ban, ahol a tetőjavítás miatt kikapcsolták a riasztót, így a tettesek a tetőablakon keresztül könnyedén bejuthatta. Id. Peter Brueghel, Rembrandt, Rubens, Piazzetta, Delacroix, Gainsborough, Daumier, Corot, Courbet és Millet műveit vitték el. Mai napig egyiket sem találták meg.

Az elmúlt évtizedben azonban alig pár nagyobb lopás történt. Steve Keller, a téma specialistája szerint, az utóbbi időben inkább Európában történtek hasonló esetek, mivel túl sok a határ és sok a kisebb intézet, galéria, ahol nincs lehetőség megfelelő biztonsági rendszer beszerelésére.

Mindenesetre a múzeumok mindig is vonzani fogják a tolvajokat, ugyanis nyolc bejelentett eset közül egy biztosan múzeumokat érint. Keller szerint a tettesek a legmagasabb szintű technológiával rendelkeznek, minek következtében az utóbbi időben a betörést megakadályozó berendezések technikai színvonala is hihetetlen gyorsan fejlődik, pl. kisebb, hatékonyabb kamerákkal ill. infravörös függönyökkel próbálják megakadályozni az ilyen eseteket.

A másik komoly probléma, hogy ha a múzeum fenntartási költségei nőnek, nem a muzeológusoknak mondanak fel, hanem a biztonsági őröknek és megpróbálják kamerákkal helyettesíteni őket. Ez az egyik oka annak, hogy elsősorban a kisebb múzeumok számítanak könnyű prédának, a területhez képest kevés őr miatt. Így például a Smithsonian Institution 16 múzeumában, ahol megfelelő az őrök száma, az elmúlt húsz évben egyszer sem fordult elő nagyobb lopás.

Az USA-ban létrehozott Eltűnt Műtárgyak Nyilvántartása szerint 1991 és 1996 között 9000 műtárgyból 700 amerikai múzeumokból tűnt el. A számok azonban megtévesztők lehetnek, mivel a múzeumok nem mindig jelentik be a hiányt. Ennek több oka lehet. Az egyik, hogy a kedvezőtlen sajtó elveheti a kedvét az ajándékozni kívánóknak, a másik, egy ezzel szorosan összefüggő probléma, hogy a múzeum hírneve, presztízse kerülhet veszélybe. Így például 1989-ben, mikor a Museum of Modern Art egy Andy Warhol-retrospektív kiállítást készített elő, 45 rajz tűnt el, de a rendőrségi bejelentés helyett egy 1 091 000 dolláros csekkel simították el az ügyet. Az utóbbi időben egyre inkább az a vélemény kerül előtérbe, hogy a múzeumi lopások nyilvánosságra hozatala elősegíti az esetleges nyomozást. Nincs azonban bevett módja az ilyen típusú jelentéseknek, általában a helyi rendőrséget és az Eltűnt Műtárgyak Nyilvántartását értesítik.

A szövetségi jogot 1994-ben a Gardner-ügy kapcsán kiegészítették a Különösen Értékes Műtárgy fogalmával, ami száz évesnél idősebb vagy 100 000 dollárt meghaladó érték esetén különö-

sen súlyos büntetést von maga után: 10 évig terjedő börtönbüntetést illetve pénzbírságot. Az FBI műtárgylopással foglalkozó programjának vezetője, Richard Sylvest szerint nem lehet pontosan meghatározni, milyen százalékban történnek lopások múzeumokból, mivel az FBI erről nem készít külön felmérést. Egy esetleges jutalom kitűzése nagyban elősegítheti a nyomozást, mivel a biztosítók a megtalálónak éppen annyit fizetnek, mint egy magánnyomozónak. Az ilyen esetek azonban igen ritkák.

Az USA egyik legnagyobb műtárgybiztosítója, a Huntington egyik szakértőjének véleménye szerint semmi komolyabb lopás nem történt az elmúlt öt évben, a múzeumok biztonsági berendezése pedig egyre jobb. A biztosítás összege sokkal kevesebb, mint egyéb területeken, mivel viszonylag kis kockázattal jár. A szakértő szerint a lopott műtárgyakat nem külföldre viszik eladni, mert a legnagyobb üzlet visszavásároltatni azokat a biztosító céggel vagy a múzeummal. Az Eltűnt Műtárgyak Nyilvántartásának adatai azonban azt mutatják, hogy 1000 műtárgyból 20% külföldről került elő.

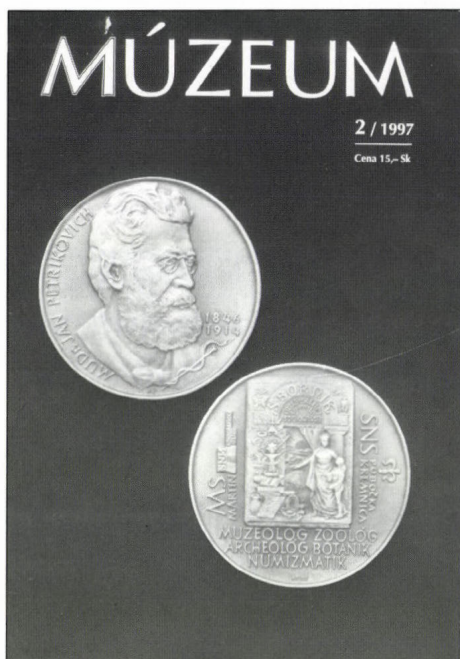
Az angliai helyzet korántsem ilyen biztató. Heves vita bontakozott ki akörül, hogy nyilvánosságra kell-e hozni a múzeumi lopásokat. Tavaly a londoni British Múzeumból négy rendkívül értékes tárgyat loptak el (két XVI. századi perzsa bőrkötésű könyvet, egy XVII. századi japán kakiemon szobrot ill. egy XVII. századi gyöngyház berakásos fiókos szekrényt) 110 000 font értékben. Az úgyszólván két híradás jelent meg, azonban a tárgyak értékét és azt, hogy nemzeti gyűjteményből származnak, egyik sem említette. Részletek csak az 1997 áprilisi Sunday Times-ban jelentek meg. A múzeum munkatársa szerint önkéntesen ugyan nem juttatnak el ilyen jellegű információt a sajtóhoz, kérdésekre azonban szívesen feleltek volna.

Az Art Newspaper cikke arra világít rá, hogy tíz olyan esetben, mikor a lopás megfelelő publicitást kapott, hetet sikerült felderíteni. Nyolc olyan esetből azonban, ahol a sajtót nem vonták be, mindössze egyet. 1993 júliusában római érmék és görög ékszerek tűntek el a British Múzeumból 250 000 font értékben. A múzeum fölött keringő rendőrségi helikopter felhívta a sajtó figyelmét, a lopás részletei hamar nyilvánosságra kerültek, és a média behatón foglalkozott az ügyvel. Három nap múlva a tettest egy második lopási kísérletnél kapták el, és az előző eset során eltűnt tárgyak nagy részét megtalálták.

Ha ez így van, miért nem kerülnek nyilvánosságra ezek az ügyek? A múzeumok gyakran attól félnek, hogy az ilyen típusú publicitás azt a benyomást keltheti, hogy a múzeum könnyű préda. Fontosabb ennél a reputáció esetleges elvesztése, amit egy nemzeti értékeket őrző intézmény nem engedhet meg magának.

Az Art Newspaper No. 73, 1997 szeptemberi száma nyomán összeállította Krasznahorkai Kata

Múzeum

A pozsonyi Szlovák Nemzeti Múzeum mellett működő „Nemzeti Múzeumi Központ” jelenteti meg negyedévenként a *Múzeum* c. folyóiratot, amelynek jellege, az alcím szerint „módszertani, tudományos és információs folyóirat a múzeumok és galériák dolgozói számára”. Állandó rovatai: Tanulmányok, Gyűjtemények, (Múzeum) Történet, Muzeológia, Új expozíciók (állandó kiállítások), Kitekintés, Információk, Kiállítások, Irodalmi szemle, Személyi hírek, Angol összefoglalók. Most a hozzánk eljutott legutóbbi szám (42. évf. 2. szám /1997) szemlészésével kíséreljük meg bemutatni a lapot.

A Magyar Múzeumok 1995/2-es számában Vámos Éva és Szabadváry Ferenc az Országos Műszaki Múzeumról írva megjegyzi: „...1935-ben megnyílt újra egy Magyar Műszaki Múzeum, ideiglenes épületben, a budai Mészáros utcában. Itt működött 1938-ig, akkor a minisztérium Kassára telepítette át. Ott is maradt.” (35. o.) Ennek a múzeumnak a későbbi sorsával foglalkozik Stefan Javnický a *Kassai Szlovák Műszaki Múzeum fél évszázada* c. írásában (9–14. o.). Javnický úgy tudja, hogy a szóbanforgó gyűjteményt Budapestről 1939-ben szállították át Kassára, a korábbi Csehszlovák Államvasutak épületébe, ahol 1943-ban megnyitották a nagy nyilvánosság számára is. 1945 májusában aztán a Szlovák Nemzeti Tanács Megbízotti Hivatala a gyűjteményt „csehszlovák állami tulajdonba vette át”, s ezen gyűjteményre alapozva tudták létrehozni a Szlovák Műszaki Múzeumot, amely hivatalosan 1947-ben jött létre (9. o.). A muzeológiatörténeti kutatások további feladata lesz annak kiderítése, hogy milyen mennyiségű, minőségű és honnan származó muzeális anyagot „örökölt” a most fél-évszázados múzeum az Országos Műszaki Múze-

umtól, amelyet – szemmel láthatóan – jogelődjének sem tekint. Ehhez nyilván talál fontos és pontos adalékokat az érdeklődő Stefan Butkovic: *Vznik, rozvoj a ciele Technického múzea v Kosiciach /A Kassai Műszaki Múzeum megalakulása, fejlődése és céljai/* című munkájában (In: *Rocenska Technického múzea v Kosiciach. Bratislava 1968*).

A prágai Csehszlovák Néprajzi Kiállítás százéves évfordulója alkalmából 1995 szeptemberében Turócszentmártonban *Etnológia a 21. század küszöbén* címen megtartott tudományos tanácskozás két előadását olvashatjuk a *Muzeológia* rovatban. Milan Kiripolský, a turócszentmártoni Szlovák Néprajzi Múzeum azóta visszahívott igazgatója *A néprajzi muzeológia perspektívái* címen, Ladislav Mlynka, a pozsonyi Komenský Egyetem Bölcsészkarának munkatársa pedig *A néprajzi muzeológia oktatása* címen tartott előadást. Mindketten a muzeológia mint önálló, megfelelő elméleti háttérrel rendelkező tudomány mellett törnek lándzsát (Kiripolský ezt szembeállítja az alkalmazott muzeológiával, a muzeográfiával), amihez természetesen teljes értékű egyetemi oktatása is szükségeltetik. Mlynka cikke végén megjegyzi, hogy feltehetően 1999-től a muzeológia és kulturális örökség önálló, magiszteri végzettséget nyújtó szakként lesz tanulható a pozsonyi Komenský Egyetem Etnológiai Tanszékén. Jelenleg, amint az a lap egy felhívásából kiderül, ugyanezen a tanszéken az érintett szakpárosítás a hároméves bakalár-képzés keretében, levelező tagozaton abszolválható.

Vladimír Turčan a Magyar Nemzeti Múzeum honfoglalás-kiállításáról számol be az *Információk* rovatban. A tárgyilagos hangnemben megírt ismertetés részletesen mutatja be a milicentenárium alkalmából megrendezett kiállítást, s csak afölött sajnálkozik, hogy a Szlovák Tudományos Akadémia nyitri Régészeti Intézetével nem sikerült a kiállítás rendezőinek megegyezniük (vajon miért?), s így a látogatók egy csomó olyan lényeges lelet megtekintésétől estek el, amelyek a mai Szlovákia területén kerültek elő, s az említett szlovák intézmény birtokában van. Az ismertetés szerzője csak a zempléni sír anyagát említi konkrétan, de nyilvánvaló, hogy akár több hézagpótló exponátum is kerülhetett volna a budapesti tárlatra, hiszen szlovák régészek számtalan honfoglaláskori temetőt tártak fel az elmúlt évtizedekben. Peter Marák, a Múzeum főszerkesztője ismerteti a *MAGYAR MÚZEUMOK* 96-os évfolyamának számait.

Jindra Bakosová *Fadrusz János és Pozsony* címen a szobrász pozsonyi éveinek termését bemutató kiállításról emlékezik meg. Fadrusz, akit mi magyarok éppúgy a miénknek tekintünk, mint a (pozsonyi) németek, 1858-ban született Pozsonyban, s az itt eltöltött éveinek apropójaként sorolta be a Szlovák Nemzeti Galéria abba a kiállítás-sorozatába, amelynek keretében a mai szlovák fővárossal valaha is kapcsolatban álló

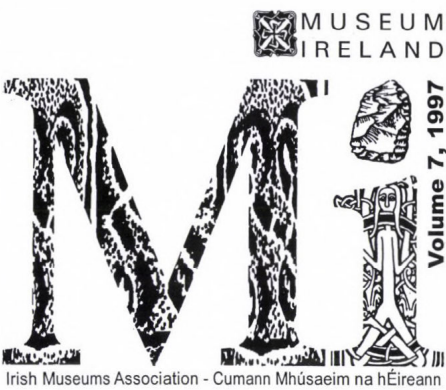
művészek alkotását prezentálja. A sorban Rigele Alajos és Viktor Oskar Tilgner előzte meg Fadruszt, mindkettő szintén német származású, tetejében Rigelét valahol magyarnak (is?) tartjuk. S mivel a most szóbanforgó kiállítás-ismertetőben szó sincs az ellenkezőjéről, s az egész egy szlovák szaklapban jelent meg szlovákul, a szlovákok minden valószínűség szerint a három alkotót szlováknak tartják (még akkor is, ha tudjuk, hogy Fadrusz János pozsonyi Mária Terézia szobrát 1918 után törték össze abban a városban, amely most fejet hajt művészete előtt). Bakosová nagyra értékeli azt a munkát, amit a kiállítás-sorozat szervezője-rendezője Zelmíra Grajciarová tett, hiszen azzal „...hagyományt teremt. A hagyomány pedig a kultúra alapja...” – mondja, és teljesen igaza van. Ennek ellenére nem érthetünk egyet az afféle „hagyományteremtéssel”, amit valahol ez a cikk is reprezentál. Fadrusz egyik mellszobrának reprodukciója alatt „Jakub Palugyay, 1886” olvasható, miközben a szobor talpazatára a művész a „Palugyay Jakab” feliratot véste (43. o.). Meddő lenne most arról vitát nyitni, hogy Fadrusz magyar volt-e, vagy német, esetleg szlovák? Az azonban vitán felüli, hogy a Palugyay-szobor talpazatára magyarul véste a modell keresztnevét. Bizonyítja ezt Bakosová cikke is... Nem hinném, hogy szüksége lenne a szlovák kultúrának arra, hogy a mások által kitermelt értékeket a magáénak tulajdonítsa. Végső soron bizonyíthatja ezt akár a Múzeum most ismertett száma is.

Liszka József

Ireland Museums

Az Ír Múzeumi Szövetség múlt évi konferenciájának címe „Változó múzeumi vezetés” (Museums managing change) volt. Folyóiratuk 1997 őszi számában két ott elhangzott előadást is közzétettek. Az egyik arról a nem csituló vitáról szól, melyet a New York-i Városi Múzeumban tavaly márciusban megnyílt, „Az írek története New Yorkban” című kiállítás váltott ki. A szerző az utóbbi évek nagy visszhangot kiváltó amerikai kiállításai kapcsán (mint például a washingtoni National Air and Space Museum kiállítása az atombomba ledobásáról, a Library of Congress Sigmund Freud kiállítása) megpróbálja bemutatni, hogy az amerikai múzeumok hogyan reagálnak a társadalomban bekövetkezett változásokra.

A másik előadás szerzője – egy kis múzeum project menedzsere – azt próbálja elemezni, milyen feltételek között tud egy múzeum látogatókat vonzó, önfinanszírozó létesítményként működni. Saját múzeumának példájából indult ki, melyet egy ipari műemlék, egy 30 éven át zárva tartó lepárló üzem 1982-ben megkezdett felújítá-

Irish Museums Association - Cumann Mhúsaem na hÉireann

sa nyomán 1986-ban nyitottak meg múzeumként. A nyitás évében 900, 1996-ban több mint 32.000 látogatott fogadtak.

A folyóirat tanulmányokat közlő rovatában az Ír Nemzeti Galéria Közművelődési Részlegének vezetője beszámol az intézmény „Múzeumon kívüli és közösségi programjairól”. Az első sikeres project során nyári workshopokon diákok, a galéria munkatársai és egy festőművész szakmai irányításával, beteg gyerekekkel együtt falfestményeket készítettek, melyek végül a crumlini gyermekkórházba kerültek. Ezt követte a „Minden kép egy történet” című program, mely egy-egy műalkotás eltérő bemutatását, megismerését tette lehetővé. Két, Dublin környékén lévő hátrányos helyzetű kisvárosban indították a következő projectet, ahol nagyarányú a munkanélküliség. Ennek során a két város könyvtárában a galéria – kurátorai és múzeumpedagógusai részvételével – előadás és vitasorozatot szervezett különböző művészeti témákról, valamint rajzórákat felnőtteknek és iskolai osztályoknak. Az elkészült rajzokból készült válogatást kiállították a galériában.

„A múzeumok szerepe a Kulturális Örökség Tanácsában” című tanulmányból megtudhatjuk, hogy az 1995. évi örökségvédelmi törvény alapján létrejött testület feladata, hogy a nemzeti örökség azonosításához, védelméhez, megőrzéséhez és értékének növeléséhez javaslatokat adjon, prioritásokat fogalmazzon meg. A Tanács munkája során együttműködik minden érdekelt intézménnyel és magánszeméllyel, hogy az örökség jobban megismerhető, kutatható és látogatható legyen, ennek érdekében egy három pontból álló tematikát készítettek 2000-ig: 1. Adatgyűjtés, melynek eredményeként egy nyilvánosan is elérhető adatbázis kerül kialakításra a program végére. Beindítottak egy ún. pilot projectet 3 megye gyűjteményeinek felhasználásával. Kezdeményezték az egyházi építmények és gyűjtemények kataszterének felállítását, számbavéve az alapvetően szükséges restaurálási, konzerválási teendőket. 2. Az örökség ismertebbé tétele; a múzeumok és a helyi önkormányzatok közötti kapcsolatok szélesítésével; a programok összehangolása a nemzeti alaptantervvel. 3. A tanács koordináló szerepének erősítése, pl. a genealógiai kutatásokban vagy a levéltári munkacsoport létrehozásával.

A rovat utolsó írása a „Nemzeti Kulturális Intézményekről” hozott törvény főbb elemeit és a körülötte zajló parlamenti vita során elhangzott, több mint 50 módosító indítvány közül a fontosabbakat foglalja össze. A törvényjavaslat 1996 októberében került a szenátus elé, a parlament másik házában lefolytatott rövidebb vita után 1997 áprilisában lépett életbe. A törvény kimondja: a Nemzeti Múzeum és a Nemzeti Könyvtár testületét az állam tartja fenn (a gyűjtemények is természetesen állami tulajdonban maradnak), mindkét intézményhez előírja igazgatótanács létrehozását, melybe a Royal Dublin Society és a Royal Irish Academy is delegál tagokat. Megszünteti a Genealógiai Hivatalt, melynek funkcióit a Nemzeti Könyvtár veszi át, elrendeli a kulturális javak regiszterének megalkotását. A törvény foglalkozik a kulturális javak kölcsönzésével, exportjuk szabályozásával. Bizonyos javak megvásárlására a kultuszminiszter jogosult, bizonyos esetekben birtokba helyezés rendelhető el. A Nemzeti Könyvtár szerzői jogokkal kapcsolatos jogosítványai kibővültek, a Nemzeti Múzeum és a helyhatósági múzeumok között felmerülő konfliktusokban a Kulturális Örökség Tanácsa szerepel döntőbíróként, így a régészeti leleteket érintő számos kérdésben, de például a Nemzeti Múzeum jogosult lemondani bizonyos leletanyagról a helyi múzeumok javára. A média a legtöbbet az 1943-ban alapított Genealógiai Hivatal megszüntetésével foglalkozott, bár a cikk szerzője szerint a törvény csupán az eddigi gyakorlatot kodifikálta.

A régészeti leletek vonatkozásában a törvény kimondja, hogy továbbra is szükséges export engedély a kivitelükhöz, míg a kulturális javak regiszterében lévő tárgy kivitelét az ország örökségének komoly veszteségeként kezeli. Felsorolja, hogy mely javaknak kell szerepelni a listán, ezeket nemzeti kincsnek tekinti, függetlenül attól, hogy azok köz- vagy magántulajdonban vannak-e. A törvény újraszabályozza a fent említett intézményekben dolgozók jogállását is, kitér arra, hogy a fontos nemzeti kulturális intézmények megfelelő támogatása a kulturális kormányzat feladata. Feltehetően ír elő az országba érkező fontosabb kiállítások tárgyainak illetve a nagyobb gyűjtemények értékesebb darabjainak biztonságával kapcsolatban. Javaslatokat fogalmaz meg regionális múzeumi központok létrehozására, a Nemzeti Múzeum mellett felállítandó Általános Tanácsadó Köztisztület illetve a Nemzeti Könyvtár melletti Olvasói Tanácsadó Testület kialakítására. Foglalkozik még a kulturális javakkal kapcsolatos bírságok és kedvezmények kérdéskörével, a nemzeti intézmények belépti díjaival, nyitva tartásával, alkohol-árusítási lehetőségeivel, a kulturális javak fogalom tartalmával, az állam elővásárlási jogával. Hosszas vita előzte meg, hogy a kiviteli engedélyek mely javakra vonatkozzak, végül a 70 évnél régebbi műtárgyak köre került ebbe a kategóriába, míg az iparművészeti tárgyaknál előzetes ér-

tékbecslés szükséges, a festményeknél 25 év a korhatár (kivéve az alkotók tulajdonát). Ennél a témakörnél erősen érzékelhető volt a műgyűjtő lobby határozott ellenvéleménye.

A magyar olvasót talán legjobban érintő írás beszámol arról, hogy mely ír múzeumok pályáztak sikeresen az év múzeuma díjra. A londoni Gulbenkian Alapítvány által 1992-ben alapított díjra 1996-ban 18 pályázat érkezett. Négy kategóriában osztották ki a díjakat:

1. *Nagy múzeumok és kiállítások*: A győztes a dublini Kimainham Gaol Museum lett, az indokolás szerint a technológia ötletes alkalmazásáért a börtönélet bemutatásában, az ír nacionalizmus bátor értelmezéséért és azért, mert lehetővé teszi, hogy a látogató kialakíthassa saját értékítéletét.

2. *Kis múzeumok*: A díjat a belfasti The People's Museum nyerte el határozott közösségi öntudatépítő tevékenységéért, melyet számos tárlattal, közművelődési és PR munkájával ért el.

3. *A legjobb múzeumpedagógiai project* díjjal a Downpatrick-i Down County Museumot jutalmazták. Végül a negyedik kategóriában a „Legjobb fejlődő öntevékeny múzeum” díját a National Maritime Museum of Ireland, Dun Laoghaire kapta.

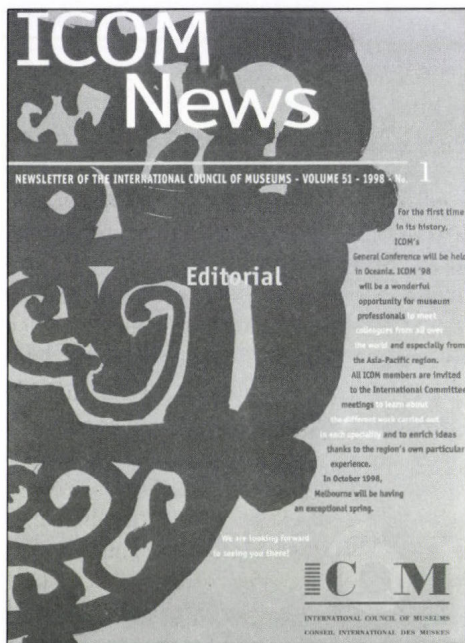
A folyóiratot olvasgatva ismét kiderült, hogy a kis országok gondjai és eredményei között az átlagosnál is több a hasonlóság.

Wollák Katalin

ICOM News 51. évfolyam, 1998/1. szám

Az ICOM közelmúltban formailag és tartalmilag is megújult hírlevelének ez évi első száma a megszokott rovatokba sorolva ad információkat a nemzetközi múzeumi közösség tevékenységének különböző területeiről. Közli a szervezet főtítkárának, *Elisabeth des Portes* asszonynak a levelét, amelyben 10 évi munkáját röviden összefoglalva búcsúzik az ICOM tagjaitól.

Ezt követően néhány regionális és nyelvi alapon működő szervezet tevékenységéről olvashatunk rövid (és még rövidebb) beszámolókat. *An Laishun*, a „Chinese Museums” szerkesztője írásából megtudhatjuk, hogy a statisztika szerint 1980 óta az országban 765 új múzeumot hoztak létre és 2.52 millió tárgyat gyűjtöttek, hogy Peking 100 múzeumát évente 30 millió hazai és külföldi érdeklődő keresi fel, hogy a Kínai Múzeumok Szövetsége (az ICOM Kínai Nemzeti Bizottsága megalakítója, nem-kormányzati szakmai

szervezet) tudomása szerint 1996-ban mintegy 1500 múzeum létezett az országban.

Köszönettel Dr. Szentpéteri Erzsébet, az ICOM Magyar Nemzeti Bizottsága elnöknője a CEICOM (Közép-Európai ICOM Csoport) alig több, mint négy éves történetéről ad rövid áttekintést abból az alkalomból, hogy a cseh, horvát, lengyel, magyar, német, osztrák, szlovák és szlovén ICOM képviselői 1997. október 16. és 19. között Budapesten találkoztak ötödik alkalommal. A híradásból kiderül, hogy a regionális együttműködés már konkrét eredményeket is hozott egyes területeken.

További tájékoztatók olvashatók a német, osztrák és svájci szervezetek együttműködéséről, az ICOM Nord (Dánia, Finnország, Grönland, Izland, Norvégia, Svédország) tevékenységéről és Észtország, Lettország, Litvánia csatlakozásáról, továbbá a portugál nyelvű országok ICOM-szervezeteinek közös munkájáról.

A Blue Shield (Kék pajzs) név alatt kibontakozott, a kulturális (elsősorban, de nem kizárólag az épített) örökség védelmét célzó mozgalommal összefüggő néhány 1997-es eseményről ad közre beszámolókat a következő rovat. Olvashatunk itt az árvíz által Lengyelországban és Csehországban okozott károkról, az itáliai földrengés következményeiről, az Afganisztán Kulturális Öröksége Megőrzéséért Alapítvány tevékenységéről, Burundi és Kongó (korábban Zaire), valamint Szarajevó kulturális öröksége veszélyeztetettségéről. Görögországból és Peruból viszont arról adnak hírt, milyen kezdeményezésekkel töreksezenek növelni a társadalom felelősségérzetét a kulturális örökség megőrzése terén.

Az eddig megszokottnál korábban értesülhetnek az ICOM News olvasói arról, hogy a Múzeumi Világnap témája ebben az évben – az 1997-es kezdeményezés sikerére való tekintettel – ismét a kulturális örökséggel való illegális kereskedelem elleni harc lesz. (Itt jegyezzük meg, hogy a Múzeumi Világnaphoz kapcsolódva immár har-

madszor kerül sor a Múzeumok Majálisára a Múzeumkertben és a Nemzeti Múzeumban, ezúttal május 16-17-én. Ugyancsak ekkor hirdetik ki „Az Év Múzeuma 1997” pályázat eredményét.)

Az ICOM News 1998. évi 1. száma értékes információkat közöl még az ez év október 9. és 16. között az ausztráliai Melbourne-ben sorra kerülő 18. ICOM kongresszusról, a szervezet vezető testületeinek összetételéről, a nemzetközi és nemzeti bizottságok vezetőiről és adatairól.

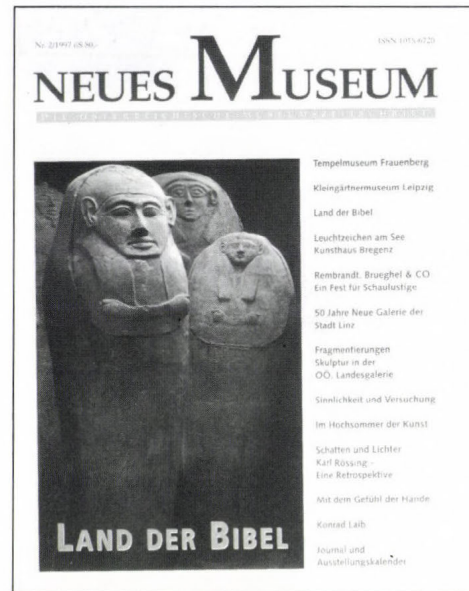
E számmal együtt kapták kézhez az olvasók az ICOM kétnyelvű tanulmány-sorozatának (*Study series – Cahiers d'étude*) negyedik számát. A korábbi köteteket a Nemzetközi Konzerválási Bizottság (ICOM-CC), a Nemzetközi Oktatási és Kulturális Akciók Bizottság (CECA) és a Nemzetközi Dokumentációs Bizottság (CIDOC) készítette és adta közre 1995–1996-ban. A mostani számban tizenkét különböző terjedelmű (és fontosságú) írás olvasható a múzeumbizottság kérdéseiről, mégpedig a Múzeumi Bizottság Nemzetközi Bizottsága (ICMS) összeállításában. Különösen figyelemre méltó és mindenkinek ajánlható az osztrák Günther Dembski kollégának, a bizottság elnökének cikke a múzeumi bizottság alapvető szempontjairól, a francia Serge Leroux összefoglalója a biztonsági technikák és felszerelések fejlődéséről és a cseh Pavel Jirásek tanulmánya a múzeumokban, műemlékekben, templomokban és könyvtárakban elengedhetetlen biztonsági megelőzési tevékenységről.

Deme Péter

Neues Museum Nr. 2/1997

Az osztrák folyóirat legfrissebb száma a hazai gyűjtemények és kiállítások (s ezen belül is szinte kivétel nélkül a képzőművészeti tárlatok) bemutatásának szenteli a legnagyobb teret. Részletes, gyönyörű képekkel illusztrált beszámoló csínál kedvet a Kunsthistorisches Museum Land der Bibel (A Biblia földje) c. kiállításához, mely február közepéig volt látható a bécsi Künstlerhausban. A jeruzsálemi múzeumokból, illetve a Louvre-ból és a Staatliche Museen zu Berlinton kölcsönzött páratlan értékű műalkotások és dokumentumok (többek között a holt-tengeri tekercsek egy részlete) révén az Ókori Kelet történelme és kultúrája teljes gazdagságában tárult fel a látogató előtt.

Az osztrák múzeumi szakmát foglalkoztató aktuális kérdéseket a "Mi ma a múzeum? Raktár, művelődési intézmény vagy turistaattrakció?" beszédes címmel 1997 őszén St. Pöltenben megrendezett 9. ausztriai múzeumi találkozó részletes programjából ismerhetjük meg. Az előadások

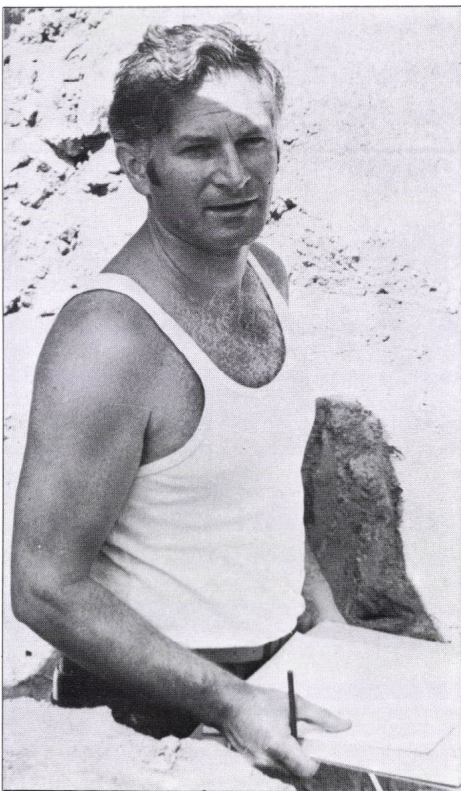

címében leggyakrabban szereplő kifejezés természetesen a privatizáció. Ezzel a kérdéssel foglalkozik a lap szerkesztői előszava is. Wilfried Seipel, aki már a májusi, Lindauban megrendezett ICOM-szimpoziumon is szót emelt a múzeumok privatizálása ellen, aggodalmát fejezi ki egy újabb ausztriai eset, a stadl-paurai állami ménes – s vele együtt értékes, még császári tulajdonból származó hintók – magánkézbe adásával kapcsolatban, s ismételtlen leszögezi, hogy a kulturális javak megőrzése az arra hivatott állami intézmények feladata. Érdeklődésre tarthat számot a salzburgi múzeumok tervbe vett "átstrukturálásával" kapcsolatos vita is, ami – a Rupertinum elsőként megszólaló igazgatója szerint – valójában egy állandó képzőművészeti kiállítóhely kialakítása és elhelyezése körül zajlik.

Jóval előrébb tart a megvalósulásban az 1992 óta rekonstrukció miatt zárva tartó bécsi Műszaki Múzeum, melynek új igazgatója nem minden iróniától ment cikkében azt taglalja, hogy az 1999 áprilisára tervezett megnyitóra miért csak részlegesen készül el – és milyen lesz – az új állandó kiállítás. A gyakran a "múzeum múzeuma" becenévvvel illetett Műszaki Múzeum kiállítását az elődök a monarchia utolsó éveinek technikai szintjén "fagyasztották be". Mivel az igazgató nem az alapító eszme konzerválásában látja múzeuma elsődleges feladatát, a rekonstrukció miatti kényszerű kiűrtést kihasználva új kiállítási koncepciót alakított ki. Eszerint a múzeum a történeti gyűjteményi anyagot a jelenig vezetve képet ad majd a mai technikai fejlődésről és a jövő perspektíváiról is. Mivel e megálmodott kiállítás a legújabb eredmények és kiállítás-technikai vívmányok felhasználásával kerülne bemutatásra, finanszírozásához egy új múzeum létesítésével azonos nagyságrendű összeg szükséges, – ami, tekintettel az Ausztriában is érezhető gazdasági megszorításokra – csak szponzorok bevonásával valósítható meg.

Wellmann Nóra

In memoriam Szekeres László (1931–1997)

Life and work of László Szekeres (1931–1997)

László Szekeres, archeologist-museologist, member of Subotica (Jugoslavia) Municipal Museum died in December 1997. His well-known many-sidedness and exceptional tolerance made him playing an important role in research of the past of Subotica (Szabadka) and the whole region. Although he was historian, linguist, geographer and also an outstanding politician, he professed himself to be archeologist.

He started his professional career at the end of the 50ies. He has built close professional connections not only with Hungarian, but other European professional institutions as well, while his research and publications have also brought important results.

From the time when Tito's Jugoslavia started to collapse, Szekeres has played an important role in forming the independent political organisations of the Hungarians in Jugoslavia. His death is a terrible blow to the ever-decreasing Hungarian community of today's Jugoslavia.

A közelmúltban tragikus csapás érte a Délvidék közéletét. Rövid, súlyos betegség következtében 1997 december 27-én elhunyt Szekeres László régész-muzeológus a szabadkai Városi Múzeum munkatársa. Az az ember, aki sokoldalúságával de ugyanakkor kivételesen toleráns hozzáállásával nagyban hozzájárult

az egész Vajdaság és azon belül Szabadka városának és környékének helytörténeti, helyismereti kutatásához. E régió igazi polihisztoraként egy kicsit történész, egy kicsit nyelvész, egy kicsit földrajzkutató, sőt az utóbbi években (nem is kicsit) a határontúli magyarság egyik jeles politikusa volt. Ő azonban minde előtt ízig-vérig régésznek tartotta magát.

Már gimnazista korában szemet vetett későbbi "nagy szerelmére", a régmúlt korok embereinek kutatására. Nem sokkal a második világháború követő időszakban az ifjú Szekeres aktív részese lett annak a szerveződésnek, melynek célja a túlnyomó többségében magyarok lakta ún. Északkelet Bácskai körzet múzeumi tevékenység életre keltése volt. E mozgalom élén a szabadkai múzeum első igazgatója, Schulman Imre állott. Ő szervezte meg nincstelen fiatal munkatársának egyetemi tanulmányait a távoli Szlovéniában. A szlovén nyelvet egyáltalán nem ismerő szabadkai gimnazista kitűnő nyelvérzéknek köszönhetően gyorsan feltalálta magát, sok barátra szert tévén hamar beilleszkedett az idegen környezetbe. 1957 nyarán Srečko Brodar professzor tanítványaként őstörténetből diplomázott a Ljubljanai Bölcsésztudományi Egyetem Régészeti Tanszékén.

Ezt követően néhány évig tiszteletdíjas állásban régészkedett a szabadkai múzeumban, majd 1960-tól a távozó Schulman Imre helyére kinevezték igazgatónak. Nagy lelkesedéssel folytatta elődje munkáját, amely egy olyan helytörténeti múzeumban, mint a szabadkai az archeológián kívül a néprajzot, természet-tudományt, kultúrtörténetet, numizmatikát, sőt még a művészettörténetet is magába foglalta. Egyik alapítója és szervezője volt a Palicson induló, majd a későbbiekben önálló galériaintézménnyé fejlődő szabadkai Képzőművészeti Találkozóznak.

A kor szellemének megfelelően egy múzeumigazgatónak társadalmi-politikai szerepkör is jutott. Szekeres Lászlót a 80-as években városi tanácsnoknak, valamint több, az akkori tartományi fővárosban (Újvidéken) székelő kultúr-, múzeumi-, vagy éppenséggel szakmai bizottság tagjának választották. Számára a szakma legmegtisztelőbb funkcióját (ő haláláig gesztus értékűnek tartotta) a Szerb Régész Egyesület első elnöki posztja jelentette. Ebben az időszakban került sor az első hivatalos nemzetközi szerződések megkötésére. Elsőnek a Bálint Alajos vezette szegedi Móra Ferenc Múzeummal történt meg a kapcsolatfelvétel, amit egy hosszantartó, szakmailag gyű-

mölcsöző múzeumi együttműködési program követett, immár Trogmayer Ottó igazgatósága alatt. Szekeres László rátermettségét bizonyítja, hogy kapcsolatot, illetve együttműködést teremtett a stuttgarti Baden-Württemberg Tartományi Műemlékvédő Intézet továbbá az Egyesült Államokban működő Smithsonian Institution intézményekkel. Ez utóbbi több nagy volumenű régészeti ásatást pénzelt a Délvidéken. Jó szakmai kapcsolatot épített ki a bajai Türr István Múzeummal, a kecskeméti Katona József Múzeummal.

Első nagy csalódását (amit azután még igen sok követett) a hatvanas évek vége felé megszületett "kultúr(a) rendezési" terv jelentette, melynek értelmében a szabadkai építészeti büszkeségét, a népi szecesszió stílusában felépített monumentális Régi Városházát az akkori városvezetés kinevezte Kultúrott-honnak. E terv keretében a múzeumnak is új helyre kellett költöznie. Szekeres László nagyon bölcsen átlátta ennek a halvaszületett ötletnek abszurdumát, így ezért tüntetőleg lemondott az igazgatói címről. Ettől kezdve többnyire már csak a régészetnek, illetve a helyismereti kutatásnak szentelte idejét. Sorra jelentek meg többségükben népszerű tudományos szellemben íródott munkái. Ezzel párhuzamosan a szerencsés véletlenek összjátékának köszönhetően a 70-es évek folyamán elérkezett egy csodálatos időszak, amikor a régészeti lelőhelyek tucatjai kerültek napvilágra, ezzel öregbítvén a Duna-Tisza közének páratlanul gazdag régészeti múltját. Ahogy teltek az évek és szaporodtak a gondok a régi (nagy) Jugoszlávia területén, a terepi munkát inkább a korábbi időszakban feltárt leletek feldolgozása váltotta fel.

Legkiemelkedőbb munkái a szerb nyelven megjelent *Istorijat archeoloskih istrazivanja u Subotici* (1969) – ami némi módosítással magyarul is napvilágot látott: *A szabadkai régészeti kutatás története* (1971); *Zenta és környéke története a régészeti leletek fényében* (1971); *Szabadkai helynevek* (1975); *Amit az idő eltemetett* (1981); *Középkori települések Észak-Kelet Bácskában – (két kiadásban, 1982); A hunok és Attila* (1985); *Afriai út – Vojnich Oszkár naplójegyzetei* (1985); *Kanizsa múltja a régészeti leletek fényében* (1986); *A kishorgosi templomrom* – (kétnyelvű kiadvány, 1993); *Memento 1944–1994* (1994); *Szarmata és XI. századi temető Verusicson* (1996); *Kanizsa monográfiája I. – régészeti rész* (1996). Szerkesztésben van Zenta város Monográfiája I. – régészeti rész. Végezetül nyomdában lévő

kézirat e sorok szerzőjével közös kiadvány gyanánt: *Szabadka (és környéke) története a régészet tükrében* (megjelenik '98 március-áprilisában).

Amikor a titói Jugoszlávia összeomlásának első biztos jelei feltűntek (1988-ban, az ún. joghurt forradalom Szerbiában), Szekeres László őszülő fejjel a mindennapi politika felé fordult. A többpártrendszer bevezetésének hőskorában (1989-90) vállalni merete a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége (VMDK) alapítóinak egyike szerepét. Ő maga nem volt hős, de bátran kiállt a délvidéki magyarság érdekeiért, jogaiért, nemkülönben be-

csületéért is. Talán épp ez utóbbi ösztönözte arra, hogy 1994-ben a pártszakadás idején a VMDK-ból kiváló Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) alapító tagja és egyik vezető személyisége legyen. Most már pontosan tudjuk, e politikai "kudarct" magába forduló természetének végzetes kárára vált.

Az elmúlt évek délszláv háborús örületében megnyomorított magyarság Szekeres László halálával újabb súlyos veszteséget szenvedett. Ezzel már-már pótolhatatlannak mondható úr keletkezett a napról-napra fogyó magyar kisebbség soraiban, hisz az elmúlt évek során több generáció (25-40 év közötti)

színe-java hagyta el szülőföldjét. Mind kevesebben maradtak/tunk, akik felvállalhatjuk a délvidéki magyarság érdekképviseletét, létének azaz magyarságtudatának megőrzését. Örök mementóként álljon előttünk Szekeres László – sokak Lacija – Laci bácsijának lankadatlan optimizmusa. A legnehezebb helyzet(ek)ben is bízott a csodában (a történelmi igazságszolgáltatásban), ami sajnos a váratlanul rátörő kórral szemben már nem segített.

Ricz Péter

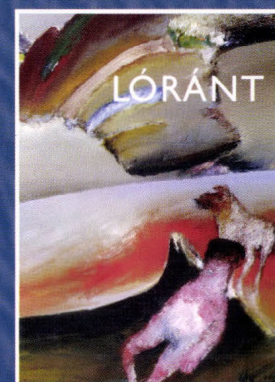
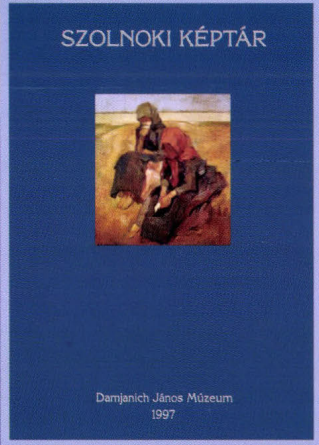
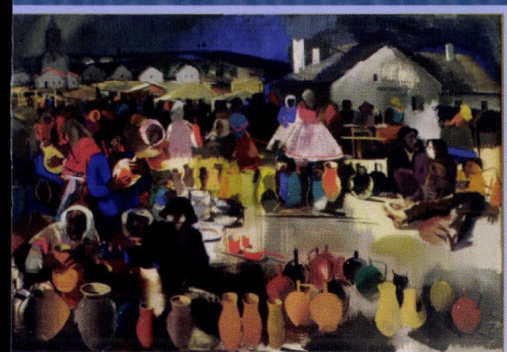
E számunk szerzői

Ábrahám Eszter (1965) újságíró Kecskemét	Fogarasi Zsuzsanna (1955) művészettörténész, igazgató Ráday Múzeum Kecskemét	Körmöczy Katalin dr. (1945) régész, történész főosztályvezető Magyar Nemzeti Múzeum Budapest	Petercsák Tivadar (1947) néprajzos, muzeológus, kandidátus megyei múzeumigazgató Dobó István Vármúzeum Eger	Váczai Mária (1955) népművelő, szociológus Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely Kecskemét
Balázs György dr. (1951) kandidátus, néprajzkutató, Magyar Mezőgazdasági Múzeum Budapest	Gerencsér Emil (1934) mérnök ny. igazgató Zwack Unicum Rt. Budapest	Krískóné Dávid Mária (1958) ctnográfus múzeumigazgató Népi Iparművészeti Múzeum Kecskemét	Ricz Péter középkoros régész Károli Múzeum Szabadka	Vámos Éva dr. (1950) kandidátus főigazgató Országos Műszaki Múzeum Budapest
Balogh László dr. (1953) jegyző, a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés és a MÖSZ elnöke Kecskemét	Gyergyádesz László Ifj. (1972) művészettörténész a Kecskeméti Képtár vezetője Katona József Múzeum Kecskemét	Laczkó János (1948) restaurátor megyei múzeumigazgató- helyettes Katona József Múzeum Kecskemét	Romsics Imre (1963) néprajzos, muzológus igazgató Viski Károly Múzeum Kalocsa	Vámosi Katalin (1966) gyűjteménykezelő Nemzetközi Kerámia Stúdió Kecskemét
Bánkiné Molnár Erzsébet dr. (1946) levéltáros, a történelemtudomány kandidátusa, igazgató Kiskun Múzeum Kiskunfélegyháza	Kincses Károly (1954) fotómuzológus múzeumi igazgató Magyar Fotográfiai Múzeum Kecskemét	Loránd Klára (1953) bölcész múzeumigazgató Bozsó Gyűjtemény Kecskemét	Rónai Iván (1950) közgazdász, főosztályvezető Művelődési és Közoktatási Minisztérium Kulturális Örökség Főosztály	Viga Gyula dr. (1952) néprajzkutató, muzológus megyei múzeumigazgató- helyettes Herman Ottó Múzeum Miskolc
Bánszky Pál dr. (1929) művészettörténész, múzeumigazgató Naív Művészek Múzeuma Kecskemét	Kispálné Lucza Ilona dr. (1955) középkorai tanár múzeumvezető Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum Kiskőrös	Merk Zsuzsa (1956) történész múzeumigazgató Türr István Múzeum Baja	Ságvári György (1948) középkorai tanár, tanácsos Hadtörténet Múzeum Budapest	Wicker Erika (1955) régész megyei múzeumigazgató Katona József Múzeum Kecskemét
Brinkman, Manus (1950) igazgató Holland Múzeumi Szövetség Amsterdam	Kolta Magdolna (1958) fotómuzológus igazgató-helyettes Magyar Fotográfiai Múzeum Kecskemét	Moskovszky Éva dr. (1925) játéktörténet-kutató nyugdíjas Budapest	Szakál Aurél (1959) történész, néprajzos igazgató Thorma János Múzeum Kiskunhalas	
Dömötör János (1922) művelődéstörténész, ny. igazgató Tornyai János Múzeum Hódmezővásárhely	Kóhegyi Mihály (1934) régész, ny. múzeumigazgató Baja	S. Nagy Anikó dr. (1946) történész, régész, numizmatikus igazgató-helyettes Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum	Székelyné Kőrösi Ilona (1953) történész, néprajzkutató, népművelő, heraldikus osztályvezető Katona József Múzeum Kecskemét	

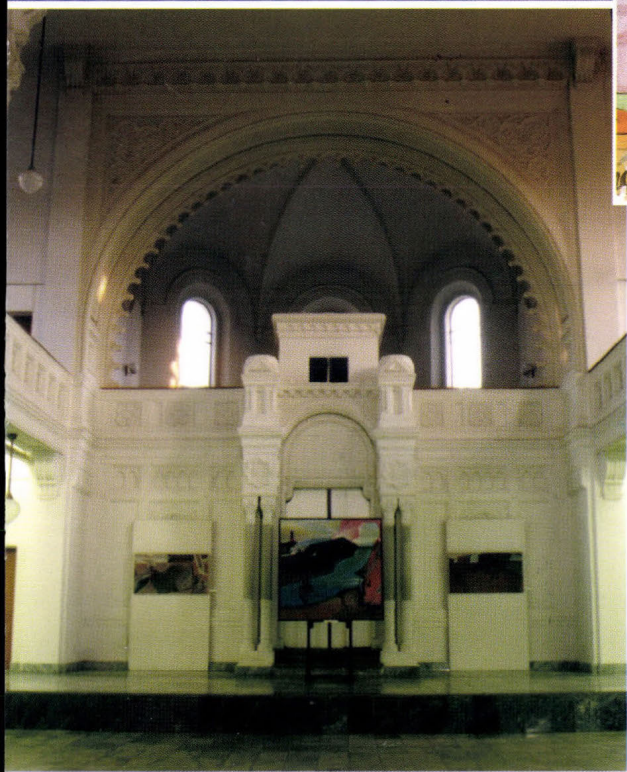
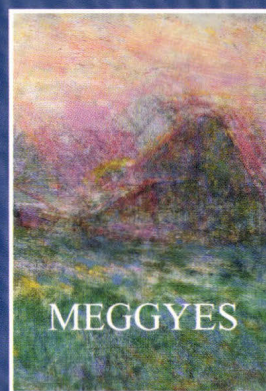
RÉSZLETEK A SZOLNOKI DAMJANICH JÁNOS MÚZEUM

1997-BEN MEGNYÍLT ÚJ KIÁLLÍTÁSAIBÓL

THE NEW EXHIBITIONS OF THE DAMJANICH JÁNOS MUSEUM SZOLNOK OPENED IN 1997

SZOLNOKI GALÉRIA,
A DAMJANICH JÁNOS MÚZEUM
KIÁLLÍTÁSI CSARNOKA
GALLERY OF SZOLNOK,
THE EXHIBITION HALL
OF DAMJANICH JÁNOS MUSEUM

RÉGÉSZET
ARCHAEOLOGY

Bronzkori lakóház
Bronze Age house

RÉSZLETEK A SZOLNOKI
DAMJANICH JÁNOS MÚZEUM
1997-BEN MEGNYÍLT ÚJ
KIÁLLÍTÁSAIBÓL

THE NEW EXHIBITIONS OF THE DAMJANICH
JÁNOS MUSEUM SZOLNOK OPENED IN 1997

Vendégségben
őseink háza táján

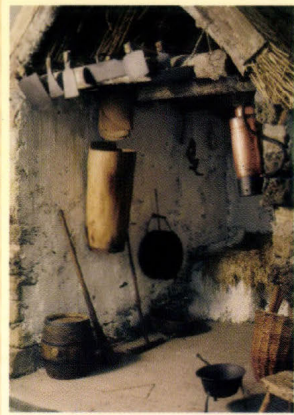
Állandó régészeti kiállítás
a szolnoki Damjanich János Múzeumban

A „kincstár”
The 'Treasury'

TÖRTÉNET
HISTORY

Szőlőművelés - Viticulture

NÉPRAJZ
ETNOGRAPHY

Földművelés - Agriculture

Kétszobás
interiors

Halászat
Fishing

